T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE REFAH DEVLETİ UYGULAMALARI AÇISINDAN İSVEÇ MODELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Süleyman ERDAL

Danışman
Prof. Dr. Fevzi DEVRİM

İZMİR-2012

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum **"Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
..../..../.....
Süleyman ERDAL
İmza

ÖZET

Doktora Tezi

Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi

Süleyman ERDAL

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı
Maliye Programı

Günümüz anlayışı çerçevesinde refah devletinin özellikle sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkışı 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, refah devletinin kurumsallaşması, ancak II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşebilmiştir. Aynı zamanda bu dönem Keynesyen politikaların ve devlet müdahalelerinin kurumsallaşmaya başladığı bir dönemdir. Bu dönemde, nitelik ve nicelik açısından artan sosyal refah hizmetleri, geniş kapsamlı sosyal güvenlik şemsiyesi, fakirliği önlemek, adil gelir dağılımı, sosyal denge ve uyumu sağlamak, kısacası insan onuruna yaraşır bir yaşam düzeyini sağlamak gibi amaçlar refah devletinin yükselmesinde önemli yer tutar.

Ancak 1970'li yıllarla beraber refah devletinin genişleme eğiliminin beraberinde yüksek harcamaları ve bütçe açıklarını, finansman yönünden ise ağır vergi yükü ve borçlanmayı getirdiği bilinmektedir. Bu dönem, ortaya çıkan krizlerle birlikte stagflasyon ve yüksek işsizlik problemlerine çözüm olamayan Keynesyen yaklaşımın sorgulanmasına yol açmış ve devletin mali krizi olarak adlandırılmıştır. 1980'li yıllarla birlikte genel olarak, devletin işlevleri ve sınırlarının daraltılması eğiliminin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu çerçevede liberal iktisat politikaları tekrar önem kazanmaya başlamış ve bir dizi reform paketleri devreye sokulmuştur. Bu önlemlerle birlikte piyasa uyumlu refah modellerine doğru bir eğilimin ortaya çıktığı ve refah devletlerinin yavaş yavaş küçülmeye başladığı öne sürülmektedir. Bu durum, devletin başarısızlığı yanında piyasaların uluslararasılaşması, rekabetin artması ve küreselleşme süreciyle de ilişkilendirilmektedir.

Bu süreçte, refah devleti yapılanması açısından kendine özgü uygulamaları ile literatüre "İsveç Modeli" olarak geçen İsveç refah devletinde de tarihsel açıdan bakıldığında yaşanan gelişmeler biraz gecikmeli de olsa diğer refah devletlerinden çok farklı değildir. Bu çalışmanın temel ilgi alanını oluşturan İsveç modeli yanında diğer refah devletleri açısından da genel olarak, çalışma sonucunda küreselleşme ve liberalizmin yükselişi ile birlikte refah devleti uygulamalarında yapılan reformlar ve kısıtlamaların beklenen ölçüde bir sonuç doğurmadığı hususu ve son küresel kriz de dikkate alındığında, refah devletinin, geçmişteki etkinlik düzeyi ve fonksiyonlarına sahip olmasa bile, gelecekte de varlığını sürdüreceği kanaati oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Refah, Refah Devleti, Sosyal Devlet, Sosyal Politika, Kamu Ekonomisi, Refah Ekonomisi, Kamu Maliyesi, Küreselleşme, Uluslararasılaşma, İsveç, İsveç Modeli.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy(PhD)

Evaluation of the Swedish Model in Terms of Welfare State Implementations in the Globalization Process

Süleyman ERDAL

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Finance

Public Finance Program

Emergence of the welfare state within the framework of today's understanding, especially in the industrialized countries, is based on the late 19th century and beginning of the 20th century. However, institutionalization of the welfare state occurred in the period after the 2nd World War. At the same time, it is known that in this period, Keynesian policies and state interventions started to institutionalize. In this period, purposes like providing social welfare services which increased in terms of quality and quantity, comprehensive umbrella of social security, interception of poverty, fair income distribution, social balance and cohesion, briefly providing a minimum level of income for a life with dignity, played a major role in the rise of social welfare state.

But it is also known that, expansion tendency of the welfare state in 1970s, carried high spending, budget deficit, heavy tax burden and borrowing in the financing, with it. This period caused to questioning of Keynesian approach which could not be a solution to emerged crises, stagflation and high levels of unemployment problems and named as financial crisis of the state. It was observed that, the structuring of the welfare state which acquired currency with market failure and which revealed the notion of failure of the state, also brought out the tendency of functions of the state and narrowing its limits with the 1980s generally. Within this framework, liberal economy policies started to gain importance again and a range of reform packages were put in place. It is suggested that, with these measures, a tendency

towards the market-compatible welfare models emerged and welfare states began to shrink gradually. Besides the failure of the state, internationalization of the markets, increase of the competition and globalization process are seen as the reasons of this situation.

When considering the historical process of the Swedish Welfare State that is mentioned as "Swedish Model" in the literature with its specific applications in terms of welfare state structuring, progresses are not different from the other welfare states even if it is delayed a little. Study formed the opinion that; when considering the Swedish model, even though the reforms and limitations in the welfare state applications which were made with globalization and liberal effects, did not result in the expected extent, with the recent global crisis, it will continue its existence in the future, even it did not do the same in the past activities and functions.

Key Words: Welfare, Welfare State, Social State, Social Policy, Public Economics, Public Finance, Welfare Economics, Globalization, Internationalization, Sweden, Swedish Model.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE REFAH DEVLETİ UYGULAMALARI AÇISINDAN İSVEÇ MODELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI……..ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xiv
TABLOLAR LİSTESİ..... xvii
EKLER LİSTESİ xix
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL YAKLAŞIM: REFAH DEVLETİ VE GELİŞİMİNDEKİ TEMEL UNSURLAR

I. REFAH DEVLETİ, İZAHINA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE ÖZELLİKLERİ..... 5
A. Refah Devletinin İzahında Temel Kavramlar 5
1. İnsanın Yapısı ve İhtiyaçlar 6
2. Refah Kavramı 10
3. Refah Ekonomisi ve Refah Teoremleri 11
B. Refah Devleti ve Benzer Kavramların İzahı 15
1. Sosyal Devlet 16
2. Sosyalist Devlet 17
3. Sosyal Politika 17
4. Refah Devleti 18
II. REFAH DEVLETİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 22
A. Refah Devletinde Devlet Birey ve Toplum 22
B. Refah Devletinde Siyasal Sistem 25
C. Refah Devleti Düzleminde Hukuk 26
D. Refah Devleti Düzleminde Ekonomik Sistem 28

III. REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI VE AMACA ULAŞMADA KULLANDIĞI ARAÇLAR 31
A. Refah Devletinin Amaçları 32
1. Fakirlikle Mücadele 32
2. Doğal Eşitsizliklerin Giderilmesi, Fırsat Eşitliğinin Temini ve Hayat Standartlarının Yükseltilmesi 34
3. Gelir Dağılımında Adalet 36
4. Sosyal Barış ve Dengenin Temin Edilmesi ve Sosyal Dayanışma 39
5. İktisadi İstikrar 41
6. Ekonomik Etkinliğin Sağlanması 42
7. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması 43
8. İdari Düzenlemelerin Uygulanabilirliği ve Anlaşılırlığı 44
B. Refah Devletinin Araçları 44
1. Ekonomik ve Sosyal Regülâsyonlar ve Fiyat Kontrolleri 44
2. Doğrudan Kamusal Üretim 46
3. Kamu Harcamaları 47
4. Kamu Gelirleri 48
5. Sosyal Politika Araçları 50
a. Sosyal Sigorta 50
b. Sosyal Yardım 51
c. Sosyal Hizmet 51
d. Sosyal Tazmin 52
6. Para-Kredi ve Dış Ticaret Politikası 53
IV. REFAH DEVLETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ 53
A. Refah Devleti Öncesi Dönem: Refah Uygulamaları 54
B. Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Refah Devletinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler 56
1. Refah Devletinin Ortaya Çıkışı 56
2. Refah Devletinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler 59
a. İktisadi, Sosyal ve Politik Alanda Yaşanan Gelişmeler 59
b. Düşünce Alanındaki Gelişmeler 65
C. Refah Devletinin Gelişimi 69
1. Bismarck ve Almanya Örneği 70
2. Beveridge ve İngiltere Örneği 71
3. Keynes ve Maliye Politikası Uygulamaları 73

D. Refah Devletinin Yükselişi (Altın Çağı) 76
1. Refah Programları ve Refah Harcamalarının Artması 77
2. Temel Finansman Aracı Olan Vergilerin Artması.....79
3. İstihdamın Artması 80
E. Refah Devletinde Altın Çağın Sonu ve Sonuçları.....82
F. Refah Devletinin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Eğilimler.....85

İKİNCİ BÖLÜM
REFAH DEVLETİ UYGULAMALARI VE KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE REFAH DEVLETİ

I. REFAH DEVLETİ SINIFLANDIRMALARI 87
A. Refah Devleti Uygulamaları Açısından Refah Modelleri.....87
1. Artık Sosyal Refah Modeli.....88
2. Endüstriyel Başarı/Performans Modeli 89
3. Kurumsal Yeniden Dağıtıcı Model 89
B. Refah Devleti Uygulamaları Açısından Refah Devleti Rejimleri.....90
1. Liberal veya Sınırlı Refah Devleti 91
2. Muhafazakâr veya Korporatif Refah Devleti 92
3. Sosyal Demokratik veya İskandinav Modeli Refah Devleti 93
II. REFAH UYGULAMALARI: REFAH HİZMETLERİ, REFAH HİZMETİ SAĞLAYAN BİRİMLER VE REFAH HİZMETLERİNİN FİNASMANI 95
A. Uygulamalar Açısından Refah Devleti Hizmetlerinin Türleri 95
1. Sosyal Güvenlik Hizmetleri.....95
2. Sağlık Hizmetleri 98
3. Eğitim Hizmetleri 100
4. Ailelere, Kadınlara, Çocuklara ve Yaşlılara Yönelik Yardım Hizmetleri.....101
5. İstihdam ve İşsizlik Yardımı Hizmetleri 105
6. Konut Yardımı Hizmetleri 107
B. Uygulamalar Açısından Refah Hizmeti Sağlayan Birimler.....111
1. Kamu Sektörü 112
2. Özel Sektör.....113
3. Gönüllü Kuruluşlar 114
4. Aile ve Yakın Çevre 115

5. Dini Esaslara Dayalı Kurumlar 116
C. Refah Devleti Hizmetlerinin Finansmanında Kullanılan Araçlar.....117
1. Vergiler 118
a. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler.....119
b. Servet Üzerinden Alınan Vergiler 121
c. Tüketim Vergileri.....122
d. Çevre ile İlgili Yükümlülükler.....124
2. Sosyal Güvenlik Katkıları 125
3. Borçlanma.....126
III. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN REFAH DEVLETİ UYGULAMALARINA ETKİLERİ.....128
A. Küreselleşme ve Uluslararasılaşma Kavramlarının Ayrımı 128
B. Küreselleşme Kavramı 129
C. Küreselleşme Sürecinin Refah Devleti Üzerindeki Etkileri.....134
1. Ulus - Devlet Kavramının Zayıflaması.....137
2. Sosyalist Yönetimlerin Çöküşü ve Liberalizmin Yeniden Yükselişi ..139
3. Devletin Ekonomik Rolü, Bütçe ve Maliye Politikaları.....140
a. Kamusal Hizmet Sunumu 140
b. Kamu Harcamaları.....141
c. Kamu Gelirleri.....143
i. Vergiler 144
ii. Borçlanma 146
4. Çalışma Hayatı ve İstihdam 148
5. Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı.....148
D. Refah Devletinin Geleceğine Yönelik Değerlendirme ve Öneriler 151
1. Refah Devletinde Kriz 152
2. Refah Devleti Uygulamalarının Devam Ettirilmesi Yönündeki Yaklaşımlar 157
3. Refah Devleti Uygulamalarının Daraltılması Yönündeki Yaklaşımlar.....159
4. Refah Devleti Uygulamalarının Yeniden Yapılandırılması Yönündeki Yaklaşımlar.....163

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
REFAH DEVLETİ UYGULAMALARI AÇISINDAN MODEL ÜLKE: İSVEÇ REFAH DEVLETİ VE İSVEÇ REFAH DEVLETİ UYGULAMASININ KÜRESELLEŞME SÜRECİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. İSVEÇ REFAH DEVLETİ: ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE TEMEL ÖZELLİKLERİ 171
A. İsveç Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi....171
1. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın Başlarında İsveç Ekonomisi ve Refah Devleti Uygulamaları 172
2. I. ve II. Dünya Savaşı Ve İzleyen Dönemde Ekonomi ve Refah Devleti Uygulamaları....179
3. İsveç Refah Devletinin "Altın Çağı"....183
B. İsveç Modelinin Temel Özellikleri....187
1. Tarihsel Uzlaşma 187
2. Güçlü Toplum 188
3. Sosyal Mühendislik ve Teknokrasi 189
4. Örgütlü Toplum ve Kitlesellik....190
5. Merkeziyetçilik....191
C. İsveç Refah Devletinin Temel Destekleyici Unsurları 191
1. İsveç Sanayileşmesi ve Sanayi 192
2. İsveç Değişiminin Dayanağı Olan Folkhemmet (Milletin Evi) Kavramı 194
3. Ticaret ve İşçi Birlikleri (Sendikalar) 194
4. Siyasi Partiler....195
5. Korporatif (Kollektif) Karar Alma Mekanizması 197
D. Kamu Yönetim Yapılanması ve Hizmet Birimleri....197
1. Merkezi Yönetim 198
2. Bölgesel Yönetim 200
3. Yerel yönetimler……..200
E. İsveç Refah Devleti Uygulaması açısından Sunulan Hizmetler ve Finansmanı....202
1. Sunulan Refah Hizmetlerin Türleri ve Niteliği 202
a. Yaşlılara Yönelik Hizmetler....203
b. Sağlık Hizmetleri 206

c. İstihdama Yönelik Hizmetler ve İşsizlik Hizmetleri 208
d. Aile, Kadın ve Çocuklara Yönelik Hizmetler.....210
e. Eğitime Yönelik Hizmetler.....213
f. Konut ve Barınmaya Yönelik Hizmetler.....213
2. Refah Hizmetlerinin Finansmanı 215
II. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İSVEÇ REFAH DEVLETİ UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ 218
A. Sosyal Harcamalar ve Finansmanı Alanındaki Gelişmeler.....220
B. Bütçe Politikaları.....223
C. Makro Ekonomik Politikalar ve İstihdam 225
D. Ekonomik Büyüme ve Etkinlik.....227
E. Gelir Dağılımı 228
III. İSVEÇ MODELİ UYGULAMASINA YÖNELİK DEĞERLENDİRME 229
A. İsveç Modelinin Krizi.....231
B. İsveç Modeline Yönelik Olumlu ve Olumsuz Eleştiriler.....234
C. İsveç Refah Devletinin Sürdürülebilirliğine İlişkin Değerlendirilme 237

SONUÇ 240
KAYNAKÇA.....248
EKLER

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÜ	Ankara Üniversitesi
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
C	Cilt
CÜ	Cumhuriyet Üniversitesi
Çev.	Çeviren
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DKP ÖİK	Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu
DKP	Dokuzuncu Kalkınma Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DEÜİİBF	Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Ed.	Edited by (Editör / Yayına hazırlayan)
EU	European Union (Avrupa Birliği)
GATT	Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması
GSMH	Gayrisafi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
GÜ	Gazi Üniversitesi
Haz.	Hazırlayan
HDI	Human Development Index (İnsani Gelişme Endeksi)
HDR	Human Development report (İnsani Gelişme Raporu)
IBDR	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ILO	International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IMF	Uluslararası Para Fonu
ISSA	International Social Security Association
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İst.Tic. Ü	İstanbul Ticaret Üniversitesi
İŞ–KUR	Türkiye İş Kurumu
İTO	İstanbul Ticaret Odası
İÜ	İstanbul Üniversitesi
KİT	Kamu İktisâdi Teşebbüsleri
MESS	Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
NGO	Non Governmental Organization (Sivil Toplum Örgütleri)
No	Sayı, Numara
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
Publ.	Publications / Publishing (Yayını)
S	Sayfa
SAF	Svenska Arbetsgivareföreningen (isveç İşverenler Sendikası)
SAP	Sveriges socialdemokratiska arbetareparti (İsveç Sosyal Demokrat Partisi)
Sy.	Sayı
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SBF	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SDÜ İİBF	Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
SÜ	Selçuk Üniversitesi
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
t.y.	Basım tarihi yok
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Türk–İş	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNDP	United Nations development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNRISD	United Nations Research Institute for Social Development (BM Sosyal Gelişme Araştırmaları Enstitüsü)
Üni.	Üniversitesi
Vb.	Ve benzerleri
Vd.	Ve Diğerleri
Vol	Volume (Cilt)
VPK	Vänsterpartiet kommunisterna (Komünist Parti - İsveç)
WB	World Bank (Dünya Bankası)
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
Yay.	Yayını

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: OECD Ülkelerinde Sosyal Sigortaya Giriş ..... s. 58
Tablo 2: Hak ve Özgürlüklerin Gelişimi ..... s. 68
Tablo 3: Refah Devleti Gelişme Dönemi GSYİH Artış Oranları ..... s. 70
Tablo 4: Bazı Ülkelerde Kamu Harcamalarının Artış Eğilimi ..... s. 78
Tablo 5: Bazı ülkelerde Kamu sosyal Harcamaları (GSYİH %) ..... s. 79
Tablo 6: Bazı Ülkelerde Vergi Yükü ve Vergi Gelirleri ..... s. 80
Tablo 7: Bazı Ülkelerde İşsizlik Oranları..... s. 81
Tablo 8: 1960 – 1975 Yıllarında Bazı Ekonomik Göstergeler ..... s. 83
Tablo 9: Refah Devleti Türleri ..... s. 91
Tablo 10: Bazı Ülkelerde Yaşlılık Oranları %..... s. 105
Tablo 11: Tarihi Süreçte Sosyal Konut Uygulamaları ..... s. 109
Tablo 12: Sosyal Refah Hizmeti Sağlayan Kurumlar ve Fonksiyonları .... s. 112
Tablo 13: Bazı Ülkelerde Gelir Vergisi (GSYİH %) ..... s. 121
Tablo 14: Bazı Ülkelerde Kurumlar Vergisi (GSYİH %) ..... s. 121
Tablo 15: Bazı Ülkelerde Servet Vergileri (GSYİH %)..... s. 122
Tablo 16: Bazı Ülkelerde Tüketim Vergileri (GSYİH %)..... s. 124
Tablo 17: Bazı Ülkelerde Sosyal Güvenlik Katkı Payı miktarı..... s. 126
Tablo 18: OECD Ülkeleri Kamu Borçları (GSYİH %)..... s. 127
Tablo 19: Küreselleşmeye Bakışlar: Bir Karşılaştırma..... s. 131
Tablo 20: Bazı Ülkelerede Kamu Sosyal Harcamaları(GSYİH%) ..... s. 143
Tablo 21: Bazı OECD Ülkeleri Toplam Vergi Gelirleri 2010 (GSYİH %) .. s. 146
Tablo 22: G-20 Ülkeleri Borç Dinamikleri 2010..... s. 147
Tablo 23: Bazı Sektörlerdeki 1800–1900 Yıllarındaki Büyüme Oranları .. s. 176
Tablo 24: İsveç Toplam Kamu Harcamaları 1901-1959 ..... s. 178
Tablo 25: 1840- 1950 Yılları Arasında Faktör Verimliliği (Artış Hızı %).... s. 179
Tablo 26: İsveç Toplam Kamu Sosyal Harcamaları 1880-1930..... s. 181
Tablo 27: İsveç Kamu Sağlık Harcamaları 1910-1930 (% GSMH) ..... s. 182
Tablo 28: İsveç 1930-1949 Dönemlerinde Ortalama Vergi Oranları ..... s. 182
Tablo 29: İsveç 1950- 2000 Yılları Arasında Faktör Verimliliği ..... s. 183
Tablo 30: 1870-1970 Dönemi İsveç'te GSYİH Artış Oranları..... s. 184
Tablo 31: Bazı Ülkelerde İşsizlik Oranları..... s. 185
Tablo 32: Toplam Vergi Gelirleri (GSYİH %)..... s. 185
Tablo 33: İsveç Kamu Kesimi Örgütlenme Modeli..... s. 198

Tablo 34: İsveç'te Belediyelerde İşgücü Dağılımı ..... s. 202
Tablo 35: İsveç Sosyal Güvenlik Harcamaları 2004-2009 (GSYİH %)..... s. 203
Tablo 36: İsveç 65+ Yaş 80+ Yaş Nüfus Sayısı ve Geleceği ..... s. 204
Tablo 37: İsveç Kamu Yaşlı Bakım Sisteminin Örgütlenme Yapısı ..... s. 205
Tablo 38: İsveç Sağlık Harcamaları (GSYİH %) ..... s. 207
Tablo 39: İsveç'te Gelir Vergisi (GSYİH%) ..... s. 216
Tablo 40: İsveç'te Kurumlar Vergisi (GSYİH%) ..... s. 216
Tablo 41: İsveç'te Tüketim Vergileri (GSYİH%) ..... s. 217
Tablo 42: İsveç'te Servet Vergisi (GSYİH%) ..... s. 217
Tablo 43: İsveç'te Sosyal Güvenlik Katkıları (GSYİH%) ..... s. 217
Tablo 44: İsveç'te Borçlanma (GSYİH%) ..... s. 218
Tablo 45: İsveç'te Sosyal Koruma Harcamaları (GSYİH %) ..... s. 221
Tablo 46: İsveç'te 1960-1982 Kamu Harcamaları ve Gelirleri Mukayesesi ..... s. 231

EKLER LİSTESİ

EK. 1: OECD Ülkelerinde Sigorta Programlarına Başlangıç ve Evrensel Oy Hakkının Tanınması
EK. 2: Büyük Buhran Yıllarında Türkiye Ekonomisi
EK. 3: Çeşitli Ülkelerde Sosyal Refah Programlarının Başlangıç Tarihi
EK. 4: OECD Ülkelerinde Sosyal Sigortaya Giriş
EK. 5: Çeşitli Ülkelerde Ana Refah Devleti Programlarına Giriş
EK. 6: Dönemler itibariyle GSYİH'da Kaydedilen Artışlar (1870-1984)
EK. 7: Kamu Harcamalarının Artış Eğilimi (KH/ GSYİH)
EK. 8: Kamu ve Sosyal Harcamalarının GSYİH'ya Oranı Olarak Görünümü (1960-1975) (%)
EK. 9: Milli Gelirin Yüzdesi Olarak Sosyal Güvenlik Harcamaları, (1933-1949)
EK. 10: Sosyal Güvenlik Programlarının Tipleri 2009
EK. 11: Zorunlu Emeklilik gelir sistemleri 2009
EK. 12: Sosyal güvenlikle ilgili demografik ve diğer istatistikler,2008
EK. 13: Sosyal Güvenlik Programları için katkı oranları, 2009 (yüzde
EK. 14: Gelir Vergisi ve sosyal Güvenlik Katkıları 2010 OECD Ülkeleri
EK. 15: Sosyal Güvenlik Katkı Payları Toplam (GSYİH)
EK. 16: Kamu Eğitim Harcamaları 2008
EK. 17: Kamu Sosyal Harcamaları 2007 ve Gini Katsayıları
EK. 18: Kamu Kesimi Borçları 2009
EK. 19: Demografik ve Sosyal Güvenlik Göstergeleri
EK. 20: İsveç - Vergilerin Gelişim, 1861-2009

GİRİŞ

Devlet, genel olarak ifade edildiğinde düzeni, birlikte yaşamanın sürekliliğini ve güvenliği sağlamak için insanlar tarafından oluşturulmuş organize bir yapıdır. Devlet kendisini oluşturan insanların ihtiyaçları ve düşünceleri çerçevesinde zaman içinde sürekli değişim gösteren dinamik bir yapıya sahiptir. Bu dinamik yapının temel taşı insandır. İnsan somut, devlet ise soyut bir varlıktır. Dolayısıyla devlete gerçeklik katan, onu somutlaştıran bizatihi insandır. Kendisine gerçeklik katan birey ya da zümrenin sahip olduğu ideoloji, o devlete farklı formlar katabilmektedir. Sahip oldukları ideolojilere göre farklı formlara bürünseler de tüm devletler, prensip olarak insanın gelişimi ve refahını artırma amacına yönelmişlerdir. Ancak uygulamada ortaya çıkan durum her zaman istenilen ya da ideal olan durum olmayabilir. Bu ise devletleri yenilenmeye diğer bir deyişle toplumları devlet anlayışlarını değiştirmeye zorlayabilir.

Gerçekten, tarihsel süreçte de genel olarak bu eğilim gözlenmektedir. Bilindiği gibi 19. yüzyılda sanayileşme sürecinde hâkim olan gece bekçisi devlet anlayışı, yerini giderek bugün refah devleti olarak adlandırdığımız, müdahaleci bir devlet anlayışına bırakmaya başlamıştır. İngiltere'de, Fakirlik Yasası olarak bilinen düzenlemeler çerçevesinde 1833 yılında yürürlüğe giren Fabrikalar Kanunu ve 1847 yılında yürürlüğe giren devamı niteliğindeki düzenleme, çalışma saatlerini kısıtlamış ve fabrikaları denetlemek için bir çerçeve oluşturmuştur. Bu yasalar refah devletinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ancak, kurumsal anlamda refah devletinin, gerçek temeli, 19. yüzyılın sonlarında, Almanya'da atılmaya başlanmıştır. Otto Von Bismarck, hastalık ve kaza durumlarında etkili olacak sigorta taslağını ortaya koymuştur. Günümüzdeki refah devletlerinin çoğu, Bismarck'ın fikirleri üzerine dayalı da olsa, zaman içerisinde devletler, kendi refah devleti modellerini geliştirme eğiliminde olmuşlardır.

19. yüzyıl sonları ve 20. Yüzyılın başlarından itibaren dünyada yaşanan iktisadi, sosyal, siyasi, teknolojik alandaki gelişmelerin, refah devletinin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı bilinmektedir. Refah devleti ortaya çıkışından sonra sürekli tartışmalarla gündeme gelmektedir. Refah devleti açısından I. Dünya Savaşı, 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve takip eden süreçte II. Dünya Savaşı'nın dönüm

noktaları olduğu ifade edilmektedir. Keynesyen politikaların etkisi ile bu süreçte piyasa ekonomisinin başarısızlığı ve devlet müdahalesi birçok kesim tarafından kabul görmüş ve devletin ekonomideki ağırlığı artma eğiliminde olmuştur. Önceleri devlet müdahalesi belirli alanlarda olurken, zaman içinde sosyal devlet olma saikiyle müdahaleciliğin sistemli olarak devam ettiği yine kabul gören bir yaklaşımdır.

Beveridge Planı ile birlikte sosyal güvenlikte yeni bir aşama kaydedilmiştir. Önceleri muhtaç vatandaşların korunmasına yönelik olan tedbirler, politik tercihler doğrultusunda eğitim, sağlık, çevre ve kentleşme, çalışma yaşamı, istihdam, gelir dağılımı, büyüme vb. alanları da kapsamaya başlamıştır. Devlet tarafından bütün sosyal refah hizmetlerinin yaygın bir biçimde sunulması ile beraber bu dönem refah devletinin "Altın Çağı" olarak nitelendirilmiştir.

Geniş bir ölçekte ortaya çıkan refah devleti uygulamalarının tabii sonucu devletin genişlemesi ve değişimiyle birlikte, kamu harcamaları, kamu gelirleri, bütçe vb. hususların boyutları ve yapılarında önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren giderek artan kamu harcamaları, bütçe açıkları ve kamu istihdam oranlarının, finansman açısından ciddi sorunlara yol açtığı, devleti finansal bir bunalıma sürüklediği görülmüştür.

1970'li yıllarda petrol krizleri ile birlikte o zaman kadar görülmemiş olan stagflasyon olgusunun tüm dünyada varlığını hissettirmesi sonucu yaşanan olumsuzlukların ve kamu harcamaları, bütçe açıkları, vergiler, borçlanma, kamu istihdam düzeylerinin yüksek boyutlara ulaşmasının sonuçta Keynesyen iktisadi yaklaşımı temel alan refah devleti yapılanması ve refah devleti uygulamalarının sürdürülemez olduğu düşüncesini tetiklediği, akabinde ise refah devleti ve Keynesyen politikalara olan güveni sarstığı düşüncesi geniş bir ittifakla kabul edilmektedir. Ağır eleştirilere uğrayan refah devleti anlayışının zamanla yerini, tekrar neo liberal politikalara bırakmak zorunda kaldığı görülmektedir.

Refah devletinin zaman içindeki değişim ve dönüşümünü izah etmede diğer bir önemli unsur ise küreselleşme sürecidir. Bilgi ve teknolojide meydana gelen gelişmeler sonucunda, ekonomi, siyaset, yönetim, bilgi ve iletişim alanlarında hızlı bir değişim içerisine girildiği bilinmektedir. Bu değişimlere paralel olarak, sınırların aşılması ve tüm piyasaların bütünleşmesiyle birlikte dünyada "Küreselleşme" denilen

yeni bir aşamaya gelindiği söylenebilir. Küreselleşme günümüzde tüm alanlarda etkisini gösteren geniş kapsamlı bir olgu olarak görülmektedir. Küreselleşmeyle birlikte yaşanan dönüşümün en önemli etkilerinin refah devleti düzleminde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Küreselleşme sürecinde yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasal değişimler ile birlikte refah devleti uygulamaları daha yoğun bir şekilde sorgulanmaya ve devletin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerin ne olması gerektiği daha kapsamlı şekilde tartışılmaya başlanmıştır.

Refah devleti yapılanmasının en önemli ve ileri örneklerinden olan İsveç Modeli hem ulusal anlamda hem de uluslararası arenada tartışma konusu olan bir modeldir. İsveç, 19. yüzyılın sonlarında Avrupa'nın periferisinde fakirlikle mücadele eden bir ülkeydi. Kısa bir zaman içerisinde gerçekleştirdiği sanayileşme ve modernleşme atağı, tarafsızlık ilkesi çerçevesinde iki dünya savaşının da dışında kalması ve savaşların her iki tarafı ile olan ekonomik mübadelesi sonucu savaşın nimetlerinden faydalanabilmesi İsveç'in 1950'lere gelindiğinde kendine özgü bir refah devleti yapılanması oluşturmasını sağlamıştır. İsveç refah devleti, sunduğu hizmetlerin niteliği ve genişliği açısından model olma özelliğini kazanmıştır. Bu özelliği ile uzunca bir süre sürekli üzerinde konuşulan ve imrenilen bir uygulama olmuştur. Ancak İsveç de, dünyadaki genel eğilimlerin refah devletleri üzerindeki etkilerini gecikmeli de olsa görmeye başlamıştır. İsveç, küreselleşme sürecinin de etkileriyle 1980'li yılların sonları ve 1990'ların başlarında yaşanan krizlerin etkisiyle, refah devleti uygulamalarında daralma sürecine girdiği görülmektedir.

Bu çalışmada İsveç Modeli esas alınarak, dünyada refah devleti uygulamalarının ne yönde geliştiği, refah devleti uygulamalarının ekonomik ve mali boyutunun hangi seviyelere ulaştığı tarihi seyir içinde açıklanmaya ve küreselleşme sürecinin refah devleti uygulamaları üzerindeki etkileri ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda devlet ya da kamu kesiminin gelecekte refah hizmetlerinin sunumunda hangi ölçüde var olacağı, refah devleti uygulamaları açısından İsveç'in, günümüzde hâlâ model ülke olup olmadığı ve refah hizmetlerinin sunumu için gelecekte model olup olamayacağı tartışılacaktır.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde refah devleti kavramı, özellikleri, ortaya çıkışı, gelişimi ve mevcut durumu izah edilmektedir. Bu bölümde refah devletinin insan, siyaset, hukuk, iktisadi sistemler ile ilişkisi alt

başlıklar olarak analiz edilmektedir. Ayrıca refah devletinin amaçları, bu amaçlara ulaşmada kullandığı araçlar ve bu araçların alt unsurları yer almaktadır.

İkinci bölümde ise refah modelleri ve refah devleti sınıflandırmaları, uygulamalara ilişkin hizmetler, bu hizmetlerin nitelikleri, ekonomik ve mali boyutları ile finansman kaynakları ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca uluslararasılaşma ve küreselleşme sürecinin refah devleti üzerindeki etkileri ve refah devletinin geleceğine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

Üçüncü bölümde refah devleti uygulamalarının en önemli örneklerinden biri olan İsveç Modeli'nin tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu incelenmekte, bu çerçevede sunulan refah hizmetleri ve hizmet sunumunda rol alan aktörler açıklanmaktadır. Bu bölümde son olarak küreselleşme sürecinin İsveç Modeli üzerindeki etkilerine yer verilmekte, modele yönelik eleştiriler ve geleceğine ilişkin değerlendirmeler ortaya konulmaktadır. Çalışma üç bölümle birlikte giriş ve sonuç bölümleriyle sonlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL YAKLAŞIM: REFAH DEVLETİ VE GELİŞİMİNDEKİ TEMEL UNSURLAR

I. REFAH DEVLETİ, İZAHINA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE ÖZELLİKLERİ

Piyasa sisteminin doğuşu ve gelişimi süreci, sosyal hakların doğuşu ve gelişim süreci ile paralellik arz etmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan ve bireyleri doğrudan ilgilendiren risklere karşı bireyin belirli haklarının olması, bu hakların koruyucusu olarak devleti etkin bir rol almaya itmiştir.[1] Genel anlamda piyasa ekonomisinin yetersiz kaldığı ve başarısız olduğu alanlarda bahsi geçen etkin devlet anlayışı devreye girmiş ve müdahaleci, düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve girişimci bir devlet anlayışı[2] olan refah devletine doğru evrilen bir süreç olmuştur.

Bu özelden genele ya da iş yaşamına ilişkin birkaç uygulamadan bir sisteme dönüşme sürecinin belirleyici unsuru olan insandan ve örgütlü yapısı devletin modern formlarından olan refah devletinin anlaşılabilmesi için anahtar kavramlar ve literatürde birbirinin yerine kullanılan kavramlardan bahsetmek gereklidir. Bu bölümde, refah devleti kavramının temel unsurlarını ve izahında önemli olan anahtar kavramları ve benzer kavramları ifade etikten sonra, refah devletinin farklı bakış açılarından tanımlarını ve özelliklerini detaylı olarak açıklamaya çalışacağız.

A. Refah Devletinin İzahında Temel Kavramlar

Ekonomik, sosyal, siyasi bütün sistemlerin öznesi olan insan ve onun ihtiyaçları, refah, refah ekonomisi, refah devletinin tanımı ve ortaya çıkışını izah etmede önemli bir yer tutar. Bu kısımda bu hususları sırası ile ele alacağız.

---

[1] Tülay Arın, "Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi", **IX. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye'de Bütçe Harcamaları**, İÜ İktisat Fakültesi Yay. İstanbul,1996, s. 61; Şermin Marangoz, **Refah Devleti: Gelişimi, Oluşumu, Modelleri ve Güncel Değişimler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001, s. 5.

[2] Coşkun Can Aktan, **Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 43.

1. İnsanın Yapısı ve İhtiyaçlar

Hangi ekonomik sistem ya da hangi yaklaşım olursa olsun, hedef insanın ve toplumun refahı için düşünülmüş ve geliştirilmiştir. Başka bir ifade ile teoriler ve sistemler arasında uçurum olsa bile, hepsinde hedef doğrudan veya dolaylı yoldan insan refahıdır.[3] Bir ekonomi modeli ortaya koyarken, insandan işe başlamak şarttır. İnsan, ekonomi politikalarının hem hedefi, hem de konusudur. Ekonomi politikalarının gayesi insana daha yaşanabilir, daha rahat bir dünya sunmaktır. Elbette politikaların istenilen neticeleri vermesi muhatabın doğru tanınmasına bağlıdır. İnsanı yanlış tarif eden bir ekonomi modelinin doğru neticeler elde etmesi mümkün değildir.

İnsan yapısı gereği sosyal ilişkileriyle yani diğer insanlarla ilişkisiyle tanımlanır[4]. İnsan ancak diğer insanlarla bir araya gelerek, etkileşimde bulunarak ve toplumsal yaşama katılarak ihtiyaçlarını giderebilir, potansiyellerini gerçekleştirebilir. Bu bakımdan insan, tabiatı gereği, toplumsal bir varlıktır. Toplumsal bir varlık olan insanın aldığı kararlar ve ortaya koyduğu davranış biçimleri hem birey olarak kendisini ve hem de bir parçası olduğu toplumu etkileyebilir. Konumuz itibariyle ekonomik hayatta da insanın yapısını önemsemek gerekir. Temel olarak iki sistem ve bunların türevlerinin yani sosyalist düşünce ve klasik iktisadi düşüncenin insana yaklaşımı farklı olmuştur. Klasik iktisadi sistemin başarısı insan fıtratını kısmen tanıyıp, ona uygun hareket etmesiyle açıklanacağı gibi, başarısızlığı da insan fıtratının bazı yönlerini inkâr ve ihmal ederek yanlış varsayımlar yapmasına bağlanabilir[5]. Diğer taraftan sosyalist sistemde ise bireyin rolü ve serbestliği en az düzeye indirilmiş, bireyin yerine toplum ya da toplum adına karar vermeye yetkili sayılan gruplar almıştır.[6] Burada da yine insan fıtratını ihmal ve inkâr söz konusudur ve bu sosyalist sistemin başarısızlığında klasik iktisadi siteme göre daha önemli bir paya sahiptir.

---

[3] Esfender Korkmaz, "Ekonomi ve İnsan" **Gözcü Gazetesi**, 28 Ocak 2007, http://www.esfenderkorkmaz.com/gozcu/ekonomi-ve-insan.html (25.05.2010).
[4] Paul Spicker, **The Welfare State: A General Theory**, Sage Publ. London, 2000, s. 13.
[5] Furkan Aydıner, "Ekonomik Sistem ve Etik Değerlerin Zorunluluğu" **Zaman gazetesi**, 23.05.2010, s. 24.
[6] Coşkun Can Aktan ve Özlem Özkıvrak, **Sosyal Refah Devleti,** Okutan Yayınları, İstanbul, 2009, s. 16.

Klasik iktisadi düşünce, insan fıtratındaki ego gerçeğini kavramış, temellerini bu gerçeğe dayandırmış ve egoya uyumlu “Piyasa Mekanizması”nı benimsemiştir. Liberal iktisadın babası kabul edilen Adam Smith, piyasa sistemiyle ilgili meşhur “görünmez el” (invisible hand) tabirini insan fıtratındaki kendi menfaatini düşünen ya da çıkarcı (self-interest) yön gerçeğine dayandırıyor. Bu düşünceye hâkim olan, giderek bu düşüncenin temelini oluşturan insan anlayışını "rasyonel ekonomik birey" kavramı oluşturuyor. Yani iktisatçılar işe insan rasyonel bir varlıktır diye başlıyorlar.

Nobel ekonomi ödüllü George Akerloff “Animal Spirits” (Hayvansal Güdüler)[7] adlı kitabında refah devletinin ortaya çıkmasında belki en önemli unsur olan 1929 ekonomik buhranından hareketle, ekonomik krizlerin ortaya çıkmasında yine insan tabiatının önemli olduğunu vurgulamıştır. Adam Smith, haklı olarak, insanların, rasyonel bir biçimde, ekonomik çıkarlarının peşinde koştuğu gerçeğini hesaba katmaktadır. Fakat insanların aynı zamanda ekonomik olmayan güdülerle de hangi ölçüde yönlendirildiğini hesaba katmamaktadır. Onların rasyonel olmayan veya yanlış yönlendirilmiş davranışlarının boyutlarını da dikkate almamaktadır.

John Maynard Keynes ise “Genel Teori” de ekonomik faaliyetlerin büyük kısmının rasyonel ekonomik güdülerden kaynaklandığını kabul etmiştir ancak ekonomik faaliyetlerin daha büyük bölümünün hayvansal güdüler tarafından yönlendirildiğini ifade etmiş ve hayvansal güdülerin önemi üzerinde durmuştur. Durum bu kadar belirsizse, insanlar nasıl karar vermektedir? Bu kararlar “ancak hayvansal güdülerin sonucunda alınabilirler." Bunlar, "düşünmeden harekete geçme dürtüsünün" sonucudur.[8] Ancak insanlar gerçekten böyle midir? Yoksa belirli alışkanlıkları, belirli ahlaki değerleri olan ve davranışları o andaki kişisel çıkarları tarafından değil bu alışkanlıklar ve değerler tarafından belirlenen varlıklar mıdır? Bunlar, doğal olarak, insan davranışlarını bir maksimizasyon problemi çerçevesinde görmemizi zorlaştıran sorulardır.

Buradan hareketle, İktisada hâkim olan insan anlayışı doğrultusunda insan nasıl tarif edilirse edilsin önceden de ifade ettiğimiz gibi bütün iktisadi sistemlerin

---

[7] Burada yazar Hayvansal Güdüleri kavramın özgün kullanımında, yani antik ve orta çağlardaki Latince spiritus animalis ifadesinde animalis (Hayvani) sözcüğü "zihinle ilgili" ya da "canlı" anlamına gelir şeklinde ifade ediyor. (Bkz. George Akerloff- Robert J. Shiller. **Animal Spirits -Hayvansal Güdüler-** Scala Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 24).

[8] Akerloff ve Shiller, ss. 13-23.

amacı ve öznesi insandır. Bu ve bundan daha önemlisi iktisadi bir varlık olan insan aynı zamanda toplumsal bir varlıktır. İslam dünyası düşünce tarihinde önemli bir yere sahip olan Farabi'nin de vurguladığı gibi "ruh ve bedenden müteşekkil insanın biyolojik varlığını devam ettirebilmesi ve nihai yetkinliğe ulaşabilmesi için kendi türünden olan diğer fertlerle birlikte yaşaması tabii bir zorunluluktur". Toplumsal bir varlık olan insan bizatihi kendisi ve bir parçası olduğu toplumun zaman içerisinde aldığı mesafe ve gelişmişliğine göre çeşitlenen, güvenlik, sağlık, eğitim, barınma, adalet vb. gibi ihtiyaçları olan bir varlıktır. Buna paralel olarak, takip eden bölümde daha geniş bir şekilde üzeride durulacak olan haklar, özgürlükler, sosyal adalet, dayanışma, hukuk, demokrasi gibi kavramları kullanarak bu ihtiyaçlarını bireysel ve toplumsal hareketlerin yardımı ile karşılama ve refahı elde etme yönünde hareket eden de bir varlıktır.

Her insan yaşamak ve üstün mükemmeliyetlere ulaşmak için yaratılıştan çok şeye muhtaç olup, bu ihtiyaçların karşılanmasında kendi kendine yetebilecek donanımla yaratılmamıştır[9]. Bu muhtaçlık durumu beraber yaşamayı ve çeşitli ihtiyaçları ihtiva etmektedir. Burada İhtiyaç kavramından kasıt, insanların yaşadığı problem türlerine, belirli cevap gerekliliklerine ve problemler ve mevcut çözümler arasındaki ilişkiye dayanır. İhtiyaç bir hizmet talebidir. Bu çerçevede Bradshaw dört temel ihtiyaç kategorisi belirlemiştir. Bunlar:[10]

- Normatif ihtiyaç, bir norma (veya belirlenen bir standarda) göre saptanan bir ihtiyaçtır; bu normlar genellikle uzmanlar tarafından belirlenir. Örneğin, fayda düzeyleri veya evlerdeki uygunsuzluk standartları bazı kriterlere göre belirlenmelidir.

- Kıyaslanabilir ihtiyaç, ihtiyaç halindeki diğer kişilerle kıyaslama sonucu doğan problemlerle ilgilidir. Bu yaklaşımın en yaygın kullanımlarından biri hangi alanların sosyal haklardan daha mahrum olduğunu belirlemek için farklı alanlardaki sosyal problemlerin karşılaştırması şeklindedir.

---

[9] Hatice Umut, "İnsan Doğası Temelinde Farabi'nin Toplum Yada Devlet Görüşü" **Divan Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi**, C. 11, sy. 27, 2009/2, ss. 128-129.

[10] Paul Spicker, **An Introduction To Social Policy**, http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy /introduction, (02.11.2009).

- Hissedilen ihtiyaç insanların hissettiği ihtiyaçtır, yani ihtiyaç duyan kişilerin bakış açısıyla ortaya çıkan ihtiyaçtır.
- İfade edilen ihtiyaç ise ihtiyaç duyulduğunun belirtildiği ihtiyaçtır. İnsanlar ifade etmedikleri ihtiyaçları hissedebilirler ve hissetmedikleri ihtiyaçları da ifade edebilirler.

Diğer taraftan ihtiyaçlar ve ihtiyaçların karşılanması konusu beraberinde ihtiyaç ve ekonomik sistem ilişkisini gündeme getirmektedir. Bu konuda Fevzi Devrim'in ifadesi şu şekildedir;[11] *"Kişisel karakteri ağır basan ve büyük ölçüde kişilerin tercihi ile ilgili bulunan ihtiyaçların ortaya konması ve karşılanması piyasa mekanizması aracılığı ile gerçekleşmekte, bu da ekonomik faaliyetlerde piyasa ekonomisi faaliyetlerini oluşturmaktadır. Kişilerin toplum içinde yer almasının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan kamusal ve yarı kamusal nitelik gösteren ihtiyaçların karşılanması ise piyasa mekanizmasından farklı bir süreç işleten siyasi süreç içinde gerçekleşmekte ve bu da kamu ekonomi kesimini ortaya çıkarmaktadır."*

Refah devleti bağlamında, önemli bir yere sahip olan W. Beveridge, ihtiyaç kavramını fakirlikle aynı anlamda kullanarak, ihtiyacın nedenleri üzerine eğilmiş ve bu konuda üç neden ileri sürmüştür[12]: *"Birinci neden örneğin işsizlik gibi bir sebeple, bir süre için gelirin kesilmesidir, bunun çaresi tam istihdamdır. İkinci neden gelir yetersizliğidir bu da çok çocuklu kalabalık ailelerde sefalete yol açar, bunun çaresi ise yeterli geliri sağlamaktır. Üçüncü neden kaza ve hastalık gibi nedenlerden gelirin kaybolmasıdır bunun çaresi de sosyal güvenlik sisteminin tesis edilmesidir."*

İnsan tabiatı ve insan ihtiyaçlarıyla ilgili ifadelere dayanarak şunu söyleyebiliriz; sosyal akışkanlığın, yani sosyal konum veya sınıf değiştirebilme imkânının bir değer olarak kabul edildiği, fırsat eşitliğinin veya açıkça eşitliğin iyi bir şey olarak görüldüğü toplumlarda, herkes toplumun bütününü anlama ve toplum hayatının bütününe katılma amacını paylaşır ve herkesin ihtiyacı, toplumun refah düzeyi tarafından belirlenir.

---

[11] Fevzi Devrim, **Kamu Maliyesine Giriş**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1999, s. 3.
[12] Ayferi Göze, **Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet**, Beta Basım 5. Baskı, İstanbul, 2009, ss. 262-263.

2. Refah Kavramı

"Refah (welfare)", çok çeşitli anlamlara sahip bir kavramdır ve üzerinde mutabakata varılmış tam bir tanım bulunmamaktadır. Tanım için de belli unsurlara ya da perspektiflere ihtiyaç vardır ve bunlar; mutluluk, güvenlik, tercihler, ihtiyaçlar, arzular ve bunlar arasında göreceli mukayesedir.[13] Birçok modern refah iktisatçısı tarafından kullanılan refah kavramı talebin karşılanması olgusudur veya ihtiyaçların tatminidir. Burada, insanların herhangi bir zamanda bir şeyi talep etmeleri ile eş anlı olarak o şeyi elde etmeleri şeklinde anlaşılmaktadır.[14]

Genel olarak refah kavramının anlamlarını, esenlik ya da iyi olma hali (well-being), mutluluk (happiness), zenginlik (wealth-prosperity) şeklinde sıralayabiliriz. Fakat kavram genellikle sosyal politikanın özel bir unsurunu belli etmek anlamında kullanılmıştır. "Refah" terimi uygulamada başlıca üç farklı anlamda kullanılmaktadır[15] İlk olarak refah, yukarıda belirtildiği üzere genellikle "bireysel refahı" ifade eder ve refah ekonomisinde söz konusu kavram "fayda" anlamında da kullanılır. Buna göre bireylerin refahı (ve kişisel çıkarı) onların istediği ve sahip olabildiği şeylere bağlıdır. Diğer bir deyişle, bu anlamda refah, bireylerin tükettiği mal ve hizmetlere ve dolayısıyla gelir ya da satın alma gücüne dayanır.

İkinci olarak refah, bireylere çocukluk, hastalık ve yaşlılık dönemlerini de kapsayan çok çeşitli şartlarda koruma sağlamak için sunulan hizmetleri ifade eder. Refah devleti fikri, refahın bu anlamıyla ilişkilidir. Buna göre refah devleti, genel olarak, bireylere hayatın çeşitli belirsizliklerine ve kötü sürprizlerine karşı güvence sağlayan hizmetler yani refah sunmayı hedefleyen bir devlet modeli olarak tanımlanabilir[16].

Üçüncü olarak refah terimi Avrupa Birliği'nde kullanılan "sosyal koruma"[17] terimi ile aynı şeyi ifade etmektedir. Buna göre refah devleti de devletin bireylere

---

[13] Tony Fitzpatrick, **Welfare Theory: An Introduction,** Palgrave Publ. Newyork, 2001, s. 5.

[14] Jan C. Lester, **Escape from Leviathan: Liberty, Welfare and Anarchy Reconciled,** St. Martin Pres. Newyork, 2000, s. 4; Ayrıca Bakınız; http://www.la-articles.org.uk/lwa2.htm (25. 11. 2010) Paul Spicker, **An Introduction to Social Policy**, http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/uk.htm , (30.08.2009)

[16] Aktan ve Özkıvrak, s. 16-17.

[17] Sosyal Koruma Kavramı çoğunlukla Sosyal Güvenlik kavramı ile aynı anlamda kullanılmaktadır, ancak literatürde sosyal koruma daha çok primsiz sistemi tanımlamaktadır. Sosyal güvenliğin bir bölümünü ifade etmektedir.

sosyal koruma sağlanmasında esas alınacak şartları belirlediği, sosyal korumanın kurumsal bir biçimidir. ABD'de bu terim; dar anlamıyla kullanılır ve ölçülen gelir, geride kalan, devletin sağladığı yardımın boyutları anlamına gelir. Ancak terimin bu son anlamda kullanımı diğer ülkelerde yaygın değildir. Hâlbuki İngiltere'de ve diğer çoğu Avrupa ülkelerinde bu terim geniş bir anlam kazanmıştır. Burada, politika sahaları gelir güvencesi, sağlık, sosyal konut, eğitim ve kişisel sosyal hizmetlerle çevrelenmiştir.[18]

3. Refah Ekonomisi ve Refah Teoremleri

Refah teorisinin sınırlarını ve muhtevasını belirlemek oldukça zordur. Bu teori ile uğraşan iktisatçıların temel amacı çeşitli faaliyetlerin ekonomik yönden ne ölçüde arzu edilebilir olduklarını belirleyebilecek bazı kriterler bulmak olmuştur. Bu ekonomik faaliyetler geniş bir yelpaze oluşturur. Bir kısmı kişisel çıkar motifiyle yapılan faaliyetlerden oluşurken, diğer bir kısmı muhtaç kişilere yardım gibi iyiliksever ve elcil (alturist)[19] faaliyetlerden oluşur; bir başka kısmını da devletin ekonomi politikası ile ilgili faaliyetleri oluşturur.[20]

Refah ekonomisi, ferdin ve toplumun iktisadi refahını arttırmak için alınması gerekli iktisat politikası tedbirlerinin analitik esaslarını tespite çalışan iktisadi analiz dalıdır[21] ve normatif konularla ilgilenir, değer yargılamaları yapar ve bu yargılamaları uygun politikaları tavsiye etmek için kullanır. Ekonominin nasıl işlediğini tanımlamaz, ne kadar iyi işlediğini değerlendirir.[22] Bir başka deyişle refah iktisadının amacı, kişinin ve toplumun refah düzeyinin yükselebilmesi için alınması gereken önlemlerin neler olduğunun araştırılmasıdır, örneğin bir ekonomide sağlanmış olan genel denge durumunda o toplumdaki kişiler maksimum tatmin sağlamamış olabilirler; ya da toplumun refah düzeyi de en yükseğe erişmemiş olabilir. Böyle bir dengede zenginlerin fakirleri ya da bir grubun başka bir grubu sömürüsü söz konusu olabilir. Öte yandan, bir ekonomide birden fazla denge bulunabilir. Refah problemi, sosyal olarak en iyi genel dengenin nasıl olması lazım geldiğinin belirlenmesidir. Bunu

---

[18] Brian Lund, **Understanding State Welfare: Social Justice or Social Exclusision**, Sage Publications, London, 2002, s. 1.

[19] Alturist (Elcil): Bencil olmayan, hep başkalarını düşünme, diğerkâmlık anlamındadır.

[20] Vural Fuat Savaş, **İktisatın Tarihi**, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, İstanbul, 1997, s. 697.

[21] Allan M. Feldman, **Dictionary of Economics**, The New Palgrave Publications. Vol. 2, Newyork, 1998, s. 183-184.

[22] David Begg, Stanley Fischer ve Rudiger Dornbusch, **İktisat** İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, ss. 257-259.

sağlamak için alınacak önlemler de, refah ekonomisinin kapsamına girmektedir.

Refah devleti, kamusal bir programın iktisadi etkinlik ve gelir bölüşümü açısından etkilerini dengelemeyi gerektirir. Refah ekonomisi de, iktisadi etkinlik ve gelir bölüşümü değerlendirmelerinin sistematik biçimde yapılabileceği bir çerçeveyi çizmeyi amaçlar ve normatif sorunlara yönelen bir iktisat dalıdır[23]. Bu noktada ana sonuçları bakımından refah ekonomisinin temel teoremleri olarak bilinen Pigou ve Pareto optimumlarına kısaca değinmek faydalı görülmektedir.

1920 yılında yayınladığı Refah İktisadı (The Economics of Welfare) adlı eseri ile refah ekonomisinin temellerini atıp geliştiren A.C. Pigou olmuştur. Pigou konuyu analitik biçimde ele alabilmek için incelemesini "sosyal refahı doğrudan veya dolaylı olarak para ile ölçülebilir konularla" sınırlamış ve buna ekonomik refah (economic welfare) adını vermiştir. Ekonomik refah ile toplam refah arasında bu şekilde pek de kesin olmayan bir sınır çizdikten sonra Pigou, ekonomik refah ile toplum refahı arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır.[24]

Pigou'ya göre toplumsal refah, bireylerin refahlarının toplanmasıyla elde edilir. Bireyin refahı ise onun elde ettiği tatmininin toplamıdır.[25] Pigou'nun refah teorisinin iki optimum şartı vardır:[26] Birincisi, "İnsanları çıkarlarının gösterdiğinden ve dilediklerinden çok çalışmaya zorlamaksızın, verimli etkinliği ve dolayısıyla milli gelirin ortalama hacmini artıran, fakat bölüşümünü bozmayan ve tüketilebilir gelirin artışını etkilemeyen her neden, genel olarak ekonomik refahı artırır." İkincisi, "milli geliri azaltmadan ve artışını etkilemeksizin, fakir insanların milli gelirden ellerine geçen payı nispi olarak artıran her neden genel olarak ekonomik refahı artırır".[27]

Pigou'nun amacı, genel bir refah teorisi kurmak ve bu teoriyi ekonomi politikalarına uygulamak olmuştur. Keynes tarafından belirlenen pozitif ve normatif iktisat ayrımını benimseyen Pigou, refah teorisini paradoksal bir biçimde değer yargılarından arındırmak istemiştir. Pigou'ya göre refah; bir bilinç, düşünce durumu

---

[23] Begg ve diğerleri, ss. 259, 276.
[24] Savaş, İktisadın Tarihi, ss. 691-692.
[25] Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 48.
[26] Akalın, s.49.
[27] Maurice Dobb, **Welfare Economics and Economics of Socialism**, Cambridge Uni. Press, 1969, s. 28'den aktaran, Akalın, s. 49. Ayrıca Pigou Optimumuna ilişkin geniş bilgi için bkz. Sinan Sönmez, **Kamu Ekonomisi Teorisi, Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı,** Teori Yayınları, Ankara- 1987, ss.124-127.

olup daha az veya daha çok diye nitelenerek ölçülebilirdi.[28] Pigou, bir ekonomik politikanın sosyal refahı nasıl etkilediğini değerlendirirken milli gelirde sağladığı artışın yanı sıra gelirleri, fakirler lehine yeniden dağıtıp dağıtmadığına da bakmaktadır. Hatta gelir dağılımı eşitsizliğini ciddi olarak düzelten bir ekonomi politikası, milli gelirde küçük azalışlara yol açsa bile makbul bir politika sayılmalıdır. Yani geliri yeniden dağıtan politikalar, sosyal refahı artıran politikalardır.[29]

Pigou haricinde Marshall, Wieser, Wicksell, Lerner gibi Eski Refah Okulu mensupları, sosyal refah maksimizasyonu problemini gelir dağılımı açısından ele almışlardır. Onlara göre sosyal refahın maksimizasyonu, gelirin yeniden dağılımı ve kaynak dağılımı ile birlikte ele alınmalıdır. Tam rekabet şartları altında dışsallıkların olmadığı bir ekonomide faktör sahipleri, marjinal verimliliklerine göre üretimden pay alırlar. Marjinal verimliliğe göre oluşan gelir dağılımı, genel olarak kaynak dağılımında da etkinliği sağlar, böylece reel milli gelir maksimum olur.

Pigou, serbest piyasa mekanizması içinde kaynakların etkin dağılımının sağlanamayacağını ileri sürer. Önerdiği çözüm, devletin ekonomiye müdahale etmesi olmuştur. Müdahale araçlarından birisi olarak Pigou, vergi politikasının sosyal refahı etkileyeceğini ileri sürmektedir. Vergilendirme sonrası bireyler, ekonomik kararlarını yeniden değerlendirecekler ve verecekleri yeni kararlar, marjinal sosyal maliyetleri etkileyerek (eşitleyerek) sosyal refah artışını gerçekleştirecektir. Pigou, piyasa arz ve talep eğrilerinin sosyal fayda ve maliyetleri tam olarak yansıtmadığı dışsallıkları analiz ederek refah teorisine en büyük katkısını gerçekleştirmiştir.[30]

Pigou'nun analitik araçları, refah devleti iktisadına çok uygun bir yapıya sahiptir. Pigou, piyasa sisteminin aksaklıklarını devlet müdahalesi ile gidererek kapitalizmin yaşamını devam ettirmesini hedeflemiştir.

---

[28] Savaş, İktisatın Tarihi, s. 691.
[29] Abdulkerim Çalışkan**, Sosyal Refahın Sağlanmasında Devletin Etkinliği ve Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEU. SBE. İzmir, 2001, s. 39.
[30] Çalışkan, s. 40.

Yeni refah teorisinin sahibi, İtalyan iktisatçı ve sosyolog Vilfredo Pareto[31] ise değer yargılarına yer vermeyen bir refah analizi ortaya koymak amacıyla, ölçülebilir fayda analizi yerine optimalite endeksi veya istenirlik endeksi kavramını geliştirmiştir[32]. Pareto Optimumu, egemen ve kabul gören bir yaklaşımdır. Pareto; toplumdaki fertlerin hiçbirinin refahını azaltmadan bir kişinin bile refahını artıran bir durumun toplum refahını arttırdığını ifade etmiştir.[33] Toplum refahının optimum seviyeye ulaşması ise; bir kişinin refahını azaltmadan, bir başkasının refahını arttırmaya imkan olmaması durumudur. Pareto Optimumu'nda iki temel teorem vardır.[34] Birincisi, belli şartlarda rekabet piyasaları, öyle bir kaynak dağılımına götürür ki, bu dağılımda, kaynakların toplumda bir kişiyi, başka bir kişinin durumunu kötüleştirmeden daha iyi duruma getirmesi mümkün değildir. Böyle bir kaynak dağılımına Pareto-etkin (pareto-optimal) dağılımlar denir.[35] Bunun dışında hiç kimseyi kötü duruma düşürmeden bazılarının durumunu iyileştiren değişmelere de rastlanır ki, buna da pareto iyileştirmesi denir.[36] Bir başka kimseyi kötü duruma sokmadan birinin durumunu iyileştiren hiç bir yeni değişme olamayacağı zaman kaynak dağılımının Pareto-etkin ya da Pareto optimal olduğu söylenebilir. Pareto optimumunun ikinci teoreminin ise, doğru bir kaynak dağılımı ile başlamamız şartıyla, her Pareto - etkin dağılıma yerinden yönetilen piyasa mekanizması aracılığıyla ulaşılabileceği şeklinde bir sonucu vardır. Bu ikinci teorem, rekabetçi piyasanın ortaya çıkardığı gelir dağılımını beğenmezsek, rekabetçi piyasa mekanizmasını terk etmemiz gerekmediğini anlatır.[37]

Modern refah teorisinin temsilcisi olan Pareto Optimumu yaklaşımı, bir hükümet politikasının ya da çeşitli ekonomik faaliyetlerin sosyal refaha etkilerini objektif ve bilimsel bir biçimde ortaya koyma araçlarını sağlamış, tam rekabet piyasalarının maksimum sosyal faydaya ulaştırabileceğini de göstermiştir.[38] Aynı

---

[31] Pareto, Walras'la birlikte Lozan Ekolü'nün kurucusu olarak bilinir. İktisat Teorisi'ne matematik analiz metotlarını uygulamıştır. Maliyetler, üretim ve değer teorilerine yeni anlayışlar getirmiştir. Zaman ve mekâna bağlı olmaksızın bütün ülkelerde gelir dağılımını gösteren eğrilerin üst kademelerindeki eğiminin hep aynı kaldığını ifade eden Pareto Kanununu tanımlamıştır.

[32] İsmail Güneş, **Pareto Optimumu**, http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/pareto1.htm, (30. 05. 2010).

[33] Barry P. Brownstein, "Pareto Optimality, External Benefits and Public Goods: A Subjectivist Approach", **The Journal of Libertarian Studies,** Vol. 4, No. 1, Winter, 1980, ss. 94-95.

[34] Joseph E. Stiglitz, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev. Ömer Faruk Batırel, Marmara Üniversitesi yayınları, İstanbul, 1994, ss. 79-81 ve 110-115.

[35] Stiglitz, s. 79.

[36] Stiglitz, s. 114.

[37] Stiglitz, s. 80; Ayrıca Bkz. Akalın, s. 51-52; Ayrıca Pareto Optimumu konusunda bkz. Sinan Sönmez, ss. 76-79.

[38] Çalışkan, s. 44.

zamanda Pareto refah kıstası, ekonomik refah kavramı hakkında bilgi verirken sosyal refahla ilgili sorunların çözümüne yönelik prensipleri de ortaya koymaya çalışmıştır. Buna göre tam rekabet piyasalarında alıcı ve satıcılar cari piyasa fiyatı ile malları mübadele ederek pareto optimumuna ulaşırlar. Bu durum, sadece ideal bir tam rekabet piyasası için geçerli bir durumdur. Eksik rekabet piyasalarındaki durum, bundan daha farklıdır. Eksik rekabetin geçerli olduğu bir piyasada fiyat mekanizması, tam olarak işlemediği için pareto optimumuna kendiliğinden ulaşılması mümkün değildir.

Bu iddialar, refah iktisadını önemli ölçüde sarsmıştır. Çünkü herhangi bir politika değişikliği ile sağlanacak refah artışlarının açıklanmasını imkânsız hale getirmiştir. Bu nedenle refah teorisi, politika uygulamalarını tek tek ele alıp neden olacakları refah etkisini gösterecek herhangi bir kriter belirleyememiştir. Gelir dağılımı için optimal bir kıstas bulunamaması, sayısal fayda yaklaşımının yeniden geçerliliğiyle ilgili tartışmalara yeşil ışık yakmıştır. Bundan başka faydanın kişiler arasında mukayese edilemeyeceğini varsaymasına karşı Arrow, oy vermekle kapitalist ekonomideki piyasa mekanizması arasında temelde bir fark olmadığını göstermiştir. Bunun sonucu olarak kapitalist dengeye politik unsurlar eklenmiş ve gelir bölüşümünü ihmal etmenin sonuçları gösterilerek Pareto optimumu ideolojisine darbe vurulmuştur.[39]

B. Refah Devleti ve Benzer Kavramların İzahı

Refah devleti kavramının tanımlanması hususunda bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu tanımlamaları ortaya koymadan önce benzer kavramların bir birinden ayırt edilmesinde fayda vardır. Bunlar sosyal devlet, sosyalist devlet ve sosyal politikadır. Refah devleti kavramının izahına geçmeden önce bu kavramları kısaca ortaya koymaya çalışacağız.

---

[39] Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul,2004, s.157-158. Ayrıca Bkz. Çalışkan, ss. 44-46.

1. Sosyal Devlet

Sosyal Devlet[40] kavramının tanımı çoğunlukla "refah devleti" (welfare state) denilen devlet anlayışından pek farklı değildir. Literatürde de çoğunlukla refah devleti kastı daha ön plandadır. Uygulamada sıklıkla kullanılan sosyal refah devleti kavramı bu kanaati pekiştirmektedir.

Siyasi ve hukuki literatürde de yoğun kullanılan bu kavram, tanımlaması güç bir kavramdır. Anayasamızda da önem atfedilen bir kavram olarak, sosyal devlet, vatandaşların sosyal durumlarıyla, refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşama düzeyi sağlamayı ödev edinen bir devlet olarak tanımlanmaktadır.[41] Yine bir anayasa hukukçusu olan Ergun Özbudun da sosyal devlet kavramının, devletin sosyal barış ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesinin meşru ve gerekli gören bir anlayışı ifade ettiği kanaatindedir.[42]

Buradan hareketle "Sosyal devlet"; vatandaşların sosyal durumlarıyla, refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı ödev bilen, vatandaşlarının ekonomik ve sosyal haklardan (sosyal güvenlik, sendika, toplu sözleşme ve grev, asgari ücret, eğitim insan hakları, işçi hakları ve sağlık hakları gibi) yararlanmaları için gerekli önlemleri alan devlet diye tanımlanabilir. Uygulamada ise İngiltere refah devleti (welfare state) terimini tercih etmiş ve bu konuda da W. Beveridge'in hazırladığı rapor etkili olmuş ve bu rapordan sonra bu terim kullanılmaya başlanmıştır. Almanya'da ise öncelikle refah devleti (Wohlfahrstaat) kullanılırken daha sonra, sosyal devlet (Sozialstaat) kavramı öne çıkmıştır.[43]

---

[40] "Sosyal Devlet" ile "Refah Devleti" kavramları, kimi yazarlara göre aynı anlamı ifade etmez. Bazılarına göre, refah devleti üst bir yapıyı ifade eder. Her refah devleti aynı zamanda bir sosyal devlettir, ancak, her sosyal devlet ise bir refah devleti değildir. Literatüre katkısı olan bazı akademisyen ve yazarlara göre her iki kavram da aynı şeyi ifade ederken, bazılarına göre ise, sosyal devlet kavramı, diğerini de kapsayan bir çerçeve kavram olarak benimsenmektedir. Bkz. Ali Nazım Sözer, **Türkiye'de Sosyal Hukuk,** Ankara: Kamu-İş Yay. 1994, s. 7; Süleyman Özdemir **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İTO yayınları, Yayın No. 2007-57, İstanbul, 2007, s. 11.

[41] Mümtaz Soysal, **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınları. 9. Baskı, İstanbul, 1992, s. 231.

[42] Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1989, s. 103.

[43] Orhan Tuna ve Nevzat Yalçıntaş, **Sosyal Politika**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997, s. 21. ;Özdemir, küreselleşme sürecinde refah devleti, ss. 23-24.

2. Sosyalist Devlet

Yine refah devleti tanımlamalarında tartışmalı olan konulardan birisi de sosyalist devlet ve refah devleti veya sosyal devlet terimlerinin birbirleriyle aynı anlama gelen kavramlar olup olmadığıdır. Ancak böyle bir tartışmanın anlamlı olduğu kanaati pek hakim değildir. Öncelikle refah devleti demokrasi, piyasa ekonomisi gibi liberal devletin temel kurumlarına sahiptir ve bir anlamda liberal devletin modifiye edilmiş halidir.[44] Refah devleti, liberal devletin 20. Yüzyılın ikinci yarısında kendi içinde gerçekleştirdiği bir aşamadır.[45] Sosyalist sistem ise; üretim araçlarının mülkiyeti ve kullanma hakkının toplum adına devlette olduğu ve toplum ihtiyaçlarının temel alınarak devlet tarafından planlandığı sistemi ifade eder. Sosyalist devletin refah devlet ile olan bağlantısı ise sosyalist devlet taraftarlarının refah devletini sosyalizme ulaşmada bir aşama olarak görmeleri ve bu nedenle iki kavramın birbirinden farklı olduğunu düşünmemelerine dayanır. Refah devletinin gelişimi sürecinde sosyalist düşüncenin de katkısı söz konusu olmakla birlikte açıktır ki refah devleti sosyalist devleti işaret etmez.

3. Sosyal Politika

Refah devleti çalışmalarında diğer bir önemli kavram ise sosyal politika kavramıdır. Almancadan dilimize giren sosyal politika (Sozialpolitik) terimi ilk önce Prof. Dr. Heinrich Riehl tarafından 19. yy.ın ikinci yarısında kullanılmıştır.[46] O dönemlerde yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeler ve sanayileşme sürecinin getirdiği işçi sorunlarının artmasıyla kavram önem kazanmıştır.[47] Konunun bir bilim dalı olarak ortaya çıkması ise, 1911 yılında Otto V. Zwiedineck-Südenhorst'un yazdığı sosyal politika eseri ile gerçekleşmiştir.[48]

Sosyal politika "insanların özgür ve eşit haklara sahip bireyler olarak topluma katılmalarının yollarını araştıran bir alan" veya "kişileri sosyal risklerden ve yoksulluktan korumak, sonuç olarak kendi amaçları-hedefleri için mücadele

---

[44] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 24.
[45] Göze, s. 203; Ayrıca bkz. Bülent Tanör, **Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar**, May Yayınları, İstanbul, 1978, s.106.
[46] Tuna ve Yalçıntaş, ss. 21-22.
[47] Özdemir**,** Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 13.
[48] Tuna ve Yalçıntaş, s. 25

etmelerine imkan sağlamak"[49] şeklinde tanımlanabilir. Tuna ve Yalçıntaş, sosyal politikanın dar ve geniş anlamda tanımlanacağını belirtmişler ve şu şekilde ifade etmişlerdir: *Dar anlamda sosyal politika, sanayileşmenin doğrudan veya dolaylı bir ürünü olarak görülmekte ve sanayileşmenin doğurduğu sosyal problemlerle savaşmak ya da bunları çözmek üzere geliştirilen kamu politikalarının toplamı olarak tanımlanmaktadır*.[50] Geniş anlamda ise, *bütün sosyal alanlar ve bütün sosyal grupların sorunları ile ilgilenmek ve çözümler üretmektir*.[51] Sosyal politikanın geniş anlamda başka bir tarifini ise şöyle ifade edebiliriz: Toplumda ortaya çıkan muhtelif sosyal sorunları ortadan kaldırmayı ve sosyal refahı temin etmeyi, artırmayı ve yaygınlaştırmayı hedefleyen tedbirlerin ve uygulamaların bütünüdür. Sosyal politika, çalışma hayatının yanında toplum hayatına yönelik düzenleyici ve iyileştirici politikaların bütünüdür. İktisadi faaliyetlerin bazı sosyal kesimlerde doğurduğu maddi olumsuzlukları ve sosyal adaletsizliği gidermeyi hedef alan bir disiplindir[52].

4. Refah Devleti

20. yüzyılın büyük bir kısmında ve ondan önceki yüzyıllarda "refah" ile "devlet" kavramlarının bir arada kullanılmadığı görülmektedir. 1945 ile 1980 yılları arasındaki dönemde ise bu iki kelime arasında güçlü bir ilişki kurulmuş, "refah devleti"[53] ifadesi, politikada ve halk dilinde yaygın bir deyim haline gelmiştir.

Refah devleti terimi, Başpiskopos Temple tarafından 1941 yılında ilk defa telaffuz edilmiştir. İktisat literatüründe yaygınlaşması, 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu ile olmuştur.[54] Modern anlamda refah devletinin temelleri, 19. yüzyılın ortalarında İngiltere'de temel eğitimi sağlamak amacıyla düzenlenen yasal düzenlemeye kadar götürülmektedir. Modern refah devleti için kabul edilen bir diğer başlangıç noktası ise, ilk defa 1883'te Bismarck tarafından getirilen sosyal sigorta

---

[49] UNRISD (Programme On Social Policy and Development), **Yoksulluk Raporu**, UNRSD Publication, Geneva, 2006, s. 2-3.
[50] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 14; Tuna ve Yalçıntaş, ss. 27-30.
[51] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 15; Tuna ve Yalçıntaş, ss. 28-30.
[52] Ali Seyyar, **Sosyal Terimler Sözlüğü**, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm, (31.10.2010).
[53] Andrew Dilnot, **Refah Devletinin Geleceği**, (Çev: Zeynel Bakıcı), http://www.canaktan.org/politika/ anti_leviathan/diger-ya2ilar/bakici-refah.devleti.pdf 30.12.2009, s. 1.
[54] Ian Gough, **Refah Devleti**, (Çev.: Kamil Güngör), NewPalgrave Dictionary of Economics**,** Vol.: 4, http://www.canaktan.org/politika/anti_leviathan/diger-yazilar/gungor-refah-devleti.pdf, (30. 12. 2009).

uygulamasıdır. Bunlardan önce de, yoksullara yönelik birtakım yasalar söz konusudur; ancak bunlar genelde refah devleti için bir başlangıç kabul edilmemektedir.

Refah devletinin doğduğu ülkelere bakıldığında, bu ülkelerin ileri derecede sanayileşmiş ülkeler olduğunu görürüz.[55] Bu düşünce doğrultusunda ilkönce 19. yüzyılda Almanya'da başlayan refah devleti uygulamalarının, yine o dönemde sanayileşme sürecinin içinde olan İngiltere'de de geliştiği ifade edilebilir. Takip eden süreçte, Avrupa ülkelerine, Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya yayıldığı gözlenmektedir.[56]

Aslında, 1917'deki Bolşevik Devrimi'nden sonra Sovyetler Birliği'nde, daha sonra da Doğu Avrupa, Küba ve Çin gibi ülkelerde de refah devleti uygulaması denenmiştir. Dünyanın geri kalan ülkelerinde, refah devleti henüz ortaya çıkmamıştır. Çünkü bazı Körfez ülkeleri hariç, bu ülkelerin hiçbirisinde büyük çapta sanayileşme gerçekleştirilmemiştir. Çoğu ülkede, hâlâ güçlü bir şekilde dini kurumlar ve sivil toplum kurumları refah devleti yerine sosyal refah hizmetlerini sunmaya devam etmektedir.[57] Bütün bunlardan iki sonuç çıkarılabilir, ilki, bazı öncü düzenleme ve uygulamalar istisna tutulursa, refah devletinin esas olarak 20. yüzyılın bir ürünü olduğudur. İkincisi ise, her ülkenin refah sisteminin, nitelik açısından belirgin bir farklılık arz ettiğidir.[58]

Refah devleti kavramı, ekonomik ve sosyal değişmeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Bu sosyal değişmelere neden olan en önemli faktörlerin sosyal güvenlik ve özellikle eğitim yoluyla fırsat eşitliğinin geniş ölçüde talep edilmesi olduğu ifade edilmektedir.[59] Bu talepler, geleneksel devletin amaçlarını ve rollerini geniş ölçüde etkilemiştir. Pek çok refah devleti, gece bekçisi devlet anlayışından ana

---

[55] Niklas Luhmann, **Refah Devletinin Siyaset Teorisi**, Çev. Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul, 2002, s. 5.

[56] Christopher Pierson, **Beyond the Welfare State: The New Political Economy of Welfare,** 2nd ed., Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1998, s. 6-7, Ayrıca Bkz. Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 16-17.

[57] Pranab Chattenee, **Approaches to the Welfare State,** Washington D.C.Nashwille Press, 1999, s. 22.

[58] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, ss. 16-17.

[59] Asa Briggs, "The Welfare State in historical perspective", **The Welfare State Reader**. Ed. Christopher Pierson, Francis Castles, Polity Pres, Cambridge, 2006, s. 16.

hedefi sosyal iyiliğin üretilmesi ve yeniden dağıtılması olan kurumlara geçiş yapmıştır.

Refah devleti kavramı göreli bir anlama sahiptir ve ekonomik, politik ve kültürel miras ve tarihsel gelişim dikkate alındığında, zamana ve farklı ülkelere göre değişik şekillerde yorumlanabilir. Gerçekten de, neredeyse her bir devlet ve her bir birey refah devletini farklı şekilde yorumlamaktadır. Buna rağmen refah devleti kavramını tanımlamaya ilişkin birçok gayret ve dolayısıyla tanım da mevcuttur. Bu bağlamda yapılan tanımlara aşağıda yer verilmektedir.

Refah devleti kavramı çok basit bir biçimde "devletin sosyal güvelik ve sosyal hizmetlere müdahale etmesi"[60] olarak tanımlanabilmektedir. Daha kapsamlı bir tanımlama, 1961 senesinde Asa Briggs tarafından yapılmıştır. Briggs, refah devletlerinin üç amacı olduğunu belirtmiştir: *"Bir refah devleti, organize gücün bilinçli bir şekilde pazar güçlerini en az üç yönde etkilediği bir devlettir: İlk olarak bireylere ve ailelerine minimum bir gelir garanti etmek, ikinci olarak bireysel ve ailevi krizlerin çıkmasını engellemek için bireylerin ve ailelerinin belirli sosyal ihtiyaçlarını karşılamak ve üçüncü olarak, belirli bir sosyal hizmet aralığı dahilinde, bütün vatandaşlara verebileceği en iyi standardı sağlamak"*[61] Bu tanım, Briggs'e göre saygın bir refah devletinin sağlaması gereken üç hedefi içermektedir. Briggs üç hedeften bahsetse de, bu tanım hala oldukça dar bir çerçevede kalmaktadır; sadece gelirin yeniden dağılımına ve tahsisine odaklanmıştır. Refahın, sosyal bakım gibi diğer önemli unsurlarını göz önüne almamaktadır. Esping-Andersen ise refah devleti kavramını şöyle tanımlamıştır:[62] "*Güncel sosyal politika kararlarını, harcama gelişimlerini, problemlerin ortaya konması hatta cevaplarını, vatandaşların ve refahtan faydalananların talep yapısını şekillendiren ve yönlendiren kurumsal düzenlemeler, kurallar ve anlayışlardır.*"

Diğer bir tanım ise yine Asa Briggs'i esas alarak Can Aktan tarafından yapılan tanımdır. Buna göre: "*Refah devleti, sosyal refahın en elverişli bir şekilde vatandaşlara sunulması amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı*

---

[60] Allan Cochrane and John Clarke, **Comparing Welfare States: Britain in International Context**, Sage Publication London,1993, s. 4.

[61] Briggs, ss. 16-17.

[62] Gøsta Esping-Andersen, "The Three Worlds of Welfare Capitalism", **The Welfare State Reader**. Ed. Pierson ve Castles, Polity Pres, Cambridge, 2006, s. 160-161.

müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Refah devletinin temel amacı en geniş anlamda, piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırmaktır".[63]

İsveç Model'nin en önemli isimlerinden biri olan Assar Lindbeck ise refah devleti terimini, devlet tarafından finanse edilen sosyal sigorta sistemleri, transferler, sağlık, yaşlı bakımı ve çocuk bakımı gibi hizmetlerin sağlanması veya desteklenmesi anlamında kullanmıştır. Yani devletin klasik rolünden (kollektif mallar üretmek, çeşitli dışsallıkları kontrol etmek, fiziki altyapı üretmek gibi) farklı olan kamu harcama programlarına vurgu yapmıştır.[64]

Genel olarak "refah devleti" kavramı, tüm vatandaşlarının refahını yani belirli bir toplumda, belirli bir zamanda, onurlu bir şekilde hayatta kalmayı sağlamanın devletin yükümlülüğünde olduğu düşüncesini ifade eder. Kavram, devletin işlettiği ve finanse ettiği kurumlara, bireylerin onurlu yaşamalarını garanti etme düşüncesinin gerektirdiği sorumluluklar yüklemiştir. Diğer bir deyişle, kamu refahı ilkesi, en saf şekliyle ödeme gücündeki eşitsizliği dikkate almayan, fakat ihtiyaçları önemseyen bir eşitlik sağlama düşüncesini esas alır. Refah devleti düşüncesi de, devlet organlarına bu kamu refahı ilkesini yerine getirme sorumluluğunu yükleyen bir yaklaşımdır.[65]

Refah devletinin bir milli ekonomideki boyutu, bu amaçla yapılan harcamaların (sosyal refah harcamaları) brüt milli gelire (GSMH) oranının bulunmasıyla hesaplanır. Bu oranın, devletin ekonomiye müdahalesini öngören Keynesyen politikaların önem kazandığı 1930'lu yıllardan sonra özellikle 1960-70 yılları arasında dünya ülkelerinde hızla yükseldiği görülmüştür. OECD ülkeleri dikkate alınarak yapılan incelemelere göre; istatistiklere konu olan ülkelerde refah harcamaları artış hızının GSMH artış hızından çok daha yüksek olması sebebiyle kamu kesiminin aşırı genişlediği ortaya çıkmıştır. Refah harcamalarının GSMH oranı, İngiltere'de 1910'da %4'ten 1975'te %29'a yükselirken, bu oran 1950-80 yılları arasında ise %8,2'den %18,7'ye yükselmiştir. Aynı oran 1981'de Hollanda,

---

[63] Aktan, Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, s. 43.
[64] Assar Lindbeck, "The Swedish Experiment", **Journal of Economic Literature**, Vol. XXXV, September 1997, s. 1278.
[65] Zygmunt Bauman, **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar,** Çev. Ümit Öktem, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 67.

Danimarka, İsveç ve Batı Almanya'da %30'u aşmıştır. Refah harcamalarındaki bu hızlı artış, kamu kesiminin GSMH içindeki payını arttıran -kamu kesimini genişleten- en önemli faktör olmuştur. İngiltere dışındaki tüm ülkelerde, 1970'li yıllarda refah harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki payı %50'nin üzerindedir.[66]

Uygulamada "refah devleti" kavramı ülkelerdeki anlayış bakımından farklı anlamlarda kullanılabilmektedir. İsveç'te ve diğer İskandinav ülkelerinde refah devletinin en belirgin özelliği; bu ülkede "herkese çalışma hakkının devletçe garanti edilmesi"dir. Diğer bir ifadeyle bu ülkede tam istihdamı sağlama, devletin temel görevlerindendir. Almanya'da sosyal refah devletinin özelliği ise sosyal güvenlik hakkının devletçe garanti edilmesidir. Almanya'da bu yöntemle devletin, gelir dağılımını sağlamada aktif rol oynadığı söylenebilir. ABD ve İngiltere'de ise sosyal refah devleti anlayışı diğer ülkelerden biraz farklıdır. Bu iki ülkede, devlet ancak zor durumda olanlara geçici olarak transfer ödemeleri yapar,[67] özetle Amerika'da yalnızca devlet kaynaklı emeklilik sistemi anlamına gelirken, İngiltere'de sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi büyük harcama alanları yanında, sığınma evleri gibi küçük programları ve faydalananları da içine alan bir anlama sahiptir[68].

II. REFAH DEVLETİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Refah devletinin kavramsal olarak tam anlaşılabilmesi temel özelliklerinin etraflı bir şekilde ortaya konmasına bağlıdır. Refah devletinin özelliklerini, refah devleti tanımından hareketle birey, toplum, devlet, hukuk, siyasal ve ekonomik sistem çerçevesinde aşağıda ifade etmeye çalışacağız.

A. Refah Devletinde Devlet Birey ve Toplum

Toplumsal olarak bir arada yaşamak için devletin gerekli olduğu hususunda ittifak halinde olan filozoflar, devlet ile birey ve toplum arasındaki ilişkilere de önem

---

[66] Vural Fuat Savaş, " Politik Yozlaşma Ortamında Refah Devletinden Minimal Devlet' e", **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu**. 1997, ss. 192-193.

[67] Coşkun Can Aktan, **21. Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru: Optimal Devlet**, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1995. ss. 74-75.

[68] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 16.

atfetmişlerdir.[69] Devlet, birey ve toplum ilişkilerinin ölçülerini belirlemede temel sorun şudur: "Devlet toplumun haklarını mı koruyacaktır, yoksa bireyin hakkını mı koruyacaktır?" "Devlet mi kutsaldır, yoksa birey mi kutsaldır?" "Birey devlete mi hizmet edecektir, devlet mi bireye hizmet edecektir?" "Devlet mi korunacak, yoksa birey mi korunacaktır?" "Devlet hakkı mı önemlidir yoksa birey hakkı mı?" "Devlet için fertlerin feda edilmesi doğru mudur?" "Devlet kendini korumak için mi vardır, yoksa bireyleri mi koruyacaktır?"

Bu sorulara cevap olarak, refah devleti, bireyi toplumun temeli olarak kabul eder. Devletin amacı bireye hizmet etmek ve ona maddi ve manevi açıdan gelişimini sağlayacak imkânları sunmaktır. Bireyin hak ve özgürlükleri, devletin ya da toplumun amaçları uğruna feda edilemez, devlet sahip olduğu yetkileri, siyasi ya da ekonomik iktidarını değil, bireyi ve böylece toplumu daha güçlü hale getirmek için kullanır.[70]

Modern ulus –devletlerden önce devlet birey ilişkisi, bugünkü durumdan farklı olup burada önemli olanın devletin kutsallığı ve bireyin devlet için var olduğu bir yapı çerçevesindeydi. Ancak devletin tarihi süreç içerisinde geçirdiği dönüşüm, bireyi öne çıkarmış ve birey dolayısıyla topluma refah temininde devleti etkin bir konuma getirmiştir. Günümüz devleti müdahaleci karakterde sosyal bir devlete dönüşmüş ve buna bağlı olarak da fonksiyonları eskiye oranla büyük ölçüde artmıştır. Günümüzde bu unsurlara ve özelliklere sahip pek çok devlet bulunmakla beraber, hepsinin siyasi ve ekonomik yapılanmaları birbirinden farklılık göstermektedir.[71]

Devlet birey ilişkisinde bireyin devlet karşındaki somutlaşmış ifadesi vatandaşlıktır. Uluslararası hukukta vatandaşlık, bir gerçek kişiyi uyruğunda bulunduğu devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağ olarak tanımlanmaktadır.[72] Vatandaşlık, bir devletin meşruiyetini ortaya koyan ve diğer ülkelere karşı diplomatik koruma sağlayan en önemli unsurdur. Kimi değerlendirmelere göre vatandaşlık bireylere tek başına haklar ve ödevler yüklememekte, kamu hizmetlerinden

---

[69] M. Ali Kaya, **Devlet Birey ilişkileri**, http://www.fikirbahcesi.org/siyaset/birey-devlet -iliskileri.html, (05.05.2010).
[70] Aktan ve Özkıvrak, , ss. 27-28.
[71] Aktan, Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, s. 22; Aktan, Optimal Devlet, s. 26.
[72] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitapevi, 3. Baskı, Ankara, 2005, s.165.

faydalanma hakkı ve askerlik hizmeti gibi yasal çerçeveyi çizmektedir; anılan yasal çerçeve ise hukuk yoluyla doldurulmaktadır.[73]

Refah devleti, vatandaşların belirli bir yaşam seviyesinin altına düşmeden yaşayabilmeleri, pozitif haklar[74] ve negatif[75] ya da seçim haklarından tam anlamıyla yararlanabilmeleri için sosyal ve ekonomik haklarla desteklenmesi temeli üzerine kurulmuştur.[76] Kişilerin sosyal refah programlarından yararlanma hakkı, temel vatandaşlık hakları arasında kabul edilmiştir. Lowe'nin de vurguladığı gibi, belki de refah devletini 1930 öncesinden ayıran temel özellik, refah devletinin ekonomik niteliğinden çok, oluşturulan programların evrensel nitelikte olması ve sunulan hizmetlerin "vatandaşlık" kavramı temelinde ele alınmasıdır.[77] Toplumsal birlik ve dayanışma kavramı Keynesyen ulus-devlet çerçevesinde vurgulanmış ve bunun toplumun tüm bireylerinin ekonomik özgürlüklerinin artırılması, toplumsal eşitliğin ve adaletin gerçekleştirilmesiyle bağlantılı olduğu anlayışı benimsenmiştir.

20. yüzyılın ortalarından başlayarak dünyada genel olarak savaş anlamında sükûnetin olması, teknolojik, ekonomik ve sosyal alandaki gelişmelerle birlikte refahın artması ve yaşam standardının yükselmesi vatandaş ya da birey devlet ilişkisinde de derin değişimleri beraberinde getirmiştir. Vatandaş, güvenliğin sadece can güvenliğinden ibaret olmadığını, ekonomik, sosyal güvenlik gibi diğer güvenlik gereklerinin de olduğunun farkına varmış, devletten bu konularda sonuç üreten çalışmalar yapmasını talep etmiş ve demokrasideki gelişmelere paralel olarak devletin çalışmalarını da denetler konuma gelmiştir.

---

[73] Stefan Kadelbach, **Union Citizenship,** Jean Monnet Working Paper, Heidelberg, 2003, s.10.

[74] **Pozitif Haklar**: Devlet tarafından vatandaşlara sağlanan haklardır. Sosyal güvenlik hakkı ya da eğitim hakkından söz edildiğinde, bu hakların devlet tarafından vatandaşlara sağlanması anlaşılır. Pozitif haklar, devlete bir takım görev ve sorumluluklar yükler. Pozitif hak olarak adlandırılan şeyler, mutlaka devletin bir takım edimler ifa etmesini ve somut önlemler almasını gerektirir. Bkz: C.Can Aktan, http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-gercek/ozgurluk.htm , (18.04.2010).

[75] **Negatif haklar**: insanın doğal haklarıdır. Negatif haklar, devletin insanlara lutfettiği ya da bahşettiği haklar değildir. Yaşama hakkı ve baskılara karşı direnme hakkı gibi haklar, negatif özellikte doğal haklardır. Bkz: Coşkun Can Aktan, http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-gercek/ozgurluk.htm (18.04.2010).

[76] J. Donald Moon, "The Moral Basis of the Democratic Welfare State", **Democracy and Welfare State**, Ed.A. Gutmman, Princeton Univ. Press, , New Jersey, 1988, s. 48 ; Thomas Humprey Marshall, "**Social Policy in the Twentieth Century"**, 4th ed., London: Hutchinson, 1975, s. 99.

[77] Rodney Lowe, **The Welfare State in Britain since 1945**, St. Martin Press, New York, 1993, s. 14. ; Ayrıntılı bilgi için bkz. Maurice Roche, **Rethinking Citizenship: Welfare Ideology and Change in Modern Society**, Polity Press, Cambridge, 1992.

Sonuç olarak vatandaş, ihtiyaçları ve beklentileri açısından Maslow'un[78] hiyerarşisinde kendini gerçekleştirme düzeyine gelmiştir. Bu gelişmeler karşısında devlet güçlü otoriteden hizmet eden, vatandaşları memnun etmeye çalışan, yaptıkları için hesap veren, farklılıkları bir potada birleştirmek için ortak paydalar oluşturan, uzlaşmacı, hâsılı gücünü "güçlü olmaktan" değil, ortak payda ve ürettiği katma değerden alan bir nitelik kazanmaya başlamıştır.

B. Refah Devletinde Siyasal Sistem

Siyasal sistemler bireye, topluma ve devlete bakış açılarına göre birbirinden ayrılırlar. Her siyasal sistem kendisini bu üç unsurdan birini tercih edip felsefesine temel kabul etmesiyle geliştirir. Siyasal sistemleri inceleyen çalışmalar bu üç unsur arasındaki gerilimin farkında olarak değerlendirme yaparlar. Faşizm bir sistem olarak tercihini devletten yana yapmaktadır. [79] Sosyalizm tüm kuramlarını toplumsal tercihler üzerine bina etmektedir. Liberalizm ise kendisini bireye dayanarak var kılma ve geliştirme amacını taşımaktadır. Bireyi sınırlayan ve gelişmesine engel olan toplum ve devlet baskılarına karşı bireyin tarafını tutar. Bireyi her şeyin temeline oturtması sonucu onun her alanda özgür olmasını sağlamaya çalışır. Toplumu ve devleti bu alanları sınırlandıran baskı unsurları olarak değerlendirir. Devletin zorunluluğunu kabul etmekte, toplumsal ilişkilerin kaçınılmazlığını vurgulamakta ve bireyin özgürlüğünün başka bireylerin özgürlüğü sınırına kadar olduğunu belirtmektedir. Bu onu devlet anlayışı açısından faşizmden, toplum anlayışı açısından sosyalizmden ve birey anlayışı açısından da anarşizmden farklı bir yere oturtmaktadır.

---

[78] Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi: Abraham H. Maslow, yazdığı bir makalede insan ihtiyaçlarını beş temel kategoride incelemiş, ihtiyaçları hiyerarşik olarak ele almış ve insanın en alttaki ihtiyaçların karşılanmasının ardından bir üstteki ihtiyaçlar kategorisine doğru yöneldiğini söylemiştir. Bu ihtiyaçlar fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, sevgi ve aidiyet ihtiyacı, saygı ihtiyacı, tanınma, kendini gerçekleştirme ihtiyacı şeklinde ifade edilmiştir. Maslow'un modeline göre, bireyin davranışlarına yön veren, yukarıda belirtilen gereksinimlerdir. Bireysel ihtiyaçlar, hiyerarşik bir sıra izler. Alt sıralardaki ihtiyaçlar doyurulmadıkça daha üst sıralardaki ihtiyaçlar birey açısından fazla önem taşımaz. Bkz: Umut Omay **Tüccar Sınıfın Protestan Hareketi Desteklemesinin Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi**, http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap52/7.doc, (23.04.2010).

[79] Faşizmi burada otoriter popülizm, otoriter oligarşi ve elitizmden bağımsız düşünmemek gerekir. Faşizmi konu etmemizin temel sebeplerinden biriside bireye yaklaşımıdır. Faşizmde insan, birey olmasından değil bir bütünün yani toplumun dolayısı ile devletin bir parçası olmakla değer ifade eder. Bkz. H. Birsen Örs, **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern İdeolojiler**, Der. H. Birsen Örs, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 494-495.

Refah devleti anlayışını siyasi açıdan değerlendirdiğimizde, öncelikle bireyin toplum içinde gerçek anlamda özgür olması, kendi kaderine iradesi ile hakim olabilmesi, özgürlüklerin, serbest rekabetin, mülkiyet hakkının bulunduğu, tüm ekonomik ve sosyal baskılardan bağımsız olarak insan onuruna yaraşır biçimde ve şartlarda ki bunu temin etme hususunda devletin müdahale ve düzenleme yapmasının öngörüldüğü bir yapı ortaya çıkar. Bu unsurlar müdahaleler hariç liberal demokraside de mevcuttur.[80] Buradan hareketle refah devletinin rejimi demokrasidir. Esas itibariyle refah sunumu demokrasi ile beraber gelişmiştir. Refah devletinde, liberal devletin siyasal iktidar anlayışı, siyasi temsil, eşit ve genel oy hakkı, kuvvetler ayrılığı, vb. kurumları korunur. İktidarın sahibi halktır. Halkın, halk için halk tarafından yönetimi esastır. Bununla birlikte, devlet, yeni görevler ve işlevler üstlenmekte; demokratik kuralların sosyal ve ekonomik hayatta da geçerli olması için çaba harcamaktadır.[81]

C. Refah Devleti Düzleminde Hukuk

Toplumda düzenin tesis edilmesi için en önemli hususlardan birisi de hukuk kurallarının mevcudiyetidir. Toplumun ve onu meydana getiren bireylerin birlikte yaşamalarının ön şartı güvenlik ve adalet olacaktır, bunu da temin edecek olan hukuktur. Kısaca hukukun amacı toplumda düzenli barışı tesis etmek ve adaleti sağlamaktır.[82] Hukuk aynı zamanda devlet birey ilişkilerinde adaletin tesisi açısından yine vazgeçilmez bir şarttır. Bu çerçevede, en basit ifadeyle haklar anlamına gelen hukuk, daha genel bir ifadeyle toplum halinde yaşayan insanların birbirleriyle ve toplumla ilişkilerini düzenleyen ve kendisine uyulması devletin zorlayıcı gücü ile güvence altına alınan kuralların bütününü ifade eder, ya da kısaca toplum üyelerinin sosyal ilişkilerinde uymaları gereken davranış kurallarını ifade etmektedir.[83]

Refah devleti aynı zamanda bir hukuk devletidir ve bununla beraber hukuk'un üstünlüğünün de olduğu devlettir. Zira hukuk devleti ile kanun devleti karıştırılmaktadır. Aslında hukuk, mülkiyetin, kişilik haklarının ve özgürlüklerin, meşru ve kollektif savunması olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, hukukun üstünlüğü

---

[80] Göze, s. 282-283.
[81] Aktan ve Özkıvrak, s. 21.
[82] Mustafa Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitapevi, Ankara 2000, s. 96.
[83] Adnan Güriz, **Hukuk Başlangıcı**, AÜHF. Yayınları, Ankara, 1992, s. 36.

için esas olan bazı kurumların varlığı ve bazı evrensel kuralların benimsenmesidir. Bir ülkede hukukun üstünlüğünden bahsedebilmek için, özel mülkiyet ile sözleşme özgürlüğü ile birlikte sözleşmelerin yerine getirilmesinde devletin sorumluluğu kurumlarının ve kanun önünde eşitlik ile zulme karşı direnme ilkelerinin kabulü gerekir. Bunları kabul etmeyen devletlere, hukuk devleti değil, kanun devleti denilebilir.[84]

Bu bahsi geçen ayrımı daha iyi ortaya koymak için hukuk devleti kavramının ne olduğunun tanımlanmasında fayda vardır. Hukuk devleti, her eylem ve işlemi hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen devlettir".[85]

Bu bağlamda hukuk devletinin olmazsa olmaz kuralları çerçevesinde temel hak ve hürriyetlerin sadece belirtilmesi yeterli olmamaktadır. Bu hakların güvence altına alınması da gerekmektedir. Hukukun üstünlüğünün kabul edilmesi siyasal iktidarın hukuk sınırları dışına çıkarak temel hak ve hürriyetleri sınırlamaması için Anayasaya uygun davranma mecburiyeti getirmiştir. Hukukun üstünlüğü ilkesi, yönetimin de hukuka bağlı olmasını gerektirir. Yönetim tüm eylem ve işlemlerini hukuk kuralları doğrultusunda yapmakla yükümlüdür. Diğer taraftan temel hak ve hürriyetlerin etkin korunması, hukukun üstünlüğü ilkesinin yaşama geçirilebilmesi, devletin tüm işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tabi olmasıyla mümkün olacaktır. Ayrıca yargısal denetimin sağlıklı yapılabilmesi için yargı organlarının ve yargıçların her türlü baskıdan uzak görev yapmaları gerekmektedir. Yani yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesine ilişkin anayasal düzenlemeler olmalıdır ve

---

[84] Güneri Akalın, **Piyasa Ekonomisinin Neresindeyiz,** http://www.tisk.org.tr/isveren sayfa.asp?yazi_id=791&id=47, (27.12.2010).

[85] Burhan Kuzu, **Hukuk Devleti ve Hukuk Zihniyeti**, Çevrimiçi: http://www.siyasaliletisim.org/ pdf/hukukdevletivehukukzihniyeti.pdf , (27.05.2010), s. 1.

nihayetinde hukuk devleti ilkesi, devletin bireylere verdiği zararlardan, kusursuz dahi olsa, sorumlu olmasını gerektirir şeklinde ifade etmek mümkündür.[86]

Bu çerçevede, hukukun üstünlüğünü önceleyen adaletli bir hukuk düzeni kurmak, sosyal refah devletin temel görevidir. Dolayısıyla; "demokratik bir hukuk devleti" olan sosyal refah devletinin her türlü karar ve eylemlerinin; siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel vb. bütün alanlarda anayasa ve yasalarla belirlenmiş hukuk kuralları çerçevesinde, demokratik sürecin kural ve kurumlarına uygun şekilde gerçekleşmesi zorunludur. Böylece öncelikle, demokratik bir hukuk devleti olan refah devletinin, bir yandan kendi karar ve eylemlerinde demokratik ve hukuka saygılı bir davranış biçimi sergilemesi beklenmekte, diğer yandan vatandaşların da siyasal alandaki hak ve özgürlüklerini tam anlamıyla tanıması ve bu hak ve özgürlüklerin bireyler için işlevsel açıdan anlamlı olmasını sağlaması istenmektedir.[87]

D. Refah Devleti Düzleminde Ekonomik Sistem

Devlete olan ihtiyacın ortaya çıktığı tarihten itibaren devletin hangi tür görevleri üstlenmesi gerektiği tartışmaları devam etmektedir. Bir ülkede benimsenen devlet anlayışı o ülkedeki ekonomi içerisinde devletin hacmi konusunda etkili olmaktadır.[88] Buradan hareketle ülkelerin sahip olduğu ekonomik sistemlere kısaca değinmekte fayda vardır.

Devletler, görev ve fonksiyonları itibariyle genelde beşe ayrılmaktadır. En liberalden sosyaliste doğru devlet modelleri, Ultra Sınırlı Devlet (Minimal Devlet)[89], Sınırlı ve Sorumlu Devlet[90], Müdahaleci Sosyal Devlet, Aşırı Müdahaleci Sosyal

---

[86] Erdoğan, s. 93; Pertev Bilgen, **İdare Hukuku Dersleri: İdare Hukukuna Giriş**, İstanbul, 1996, s. 18- 19. ; Kemal Gözler, **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000, ss.169-178.

[87] Aktan ve Özkıvrak, s. 20.

[88] Dilek Dileyici, "Devletin Mali Alandaki Rol ve Fonksiyonlarındaki Değişim" **Kamu Maliyesi**, Ed. Coşkun can Aktan ve Dilek Dileyici, Birleşik matbaacılık, İzmir, 2009, s. 21.

[89] **Minimal Devlet**: Bu sistemde en önemli kavram, birey özgürlüğüdür. Bu nedenle; birey özgürlüğü açısından en büyük riski oluşturan devlet gücünün, olabildiğince sınırlandırılması gerekmektedir, bu amaçla devletin güvenlik ve adalet fonksiyonları ile sınırlandırılması, tanımlanması ve organize edilmesi gerekmektedir.

[90] **Sınırlı Devlet**: Sınırlı devlet fikrini savunan Hayek ve Friedman gibi iktisatçılar ise, klasik geleneğinin tanımladığı minimal devlete katılmamakta ve devletin başka görevlerinin de olabileceğini vurgulamaktadırlar. Sınırlı devlet, devletin tanımlanmış birey hak ve özgürlükleri alanına taşmasını ve böylece bu tecavüzün piyasa sisteminin işleyişini bozmasını engellemektir. Hukuk sitemi aracılığıyla özgürlüklerin iyi bir şekilde tanımlanması ile oluşacak hukuk normları, devletin sınırlandırılmasını sağlayacaktır.

Devlet, Sosyalist Devlet şeklinde sıralanabilir.[91] Görev ve fonksiyonları itibariyle bu şekilde sınıflandırılan devletlere karşılık gelen ekonomik sistemler mevcuttur. Bunlar;[92] Sosyalizm: merkezi planlama, piyasa sosyalizmi; Karma ekonomi: devletçilik (planlama +KİT'ler) ağırlıklı, özel teşebbüs ağırlıklı ve son olarak, Piyasa Ekonomisi: serbest piyasa ekonomisi, sosyal piyasa ekonomisidir.

Diğer benzer bir sınıflandırma Assar Lindbeck tarafından yapılmıştır;[93] Bu sınıflandırmaya göre, devletin ekonomik ve sosyal hayattaki rolünün ne olması gerektiğine ilişkin olarak yapılan tanımlamaları dört ana görüş etrafında toplayabiliriz. Bunlar; Kolektivizm, Anarşizm, Klasik Liberalizm ve Müdahaleci Liberalizm (Sosyal Piyasa)'dir

Bu sistemlerin bütünün ortak amacı, yönetimi altındaki ekonomik yapının insanlara refah ve mutluluk sunmak istemesidir. Burada kollektivizmin bir uygulaması olan sosyalizm, çeşitli ülkelerde uygulandığı yaklaşık bir asırlık dönemde, yönetimleri altındaki insanlara refah ve mutluluk sağlamaktan çok, temel insan ihtiyaçlarının bile karşılanamadığı, insanları atalete ve çaresizliği iten, insan onurundan uzak bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Anarşizm ise, modern ulus devletlerin doğduğu tarihlerden günümüze kadar uygulamaya geçirilememiş, insanoğlunun mevcut gelişmişlik düzeyiyle de ulaşması mümkün olmayan ütopik bir görüş olarak kalmaktadır. Aslında hem sosyalizm hem de anarşizm ekonomide devletin rolünün ne olması gerektiği ile ilgili olarak iki zıt kutbu temsil etmektedir. Devletin rolü ne olmalıdır sorusuna; birincisi "her şey", ikincisi ise "hiçbir şey" diye cevap vermektedir. Başka bir deyişle birincisi devleti, ikincisi ise piyasayı mükemmel olarak kabul etmektedir. Bardhan bir makalesinde ünlü Fransız şair Paul Valery'nin *"eğer devlet güçlü olursa, bizi ezecektir. Ancak zayıf olursa bu sefer de biz mahvolacağız"* sözüne atıfta bulunarak, devletin ekonomik hayatta tümüyle var olması ya da hiç olmamasının ekonomik açıdan sorunlar ortaya çıkaracağını belirtmiştir.[94] Bu nedenle devletin ekonomideki rolü bu iki uç pozisyon arasında bir yerde olmalıdır.

---

[91] Aktan, Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, s. 167.

[92] Güneri Akalın, "Piyasa Ekonomisinin Neresindeyiz" TİSK. İşveren Dergisi, Eylül 2003, Ayrıca Bkz. http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=791&id=47 (27. 11. 2010).

[93] Assar Lindbeck, **Piyasa ekonomisi ve Demokrasi: Yeni solun İktisadi Görüşlerinin Eleştirisi**, çev. Şahin Alpay, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara,1985, ss. 94-106.

[94] Pranab Bradhan, **The Nature Of İnstitutional İmpediments to Economic Development**, Center For International and Development Economics Research, Institute of Business and Economic Research Publ. UC Berkeley, 1996, s. 10.

Bu rolü anlamak açısından liberal devlet anlayışı ve sosyal devlet anlayışını özet olarak ifade etmekte fayda vardır. Bunlardan birincisi, liberal, jandarma devlet anlayışında toplumun, devletin ve siyasi iktidarın kökü bireyden ve birey iradesinden hareketle açıklanır. Devletin kurucu temel unsuru, tek kaynağı ve dayanağı sayılan birey, liberal devlette aynı zamanda başlı başına bir değer, toplumun ve devletin amacıdır. Birey hiçbir şekilde devletin emrinde ve hizmetinde araç olamaz, devletin tek amacı vardır, o da bireydir, bireyin mutluluğudur. Devletin bu temel amaca ulaşabilmesi için yapacağı tek şey, bireyin doğuştan sahip olduğu ve devlete devretmediği hak ve hürriyetleri korumaktır. Liberal devlet, büyük ölçüde "minimal devlet" (görev ve fonksiyon itibarıyla en küçük, fakat, bireylerin aynı oranda temel hak ve hürriyetlerini koruyan devlet)'tir.

Liberal yazarlar, devletin, "sosyal adaleti" sağlama gibi bir fonksiyonu yüklenmesini ya da yeniden dağıtıcı politikalar izlemesini yanlış bulmaktadırlar. Bu düşünceyi benimseyenler, piyasa ekonomisi dışında oluşan gelir dağılımının adil olmadığını ve devletin gelir dağıtımını adil olarak yapamayacağını söylemektedirler.[95]

Burada literatürde yoğunlukla kullanılan ve hangi tür ideolojiye sahip olursa olsun birçok yazarın üzerinde ittifak ettiği konu, refah devletinin liberal ekonominin değişikliğe uğramış hali olduğu ve piyasa ekonomisine dayandığıdır.[96] Diğer bir ifade ile müdahaleci liberalizm denilebilir. Buradan hareketle refah devleti düzleminde ekonomik sistemi müdahaleci liberal sistem ya da sosyal piyasa ekonomisi olarak nitelendirmek mümkündür.[97]

Sosyal piyasa ekonomisi terimi, özellikle Alman uygulamasından kaynaklanan bir terim olup; liberal piyasa ekonomisi ile Hıristiyan Demokrat Partinin cemaatçi sosyal dayanışma geleneğinin birleştirilmesi ile elde edilmiştir. Bir başka deyişle, sosyal piyasa ekonomisi, piyasa ekonomisi ve sosyal refah hizmetlerinin toplamı olarak tanımlanabilir.[98]

---

[95] Musa Taşdelen, **Siyaset Sosyolojisi**, Koçav Yayınları, İstanbul, 1997, s. 73.
[96] Aktan, **Sosyal Devletin Özellikleri**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm, (30.05.2010).
[97] Aktan, Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, s. 43.
[98] Güneri Akalın, "Piyasa Ekonomisinin Neresindeyiz " **İşveren Dergisi,** TİSK Yayını, Eylül, 2003, http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=791&id=47, (30.05.2010).

Sosyal piyasa ekonomisinin kurucusu sayılan Alfred Müller-Armack'a göre terimin anlamı; "rekabet ekonomisi temeline dayalı özgür girişimi, piyasa ekonomisi faaliyetleri içinde güvence altına alınan sosyal gelişme ile bağdaştırmaktır" ve yine sosyal piyasa ekonomisinin amacı, "piyasada özgürlük ve sosyal eşitlik ilkelerini bağdaştırmaktır.[99] "Serbest" Piyasa Ekonomisinden, "Sosyal" Piyasa Ekonomisine geçişle, "serbestlik" kavramı "sosyallik" kavramı ile ikame edilirken; piyasa ve rekabet süreci içindeki davranış serbestîsi ortadan kalkmaz. Tam aksine, Sosyal Piyasa Ekonomisinde, sosyalliğin işlevi; davranış serbestîsini toplumda yaygınlaştırmak için devreye girer.[100]

Anlaşıldığı üzere sosyal piyasa ekonomisi, piyasa mekanizması yanında sosyal refah hizmetlerini de kapsar. Bu sosyal refah hizmetlerini; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, konut, çevre koruma olarak sayabiliriz. Ancak öncelik devlette değil, piyasa ekonomisindedir. Bu açıdan bakıldığında muhafazakârların sosyal piyasa ekonomisi, sosyal demokratların sosyal refah devletinden ayrışır. Liberallerin serbest piyasa ekonomisinde sosyal güvenlik ağı için söz konusu olan, toplumun en fakir kesimini asgari bir geçim düzeyinde tutmak için; tercihen geçici ve prim esasına dayanan sigorta yaklaşımı ile devletçe himayesidir. Sosyal refah hizmetleri yaklaşımında devlet, bir kamu hizmeti olarak geliri yeniden dağıtmayı ve eşitlik yönünde değiştirmeyi bir görev olarak kabul etmektedir. Güvenlik ağı (safety net) yaklaşımında ise; devletin görevi veya kamu hizmeti, gelir dağılımını değiştirmek değil; vatandaşların gelirinin belli bir minimumdan aşağıya düşmesinin yani mutlak fakirliğin önlenmesi, kısacası sosyal dayanışmadır. Piyasa ekonomisi içerisinde de; sosyal piyasa ekonomisinden, serbest piyasa ekonomisine doğru bir geçiş eğilimi gözlenmektedir.[101]

III. REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI VE AMACA ULAŞMADA KULLANDIĞI ARAÇLAR

Refah devleti birçok amaçla donanmış bir yapıyı ifade eder ve sahip olduğu amaçları gerçekleştirmek için kullandığı çeşitli araçları mevcuttur. Refah devletinin

---

[99] Aktan, **Sosyal Devletin Özellikleri**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm, (30.05.2010).

[100] Hüsnü Erkan, **Sistem Sorununun Çözümünden Sorunların Çözümüne: Türkiye İçin Sosyal Piyasa Ekonomisi**, http://www.konrad.org.tr/index.php?id=387, (01.06.2011).

[101] Akalın, **"Piyasa Ekonomisinin Neresindeyiz"** http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=791&id=47, (30.05.2010).

amaçları; fakirliği önlemek, gelir dağılımında adalet, eşitliği sağlamak, ekonomik etkinliği sağlamak, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak, sosyal denge ve uyumun temini, tam istihdam ve fiyat istikrarının temini ve idari düzenlemelerin uygulanabilirliği ve anlaşılırlığı şeklinde ifade edilebilir. Bu amaçları gerçekleştirmek için sahip olduğu araçlar ise regülasyonlar ve fiyat kontrolleri, doğrudan kamusal üretim, kamu harcamaları, kamu gelirleri, para ve kredi politikası, sosyal politika araçları olarak ifade edilebilir. Bu kısımda bunları ele alacağız.

A. Refah Devletinin Amaçları

Refah devleti uygulamalarının anlaşılmasında en önemli unsurlardan birisi de refah devletinin amaçlarıdır. Bu amaçları fakirlikle mücadele, eşitliği sağlamak, gelir dağılımında adalet, sosyal barış ve uyumun temin edilmesi beraberinde dayanışmanın oluşması, tam istihdam ve fiyat istikrarı, ekonomik etkinliğin sağlanması, ekonomik büyüme ve kalkınmanın temin edilmesi ve uygulamalar açısından yapılacak idari düzenlemelerin kolay ve anlaşılır olması şeklinde belirtebiliriz.

1. Fakirlikle Mücadele

Refah devletinin temel fonksiyonları içinde en önemli yeri fakirlikle mücadele almaktadır. Bu çerçevede refah devletinin görevi toplumu ve bireyleri fakirlikten kurtararak, güvensizlik alanını daraltmak ve herkesin kendi kaderine hâkim olmasını sağlayacak şartları ve ortamı hazırlamaktır. Buradaki amaç, Asa Briggs' in refah devleti tanımından hareketle; toplumun bütün bireylerine insani yaşam standartlarını elde edebilmesi için gerekli minimum gelir düzeyini garanti etmektir.[102]

Fakirlik kavramsal mahiyeti ve boyutu itibariyle, toplumların farklı sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre değişebilmekte ise de, hayati sosyal risk taşıması açısından bütün toplumların en önemli ortak sosyal sorunudur.[103] Fakirlik denilince aklımıza çoğu zaman zenginliğin karşıtı olan fakirlik, yani sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatla sürekli mücadele, hayatta kalabilme savaşı, temel ve

---

[102] Aktan ve Özkıvrak, s. 41.
[103] Ali Seyyar, **Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele** http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642 (15.02. 2011), s. 4.

zorunlu ihtiyaçları yeterince karşılayamama, yeterli varlığa sahip olamama, kazançtan-gelirden mahrum olma ve geçici-kalıcı fakru-zaruret (beklenilmeyen maddi zorluklardan dolayı ortaya çıkan çaresizlik ve sıkıntı) gelmektedir.[104]

Sosyal politika açısından fakir, sözlük anlamı olarak yeterli düzeyde parası olmayan veya asgari konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olmayan kişiye verilen addır. Fakirlik ise yukarıda belirtilen asgari yaşamın gerektirdiği imkânlardan mahrum olma durumunu ifade eder.[105] Bu tanımdan hareketle, fakirliği iki boyutta ifadelendirmek mümkündür:[106] Bunlar; mutlak fakirlik ve göreli fakirliktir. Mutlak fakirlik, bir insanın yaşamını minimum düzeyde sürdürebilmesine, yani biyolojik olarak kendisini yeniden üretebilmesi için gerekli kalori ve diğer besin bileşenlerini sağlayacak beslenmeyi gerçekleştirmesine dayalı olarak tanımlanmaktadır. Ayni ve nakdi gelirleri bu temel ihtiyaçları karşılamakta yetersiz olanlar mutlak fakirlik sınırının altında kalmaktadır. Göreli fakirlik, kişinin bir toplumsal varlık olmasından hareket etmekte ve kendisini biyolojik olarak değil, toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içermektedir. Bu durumda, belli bir toplumda kabul edilebilir minimum tüketim düzeyinin altında geliri olanlar göreli fakir olarak tanımlanmaktadır.

Fakirlik her dönemde var olan bir olgu olmasına karşın kapitalizmin ortaya çıkışı, tarımın ticarileşmesiyle tarımsal yapıların çözülmesi, kırsal alanda geçimlerini sağlayamaz hale gelenlerin şehirlere akın etmeleri, talepten kaynaklanan dalgalanmaların etkisi altındaki ulaşım, ticaret ve imalat sektörlerinde sağlanan istihdamın düzensiz niteliği, sanayileşme süreci ve sonrasında ortaya çıkan gelişmeler[107] ve 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki dünya savaşı ve 1929 Dünya Buhranı nedeniyle önemli boyutlara ulaşmış ve neticede daha belirgin olarak vurgulanan ve mücadele edilen bir olgu olmuştur[108].

---

[104] Seyyar, ss. 4 -5.
[105] Coşkun Can Aktan- İstiklal Yaşar Vural, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ed. Coşkun Can Aktan, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara, 2002, s. 39.
[106] UNDP, **Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu**, 2009, s. 1.
[107] Ayşe Buğra, **Yoksulluk ve Sosyal Haklar**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği için hazırlanan danışman raporu, İstanbul, Aralık 2005, ss. 1-2.
[108] Aktan ve Özkıvrak, s. 43.

Fakirlikle mücadele açısından refah devletinde iki ayrı yöntem benimsemiştir. İlk olarak bir fakirlik çizgisi[109] kavramı geliştirilmiştir. Buna göre kişisel/hane halkı olarak bireylerin gelir düzeyi, belirlenen asgari hayat standartlarının altına inmemelidir. İzlenecek politikaların etkinliğinin sağlanması açısından iki husus önemlidir. Bunlar fakirlik çizgisi altında kalan kişi sayısı ile bunların çizgiden uzaklığının rakamsal tespitidir. Bu değere fakirlik boşluğunun ölçümü olarak da bakılabilir. İkinci olarak fakirlik çizgisi altında kalanların ne kadar süredir bu çizgi altında olduklarının istatistiksel olarak bilinmesi zorunludur. Ancak fakirlik çizgisi kavramının analitik olarak tatminkâr bir açıklamasının olmayışı ve bu asgari düzeyin tespitinde değer yargılarının belirleyici olması, uygulamada ülkeler arasında gelişmişlik düzeyinden kaynaklanan farklılıklara neden olmaktadır.

Diğer taraftan, fakirlikle mücadele yöntemlerinin ve mekanizmalarının başında sosyal politika araçlarından, sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ile aktif iş gücü politikaları alanında yapılan çalışmalar gelmektedir. [110] Önceden de ifade edildiği üzere eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, istihdam ve sosyal hizmetler sosyal politikanın bileşenleridir. Fakirlikle mücadelede bu bileşenler ve bunların dışında fakirliğin nedenleri ve şartları üzerinde çalışmış olan uzmanlar yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak birbirinden oldukça farklı dört strateji öne sürmüşlerdir: Ekonomik büyüme stratejisi, yeniden dağıtım stratejisi, büyük çapta dış yardım ve nüfus kontrolüdür.[111]

2. Doğal Eşitsizliklerin Giderilmesi, Fırsat Eşitliğinin Temini ve Hayat Standartlarının Yükseltilmesi

Refah devletinin bir diğer amacı ise genel anlamda doğal eşitsizliklerin giderilmesi, fırsat eşitliğinin temini ve hayat standartlarının yükseltilmesidir. Eşitliğin sağlanması ve hayat standartlarının yükseltilmesi öncelikle eşitsizliklerin giderilmesi, belli seviyedeki hayat standartlarının korunmasına bağlıdır[112]. Eşitliğin sağlanması amacı, devletin vatandaşlarına eşit muamele etmesi gerektiği ilkesinin uygulamadaki

---

[109] **Fakirlik Çizgisi** (Poverty line); minimum seviyede yeterli bir hayat standardı için gerekli olan reel gelir seviyesine fakirlik çizgisi denilmektedir.

[110] Ülker Şener, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları", **TEPAV Politika Notu**, Şubat, 2010, s.1.

[111] Philip Kotler-Nancy R. Lee, **Yoksulluğa Karşı Sosyal Pazarlama**, Çev. Zeynep Kökkaya Chalar, kapital yayınları, İstanbul, 2010, ss. 59-62.

[112] Nicholas Barr-David K. Whynes, **Current Issues in The Economics of Welfare**, Macmillan Pres, London,1999, ss. 4-5.

bir sonucudur. Bireylerin vatandaş olarak sahip oldukları eşitlik hakları, sadece hukuksal eşitlikle sınırlı olmayıp, ekonomik açıdan da toplumda gelir düzeyi en iyi durumda olanlarla aralarındaki farkın azaltılmasını kastetmektedir. Refah devleti için bu amaç, uygulamada gelir bakımından kötü durumda olanların yaşam standartlarının desteklenmesi, toplumun farklı gelir grupları arasındaki ekonomik eşitsizliğin azaltılması ve buna bağlı olarak da toplumsal uyumun sağlanması amaçlarını da gerçekleştirebilir.

Refah devletinde doğal eşitsizliklerin giderilmesinde devlet iki türlü eşitliği sağlamak durumundadır. Bunlar dikey[113] ve yatay[114] eşitliğin teminidir. Dikey eşitliğin teminine ilişkin olarak özellikle gelir destekleri, transfer harcamaları, kamu hizmetleri burada özellikle vergi ile finanse edilen hizmetler, sağlık hizmetleri vb. hizmetler veya uygulamalar örnek olarak verilebilir. Eşitler arasında eşitlik dediğimiz yatay eşitlik ise, toplum içinde ırk, din, dil vb. durumlarda hiçbir fark gözetilmemesini gerektirir.

Refah devletinin eşitliği sağlamada izlediği önemli bir başka usul de ekonomik güvenliğe ilişkin amaçların gerçekleştirilmesidir. Refah devleti, bireylerin genel hayat standartlarını korumak ve gelir sürekliliğini güvence altına almak zorunda olup uygulamada bireyleri beklenmedik hayat standardı düşüşlerine karşı koruyarak ekonomik güvenliği sağlama amacını gerçekleştirmektedir; işsizlik yardımları ve sağlık hizmetleri, refah devletinin ekonomik güvenliği sağlama amacına hizmet eden harcama türlerindendir.[115] Yine eşitsizliklerin giderilmesinde eğitim, sağlık, iç güvenlik ve adalet hizmetlerinden herkesin eşit şekilde yararlanması ve bu hizmetlerin dolaysız artan oranlı vergilerle finanse edilmesi hususları da bir arada düşünüldüğünde sosyal refah devletinin aktif harcama politikalarıyla eşitsizlikleri gideren pozitif yeniden dağıtım imkânına sahip olduğu görülecektir.

Eşitlik konusu içerisinde ancak farklı olarak vurgulanması gereken diğer bir önemli kavram fırsat eşitliğidir. Fırsat eşitliği genel olarak, devlet tarafından sunulan

---

[113] **Dikey Eşitlik**: Toplum içinde farklı gelir düzeyine sahip gruplara farklı uygulamaların yapılmasıdır. İngiltere ve Kanada da uygulanan düz oranlı emeklilik maaşı, ayrıca İngiltere, Kanada ve İsveç'teki sağlık hizmetlerinin sunulması, dikey eşitliği sağlamaya yönelik uygulamalardır.

[114] **Yatay Eşitlik**: Toplumda eşit gelir düzeyinde bulunan gruplara veya kişilere eşit uygulamaların yapılmasıdır.

[115] Çalışkan, s. 64.

hizmetlerden ve imkânlardan her bir bireyin eşit yararlanma hakkına sahip olması şeklinde ifade edilebilir. Refah devleti yapılanmasında toplumu oluşturan bireyler ırk, din, dil, cinsiyet, inanç vb nedenlerle ayrım yapılmaksızın yasa önünde eşittir, liberal sitemde de bu eşitlik söz konusudur ancak bu eşitlik ekonomik ve sosyal şartları eşitlemek anlamı ihtiva etmez.[116] Sosyal refah devletinde ise amaç, *bireylere fırsat eşitliği sağlayarak, yasa önünde eşitliği daha etkili kılmaktır. Çünkü sosyal devlet taraftarlarına göre, yasa önünde eşitlik, bireyler arasında yasalardan kaynaklanan eşitsizlikleri kaldırmakla birlikte, tek başına insanları toplumsal hayatta tamamıyla eşit duruma getirmemekte, sosyo-ekonomik durumdaki farklılıkların yol açtığı haksızlıklar bireyler arasında tam anlamıyla eşitliğin sağlanmasını engellemektedir. Dolayısıyla sosyal refah devleti, sosyal ve ekonomik şartlardaki farklılıkların, insanlar arasında ayrıcalık doğurmasını önlemek için, güçsüzleri koruyucu tedbirlerle, sosyal-ekonomik nedenlerin yol açtığı eşitsizlikleri gidermeye çalışır.*[117]

Fırsat eşitliği konusunda en önemli hususlardan birisi de refah devletinin sunduğu hizmetlerden yararlanmada fırsat eşitliğinin olmasıdır. Bunlardan özellikle eğitim hizmetleri fırsat eşitliğinin temini açısından önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü özellikle eğitim ve öğretim hizmetleri hem bireysel hem de toplumsal seviyede faydaları yüksek hizmetlerden olup ileri eğitim kademelerinde kişisel getirileri ön plana çıkmaktadır.[118] Eğitim düzeyinin yükselmesi veya o imkânın yakalanması kişilere daha iyi bir meslek, daha yüksek bir gelir ve yaşam seviyesi sağlayacağından bu hizmetlere ulaşmada fırsat eşitliğinin olması son derece önemlidir.

3. Gelir Dağılımında Adalet

Refah devletinde temel fonksiyonlardan birisi de gelir dağılımında adaletin teminidir ve toplumun çeşitli kesimleri arasındaki gelir dağılımı, kamu müdahalesi ile etkilenebilmektedir.[119] Gelir dağılımındaki adaletsizlik geçmişten günümüzde dünyanın karşılaştığı en ciddi meselelerden biridir. Gelir dağılımı adaletsizliği sadece ekonomik değil, toplumsal huzuru da yakından ilgilendiren sosyo-ekonomik

---

[116] Aktan ve Özkıvrak, s. 47.
[117] Ayferi Göze, (1995) s. 117'den aktaran; Aktan ve Özkıvrak, s. 48.
[118] Aktan ve Özkıvrak, s. 48.
[119] Devrim, s. 89.

bir olaydır. Bu nedenle sosyal barışın sağlanması ve gelişen toplum olabilmenin başında gelir dağılımı adaletinin sağlanması gelir.

Gelir dağılımı, bir ülkede belirli bir süre içinde üretilen milli hasıla veya gelirin bireyler, gruplar veya üretim araçları arasında dağılımı olarak tanımlanabilir.[120] Gelir dağılımı, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu; zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini; gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır. Kısaca, gelir dağılımı gelir farklılaşmalarının açıklanmasına yönelik bir kavramdır.[121]

Gelir dağılımında adaletsizlik karşısında devletin görev ve fonksiyonlarının ne olması gerektiği konusunda ekonomistler arasında farklı anlayışlar söz konusudur. Sınırlı ya da minimal devlet anlayışına sahip olanlar, devletin kesinlikle hem piyasaya, hem de piyasada gerçekleşen gelir dağılımına karışmaması gerektiği görüşündedir. Sınırlı devlet anlayışını benimseyenler, devletin belirli sosyal yardım programlarını uygulayabileceğini kabul ederken; aktif devlet görüşü takipçileri ise, devletin daha fazla rol üstlenmesini, özellikle gelirin yeniden dağılımı politikaları ile piyasanın ortaya çıkardığı fakirlik ve gelir dağılımında adaletsizlik sorunuyla mücadele etmesi gerektiğini düşünmektedir. Keynes'e göre de gelir dağılımı konusu, tamamıyla devletin görevidir ve devlet gelir dağılımını daha eşitlikçi hale getirmek için ekonomiye aktif ve bilinçli olarak müdahale etmelidir.[122]

Bir ülkedeki gelir dağılımı hakkında bir yorum veya ülkeler arasında karsılaştırmalar yapabilmek için gelir dağılımını birçok biçimde incelemek mümkündür. Bunlardan en çok kullanılanları kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımlarıdır. Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin toplumu meydana getiren bireyler, aileler ve gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir ve kişisel gelir dağılımı tahlilinde en çok kullanılan yöntem, nüfusun yüzde dilimlerine gelirin hangi nispette dağıldığını göstermek şeklindedir.[123] Fonksiyonel gelir dağılımı ise, milli gelirin üretimine katılan çeşitli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, yani milli

---

[120] Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural. Gelir "Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**. Ed. Coşkun Can Aktan, Hak-İş Yayınları, Ankara, 2002, s.19.

[121] DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT: 25599- ÖİK: 610, Ankara, 2001, s. 3.

[122] Nicholas A. Barr, **Economics Of Welfare State**, 4. Ed. Oxford Uni. Press. London, 2004, s. 44.

[123] İbrahim Güran Yumuşak – Mahmut Bilen, "Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **K. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, 2000. s. 78.

gelirin emek faktörünün fiyatı olan ücret, sermaye faktörünün fiyatı olan faiz, doğal kaynaklar faktörünün fiyatı olan rant ve girişimcinin üretimden hissesine düşen pay olan kâr arasındaki dağılımını ifade eden bir kavramdır.[124] Bunların dışında diğer gelir dağılımı yaklaşımları ise, gelirin farklı şekillerdeki dağılımı üzerinde durmaktadır, örneğin gelirin sektörler arasındaki dağılımı (sektörel gelir dağılımı); bölgeler arasındaki gelir dağılımı (bölgesel gelir dağılımı) gibi.[125]

Yaşanabilir bir toplum ve daha iyi bir toplumu inşa etmek amacıyla toplumda eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmak üzere devletin gelirin yeniden dağılımına çeşitli araçlarla müdahalede bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bunun nedeni, hastalık, sakatlık, yaşlılık, işsizlik vb. nedenlerle her bireyin kendisine yeterli ve devamlı bir geliri elde edememesidir. Bu durumda, devletin, kendi kusurları olmaksızın kısmen ya da tamamen geçimlerini sağlayamayan bu kişilere yönelik olarak yeniden dağılım önlemlerine başvurduğu görülmektedir.[126]

Milli gelirin tüketici birimler arasındaki dağılımını iki şekilde değiştirmek mümkündür:[127] Birincil dağılımı değiştirmeye yönelik önlemleri; ücret farklılıklarını azaltmaya yönelik müdahaleler, asgari ücret uygulaması, faiz oranlarına müdahale, üretici ve tüketiciyi korumak amacıyla tarımsal ürün fiyatlarına müdahale, rekabeti engelleyici uygulamaları yasaklayan yasal düzenlemeler, toprak reformu yapılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirler, sermaye piyasasını geliştirici düzenlemeler, enflasyonu azaltıcı tedbirler olarak sayabiliriz. İkincil dağılıma yönelik politikaların başında ise maliye politikası gelmektedir. Maliye politikası devletin vergi almak, harcama yapmak, borçlanmak ve bütçe yapmak gibi hak ve yetkilerinden yararlanarak kamu ekonomisinin amaçlarını gerçekleştirmeyi sağlayan bir politikadır. Maliye politikasının başlıca araçlarını, gelirler politikası (vergi politikası), harcama politikası, borçlanma ve borç idaresi politikası, bütçe politikası ve transfer politikası meydana getirmektedir.

---

[124] Muhammed Seyid Pehlivan, **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği,** Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.

[125] Süleyman Özdemir, **Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme**, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvlr.htm, (30.11.2010), s. 39, Ayrıca Bkz: Aktan ve Vural, , Yoksullukla Mücadele Stratejileri, ss. 20-21.

[126] İsmail Güneş, **Gelir Dağılımı**, http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/gelir.htm, (30.10.2010).

[127] Hülya Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Basım, Kasım, 2007, İstanbul, s. 206; Gelir dağılımında, devlet müdahalesi olmadan piyasa içinde olan dağılım birincil, devlet müdahalesi sonunda sonucunda meydana gelen dağılımı ikincil dağılım şeklinde de ifade edilebilir.

Gelir dağılımında esas sorun, gelirin mutlak anlamda eşit olarak dağılımı olmayıp; toplam refahın en üst düzeyde gerçekleştirilmesidir. Bu da refah devleti ya da sosyal devlet anlayışının bir sonucudur.[128]

4. Sosyal Barış ve Dengenin Temin Edilmesi ve Sosyal Dayanışma

Refah devleti, ekonomik amaçlarının yanında daha geniş bazı amaçları da gerçekleştirmekle yükümlüdür. Daha ziyade toplumsal yapıyla ilgili bu amaçlar, iki farklı şekilde ele alınabilir. İlk olarak refah devleti, kamu hizmetlerini gerçekleştirirken vatandaşlarının onurlarını (dignity) korumakla ve ikinci olarak sosyal dayanışmayı sağlamakla yükümlüdür[129]. Bunları sağlamak noktasında en önemli unsurlar sosyal denge ve sosyal barışın teminidir.

Refah devletinin temel amaçlarından ve sosyal gelişmenin vazgeçilmez unsurlarından olan sosyal dengenin amacı; gelir dağılımındaki adaletsizliği mümkün mertebe azaltarak sosyal hizmetlerden yararlanma ve iktisadi imkanlara ulaşabilmekte ortaya çıkan farkları asgariye indirmek, başta yardıma ve bakıma muhtaç insanlar olmak üzere bütün alt gelir gruplarının sosyal gelişmelerini ve kişilik gelişmelerini sağlamak ve eşit fırsat ilkesine uygun olarak daha yüksek bir hayat seviyesine kavuşmasına yardımcı olmaktır.[130] Sosyal dengenin sağlanması için bu şarta uyulması kaçınılmazdır. Parasal veya ayni yardımların miktarı kadar sunuluş biçimi ve yöntemleri de vatandaşlarının saygınlıklarını zedelememelidir. Benzer şekilde sağlık hizmetlerinin arzı da hastaların kişisel saygınlıkları korunarak gerçekleştirilmelidir. Bu konuda Beveridge, *"Bir ödeme yapılırken ya da bir hizmet sunulurken bireyin bu ödemenin bir hayır (sadaka) olarak değil hak edilmiş bir korumanın karşılığı olarak yapıldığını hissetmesi"* gerektiği ilkesini ifade etmiştir.[131] Hizmeti sunanların bu ilkeye uygun sunuş yöntemleri ve davranışları geliştirmeleri sosyal uyumun sağlanması bakımından zorunludur.

---

[128] Devrim, s. 89.

[129] Barr ve Whynes, s. 6, Ayrıca bkz. Nicholas Barr, **"Economic Theory And The Welfare State: A Survey And Interpretation"**, http://eprints.lse.ac.uk/279/1/Barr_1992_JEL5.pdf, (22.11.2011), s. 8.

[130] Seyyar, **Sosyal Terimler Sözlüğü**, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm, (31.10.2010).

[131] Çalışkan, s. 65.

Sosyal barış, toplumun değişik kesimlerinde doğabilecek uyuşmazlıkları, menfaat çatışmalarını barışı esas alan yöntemlerle çözümlemeye yardımcı olmak ve böylece sosyal gerilimleri azaltmak ve huzuru sağlamaktır. Toplumda sosyal barışın sürekli olarak sağlanması durumunda iktisadi ve sosyal kalkınmada da önemli gelişmeler elde edilebilir. Toplumu meydana getiren bireyler ve sosyal gruplar arasındaki yaşama standartları, sosyal hizmetlerden yararlanma ve iktisadi imkânlara ulaşma hususunda ortaya çıkan farkları azaltmak refah devletinin genel kalkınma içindeki başlıca hedeflerindendir.[132]

Sosyal denge ve barışın sağlanmasında saygınlık yanında ikinci husus sosyal dayanışmanın sağlanmasıdır.[133] Sosyal dayanışma yaşlılık, engellilik, hastalık, doğum, ölüm, işsizlik gibi risklerle karşılan insanların yaşam düzeylerini korumak ve geliştirmek için gelirin yeniden dağıtımını sağlayan araçların bütünüdür.[134] Dayanışma, benzer durumları yaşayan, aralarında çıkar birliği bulunan kişiler ile topluluklar arasında var olan ilişki, birlik düşüncesi ve onların birbirlerine karşı duydukları sorumluluk olarak da tanımlanabilir. Bir toplumun ortak eyleminin birliğini ve sürekliliğini sağlayan tutumların ve davranışların tümünü belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Sosyal güvenlik sistemi içerisinde korumaya sosyal niteliği kazandıran ve güvence sağlamak amacıyla gelirin yeniden dağıtımını gerçekleştiren dayanışma ilişkisidir. Bu anlamda, gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalanların gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalmayanlar tarafından desteklenmesini ifade eder. Ancak, gelirin yeniden dağılım biçimlerinin tümü sosyal dayanışma içine katılmamalıdır. Sosyal korumanın gelir güvencesizliği yaratan risk ve süreçlerin ortaya çıkardığı maliyetlerin toplumsallaştırılması ile dayanışmanın kurumsallaşması anlamına geldiği unutulmamalıdır.[135]

Yapılacak her türlü parasal sosyal transferler ve sağlık hizmetleri, sonuçları itibariyle sosyal dayanışmayı pekiştirmeyi hedeflemelidir. Özellikle Kıta Avrupası'nda sosyal refah devleti, bu amacın gerçekleştirilmesi üzerinde önemle durmaktadır. Daha önce ifade edilen saygınlık amacıyla da bağlantılı olarak sunulan sosyal

---

[132] Tuna ve Yalçıntaş, s. 211.
[133] Barr, **Economic Theory And The Welfare State**, s. 9.
[134] Alain Euzeby "Social Protection: Values to be defended!", **International Social Securtiy Review**, Vol. 57/2, 2004, s.109.
[135] Alessandra Bosco, **"**National Social Protection System Under Threat? Observations on The Recent case law of The Court of Justice", **European Issues** No. 7 July 2000. s, 6.; Ayrıca Bkz. http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/Probl7-en.pdf. (23.03.2009).

hizmetler, mümkün olduğu kadar bireylerin toplumdaki sosyal statüleri ile ilişkilendirilmemelidir[136]. Bu konuda emeklilik maaşları ve sağlık hizmetleri arzında izlenen yöntem, örnek olarak verilmektedir. Özetle sunulan hizmetin miktarı ve kalitesi yüksek olmalı, sağlık hizmetlerinde hizmetten yararlananlar arasında statülere dayalı ayrımlar yapılmamalıdır. Bu hizmetlerden yararlananlar arasında ayrım yapılmaması, hem sosyal dayanışmayı güçlendirecek hem de sosyal refah devletinin bir başka amacı olan makro etkinlik açısından da işgücü kayıplarını önleyerek olumlu sosyal ve ekonomik sonuçları birlikte gerçekleştirecektir[137].

5. İktisadi İstikrar

Refah devleti düzleminde en önemli amaçlardan bir diğeri tam istihdam ve fiyat istikrarın teminidir. 1930'lara kadar olan dönemde ekonominin sürekli tam istihdamda bulunduğu ön kabulü mevcuttu ve bu yüzden devletin ekonominin tabii işleyişine müdahalesi işleyişin bozulması anlamını taşırdı. Ancak 1929 bunalımı ve bunu izleyen Keynesyen politikalarla birlikte tam istihdamın sağlanmasında devlet müdahalesi gereği ortaya çıkmıştır.

Klasik iktisadi düşüncede, istikrarın temininden kasıt, fiyat istikrarıdır çünkü ekonomide fiyat istikrarı sağlandığı, fiyatlar genel düzeyinde kararlılık gerçekleştirildiği durumda ekonomide istikrar olduğu kabul edilmekteydi. Bu yüzden istikrar kavramının muhtevası önemlidir. Günümüzde iktisadi istikrarla fiyat istikrarının gerçekleştirilmesinin yanında ekonominin tam istihdam düzeyinde devamlı olarak dengede bulunması da anlaşılmaktadır. Bu yüzden denilebilir ki iktisadi istikrar, tam istihdam düzeyinin dinamik bir düzey olmasından dolayı devamlı hareket halinde bulunan bir ekonomide fiyat istikrarının sağlanması ve korunmasıdır.[138] Ayrıca dış ticaret dengesi ve ödemeler bilançosu dengesinin sağlanması da yine iktisadi istikrarın temini kapsamında yer almaktadır.

Refah devletinde iktisadi istikrarın temini devletin ekonomideki en önemli fonksiyonlarından birisidir. Fiyat istikrarından bahsedildiği zaman ifade edilmek

---

[136] Barr, Economics Of Welfare State, s. 72.
[137] Çalışkan, s. 66.
[138] İsmail Türk, **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1989, s. 73.; Coşkun Can Aktan, "Piyasa Ekonomisinin Başarısızlığı ve Kamu ekonomisinin Rasyoneli", **Kamu Ekonomisi**, Ed: Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2009, ss. 20-21.

istenen enflasyon ve deflasyonla mücadeledir. Ancak günümüz ekonomilerinin genel fiyat düzeylerinin daha çok yükselme yönünde sürekli değişikliğin olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle fiyat istikrarının sağlanması ve korunması amacı, geniş ölçüde enflasyonla mücadele anlamına gelmektedir. Diğer yandan milli reel gelirin büyümesi, istihdam, ödemeler bilançosunun durumu gibi makro ekonomik değişkenlerdeki istikrarın sağlanması da fiyat istikrarının sağlanması ile aynı derecede önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle bir ekonomide ulaşılmak istenen amaçları, tam istihdamın sağlanması, fiyatlar genel düzeyindeki istikrarın sağlanması, dış ödemeler dengesinin sağlanması, ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde gerçekleştirilmesi olarak ifade edebiliriz. Bu amaçların gerçekleştirilmesinde devletin rolünü ve ekonomideki rolünü göz ardı etme imkânı yoktur. Zira istikrar politikasının amaçları, para, maliye ve gelirler politikasında anlamını bulur[139]

6. Ekonomik Etkinliğin Sağlanması

İktisat, insanların sınırsız ihtiyaçlarına karşılık, üretim faktörlerinin gerek miktar gerekse kalite olarak sınırlı olmasının ortaya çıkardığı sorunlara ve ihtiyaçların tatminine çözüm arayışında olan bir bilim dalıdır. Kaynakların sınırlı olmasının doğal bir sonucu olarak her toplum hangi mal ve hizmetten hangi miktarda ve hangi oranlarda üretileceği, bu malların üretim ve dağıtımının özel ve kamu sektörü arasında ne şekilde paylaştırılacağı gibi sorular ile karşı karşıya kalacaktır. Her toplumda halkın ihtiyaçlarını en geniş ölçüde tatmin etmenin ilk şartı, mevcut kaynaklarla üretilebilen bütün iktisadi malların en düşük maliyetle ve en etkin kaynak dağılımı bileşeni ile gerçekleştirilmesidir.

Devlet gerek sosyal plandaki hedeflere ulaşmak, gerek piyasanın aksaklıklarını gidermek ve gerekse ekonomik kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşmayı sağlayacak makro politikaları uygulamak amacıyla piyasa ekonomisinin işleyişine müdahale ederek piyasada oluşan göreli fiyatları ve arz ve talep yapısını değiştirerek kaynakların yeniden dağılımını sağlamaktadır. Sosyal refahın sağlanmasında piyasa ekonomisinin yetersiz kalması ve etkin kaynak dağılımını sağlayamaması teoride ileri sürülen tezlerden uzaklaşmalara neden olmuştur ve

---

[139] Aslan Eren, **Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunları**, Muğla Üni., Yay. IV. Baskı, Muğla, 2002, ss. 1-4.

kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanmasında kamu sektörünün varlığı inkâr edilemez hale gelmiştir.

7. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması

Refah devletinin amaçları arasında öne çıkan ve önem atfedilen bir diğer unsur ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasıdır. Ekonomik büyüme, bir ekonomide zaman içinde mal ve hizmet üretimi miktarında meydana gelen artış olarak ifade edilebilir.[140]

1930-1950 yılları arasında maliye politikasının temel amacı, tam istihdam düzeyinde ekonomide dengenin nasıl kurulabileceğini göstermeye çalışmak olmuştur. Fakat özellikle 1950'lerden sonra teori ve politikanın büyüme sorunlarına olan ilgisinin giderek artması üzerine, maliye politikası, tüm ekonomik üretim kapasitesinin kullanıldığı bir durumda, sürekli ve mümkün olduğu kadar yüksek bir büyüme oranını gerçekleştirme yollarını bulmaya yönelik bir nitelik kazanmıştır. Böylece üretim faktörlerine ilişkin şartları nicel, nitel ve bileşim açısından iyileştirmeyi hedef alan bilinçli bir büyüme politikası, sosyalist ülkeler dahil hemen her ülkede izlenen ekonomi politikasının temel hedeflerinden biri haline gelmiştir.

Refah devleti, Keynesyen politikalar çerçevesinde, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması amacıyla sermaye yatırımlarını teşvik eder, ekonomik faaliyetlerin tam istihdamı sağlayacak düzeyde gerçekleşmesi için gerekli şartları ve ortamı sağlamaya çalışır. Sağlık, eğitim, sosyal güvenlik gibi alanlara müdahale ederek ülkenin beşeri sermayesi olan ve ekonomik kalkınmada hayati bir önem taşıyan işgücünü geliştirmeye, sağlıklı ve verimli çalışması için gerekli ortamı hazırlamaya yönelik tedbirler alır.

Refah devleti, bazılarına göre, net milli gelirin artış hızında belli bir büyüme sağlayabilen ve bu büyümeden tüm toplumun adil bir şekilde yararlanmasına imkan veren devlettir.[141] Bu amaçlar, ileri üretim teknolojisi ve mevcut üretim kaynaklarının işbirliği ile gerçekleştirilecektir. Bazılarına göre ise, toplumun zenginliği, serveti

---

[140] Arthur Sullivan ve Steven M. Sheffrin, **Economics: Principles In Action**, Prentice Hall Publ. New Jersey, 2003, s. 301; Selin Ertürk ve Ahmet Ozan Erdoğan "Kamu Harcamaları İle Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi" **E-Yaklaşım Dergi,** Sayı: 5, 1 Ekim 2007 http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2007109950.htm#_ftn8 (22.11.2011).

[141] Cahit Talas, **Ekonomik Sistemler**, İmge Kitabevi, 5. baskı, Ankara, 1999, s. 198.

arttıkça toplumda sosyal bakımdan, eğitim bakımından ve maddi açıdan daha eşitlikçi ya da adil bir duruma gelindiği takdirde sosyal refah devleti belirecek, doğacaktır. Ancak, refah devleti aslında milli gelirin daha adil ölçüler içinde dağılımını sağlayan önlemlere sıkı bir şekilde bağlıdır ve bu önlemlerin içeriği ve etkinliği ile ilgilidir.[142]

8. İdari Düzenlemelerin Uygulanabilirliği ve Anlaşılırlığı

Refah hizmetlerinin tespit edilmesinde idari açıdan en uygun bileşimlerin oluşturulması, refah devletinin bir başka amacıdır. Bu amacın iki farklı yönü bulunmaktadır. Barr, bunları; "*düzenlemelerin basit ve anlaşılır olması ve suiistimale kapalı olması"* şeklinde ifade ediyor[143]. Bunun yanında sistemin uygulanmasının ucuz olması da anlaşılır olması kadar önemlidir. Sistem kurgusunun, suiistimale mümkün olduğu kadar kapalı bir yapıda olması gerekmektedir. Bu amaçların birbirinden bağımsız olmaması fakat birbirinin etkisini azaltıcı özelliklere sahip olması, sosyal refah devleti uygulamalarının her an suiistimale açık olduğunu, dinamik ve etkin bir denetim mekanizmasının en az hizmet sunumu kadar önemli olduğunu göstermektedir.[144]

B. Refah Devletinin Araçları

Refah devleti bahsi geçen amaçlara ulaşabilmek için farklı araçları kullanmaktadır. Bunları, regülâsyonlar ve fiyat kontrolleri, doğrudan kamusal üretim, kamu harcamaları, kamu gelirleri, para ve kredi politikası, sosyal politika araçları şeklinde ifade edebiliriz.

1. Ekonomik ve Sosyal Regülâsyonlar ve Fiyat Kontrolleri

Devlet, çeşitli iktisat politikası araçları ile ekonomiye müdahale edebilir. Devletin müdahalesi doğrudan olabilir ya da dolaylı olabilir.[145] Bu düzenlemeler ve müdahaleler refah devleti uygulamalarında önemli bir yer tutar. Devletin çeşitli

---

[142] Talas, s. 198.
[143] Barr, Economic Theory And The Welfare State, s. 9.
[144] Çalışkan, s. 68.
[145] Coşkun Can aktan, **Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme**, Takav Matbaası, Ankara, 1993, s. 54.

nedenlerle ekonomiye müdahalede kullandığı bu iki araçtan birincisi "ekonomik regülasyon"[146] ikincisi ise "ekonomik kontrol"[147] olarak adlandırılmaktadır.

Devletin piyasalara giriş ve çıkışı belirli kurallara bağlaması, bazı alanlarda yasal tekeller oluşturması ya da ithalatı kısıtlamak için miktar kotaları koyması gibi uygulamalar "ekonomik regülasyon"lara örnek olarak gösterilebilir. Devlet, her düzeyde, ekonomik davranışı, firmaların faaliyetlerine ilişkin detaylı kurallar oluşturmak suretiyle düzenleyebilmektedir. Devlet, ekonomik regülasyonlar dışında; toplumsal hayatın her alanına yönelik; vergilemeye ilişkin düzenlemeler, iş yerlerinde çalışma şartlarına ilişkin düzenlemeler, çalışma yaşına ilişkin düzenlemeler, trafikle ilgili düzenlemeler, çevre kirliliğini önlemeye yönelik düzenlemeler gibi regülasyon uygulamalarına da başvurmaktadır. Bu regülâsyonları "yasal-idari regülasyonlar" olarak adlandırmak mümkündür.[148]

Refah devletinin en önemli karakteristiği olan müdahalecilik, ekonomik kontroller, yolu ile de ortaya çıkar. Burada devlet üretim faktörlerinin piyasada oluşabilecek fiyatlarına müdahalede bulunur. Mal ve hizmet satışları fiyatları kontrolü, ücret kontrolü, kira kontrolü, faiz oranı kontrolü, döviz kuru kontrolü vb. uygulamalar ekonomik kontroller politikasının başlıca araçlarını oluşturmaktadır.[149]

Soysal politika açısından devlet özellikle ücret kontrolleri ile de emek kesiminin durumunu iyileştirmek için yine elindeki araçlarla müdahale edebilir.[150] Tarihsel süreç içinde refah devletinin gelişiminde bu tür müdahaleler çok önemli bir yer tutar. Çünkü sanayileşme sürecinde emek istismarı sonucunda sosyal hareketler olmuş ve bu da refah devletinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

---

[146] Regülâsyon: Devletin sosyal düzenin işleyişine yönelik yaptığı her türlü düzenleme ve müdahaleyi ifade eder. Bkz. Can Aktan, Yusuf Tuğrul Karaaslan, **Regülâsyon Ekonomisi ve Kamusal Regülasyonlar Teorisi** http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/kamu-ekonomisi/regulasyon-ekon.pdf s.1, (05.01.2010).

[147] Devletin ekonomiye müdahalesi mal ve faktör piyasalarında serbestçe oluşabilecek fiyatlara müdahale etmesi şeklinde olabilir, buna "Ekonomik Kontrol" adı verilir.

[148] Aktan ve Özkıvrak, s. 58.

[149] Aktan, Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme**,** s. 54.

[150] Aktan ve Özkıvrak, ss. 59-60.

2. Doğrudan Kamusal Üretim

Devletin, toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla başvurduğu yöntemlerden birisi de kamu girişimciliğidir. 1929 buhranı sonrası hâkim olan durgunluk döneminde özel sektörün yetersiz kalması, dönemin sosyo-ekonomik şartlarını olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde özel sektöre ivme kazandıracak kamu harcamalarının çarpan[151] ve hızlandıran[152] prensiplerini ortaya atan Keynesyen yaklaşım dikkat çekmiştir. Dünyada birçok ülke, geliştirilen keynesyen politikalar çerçevesinde devlete "üretici" sıfatını yüklemiştir[153].

Refah devleti uygulamalarının giderek yaygınlaşması ile birlikte devletin ekonomik hayata müdahaleleri de artmış, bu çerçeve devlet, özellikle büyük buhran sonrası, ekonomik ve sosyal amaçlarla devlete ait üretici birimler olarak kamu girişimlerini oluşturarak ekonomik hayatta bir girişimci olarak da yer almaya başlamıştır.

Temel amacı sosyal fayda anlayışı çerçevesinde mal ve hizmet üretiminin ve ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması olan kamu girişimleri; ülkelerin içindeki bulundukları gelişmişlik seviyesine ve iktisadi konjonktüre göre değişim göstermiştir. Kamu politikası araçlarından birisini oluşturan kamu iktisadi teşebbüsleri[154] (KİT) kamu girişimciliğinin bir uygulama seklidir. Milli ekonomide sahip olduğu önem, ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal yapılarına göre değişen kamu iktisadi teşebbüsleri; çeşitli nedenlere bağlı olarak mal ve hizmet üretiminde

---

[151] **Çarpan Etkisi:** Çarpan etkisi, otonom yatırımlardaki bir değişikliğin milli gelirde meydana getireceği artışlar veya azalışlardır. Bu kavramın özünde, her otonom yatırımın bir harcama ve gelir akımına yol açması olayı vardır. Gelirin, bilindiği gibi tüketim ve tasarruf gibi iki fonksiyonu vardır. Buna göre, gelir elde edenlerin yapacakları tüketim harcamaları, yine başkalarının gelirini oluşturacağından, harcama ve gelir akımı ikinci, üçüncü, dördüncü vb. biçiminde sürüp gidecektir. Bu şekildeki bir gelir ve harcama akımı sonuçta, yatırım amacıyla harcanan miktarı aşmış olacaktır.

[152] **Hızlandıran Prensibi:** Bir ekonomide belli bir dönemde bir önceki döneme nazaran nihai tüketim mallarına olan talepte meydana gelen artış yatırım mallarına olan talepte çok daha fazla bir artışa yol açmaktadır. İşte bu etkiye hızlandıran prensibi (Acceleration Principle) denmektedir.

[153] Aktan ve Dileyici, Kamu Maliyesi, s. 8.

[154] Kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT); "bir kanun veya kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, özel mallar üretmek üzere, ticari ve sınaî alanda piyasa şartlarına göre çalışmak ve sosyal fayda /maliyet ilişkilerini de göz önünde bulundurmak amacıyla kurulan, tüzel kişilikleri, idari ve mali özerklikleri bulunan, yönetiminde ve sermayesinde kamunun hâkim olduğu girişimlerdir. Bkz: Coşkun Can Aktan, Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme, s. 66.

bulunmak amacıyla kurulmuş ve dünyada birçok ülkede belirli dönemlerde büyük öneme sahip olmuştur.[155]

Devlet KİT aracılığı ile özel girişimleri desteklemek ve özel kesime öncülük etmek, karlılık oranları düşük olmakla birlikte sosyal faydası yüksek olan ve bu nedenle özel sektörün girişmek istemediği yatırımları gerçekleştirmek, ekonomik yapıya yön vermek ve düzenlemek, kaynakların etkin kullanımını sağlamak, dışsallıkların söz konusu olduğu üretim faaliyetlerini üstlenmek, tekelleri önlemek gibi çeşitli ekonomik amaçlara ulaşmaya çalışmaktadır.[156]

Bu kurumlar aracılığıyla devlet, bir yandan tam istihdamı sağlama ve milli geliri arttırma; diğer yandan milli gelirin dağılımında adalete ulaşma gibi sosyal amaçları da gerçekleştirmeye uğraşmaktadır. Ekonomik büyüme ve kalkınma, tam istihdamı sağlama, ekonomik olduğu kadar sosyal niteliği de ağır basan amaçlardır. KİT'nin fiyatlama politikaları vasıtasıyla özellikle zorunlu nitelikteki özel mal ve hizmetlerin sübvanse edilmiş bir fiyattan kişilere arz edilmesi ve gelirin bu yolla düşük gelirli kesimlere doğru yeniden dağıtılması mümkün olmaktadır. Diğer yandan KİT, birçok kişiye iş imkânı sunmakta ve bu kesimde kamunun izlediği ücret politikası, ülke genelinde ücret düzeyleri üzerinde belirleyici olmaktadır.

3. Kamu Harcamaları

Refah devleti uygulamalarında amaçlara ulaşmada en etkili araçlardan biri kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları, kamu tüzel kişilerinin siyasi otoritelerini ve genel egemenlik haklarını kullanarak yaptıkları harcamalar[157] şeklinde tanımlanabilir. Bu harcamalar, harcamayı gerçekleştiren kuruma göre geniş anlamda değerlendirildiğinde; merkezi ve yerel yönetimlerin, iktisadi devlet teşekküllerinin ve sosyal güvenlik kuruluşlarının gerçekleştirdiği harcamalar toplamı ile toplum için faydalı hizmet gören kurumların ödemelerini, vergi muafiyet ve indirimlerini, özel kişilerin kamuya yaptıkları yardım ve bağışların toplamını içeren geniş bir kavram ortaya çıkmaktadır.

---

[155] Esra Siverekli Demircan, **Girişimci Sıfatıyla Devlet: 1980 Sonrası Türkiye Analizi**, http://girisim.comu.edu.tr/dergiall/eskisyilr/3in1/demircan.pdf, (28.04.2010), ss. 1-2.
[156] Aktan, Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme, s. 66.
[157] Devrim, s. 105.

Kamu harcamaları farklı şekillerde tasnife tabi tutulmuştur, ancak burada refah devleti uygulamaları açısından transfer harcamaları-reel harcamalar şeklindeki tasnifi dikkate alacağız.[158]

Refah devleti uygulamalarında transfer harcamaları, özellikle sosyal transfer harcamaları, gelirin zenginlerden fakirlere doğru yeniden dağılımını sağlamada en etkili araçlardan biridir. Ancak, bu, vergi yükünün adil dağılımı ve sosyal transfer harcamalarından yararlananların düşük gelirli kesim olması ile mümkün olabilir. Benzer durum, bedelsiz sunulan ve vergilerle finanse edilen ulusal sağlık hizmetleri ve zorunlu temel eğitim için de söz konusu olmaktadır.

İktisadi ve mali transferlerin ise, sosyal ve ekonomik amaçlara ne ölçüde hizmet ettiği, bunların kullanım şekline bağlıdır. Örneğin, gelişmekte olan ülkelerde sanayi alanında sağlanan yatırım teşvikleri, bu teşvikler yatırımları ve üretim kapasitesini arttırdığı ölçüde ekonomik büyüme amacına hizmet edecektir. Böylece yatırımların gelir ve istihdam arttırıcı etkileri dolayısıyla uzun vadede adil gelir dağılımı amacına da hizmet edeceği açıktır. Aynı şekilde, esasen ekonomik yönü ağır basmakla birlikte tarım kesimine yönelik taban fiyat ve destekleme alımları da, tarım kesiminin milli gelir içindeki payının görece düşük olduğu ülkelerde sosyal amaçlara ulaşmada etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak, devletin harcama politikası çerçevesinde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik vb. alanlarda yaptığı harcamaların gelir dağılımını olumlu yönde etkilemesi beklenir. Gerçekten, vergilerle finanse edilen kamu harcamalarının, yapı olarak yeniden dağıtıcı özelliği doğrultusunda milli geliri toplumdaki bir kesimden diğer kesime doğru yeniden dağıttığı bilinmektedir. Ancak, hem genel olarak kamu harcamalarının hem de dar anlamda gelir transferlerinin sosyal amaçlara ulaşmada ne derece etkili bir araç oldukları, başta bu transferlerden yararlanan kesimler ve bunlara yönelik harcamaların finansman şekli olmak üzere, birçok unsura bağlıdır.[159]

4. Kamu Gelirleri

Refah devleti uygulamalarının hayata geçirilebilmesi açısından en önemli unsurlardan biri kamu gelirleridir. Kamu gelirleri, devletin ve diğer kamu

[158] Devrim, s.115.
[159] Aktan ve Özkıvrak, ss. 55-56.

kuruluşlarının, kamu hizmetlerini karşılamak amacıyla önceden de ifade ettiğimiz gibi, kanuna dayanarak çeşitli kaynaklardan elde ettikleri gelirlerdir. Bunlar:

- Vergiler,
- Harçlar,
- Resimler,
- Şerefiyeler,
- Parafiskal Gelirler (Vergi Benzeri Gelirler),
- Mülk ve Teşebbüs Gelirleri,
- Borçlanma Gelirleri,
- Fonlar,
- Para Basmaktan Doğan Gelirler vb. sayılabilir.

Bu gelirler ile devlet, mal ve hizmetleri satın alır ve bunlarla kamusal hizmeti gerçekleştirir. Kamu gelirleri devletin egemenlik gücüne dayanılarak değişik kaynaklardan elde edilir. Kamu geliri çoğunlukla millî gelir üzerinden elde edilirken, elde edilen bu gelirler yine kamusal hizmet amacıyla kamu giderlerine dönüşür.

Kamu gelirlerinin temelini vergiler oluşturur. Gelir dağılımının adil bir hale getirilmesinde de vergilerin öneminin çok büyük olduğu kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle; vergi ekonomik ve mali politikaların yanında bir sosyal politika aracıda olabilmektedir. Devlet hizmetlerinden doğan maliyetin gelir grupları arasında dağılımının yapılması (dikey eşitlik) ve ortalama olarak aynı ekonomik durumda bulunanların aynı yük altında kalmalarının sağlanması (yatay eşitlik) yönünden vergi tayin edici bir rol oynamaktadır.[160] Özellikle artan oranlı kişisel gelir vergisinin gelir dağılımında adaleti sağlamada temel bir araç olarak görüldüğü bilinmektedir. Genel olarak kamu gelirleri politikası, ya da vergi politikası, ülkenin genel, sosyal, ekonomik ve mali yapısı üzerinde son derece etkili olan bir araçtır.[161] Örneğin, ekonomide ortaya çıkacak enflasyonist ve deflasyonist eğilimlere karşı vergiler etkin

[160] Sadık Kırbaş, **Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi**, http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der3m1.pdf, (04.03.2012).

[161] Aktan, Piyasa Başarısızlığının Anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli, s. 25; Mehmet Tosuner, Zeynep arıkan, A. Burçin Yereli, **Türk Vergi Sistemi**, 5. Baskı, DEÜ Maliye Bölümü Masaüstü yayıncılık Birimi, İzmir, 2000, s. 1.

olarak kullanılabilmektedirler. Vergiler bunların dışında kaynak kullanımında ve dağılımında etkinlik sağlanması yönünden de önem taşımaktadır.[162]

5. Sosyal Politika Araçları

Refah devletinin amaçlarına ulaşmada sosyal politika araçları da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu araçları şu şekilde sıralamak mümkündür: Sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal tazmin. Bu kısımda bu araçları açıklamaya çalışacağız.

a. Sosyal Sigorta

Sosyal sigorta, devletçe organize edilmiş, kendi kendine yönetim esasına göre işleyen, kamu hukuku karakterli, baskın olarak zorunluluk esasına dayanan, çalışan nüfusun büyük bir kısmını gelir elde etme yeteneğinin kaybı, ölüm ve işsizlik hallerine karşı koruyan, kendine özgü bir sigortadır.[163] Sosyal sigorta, kişilerce bir gelir ya da servet testinden geçmeksizin; genel olarak; önceden ödenen primler ya da katkılar ve işsizlik ya da belirli bir yaş sınırına ulaşma gibi belirli bir ihtimalin gerçekleşmesi temeline dayalı olarak elde edilir.

Sosyal sigortalarda, sigorta tekniği uygulanır. Yani kişiler sosyal sigorta kurumlarının edimlerinden özel sigortada olduğu gibi ödedikleri primin karşı edimi olarak yararlanırlar. Ancak, sosyal sigortada özel sigortanın yanında sosyal tazmin ve sosyal yardım kurumlarının nitelikleri de bulunduğu için bu karşı edim primin tam karşılığını teşkil etmemektedir. İşçi ve işverenden toplanan primler ve bazen ayrıca devletin katkıları, yine çalışana ödenmek üzere bir fonda toplanır. Bu fon sosyal sigorta kurumu olarak adlandırılan bir kuruluşun idaresi altında bulunur.[164]

Sosyal sigorta kapsamında koruma sağlanan başlıca riskler; kaza, iş kazası, hastalık, meslek hastalığı, hamilelik gibi işgöremezlik halleri, çalışma imkânını

---

[162] Aktan, Piyasa başarısızlığının anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli, s. 25.

[163] Sadece belirli gelir ve varlık araştırmasını (testini) geçerek başarılı olan bireylerin yararlanabileceği bir ödenek. Varlık testinin (araştırmasının) yapılmasıyla, farklı gelir ve varlık türlerinde çok yüksek bir düzeyi tutturan belirli gruplar, hizmet alma hakkından yararlandırılmazlar. Bkz: Süleyman Özdemir, **Refah Devletinin Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme**, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvlr.htm, (12.12.2009).

[164] Sözer, s. 21.

ortadan kaldıran işsizlik ve ölüm riskleridir. Çalışanlar belirtilen riskler nedeniyle bir araya gelerek, dayanışma içine girmişler, risk toplulukları oluşturmuşlardır. Gelişmiş batılı ülkelerde sanayileşme ile birlikte bu hareket tabandan başlamış, zaman içinde ifadesini önce yasalarda, sonra anayasalarda bulmuştur.

b. Sosyal Yardım

Sosyal yardımlar da önemli bir sosyal politika aracıdır ve ilk defa 19. Yüzyılda uygulanmaya başlanmıştır.[165] Sosyal yardım olağanüstü bir durum olarak ya sosyal sigortanın kapsamadığı kişilere yönelik olarak ya da sosyal sigortaya ilave olarak fakir kişilere ve ailelere yardım etmek için düzenlenen, genelde son çare niteliğinde faydaları işaret etmektedir. Sosyal yardımdan yararlanma birçok ülkede gelir testinden geçme şartına bağlanmıştır.

Muhtaçlık, "kendisi, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasını bulunduğu mahallin hayat şartlarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama" halidir.[166] Buna göre sağlanacak sosyal yardımların da örneğin sağlık sorunu veya iktisadi sorunlar halinde farklılık göstermesi doğaldır. Ortaya çıkan çeşitlilik yardım sağlayan kamu makamları için değerlendirme yapma ve takdir kullanma zorunluluğu doğurmaktadır. Sosyal yardımlar maddi karakterlidir. Vergilerle finanse edilirler. Şartları gerçekleştiğinde kişiler için hak doğurduğu ileri sürülmektedir. Ancak sosyal yardımlarda amaç yardım görenin en kısa sürede yeniden çalışabilme, gelir sağlama ve böylelikle kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânına kavuşturulmasıdır.[167]

c. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetlerin, diğer sosyal politika araçları gibi refah devleti uygulamalarında önemli bir yeri vardır. Sosyal yardımlar daha çok parasal yardım şeklinde iken, sosyal hizmet ise belirli hizmetler sunma biçiminde olmakla birlikte her ikisini birbirinden kesin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Bununla birlikte genel

---

[165] A. Can Tuncay ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Basım Yayım, 10. Baskı, İstanbul, 2002, s. 13.
[166] Sözer, s. 26-29.
[167] Suat Uğur, "Sosyal güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi" **TİSK Dergisi**, http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ana&ana_id=54 (24.11.2011)

olarak sosyal hizmetler, ihtiyaç sahiplerine çeşitli sosyal alanlarda maddi olmayan yardımlardan oluşmaktadır.[168] Bu çerçevede sosyal hizmetleri "bireylerin birbirleriyle ve çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacını taşıyan örgütlenmiş çalışmalardır" şeklinde ifade edebiliriz. Örneğin, Gough sosyal hizmetleri bu anlamda genel olarak ele almakta ve devletin, kişilere ya da ailelere belirli şartların ya da ihtimallerin gerçekleşmesi durumunda sunduğu hizmetler olarak kabul etmektedir.[169] Bunlar temel olarak sosyal güvenlik, sosyal refah, sağlık, emeğin korunması, boş zamanların değerlendirilmesi, eğitim-öğretim ve konut alanlarındadır. Genel olarak toplumun beşeri kaynaklarının korunması ve geliştirilmesini hedefleyen bu hizmetler; fakirlikle mücadele ve insanların asgari bir yaşam seviyesine kavuşturulmaları amacına yöneliktir.[170] Vergilerle finanse edilen bu hizmetler, ya kişilere devlet tarafından mal ve hizmetleri satın almaları için para ödemeleri şeklinde ya da devletin doğrudan hizmeti "ayni" olarak üretmesi ve bunu bedelsiz ya da büyük ölçüde sübvanse edilmiş bir fiyattan sunması şeklinde ortaya çıkar. Bununla birlikte sosyal hizmetlerde, sosyal yardımlardan farklı olarak, parasal faydalardan ziyade hizmet şeklinde sağlanan faydalar daha büyük bir öneme sahiptir.

d. Sosyal Tazmin

Sosyal tazmin; devletin sorumluluğunda olan faaliyet ve işlemlerden dolayı zarara uğrayanların zararını karşılamaya yöneliktir. Diğer bir ifade ile kamu görevlisi veya sivil kişilerin görev yaptıkları sırada karşılaşabilecekleri zararlara ilişkin olarak maddi yardım veya sağlık yardımları verilmesini amaçlamaktadır ya da belirli risk halleri için önceden yasa ile belirlenen faydalar, uğranılan zararın karşılığıdır.[171] Bu nedenle kişilere belirli bir hayat düzeyinin sağlanması yerine iktisadi iyileştirme sağlanması hedeflenmiştir. Sosyal tazmin vergilerle finanse edilmekte olup, ilgili düzenlemelerde öngörülen şartlar gerçekleştiğinde kişiler için hak doğurucu niteliktedir. Bu özelliği ile sosyal sigortalara yakın gözükmektedir.[172]

---

[168] Uğur, http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ana&ana_id=54 (24.11.2011)
[169] Gough, s. 3-4.
[170] Sözer, s. 32.
[171] Sözer, s. 35.
[172] Aktan ve Özkıvrak, ss. 63-67.

6. Para-Kredi ve Dış Ticaret Politikası

Para-kredi politikası ve dış ticaret politikası esas itibariyle refah devletinin büyüme-kalkınma ve ekonomik istikrar amaçları ile ilgili olması dolayısı ile dolaylı da olsa amaca ulaşmada önemli bir yer tutmaktadır. Para kredi politikası para hacminin daraltılması veya genişletilmesi suretiyle para arzı ve talebi arasında denge kurmaya çalışan bir politikadır.[173] Temel para politikası araçları, reeskont politikası, açık piyasa işlemleri ve yasal karşılık politikasıdır.

Ödemeler bilançosunda meydana gelebilecek açığı kapatmak ve ödeme güçlüklerini gidermek için alınan önlemlerin ve yapılan müdahalelerin tümü ise dış ticaret politikası olarak ifade edilebilir.[174] Gerçekten ekonomik istikrarsızlığa yol açan sonuçlardan birisi ve en önemlisi dış açıklardır. Dış açıkların borçla finansmanı bir dereceye kadar mümkündür. Borç bulmada güçlükle karşılaşıldığı noktada ülke, daha fazla artan bir enflasyon ve işsizlik probleminin yanı sıra yatırımların azalmasına bağlı olarak büyüme hızının eksilere düşmesine kadar varan bir sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Görüldüğü gibi dış açıkların azaltılması ekonominin yeniden dış kaynak temin edebilmesini sağlamak açısından önem verilen bir amaç olarak istikrar politikalarında yer almaktadır.

IV. REFAH DEVLETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Refah devleti kavramı esas itibariyle II. Dünya savaşı sonrası kullanılmaya başlanmış olmakla birlikte refah uygulamaları daha eskilere dayanır. Refah devletinin ortaya çıkışı ve gelişim süreci açısından belli tarihler, dönüm noktası olmasından dolayı önem taşır. Bundan dolayı refah devletinin tarihi seyri ifade edilirken bu zaman aralıklarını dikkate almak gerekmektedir.

Refah devletinin tarihi seyri konusunda literatürde birbirinden çok farklı olmayan tasnifler yapılmıştır. Modern refah devletlerinin gelişimi konusunda uzman isimlerden Hugh Heclo refah devletinin gelişimini şu dönemler itibariyle ele almıştır[175]: 1870 – 1920 Deneyim dönemi, 1920 – 1940 Birleşme ve pekiştirme

---

[173] Aktan, Piyasa Başarısızlığının Anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli, s. 24.
[174] Aktan, Piyasa Başarısızlığının Anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli, s. 27.
[175] Gülay Akgül Yılmaz, **OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar,** Arıkan

dönemi, 1950 – 1975 Yayılma dönemi, 1975'ten günümüze Yeniden yapılanma dönemi.

Refah devletinin gelişimi incelenirken, konuya genellikle iki açıdan yaklaşılmaktadır. Birinci olarak, kurumsal gelişmeler dikkate alınmakta, ikinci olarak ise bütçeden sosyal harcamalara ayrılan paylara bakılmaktadır. Bu bağlamda, refah devletlerine bakıldığında; birinci dönem, antik çağları ve yoksulluk yasalarının çıkartılmaya başlandığı Sanayi Devrimi öncesi yılları kapsamaktadır (1880 öncesi). İkinci dönem, 19. yüzyılda ortaya çıkan ve bütün dünyayı dönüştüren "sanayileşme" dönemidir (1880-1914). Bu dönemi, iki dünya savaşı arasındaki dönem (1914-1945), onu da II. Dünya Savaşı sonrası dönem takip etmektedir (1945-1975). Son olarak, 1975'den günümüze, refah devletinin krizi, küçültülmesi ve yeni yönelimi ile ilgili tartışmaların ardından, refah devletinin "Altın Çağı"nın sona erişi gelmektedir (1975 sonrası).[176] Diğer taraftan Christopher Pierson[177] ve bazı diğer yazarlar ise genel hatlarla refah devletinin doğuşu, gelişimi, altın çağı ve yeniden yapılanma dönemi şeklinde bir bölümlemeye gitmişlerdir. Bu çalışmada önce refah devleti öncesi refah uygulamalarını daha sonra ise yaygın olarak kullanılan bu tasnifi kullanarak refah devletinin tarihi seyrini ifade etmeye çalışacağız.

A. Refah Devleti Öncesi Dönem: Refah Uygulamaları

Refah devleti öncesi dönemin başlangıcı eski yunana kadar dayandırılmaktadır. Ancak belki de refah devleti uygulamalarına esas teşkil edecek sosyal yardımın sistematik olarak ilk kez düzenlendiği ülke İngiltere'dir. Kraliçe Elizabeth'in yönetimi altında hayata geçirilen 1601 tarihli yasa (The Poor Law Act - Fakirlik yasası) sosyal yardımın temel çerçevesini çizmiştir.[178] Bu yasa üç adet muhtaçlar sınıfı öngörüyordu: Sakatlar, fakirler ve çocuklar. Yardım, kilise toprakları temel alınarak belirleniyor ve özel bir vergi yoluyla destekleniyordu. İhtiyaç duyan çocuklar ve sakatlar para yardımı görüyorlardı. Sakat olmayan fakirlere ise, fakirlikleri genellikle işsizliğe bağlı olduğu için, iş vererek yardım etme zorunluluğu vardı. Yani yardım hakkıyla çalışma hakkı paralel olarak ifade ediliyordu. Sakat olmayan fakirlerin bünyesinde toplandığı çalışma evleri (Workhouse) bu bağlamda

---

Basım Yayın, İstanbul, 2006, s. 14.

[176] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 176.

[177] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s.104.

[178] Briggs, s. 16.

gelişmeye başlamıştır. 1662 İkamet Yasası (Act of Settlement) kilisenin fakirleri başından savmasını yasaklayıp fakirleri de ikamet değiştirmemeye zorlayarak bu sistemi toprak açısından düzenlemeyi amaçlıyordu.[179]

1782 Gilbert Yasası (Gilbert's Act) ise, ikamet yasası dışında tüm ilkeleri yumuşatmıştır. Bu yasa bazı şartlar altında sakat olmayanlar da dâhil olmak üzere tüm fakirlere para yardımı yapılmasına izin vermiştir. Ayrıca olayların gelişimini göz önünde tutarak, çalışma evlerini, hem çocukları hem sakatları kabul eden kurumlar haline getirmiştir.[180] Ancak fakirlere yardım politikasının yönünü değiştiren özellikle Speenhamland Parlamentosu Yasası (1795) olmuştur. Ekonomik kriz ve fakirlikte müthiş bir artış döneminde çıkarılmış olan bu yasa, herkese asgari geçim hakkı tanımıştır: Kişi çalışarak geçiminin ancak bir kısmını sağlayabiliyorsa geri kalanını toplum tamamlamalıdır. Bu ilk güvenceli asgari gelir girişimi, buğday fiyatına ve sahip olunan çocuk sayısına oranlanmış bir yardım düzeyi belirlemiştir. Bu girişim en fakir kesimin durumunda hızlı bir iyileşme sağladıysa da tarım ücretlerinde genel bir düşüşe neden olmuştur: Telafi sağlanması nedeniyle patronlar topluma yüklenme eğiliminde olmuşlardır.[181] Dolayısıyla, 16-18. yüzyıllar arasındaki döneme hakim olan düşünce yapısının, refah devletinin daha fazla gelişmesini engellediği ifade edilebilir. Merkantilizm, sosyal refah devletinin gelişimini durağanlaştırmış, Fizyokrasi anlayışının hâkim olduğu dönemde ise, doğal düzene hiçbir olumlu ya da olumsuz müdahalede bulunulmamaya çalışılmıştır.[182]

Batılı ülkelerdeki bu gelişmeler yanında, 7. yüzyılda İslam dininin doğuşu ve yaygınlaşması ile Doğulu ülkelerde de sosyal devlet anlayışına oldukça yakın uygulamalar söz konusu olmuştur. İslam'da devlet, halkı kendisine tebaa olarak kabul edip, onlar üzerinde hüküm süren bir kuruluş değil, halka hizmet götüren ve her bakımdan onun güvenliği, refah ve mutluluğu için çalışan bir kuruluştur. Devlet tahsil ettiği gelirlerle halka hizmet ve yardım götürmek zorundadır. Devlet hizmetlerinden herkes faydalandırılır. İslam dininde, bireylerden toplanan vergilerin bir kısmı doğrudan fakir ve yetimlerin hakkıdır. Devlet bütçe veya zorunlu sosyal sigorta aracılığı ile zenginlerden sağladığı gelirlerin bir bölümünü dar gelirlilere veya

---

[179] Pierre Rosanvallon, **Refah Devletinin Krizi**, Çev. Burcu Şahinli, Dost Kitabevi, Ankara, 2004, s. 121.

[180] Bu evlerin çoğu katı kurallarla düzenlenmiş bir tür sürgün yeri haline geldiği ve "Çalışma Evleri"nden çok hapishaneye benzediği ifade ediliyor. Bkz, Rosanvallon, 2004.

[181] Rosanvallon, s. 122.

[182] Çalışkan, s. 25.

hiç geliri olmayanlara aktararak sosyal güvenliği ve adil gelir dağılımını gerçekleştirmiştir. Görüldüğü gibi, İslam Devleti'nin sosyal refah anlayışı, günümüz sosyal devlet anlayışına oldukça benzer nitelikler taşımaktadır[183].

Buradan hareketle anlaşılmaktadır ki, 17. yüzyıla kadar bireylerin ekonomik risklere karşı güvenceye alınması toplumsal ve politik bir sorun olarak görülmemiştir. Aydınlanmacı düşüncelerle birlikte birey ve toplumsal sınıf kavramı gelişmeye başlamış ve bireyin toplumdaki konumu sorgulanmıştır. İzleyen yüzyıllarda da, bireysel özgürlük ve refah düşüncesi, modem ulus-devlet sürecinde ele alınmış ve piyasa-devlet ilişkilerini biçimlendirmeye başlamıştır. 20. yüzyılla birlikte, bireylerin toplumsal ve ekonomik mahrumiyet ve fakirlikten kurtulma arzuları siyasal temsilde demokratik katılım ve vatandaşlık[184] haklarının alanını genişletmiştir. Bu süreçte en önemli adımlardan biri refah devleti olmuştur.

B. Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Refah Devletinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler

19. Yüzyıldaki sanayileşme sürecinde, gece bekçisi devlet anlayışı, yerini giderek bugün refah devleti olarak adlandırdığımız bir devlet anlayışına bırakmaya başlamıştır. Bu kısımda modern anlamda refah devleti yapılanmasının ilk temelleri olarak adlandıracağımız tarihsel süreci ardından da refah devletinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri ifade edeceğiz**.**

1. Refah Devletinin Ortaya Çıkışı

Bugünkü anlamında refah devletinin ortaya çıkışının, İngiltere'de 1833 yılına yürürlüğe giren ve çalışma saatlerini sınırlayan ayrıca fabrikaları denetlemek için bir düzenleme oluşturan Fabrikalar Kanunu ve 1847 yılında bu kanunun devamı ile başladığını iddia edenler vardır.[185] Ancak refah devleti anlayışının temellerinin uygulamaların niteliği açısından ilk defa Almanya`da atıldığı düşüncesi daha çok

---

[183] Coşkun Can Aktan, **Sosyal Devletin Doğuşu ve Gelişimi** http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm (23.10.2010).

[184] Marshall tarihsel olarak ilk önce sivil vatandaşlık kavramının, daha sonra siyasal vatandaşlık kavramının ve en son olarak da sosyal ve ekonomik vatandaşlık kavramlarının geliştiğini savunur. Bkz: C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 21.

[185] Rod Hague, Martin Harrop ve Shaun Breslin, **Comparative Government And Politics: An Introduction**, Macmillan Pres Ltd. Newyork, 1993, ss. 409-410.

kabul gören yaklaşımdır. Buna göre refah devleti, Alman şansölyesi Otto Von Bismarck tarafından 1871'de yapılan sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeyle doğmuştur. Almanya'da Bismarck tarafından 1881 yılında Alman Parlamentosu'nda yapılan tarihi konuşma bir milat olmuş, bunu izleyerek 1884 yılında hastalık ve kaza durumlarında etkili olacak kaza sigortası ve 1889 yılında ise yaşlılık ve malullük sigortası yürürlüğe girmiştir.[186]

Almanya'dan sonra çeşitli ülkelerde sosyal refah uygulaması olarak adlandırabileceğimiz programlar uygulamaya konmaya başlanmıştır. Tablo: 1'de sözü geçen programlar ve uygulamaya geçiş tarihleri verilmiştir. Yine Milat olabilecek tarihlerden birisi 1935 yılıdır, çünkü sosyal güvenlik kavramı literatürde yerini almıştır. ABD'de "Sosyal Güvenlik Kanunu (Social Security Act)" çıkarılmıştır.[187] Gelişmiş bir ulusal bürokrasiye ve birçok ülkeye göre daha eskilere dayanan bir merkezi devlet geleneğine sahip olan İsveç'te eğitim 1842'den beri zorunlu olmuş, 20. asrın başında devletin hastalık ve mesleki kaza sigortasına desteği yasalaşmış ve bu ülke 1913'de evrensel ve zorunlu yaşlı aylıkları sistemini ilk kuran ülke olmuştur.[188]

---

[186] Kadir Arıcı, **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Seçkin yayıncılık, Ankara, 1999, s. 265.
[187] Talas, s. 397.
[188] C.Pierson, Beyond The Welfare State, s. 121.

Tablo 1: OECD Ülkelerinde Sosyal Sigortaya Giriş

	Endüstriyel Kaza	Sağlık	Emekli Aylıkları	İşsizlik	Aile Ödenekleri
Belçika	1903	1894	1900	1920	1930
Hollanda	1901	1929	1913	1916	1940
Fransa	1898	1898	1895	1905	1932
İtalya	1898	1886	1898	1919	1936
Almanya	1871	1883	1889	1927	1954
İrlanda	1897	1911	1908	1911	1944
İngiltere	1897	1911	1908	1911	1945
Danimark	1898	1892	1891	1907	1952
Norveç	1894	1909	1936	1906	1946
İsveç	1901	1891	1913	1934	1947
Finlandiy	1895	1963	1937	1917	1948
Avustury	1887	1888	1927	1920	1921
İsviçre	1881	1911	1946	1924	1952
Avustraly	1902	1945	1909	1945	1941
Y.Zelanda	1900	1938	1898	1938	1926
Kanada	1930	1971	1927	1940	1944
ABD	1945	1949	1935	1935	-
Türkiye	1936	1945	1950	-	-

Kaynak: C.Pierson, Beyond the Welfare State, s. 104.; SGK, **Kurumsal Tarihçe**, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce, (21.11.2011)'den alınmıştır.

Osmanlı Devletinde ise "Darülaceze ve Darüşşafaka" uygulamalarının yanında Osmanlıda emekli (tekaüt) ve yardım (teavün) sandıkları ile Tanzimat sonrasında işçilerle ilgili sınırlı kapsamlı toplumsal politika düzenlemelerinin yer aldığı 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi sosyal güvenlik alanında gerçekleştirilen önemli düzenlemelerdendir. Ayrıca, 1866 tarihinde Askeri Tekaüt Sandığı ve 1881 tarihinde Sivil Memurlar Emekli Sandığı kurulmuştur. Türkiye'de ise kurumlar bazında bazı uygulamalar mevcuttur.[189] Daha çok sosyal sigorta uygulamalarına önem ve öncelik verilmesi şeklinde bir gelişim söz konusu olup,

[189] Cumhuriyetin ilk yıllarında, sosyal sigortalara benzeyen fakat kişiler ve riskler açısından çok dar kapsamlı olmasına rağmen sayıca oldukça fazla olan birtakım emeklilik ve yardımlaşma sandıklarının kuruluşunu öngören kanunlar çıkarılmıştır. Bu çerçevede 1926'da İmalatı Harbiye Teavün ve Sigorta Sandığı, 1934'de Devlet Demir Yolları ve Limanlar İdaresinin Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı, 1935'de Telgraf ve Telefon İdaresi Biriktirme ve Yardım Sandığı, 1935'de PTT Telgraf ve Telefon İdaresi Biriktirme ve Yardım Sandığı vb. kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce

1936 yılında İş Kanunu, 1945 yılında ise iş kazaları, meslek hastalıkları sigortası ve analık sigortası tesis edilmiştir.[190]

2. Refah Devletinin Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler

Refah devletinin ortaya çıkışında tarihi süreç içerisinde iktisadi, sosyal ve siyasi alanda ve düşünce alanındaki gelişmeler büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü bu gelişmeler dolayısı ile birçok refah hizmetlerinin sunumu zorunluluk haline gelmiştir. Bu kısımda sözü geçen gelişmeleri iki başlık altında inceleyeceğiz.

a. İktisadi, Sosyal ve Politik Alanda Yaşanan Gelişmeler

Refah devletinin ortaya çıkışında tarihsel süreç içinde yaşanan iktisadi, sosyal ve politik gelişmeler önemli bir rol oynamıştır. Bu gelişmeleri genel olarak sanayileşme devrimi ve buna bağlı olarak gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik, fakirlik ve sosyal dışlanmışlık, güç/sınıf çatışmaları, sosyal gerginlikler, sosyal hareketler, savaşlar ve ekonomik bunalımlar şeklinde ifade edebiliriz.

Refah devleti anlayışı sanayileşmiş batı ülkelerinde sanayileşme öncesi ve sonrası yaşanan krizler ve değişimlerin bir sonucu olarak gelişmiştir.[191] Buradan hareketle sanayi devrimi refah devletinin doğuşunda en önemli etkenlerden birisidir. Sanayi devrimi 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de doğmuş ve oradan Batı Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Sanayi devrimi aslında makinenin ve onunla birlikte buhar ve büyük fabrika sanayinin doğuşu olayıdır ve ekonomik yaşamı ve onun kurumlarını derin bir biçimde değiştirmiştir.[192] Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan teknolojik değişim ve yenileşme baş döndürücü bir yapı sergilemiştir. Bu dönem, toplumun iktisadi, sosyal, politik ve kültürel bakımdan büyük ve köklü değişim yaşaması olarak tanımlanabilir ve 20. yüzyılın toplumsal tarihine damgasını vurduğu söylenebilir.[193] İnsanlık tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Binlerce yıl durağan bir

---

[190] SGK, **Kurumsal Tarihçe**,http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce, (21.11.2011).
[191] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 177.
[192] Ahmet Özkiraz ve Nuray Talu, "Sendikaların Doğuşu: Türkiye ve Batı Avrupa ülkeleri Karşılaştırması", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sy: 2, 2008, s. 108.
[193] Gencay Şaylan, **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995, s. 46.

yaşam süren insanlık tarihi, 18.yüzyıl ile aşılmış, her yıl bir önceki yıla nazaran daha fazla yenilik ve buluşlar getirmiştir.[194]

Sanayi devriminin ortaya çıkardığı sonuçlar refah devleti düzenlemelerine zemin hazırlamıştır. Bu sonuçları şu şekilde ifade etmek mümkündür. [195]

- Sanayi Devrimi üretim yöntemini değiştirmiş, üretim tarla ve küçük atölyelerden büyük fabrikalara kaymış, kitlesel üretim yapılmaya başlanmıştır.

- Bunun sonucu, toplum yapısında iki yeni sınıf doğmuştur: Bunlar işverenler ve işçilerdir.

- Nüfus yapısında meydana gelen, yoğun artış yönündeki değişiklikler; kır nüfusunun kentlere akın etmesi sonucu yoğun kentleşme ve kent yaşamının doğuşu. Ayrıca sanayi devrimi bir anlamda tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi ifade eder.

- Tarım sektöründe çalışanların sanayi kesiminde istihdam edilmesi ve düşük ücretlerle ve düşük hayat standartlarında yaşamaları.

- Toplum refahında o zamana kadar görülmedik artışlarla birlikte refah dağılımındaki adaletsizliğin de aynı ölçüde büyümesi ve gelir dağılımında adaletsizliğin artması, fakirliğin artmasına dolayısı ile geniş kitlelerin mutsuzluğuna sebep olmuştur.

Bu dönemde devlet, özellikle kapsam ve maliyet açısından, sosyal refah faaliyetlerini azaltmıştır. 1880-1920 dönemi, refah devletinde yasal yeniliklerin olduğu dönemdir. Refah devletinin mali sonuçları ise ancak 1920'lerde açıkça ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk kurulan sosyal sigorta sistemlerinin çoğu, sadece çok yoksul kişiler için çok düşük düzeylerde faydalar sunmuştur. Diğer taraftan iki Dünya Savaşı arasındaki dönemde, devletin, esasen sosyal-ekonomik olaylar karşısında

---

[194] Nusret Ekin, **Endüstri İlişkileri**, Beta Basım Yayın, İstanbul 1994, s. 1.
[195] Tuna ve Yalçıntaş, ss. 12-13; Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, ss. 186-187; C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 11-13.

kararsız kaldığı, harekete geçtiği zamansa tereddütlü ve çelişkili davrandığı, değişen şartlara kolay ayak uyduramadığı görülmüştür.

Refah devletine giden yolda yaşanan politik gelişmeler ve savaşların da etkisi hiç şüphesiz büyüktür. 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile kapitalist ülkelerde hükümetlerin ekonomik ve sosyal hayata müdahaleleri artmış, savaşın getirdiği olağanüstü şartlar nedeniyle parlamentoların yetkileri kısıtlanmıştır. Savaş sonrasında ise, bir yandan savaştan etkilenen tüm ülkelerde savaşın yol açtığı tahribatın giderilmesi ve savaş borçlarının ödenmesi gereği, diğer yandan Almanya'nın karşılaştığı enflasyon, Rusya'nın sosyalist düzene geçmesi vb., dünyada birçok ülkenin yeni bir döneme geçmesine yol açan şartları doğurmuştur. İtalya faşizme geçmiş, diğer ülkelerde ise devletçilik ve ekonomik planlama uygulamalarına yönelik girişimler başlamıştır.[196]

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, savaştan etkilenen milyonlarca insanın talepleri, devletin başta konut, sağlık, emekli aylığı ve rehabilitasyon olmak üzere bir çok alanda sorumluluklarını arttırmış; savaş zamanının acil ihtiyaçları nedeniyle artan kamu harcamaları savaş sonrasında tamamıyla eskiye düzeylerine dönmemiştir.[197] Bu sorumlulukları uygulamada söz sahibi olan politikacı, bürokrat ve vergi mükellefleri de bu duruma uyum sağlamış ve devlet kontrolü ve müdahaleleri savaş sonrasında da artarak devam etmiştir. Bununla birlikte, I. Dünya Savaşı sonrasında, 1914 yılından önce yapılan yasal düzenlemelere dayanan sigorta ve aylık ödemelerinin vadesinin gelmesi nedeniyle 1920 ve 1930'ların başında sosyal harcamalarda bir artış meydana gelmiştir.

Refah devletinin doğuşuna zemin hazırlayan diğer önemli bir unsur büyük buhrandır. 1929 yılında Wall Street'de yaşanan hisse düşüşleri "Kara Perşembe" olarak adlandırılan[198] olayla başlayan ancak etkilerini 1930 yılının sonunda tam anlamıyla hissettiren büyük bir burhana dönüşmüş, 1930'lu yıllar boyunca devam etmiştir. Büyük bunalım en çok büyük kentleri etkilemiş, bu kentlerde bir işsizler ve

---

[196] Aktan ve Özkıvrak, ss. 87-88.
[197] Aktan ve Özkıvrak, ss. 88; C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 117.
[198] Özlem Özkök, **Müdahaleci Devletten Piyasa Ekonomisine Değişen Refah Devleti Anlayışı** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, İstanbul, s. 70.

evsizler ordusu ortaya çıkarmıştır.[199] ABD'de başlayan kriz daha sonra kıta Avrupa'sını, Kanada, Avustralya ve tüm dünyayı etkilemiştir. 1929 Ekonomik Bunalımı elbette yaşanan ilk kriz değildi, son da olmadı. Ancak etki, boyutları, süresi ve yarattığı küresel dönüşüm bağlamında tarihin kırılma noktası olma özelliğini bünyesinde barındırabilecek öneme ulaşmıştır. Kısacası; refah devletinin oluşumunda, mevcut sistem içinde ortaya çıkan bunalımların yanı sıra özellikle 1929 Ekonomik Bunalımı'da çok önemli bir rol oynamıştır. Bunalım bir yandan mevcut düzenin her yönüyle yıkılmasına yol açarak darboğazlara yol açmış, diğer taraftan da liberal kuramın yeniden yorumlanmasını gündeme getirmiştir.[200] Büyük buhranın etki ve sonuçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:[201]

- ABD`deki ekonomik bunalım, özel girişime dayanan iktisâdi sistemin istikrarsız bir sistem olduğunun değil, bir ülkenin parasal sistemi üzerinde büyük yetkilere sahip bir kısım insanın yanlış politikalar uygulandığında ne denli büyük bir yıkıma neden olabileceğinin bir örneğidir.

- İlk kez, 1921 yılında İtalya`da baş gösteren faşizm, 1930`lu yıllarda başta Almanya olmak üzere bütün orta ve doğu Avrupa ülkelerinde egemen sistem haline gelmiştir.

- Başta ABD olmak üzere, Fransa, İtalya, Avustralya, Kanada ve İspanya gibi sanayileşmiş birtakım ülkeler liberal iktisat politikalarından vazgeçerek, ulusal korumacı politikalara yönelmişler ve hükümetlerin ekonomi üzerindeki müdahaleleri ve kamu girişimciliği artmıştır.

- İşsizlik sigortaları çökmüş ve İşsizliğin devasa boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. ABD'de işsizlik oranı %3,2'lerden % 25'leri aşmıştır.

- İktidar değişiklikleri olmuş ABD'de Demokratlar, İsveç'te ise Sosyal Demokratlar iş başına gelmiştir.

---

[199] William W. Cochrane, **Farm Prices, Myth And Realty,** 1958 s. 15. http://tr.wikipedia.org/wiki/1929_D%C3%BCnya_Ekomomik_Bunal%C4%B1m%C4%B1, (21.11.2011); Aktan ve Özkıvrak, ss. 88-90; Pierson, Beyond The Welfare state, ss. 117-124; Barr, Economics Of Welfare State, ss. 24-30.

[200] Özkök, s. 73; Ayrıca bkz. Şaylan, s. 46.

[201] Aktan ve Özkıvrak, s. 88; Barr, Economics Of Welfare State, s. 24.

- 1933 yılında Başkan olan Roosevelt, üç yıldan beri tüketilemeyen aşırı bir üretime, gittikçe düşen fiyatlara ve artan işsizliğe karşı New Deal politikası olarak anılan bir dizi önlem alarak uygulamaya koymuştur.

- New Deal'in sosyal yönü, 1935 Social Security Act (Sosyal Güvenlik Yasası) ile somutlaşmıştır. Yasa ile geniş ölçekli bir sosyal güvenlik programı oluşturulmuş; iki temel sigorta programı (Federal Devlet İşsizlik Sigortası Programı ve Federal Devlet Yaşlı Aylıkları Programı) ve üç temel yardım şekli (yoksul bakıma muhtaç çocuklara, körlere ve yaşlılara yardım) öngörülmüştür.

- Bu dönemde diğer ülkelerde de bazı gelişmeler olduğu görülmektedir. Danimarka'da 1933 yılında "Büyük Sosyal Reform (Great Social Reform)", Yeni Zelanda'da 1938 Sosyal Güvenlik Yasası (Social Security Act), Kanada'da 1940'ta Federal İşsizlik Sigortası Yasası (Federal Unemployment Insurance Act) ile nihai şeklini alan federal işsizlik tazminatı programları bunlara örnek olarak verilebilir.

- 1930'lardan sonra alınan ekonomik önlemler içinde de sosyal niteliği ön planda olanların ağırlıklı olduğu görülmektedir.

- 1930'lardan sonra alınan tarımsal ürünlere taban fiyat saptamak, sanayi ve tarım kesimlerinde fiyat düşmelerini önlemek için fiziksel sınırlamalara başvurmak, devlet stokları oluşturmak ve geliştirmek gibi ekonomik önlemler de sosyal yönü ağır basan önlemler olarak kabul edilmektedir.

Ülkemiz açısından refah devletinin doğuşu sürecinde, ortaya çıkan gelişmeleri ise şu şekilde ifade edebiliriz.[202]

- Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından buhranın yaşandığı 1930 yılına kadarki dönem, ekonomik sorunların tartışıldığı ve ekonomi politikalarının belirlenmesine yönelik çalışmaların yapıldığı I. İktisat Kongresi'nin izlerini

[202] İlker Parasız, **Türkiye ekonomisi: 1923'den Günümüze Türkiye'de İktisat ve İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitabevi yayınları,Bursa,1998, s.3.; Gülten Kazgan, **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, Bilgi Üni. Yay. İstanbul, 2008, s. 45.

taşımaktadır. Kongre'de alınan kararlar devletin doğrudan ekonomiye müdahalesi, girişimcilikte bulunması ve bu girişimleri işletmesi şeklindedir.

- Ekonomik buhran ile birlikte Türkiye'de, hammadde-tarım ürünleri fiyatlarında düşüş yaşanmış ve dış ticaret hadleri Türkiye'nin aleyhine dönmüştür.

- Talep yetersizliği nedeniyle büyük oranda işsizlik ve fiyat düşüşleri ortaya çıkmıştır.

- Türkiye ekonomisinde tüm dünya ile eş zamanlı olarak 1933 yılından itibaren 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkisiyle devletçi politikalar ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde 1929 Bunalımı ile birlikte ABD ve Avrupa'da ekonomik krizi aşmaya yönelik çabalar hız kazanmış, ABD ve İngiltere bu alanda önemli başarı elde etmiştir. İngiltere 1930 yılında Keynes başkanlığında kurulan bir komisyondan çözüm önerileri istemiştir. Ortaya konulan çözüm önerileri piyasa sistemi ile çeliştiği için kısmen uygulanmış ancak sunulan çözüm önerilerinin krizi hafifleteceği anlaşılmıştır.[203] Devlet sosyo-ekonomik gelişmeleri geriden takip etmiş; ancak, emekçi sınıfın baskı ve mücadelesi ile hemen müdahale gerektiren acil durumlar karşısında çalışma şartlarını düzenlemek, fiyat ve kazançları düzenlemek, büyük kazançları vergilendirmek, işsizlere iş bulmak üzere harekete geçmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde "sosyal yardım" devleti anlayışının giderek benimsendiği ve yaygınlaştığı görülmektedir.[204]

Bunların dışında refah devletinin ortaya çıkmasında, politik, sosyolojik ve sınıf mücadelelerinin önemine vurgu yapılmaktadır. Refah devletinin ortaya çıkması ve gelişmesi sürecinde bu açıdan iki önemli temel etken bulunmaktadır: Birincisi, sınıf mücadelesinin yoğunluğu, özellikle işçi sınıfının bu mücadele içindeki gücü ve etkisi; ikincisi ise, devletin toplumsal ilişkilerin uzun dönemde yeniden üretilmesini sağlayacak politikaları geliştirmek ve uygulamaktaki başarısıdır[205]. Diğer yandan bazı araştırmacılara göre, bu sosyal programların ilk defa bulunuşu veya

---

[203] Şaylan, s. 91.
[204] Aktan ve Özkıvrak, s. 90, Göze, s. 255-257.
[205] Kemali Saybaşılı, **İktisat, Siyaset, Devlet ve Türkiye**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 96.

ortaya atılışı, daha sonra bu kurumların giderek genişlemesinden çok daha önemli görülmektedir.[206]

b. Düşünce Alanındaki Gelişmeler

Refah devletinin ortaya çıkması ve gelişiminde düşünce alanındaki gelişmelerin de önemli rol oynadığını görürüz. Refah devleti politikalarının karar alma süreçlerinde sosyal adalet kavramının, sosyal hak ve özgürlüklerin düşünce boyutuyla yaşadığı değişim ve gelişim özellikle siyaset açısından sosyalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi önemli yer tutar. Refah devleti de esas itibariyle adalet ve politik temeller üzerinde yükselmiştir. Bundan dolayı bu husus ihmal edilemez.

Sosyal adalet kavramı insanoğlunun varoluşundan bu yana var olan, güncelliğini koruyan bir kavramdır. Sosyal adaletle ilgili siyasi, sosyal ve iktisadi anlamda çeşitli görüşler ileri sürülmüş ve sosyal adalet ulaşılması gereken bir hedef olmuştur. Sosyal adalet kavramı; bir toplumdaki tüm bireylerin asgari yaşam düzeyine sahip olmasını sağlayan devlet düzeni olarak ifade edilebilir.[207] Diğer taraftan sosyolojik açıdan üretim sürecinde ve sonrasında paylaşımın mümkün olduğu kadar topluma yayılması ve toplum sağlığı açısından tabakalar arasında aşırı farklılaşmanın önüne geçmek için gerekli önlemlerin alınması olarak değerlendirilebilir.[208] Buradan hareketle sosyal adalet kavramının ekonomi ve politika ile yakından ilgili olduğu görülebilir.

Sosyal adaletle ilgili olarak farklı yaklaşımlar söz konusudur. Öncelikle, sosyal adaleti benimseyenler ve sosyal adalet düşüncesini kabul etmeyenler şeklinde iki grubun varlığından söz edebiliriz.[209] Sosyal adaleti benimseyenler de kendi içinde iki grupta ifade edilebilir. Birincisi radikal sosyal adalet savunucuları olup, bu kapsamda radikal sosyal adaletin kökleri Marks'ın fikirlerine dayanmaktadır ve sosyal adaletin gerçekleşmesinin ancak bir düzen değişikliğine yani devrime bağlı olduğu savunulmaktadır. Sosyal devletçi sosyal adaleti savunanlar ise Keynes

---

[206] John E. Dryzek ve Robert E. Goodin, "Risk-Sharing And Social Justice: The Motivational Foundations of the Post-War Welfare Satate", **The Foundations of The Welfare State**, Vol. III., Ed. Robert E. Goodin and Deborah Mitchell, Edward Elgar Publ. London 2000, s. 44.

[207] Özdemir, Küreselleşme sürecinde Refah Devleti, s. 71.

[208] Arslan Topakkaya, "Bir Söylem Olarak Sosyal Adalet Kavramı", **Erciyes Üni. Hukuk Fak. Dergis**i, Cilt. 1, Sy. 2, 2006, s. 98.

[209] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 72: Atilla Yayla, **Liberal Bakışlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993, s. 45.

ve Rawls'dır[210]. Sosyal adalet kavramını kabul etmeyenler ise kendi içinde ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Birincisi temsilciliğini Nozick'in[211] yaptığı ve devlet müdahalesine yer vermeyen "pür piyasa adaleti" , ikincisi ise Hayek'in savunduğu sınırlı devlet müdahalesine sıcak bakan "piyasa adaleti" dir. Pür piyasa adaleti ya da piyasa adaletini dikkate alan liberal sistemde üretilen refahın yüksek olmasına rağmen dağılımı konusunda aynı başarı söz konusu olamamıştır. Bu başarısızlıktan dolayı devletin, politikalar ve kamu birimleri vasıtasıyla toplumda üretilen mal ve hizmetlerin paylaşımına müdahale etmesi gerektiği ve vatandaşlarına asgari bir refah düzeyi sağlaması düşünülmüştür. Rawls ve Keynes tarafından da gündeme getirilen bu dağıtıcı adalet fikri refah devleti anlayışının ortaya çıkışında ve gelişiminde önemli etkiye sahiptir.

Diğer yandan, 1848 Fransız işçi devrimi, takip eden süreçte Almanya ve Avusturya'da karşılık bulmuş ve refah devleti açısından başlangıç teşkil eden sigorta yasaları kabul edilmiştir. Gerek devrimler gerekse yapılan reformlar sonucu işçi sınıfının başarıya ulaşarak sosyal taleplerini anayasal ve yasal düzeyde kabul ettirmesinin ardında, devletlerin Marks'ın öncülüğünü yaptığı radikal sosyal adalet düşüncesi ve ideolojik olarak komünizm ve sosyalist tehlikeye karşı uzlaşmacı tavrı önemli ölçüde etkili olmuştur. Söz konusu etki, II. Dünya savaşı sonrası da dâhil olmak üzere uzunca bir süre hissedilmiş ve 90'lı yıllarda SSCB'nin çöküşünün ardından eski etkisini kaybetmiştir.[212] Gerçekten, Karl Marks'ın 1848 yılında Komünist manifestoyu yayınlamasının ardından 1848-1870 tarihleri arasında Engels ile birlikte kapitalist düzene ciddi eleştiriler yöneltmesi ve birlikte bilimsel sosyalizmi kurmaları, özetle sosyalizm ve komünizm gibi akımlar sosyal adalet konusundaki gelişmeleri dolayısıyla refah devletine giden süreci hızlandırmıştır.[213]

Refah devletine giden süreçte diğer bir önemli unsur ise hak ve özgürlüklerin gelişimidir. Haklar ve özgürlükler anayasalarda ve birçok metinde geçmesine

---

[210] 1970 yılında John Rawls'un **A Theory of Justice** kitabından sonra sosyal adaleti amaçlayan refah devleti uygulamaları daha dikkatli bir gözle tahlil edilmeye başlanmıştır. Rawls bu kitabında, adaletin evrensel uygulanabilir prensiplerini araştırmayı amaçlar.

[211] Robert Nozick ünlü eseri **Anarşi, Devlet ve Ütopya**, Rawls'ın etkisiyle ve 1960'lı yılların siyasal ve toplumsal gelişmeleri ışığında, toplumda adaletin ve adil düzenin nasıl olması gerektiği konusunda, radikal sol söylemler dışında kalarak bireyin özgürlüğünü ve haklarını ön plana çıkaran bir çalışmadır. Detaylı bilgi için bkz. Robert Nozick, **Anarşi, Devlet ve Ütopya**, Çev. Alişan Oktay, Bilgi Üni. Yay. 2. Baskı. İstanbul, 2006.

[212] Tarık Gümüş, **Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü**, XII. Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 119.

[213] Gümüş, s.119.

rağmen uzunca bir süre kâğıt üstünde taşıdığı anlamın ötesine geçmemiştir. Ancak tarihi süreçte yaşanan gelişmeler, bu kavramların vatandaşlık temelinde ve sosyal olaylar karşısında güçlenen bir muhtevaya sahip olmalarını sağlamıştır. Refah devleti, liberal felsefeye bağlı devletin hak, özgürlük ve eşitlik anlayışını korumuş, ancak, temel hak ve özgürlüklerin sosyal ekonomik haklar ve özgürlüklerle tamamlanmasına çalışmıştır. Çünkü sosyal devlet anlayışında hukuki ve siyasal eşitlik kuralının fırsat eşitliği ilkesi ile gerçek hayata geçirilebileceği düşüncesi kabul görmektedir. [214]

Özgürlük ve hak kavramları birbirlerinden farklı anlamlara sahiptirler. Buna göre özgürlükler "negatif özgürlükler" olarak, haklar ise "pozitif özgürlükler" olarak tanımlanır. Negatif özgürlükler, devletin o alanda hiçbir şey yapmamasını, kişiye hiçbir müdahalede bulunmamasını gerektirir. Pozitif özgürlükler ise, devlete bir takım görevler yükler ve bu görevlerin yapılmasını zorunlu kılar. Bir başka deyişle bireye, devletten bazı şeyleri "talep etme" hakkını verir. Sosyal ve ekonomik hakların hepsi bu tür pozitif özgürlüklerdir.[215]

Doğal hukuk doktrinine dayanan devlet anlayışında, kişilerin doğuştan gelen doğal haklara (negatif özgürlüklere) sahip oldukları kabul edilmekteydi. İnsanların sadece insan olmalarından kaynaklanan ve devletin kurulmasından önce de sahip oldukları bu hak ve özgürlükler, yaşama hakkı, özgürlük hakkı ve mülkiyet hakkı ile bunlardan kaynaklanan diğer haklardır. Söz konusu haklar kişilere devlet tarafından verilmemiştir ve aksine devlet zaten mevcut olan bu hakların korunması için kurulmuştur. 18. ve 19. yüzyıl boyunca hak ve özgürlüklerin gelişimi de, doğal hukuk doktrini ve liberal felsefe çerçevesinde olmuştur. 20. Yüzyılda hak ve özgürlüklerin gelişiminde ise devlet kişileri daha özgür kılmak amacıyla onlara ekonomik ve sosyal haklar tanımış, bu hakların niteliği gereği bir takım yükümlülükler üstlenmiştir.[216] 20. yüzyılda sosyal ve ekonomik hakların elde edilmesini mümkün kılan, şüphesiz kişilerin 18. yüzyılda sivil haklarının ve 19. yüzyılda ise politik haklarının tanınmasıdır. Diğer bir deyişle, sosyal ve ekonomik haklar, esasen kişilerin sivil ve politik hak ve özgürlüklerini işlevsel kılmak, diğer bir deyişle bu hak ve özgürlüklerin

---

[214] Aktan, **Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm, (21.11.2011).
[215] Vural Fuat Savaş, **Anayasal İktisat**, Genişletilmiş 2. Baskı, Takav Matbaası, İzmir, 1993, s. 60.
[216] Aktan, **Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm, (21.11.2011).

kullanılmasında sosyal ve ekonomik durumlarından kaynaklanan kişiler arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacına yöneliktir.

Sosyal haklar, devletin bireylere sosyal alanda tanıdığı hakları ifade etmektedir. Göze, sosyal hakları üç başlık altında toplamaktadır:[217]

- Beden ve ruh sağlığı içinde yaşama hakkı: Herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşama hakkı vardır. Devlet, vatandaşlarının beden ve ruh sağlığı içinde insanca yaşamasını sağlamakla yükümlüdür.

- Kişinin fikri gelişmesiyle ilgili sosyal haklar: Herkesin eğitim ve öğretim görme yani fikri ve manevi değerlerini geliştirme hakkı vardır.

- Çalışma hayatına ilişkin sosyal haklar: Herkesin çalışma hakkı, çalışma özgürlüğü ve çalışma ödevi vardır. Sosyal devlette çalışma hakkı, yardım alma hakkının uzantısı olmaktan çıkmış ve çalışanların sahip olduğu haklardan biri olmuştur.

Sivil, politik ve sosyo-ekonomik hak ve özgürlükleri ve bunların tarihi gelişimini Tablo 2 yardımı ile özetleyebiliriz.

Tablo 2: Hak ve Özgürlüklerin Gelişimi

	Sivil Haklar	**Siyasal Haklar**	**Sosyal Haklar**
Karakteristik Dönem	18. yüzyıl	19. yüzyıl	20. yüzyıl
Tanımlayıcı Prensip	Kişisel özgürlük	Siyasal özgürlük	Sosyal refah
Tipik Araçlar	Konuşma, düşünce ve inanç özgürlüğü, yasal sözleşmelere girişme özgürlüğü	Oy hakkı, parlamenter reform,	Bedelsiz eğitim, emekli aylıkları, sağlık bakım (refah devleti)

Kaynak: Coşkun Can Aktan, **Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm, (21.11.2011).

[217] Göze, ss. 214 -220.

C. Refah Devletinin Gelişimi

Refah devletinin gelişim sürecini, büyük buhran sonrası Keynesyen politikaların uygulamaya konması, II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası dönem ve Beveridge tarafından uygulanan politikalar dönemi olarak adlandırmak mümkündür. Bu dönem, Büyük Buhran'ın ve II. Dünya Savaşı'ndaki kayıpların, daha iyi bir dünya oluşturmak için insanlar arasında bir uzlaşmanın ortaya çıkmasına zemin hazırladığı bir dönemdir. Bu dönem aynı zamanda sosyal hakların artması ve gelişmesinden dolayı da refah devletinin gelişiminde diğer bir ifadeyle olgunlaşmasında etkili olmuştur.

Refah devletinin ortaya çıkması, klasik iktisadi sisteme olan güvensizliğin neticesi olmuştur. Bu tarihten sonra, ekonomik ve sosyal yaşama müdahaleyi kabul etmeyen, devlete yalnızca politik düzenin bekçiliği görevi veren liberal devlet anlayışı yerine, koruyucu, planlayıcı ve düzenleyici fonksiyonları artan bir devlet anlayışına geçilmiştir. Bunun sonucunda, bütçeden refah hizmetleri için ayrılan pay giderek artmıştır.[218]

Tablo 3: Refah Devleti Kuruluş ve Gelişme Dönemleri GSYİH Artış Oranları

Ülkeler	1870-1913	1913-1950
Fransa	1,7	1,1
Almanya	2,8	1,3
Japonya	2,5	2,2
Hollanda	2,1	2,4
İngiltere	2,2	1,3
Ortalama	2,2	1,7
ABD	4,2	2,8

Kaynak: Angus Maddison, "Growth and Slowdown in Advenced Capitalist Economies: Techniques of Quantitative Assessment", **Journal of Economic Literature**, Vol. XXV, June 1987, s. 650'den aktaran Mahmut Bilen, Piyasa Ekonomisinde Devletin Değişen Rolü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İU, SBE, İstanbul, 2002, s. 140.

[218] Nur Serter, **Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet**, İstanbul Üni. Yayınları, İstanbul, 1994, s. 38.

Bu dönemde tam istihdamı sağlamak amaçlanmış, bazı risklerin toplum tarafından paylaşılması düşüncesi güçlenmiş, ekonomik alan ile sosyal alanın iç içe geçmiş olduğu kabul edilerek hükümetlerin her ikisinde de etkin olması istenmiştir.[219]

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere refah devletinin doğuş ve gelişme dönemlerinde GSYİH'larda kayda değer bir artış söz konusu değildir. Bununla birlikte 1900'de sosyal harcamalarına GSYİH'sının % 3'ünü ayıran Avrupa devletlerinin sayısı bir veya ikiyi geçmezken, 1940'a gelindiğinde ise, neredeyse tüm Avrupa devletlerinde bu oranın % 5'i aştığı ve 1950'lerin ilk yarısında ise bu oranın % 10-20 arasında değiştiği görülmektedir.[220]

Refah devletinin doğuşu ve gelişiminde daha önce de belirttiğimiz gibi iktisadi, sosyal ve politik gelişmeler etkili olmuştur. Bunun yanı sıra refah devletinin doğuşu ve gelişiminde çeşitli ülkelerin ve bu ülkelerde etkili olan isimlerin de önemli katkıları söz olmuştur. Almanya ve Otto Von Bismarck, İngiltere ve Sir William Beveridge ve genel bir ekol olarak John Maynard Keynes ve ortaya koyduğu politikalar bu açıdan başlıca örneklerdir. Refah devleti üzerine yapılan çalışmalarda bahsi geçen kişileri ve görüşlerini ifade etmemek büyük eksiklik olacaktır. Bu nedenle bu kısımda bu ülke ve kişilere yer verilmektedir.

1. Bismarck ve Almanya Örneği

Almanya'daki refah devletinin temellerini atan Otto Von Bismarck, Bismarck Prensiydi. Birçok yazar Bismarck'ın sosyal politikasını refah devletinin başlangıcı olarak tanımlamıştır. Bugün anladığımız manada refah devletinin kurumsal olarak yerleşmesini sağlayan sosyal güvenlik uygulamalarının ilk örneği 19. yy.'ın son çeyreğindeki Bismarck dönemi Almanya'sında ortaya çıkmıştır [221] ve Almanya bu noktada öncü rol oynamıştır.

---

[219] Yılmaz, s. 25.

[220] Mahmut Bilen, Piyasa Ekonomisinde Devletin Değişen Rolü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2002, s. 151.; Philip Armstrong, Andrew Glyn and John Harrison, **Capitalism Since World War II**, Fontana Publ. London, 1984, s. 100.

[221] Ferhat Akyüz, "Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Volume 1/5 Fall 2008, s. 64.

19. Yüzyılın uzun iş süreleri, çok ağır çalışma şartları, çok düşük ücretleri ve kitlesel fakirlik, Prusya hükümetinin gençlerin çalışma şartlarına ilişkin bir düzenleme getirmesine yol açmıştır. Güçlü bir sanayi toplumuna dönüşmeye başlayan Almanya'da, fakirliğin artması sosyalist hareketleri güçlendirmiştir. 1872 yılında, hem sosyalizmi, hem de liberalizmi eleştiren, sosyal reformlar talep eden "Sosyal Politika Birliği" kurulmuş, bu birliğin görüşlerinin Kilise ve bürokratlar tarafından da desteklendiği görülmüştür[222].

1881 yılında Başbakan Bismarck, Alman Parlamentosu'nda (Reichstag), sosyal güvenliğin bugünkü anlamda temelini oluşturacak bir konuşma yapmıştır.[223] Konuşmada belirtilen temel hususlar özetle şu şekildedir: "İşçilerin sosyal yoklukları, sadece devletin işçi hareketlerini yasaklamasıyla kaldırılamaz, işçinin sosyal durumunun düzeltilmesi için devlet müdahalesi gerekir. Bu anlamda, devletin yeni fonksiyonu işçinin kaza, hastalık ve yaşlılığa karşı korunmasını sağlayacak olan yasaları çıkarmak olacaktır. Bu sigorta, devletin hâkimiyetinde değil, işçi ve işverenin katılımı ile özerk bir yönetim modeline göre organize edilecektir." Almanya'daki uygulamalar birçok ülkeyi etkilemiştir. Hatta Danimarka 1891 ve 1898 yılları arasındaki tüm sosyal sigorta programlarını kopyalayıp aynen uygulamaya koymuştur.[224]

2. Beveridge ve İngiltere Örneği

İngiltere, refah devletinin gelişiminde tarihi süreç açısından Almanya'dan sonra ikinci önemli ülkedir.[225] Almanya'da ortaya çıkan sosyal reformlar, sanayi devriminin öncülüğünü yapan İngiltere'yi de önemli ölçüde etkilemiştir.[226] Ancak, refah devleti öncesi refah uygulamaları açısından bakıldığı zaman İngiltere bu konuda öncü adımları atmış bir ülkedir. Diğer bir ifadeyle sosyal yardımların sistematik olarak ilk düzenlendiği yer, 17. Yüzyıldan baslayarak bir dizi yoksulluk yasaları ile düzenleme yapmış olan İngiltere'dir.[227] Devam eden tarihsel süreçte İngiltere, 1833 yılında Fabrikalar Yasası, 1834 yılında çokarılan yoksulluk

---

[222] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 81.
[223] Hans-Werner Sinn, The Threat To The German Welfare State", **CESinfo Working Paper Series,** Working Paper No. 320, Haziran 2000, s.17; Ayrıca Bkz. Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 81.
[224] Pierson ve Castles, s.18.
[225] Özdemir, Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme, s. 6.
[226] Pierson ve Castles, s.19.
[227] Akyüz, s. 59.

yasalarının ıslahına dönük düzenlemelerle refah devletine giden sürece önemli katkılar koymuştur.

İngiltere'de refah devletin gelişimi ve kurumsallaşmasında Keynes' den sonra etkili olan bir diğer kişi William Henry Beveridge'dir (1879-1963). Beveridge tarafından hazırlanan rapor İngiltere'nin yanında bütün dünyada refah devleti fikrinin gelişmesinde ve uygulamasında büyük katkıda bulunmuştur. Beveridge ve özellikle onun 1942'de hazırladığı bu rapor, II. Dünya Savaşı'ndan sonra çoğu refah devleti sistemlerinin temelini oluşturmuştur. Beveridge Raporu, üçayaklı bir Ulusal Sigorta Sistemi öngörmektedir. Rapor, işsizliği azaltmayı, kapsamlı bir sağlık sistemi kurmayı ve asgari bir ücreti garanti etmeyi kapsıyordu. Raporda belirtilen hususlar, ülkedeki iki büyük parti tarafından da benimsenmiştir. Marshall'ın anlayışına uygun vatandaşlık hakları getiren bu evrensel refah sistemi modeli, çoğu ülkede refah devletinin sistematik gelişiminin temelini oluşturmuştur.[228]

Bir ekonomist ve sosyal reformcu olan Beveridge'in hazırladığı planda daha önce kurulmuş sosyal güvenlik hizmetlerinin bir bilançosu çıkarılmıştır. Araştırmalara dayanılarak bu hizmetlerin yetersizlikleri tespit edilmiş, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri düzeltmek ve gelir dağılımını yeniden düzenlemek için alınabilecek önlemler açıklanmıştır. Beveridge Raporu'nda öngörülen reformlar şöyle özetlenebilir:[229]

- Raporun en önemli ilkesi, sosyal güvenliğin halkın tümüne yayılmasıdır.

- Yalnız sosyal sigortalarla yetinilmeyerek toplumun bütün bireyleri arasında dayanışma sağlanması, refah ve güvenliğin kapsamlı bir sistem çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

- Yürürlükteki güvencelerin genişletilmesi ve evli kadınların statüsünün düzeltilmesi, analık, doğum ve çocuk yardımlarının yapılması.

---

[228] Bent Greve, **Historical Dictionary of Welfare State**, The Scarecrow Press, Inc. London, 2006, s. 8.

[229] William Beveridge, **Social Insurance And Allied Services**, http://www.sochealth.co.uk/history/beveridge.htm, (21.11.2011); Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 82; Rosanvallon, s. 123.

- Sosyal güvenlik sisteminde birlik ve basitlik sağlanması sosyal güvenlik hizmetlerinin tek bir bakanlık yönetiminde toplanması.

- Milli sağlık hizmetinin kurulması ve İngiltere'de yaşayan herkesin sağlık hizmetinden ücretsiz yararlanabilmesi.

- Sigortalılığın herkes için zorunlu olması ve ödenecek primlerin tekliği.

Beveridge Planı yukarıda belirtildiği gibi sadece İngiltere sosyal refah politikalarını etkilemekle kalmamış, başta kıta Avrupası olmak üzere birçok ülkenin sosyal güvenlik ve hizmetlere ilişkin politikalarına da örnek olmuş, çoğu refah devleti sistemlerinin temelini oluşturmuştur. Beveridge'in fikirleri, Keynes'in ekonomik yaklaşımıyla birleşmiş ve bu şekilde kamu sektörünün yavaş yavaş fakat büyük oranda genişlemesini beraberinde getirmiştir.[230] Savaş yıllarında, İngiltere'de koalisyon hükümeti, Keynesyen politikaları izleyerek tam istihdamı, ücretsiz evrensel lise eğitimini ve aile ödeneklerini sağlamayı üstlenmiştir.[231] Devam eden tarihi süreçte de İngiltere'nin refah devletinin gelişme dönemine katkıları olmuştur.

3. Keynes ve Maliye Politikası Uygulamaları

Refah devleti ile ilgili literatürde ve refah devletine ilişkin çalışmalarda en önemli isimlerden biri Keynes'tir. 1883-1946 yılları arasında yaşayan İngiliz bir iktisatçı olan John Maynard Keynes refah devleti kavramının gelişimi ve yükselişinde, savunduğu düşüncelerle önemli bir yere sahiptir, hatta refah devleti "Keynesyen Refah Devleti" olarak da ifade edilmektedir.[232] Ayrıca Keynes'in kendi düşünceleri ve ona yapılan diğer katkılara, iktisat politikasında "Keynesyen İktisat" adı verilmiştir.[233]

1930'daki ekonomik gerileme küresel ekonomiyi etkileyerek büyük çapta işsizliğe ve yoksulluğa sebep olmuştu. Bu ekonomik gerileme Keynes'in iktisadi düşüncede köklü bir değişikliğe sebep olan ünlü kitabı "The General Theory of

---

[230] Çalışkan, s. 16.
[231] Paul Spicker, **Social Policy in the UK**, http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/uk.htm, (21.11.2011), ss. 3-4.
[232] Pierson, Modern Devlet, s. 192.
[233] Aktan, **Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu**, s. 8.

Employment, Interest and Money"[234] için zemin hazırlamıştır. Keynesyen teori ekonomik hayata devlet müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu savunmuştur.[235] Genel teorinin temel amacı, Keynes'in kitabın önsözünde belirttiği gibi *"bir bütün olarak üretim ve istihdam düzeyinde meydana gelen değişmeleri belirleyen güçlerin incelenmesidir."*[236] II. Dünya Savaşı sonrası yukarıda da belirttiğimiz gibi "Keynesyen etkilerle" donanmış refah devleti "Altın Çağ"ını yaşayacaktır.

Keynes, Ekonomide etkin kaynak kullanımının sağlanması, ekonomik kalkınma ve büyümenin gerçekleştirilmesi, adil gelir ve servet dağılımının temini ve ekonomik istikrarın sağlanması için devletin toplam "talep üzerinde" yönlendirici kararlar almasını öneren talep yönlü bir yapıyı ortaya koymuştur.[237] Bilindiği gibi Keynesyen yaklaşımda toplam talep çok önemlidir. Çünkü Keynes'e göre bir ekonomide üretim ve istihdam hacmi toplam talep düzeyine bağlıdır. Diğer bir deyişle, toplam talepteki bir artış tam istihdam düzeyine ulaşılıncaya kadar üretimde ve istihdam düzeyinde bir artışa neden olmaktadır. Üretim ve istihdam hacminin toplam talep düzeyine bağlı olduğu kabul edildiğinde, talebi oluşturan unsurlardaki dalgalanmaların ekonomide istikrarsızlıklara yol açması beklenmedik bir durum olmayacaktır. Kamu harcamaları ve vergiler toplam talebi belirledikleri için bir ekonomideki istikrarsızlığı, işsizliği ve enflasyonu önlemekte faydalı araçlardır. Burada hareketle Keynes'in teorisinde maliye politikası olmazsa olmaz bir yere sahiptir. Çünkü piyasa ekonomisinin kendiliğinden milyonlarca kişisel ekonomik kararı koordine edeceğini ve böylece, toplam talep düzeyinin tam istihdam gelir düzeyini sağlamaya yetecek seviyede olacağını beklemek mümkün değildir. Bunun yerine devlet, bir ekonomide, ekonomiye müdahale ederek ve kamu harcamalarını ve vergileri kullanarak toplam talebi yeterli düzeye çıkarabilir.

Bahsi geçen maliye politikası araçlarını kullanırken diğer bir önemli husus bütçedir. Keynes'e göre, bütçenin yıllık olarak denk bağlanması önemli olmayıp, ekonomik şartlar doğrultusunda açık ya da fazla verebilecek bir esnekliğe sahip olması önemlidir. Bütçe açıklarının ekonomik şartların zorlaması sonucu ortaya çıkabileceğinin kabulü, Keynes'in, maliye politikası önlemlerinin depresyon

---

[234] Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi (The General Theory of Employment, Interest And Money) 1936 yılında yayınlanmıştır.
[235] Savaş, Anayasal İktisat, s. 19.
[236] Savaş, İktisatın Tarihi, s. 754.
[237] Aktan Coşkun Can, **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat**, Doğuş Matbaası, Ankara, 1994, s. 59.

dönemlerinde öncelikli olarak uygulanması gerçeğine inanmasından kaynaklanmaktadır. Ona göre para politikası, pek etkili bir araç değildir. Çünkü para politikasının etkinliğini sınırlayan durumlar vardır. Birincisi, likidite tuzağı sınırı durumudur. Buna göre, para arzı büyük miktarda artırılsa bile, faiz oranı, belirli bir orandan sonra daha aşağılara düşürülemez. İkincisi, özellikle resesyon dönemlerinde, yatırımların faiz oranına karşı duyarsızlığı durumudur. Resesyon dönemlerinde para arzının artırılması ile birlikte, faiz oranı bir noktaya kadar düşürülebilse de, yatırımların faiz esnekliği düşük olduğundan, para politikası etkin olmayacaktır.[238] Buna karşın maliye politikasının devreye sokulması ile birlikte artırılan devlet harcamaları, çarpan katsayısının etkisi ile, özel kesimin tüketim ve yatırımlarını da hareketlendirerek efektif talebi ve dolayısıyla istihdamı artıracaktır.

Keynesyen Yaklaşım'ın açık finansman politikalarını benimsemesinin, vergileme ve bütçe teknikleri üzerinde meydana getirdiği en belirgin değişiklik, vergilemede yararlanma ilkesi yerine, ödeme gücü ilkesinin yaygınlaştırılmasıdır. Bu uygulama ile birlikte, kamusal talepler ile özel talepler ayrıştırılarak kamusal talepler bedelsiz bir statüye kavuşturulmuş olup kamu hizmetlerinin kapsamı da, yarı-kamusal ve hatta özel sayılabilecek hizmetleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.[239]

Özet olarak, depresyon konjonktüründe yatırımları artırmak amacıyla para politikası araçlarını kullanmak, netice vermeyecektir. Toplam efektif talebi artırmak, işsizliği azaltmak ve ekonomiyi canlandırmak için bütçe açıkları vererek, kamu harcamalarını artırmak gerekir. Dolayısı ile Keynes, konjonktür devresini yükselen istikamete çevirmek için kamu harcamalarının (özellikle kamu alt yapı harcamalarının) önemli ölçüde artırılmasını ve böylece insanlara iş ve gelir sağlanmasını salık verir.[240]

Keynesyen talep yönetimi, öncelikle yüksek bir büyüme sağlamış, ardından istihdamın artmasına yol açmış, ücret ve çalışma şartlarını iyileştirmiştir. Hızlı ekonomik büyüme, gelişim halindeki refah devletleri için maddi kaynak sağlamış, bu

---

[238] A. Kadir Kökocak, "Kamu Ekonomisinin Hareket Alanı Ve Teorik Yaklaşımlar", **Mevzuat Dergisi,** Yıl. 8, Sayı: 91, Temmuz 2005, s. 4.
[239] Kökocak, s. 5.
[240] Fahriye Öztürk ve Kemal Çakman, **Keynes'te Yetersiz Efektif Talep ve Kriz Dinamiği ve Bunların Küreselleşme ile İlintisi Üzerine**, http://kemalcakman.com/?sayfa=11 , (21.11.2011).

yolla sağlık, sosyal güvenlik, eğitim ve konut gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Savaş sonrası yıllardan başlayarak, 1980'li yıllara kadar GSMH içinde sosyal refah hizmetlerine ayrılan pay giderek artmıştır.[241]

Keynes'in, yeniden yapılanma sürecinde izlediği "talep yönetimi" nin amacı, daha adil ve eşitlikçi bir toplum oluşturmaktır. Bu maksatla devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Keynes'in, kamunun ekonomiye müdahalesini çözüm olarak gören görüşü, pek çok iktisatçı tarafından da benimsenmiş, zamanla bunların birçoğu devlete daha geniş rol ve fonksiyonlar biçmiştir. Bu politikalar 1945-1975 yılları arasını kapsayan ve refah devletinin zirve yaptığı dönemlerdir ve "Altın Çağ" (Golden Age) olarak adlandırılmıştır. Bunun nedeni, devletin müdahalecilik noktasında çok üst sınırlara ulaşmasıdır. Sonuçta Keynesyen politikalarla birlikte piyasa ekonomisinin aksaklıklarını bertaraf etmek üzere son derece gelişmiş ve geniş bir refah devleti ortaya çıkmıştır.[242]

D. Refah Devletinin Yükselişi (Altın Çağı)

Refah devleti üzerine çalışma yapan yazarların ittifakla ifade ettikleri şekilde, II. Dünya savaşı sonrası ile 1973 petrol krizi ile başlayan ekonomik durgunluk dönemi arasındaki süreç (1945-1973 dönemi) "refah devletinin altın çağı" olarak nitelendirilmektedir.[243]

II. Dünya Savaşı, tüm sosyal katmanların hayatını etkilemiş, fikir ve tutumlarda önemli değişikliklere yol açmıştır. Savaş sosyal ayrımları azaltmış ve tüm sosyal katmanları eşit şekilde etkilemiştir. Böylece 70'li yılların ortasına kadar sürecek olan bu yeni dönemde; farklı kesimlerin uzlaşısı ve ortak sorunların baskısı ortak çözümlerin kabulüne neden olmuştur.[244] Gelişmiş refah devletinin sürdürülmesi, karma ekonominin desteklenmesi, tam istihdam ve sürdürülebilir ekonomik büyüme politikaları üzerinde oluşan söz konusu uzlaşı,[245] sosyal ve

---

[241] Şerife Türkan Özşuca, "Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti", **İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, (Prof. Dr. Kamil Turan'a Armağan), Ankara, Kamu-iş Yay., Cilt 7, Sayı: 2, 2003, s. 228.

[242] C. Pierson, Modern Devlet, s. 192.

[243] C. Pierson, Beyond The Wefare State, ss.112-113; Şaylan (1995), s. 93, Martin Powell ve Martin Hewitt, **welfare state and welfare change**, Open University Press, Buckingham, 2002, s. 83.

[244] Aktan ve Özkıvrak, s.91; Barr, Economics Of Welfare state State, s. 31.

[245] Paul Pierson, **Introduction Investigating the Welfare State At Century's End, The New Politics Of The Welfare State**, Ed. Paul Pierson, Oxford Uni. Press, Oxford 2001. s.154.

demokratik uzlaşı olarak nitelendirilmiştir. Sosyal ve demokratik uzlaşı yukarıda da kısmen ifade ettiğimiz, politika, ekonomi ve teori (ideoloji) olmak üzere üç alanda kendini göstermiştir. Bunların sonuçları ise, devletin yüksek düzeyde istihdam sağlaması, sosyal ücret sağlamayı üstlenmesi, açık bütçe politikası, maksimum ekonomik büyüme ve zayıf gelir grupları lehine gelirinin yeniden dağıtılması amaçlarına ulaşmak için devletin piyasa üzerindeki (makro-ekonomik) kontrolü şeklinde ortaya çıkmıştır.[246]

Bu dönemde siyasi, ekonomik ve sosyal yapıda ve hak ve özgürlük anlayışında meydana gelen gelişmeler refah hizmetleri ve devletin sunduğu hizmetlerin niteliği ve sayısını hızla arttırmıştır. Sonuçta bu dönemde istihdam artmış, ancak kamu harcamaları da artmış ve daha fazla harcama ise vergi oran ve yükünü ağırlaştırmıştır. Aşağıda bu konular ifade edilmeye çalışılacaktır.

1. Refah Programları ve Refah Harcamalarının Artması

Bu dönem birçok ülkede refah devletinin zirvesi şeklinde ifade edilebilecek, refah uygulamaları açısından hızlı bir genişleme dönemi olmuştur. Diğer yandan çoğu ülkede devletin genel olarak görev ve sorumlulukları önemli ölçüde artmıştır. Bu dönemde klasik düşüncenin geleneksel kamu hizmetlerine ilave olarak devlet birçok alanda görevler üstlenmiştir.[247] Esas itibariyle devlet, sosyal devlet niteliği kazanması ile birlikte üstlendiği sorumlulukları, kamu hizmetleri aracılığıyla yerine getirmeye çalışmış ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi, sosyal devletin temel görevi olarak ortaya çıkmıştır.[248] Bu doğrultuda devletin üstlendiği görevlerin başında; sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi hizmetlerin sunulması gelmiştir.

Refah devletinin genişleme döneminde sınırları sürekli bir biçimde genişleyen devletin sorumlulukları, sonuçta kamu hizmetlerinin devasa boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.[249] Tablo 4'te görüleceği üzere kamu hizmetlerinin çok büyük boyutlara ulaşması ve doğrudan devlet tarafından sağlanması; devletin

---

[246] Takis Fotopoulos, "Welfare State or Economic Democracy?" , **Democracy & Nature: The International Journal Of Inclusive Democracy**, vol.5, no.3, Kasım 1999. Örnek olarak yazar Keynesyen'liği Ortodoks ekonomi bilimi içersindeki sosyal-demokrat reformist eğilim olarak nitelendiriyor. Bkz. Fotopoulos, s. 11,

[247] Şaylan(2003), s. 293- 294.

[248] Gümüş, s. 281.

[249] Greeg M. Olsen, **The Politics Of Welfare State: Canada, Sweden And United States**, Oxford Uni. Press, Oxford, 2002, s. 167.

ekonomideki rolünün hızla genişlemesine neden olmuştur. Hızla artan kamu hizmetleri nedeniyle özelde sosyal harcamalar ve genel olarak kamu harcamaları[250] önemli ölçüde artmıştır.

Tablo 4: Bazı Ülkelerde Kamu Harcamalarının Artış Eğilimii

Ülkeler	Kamu Harcamaları / GSYİH			Değişim %		
	1953-54	1963-64	1973-74	1 - 2	2 - 3	1- 3
	1	2	3			
Avustralya	24,2	25.4	30,1	5,0	18,5	24,4
Avusturya	31,9	34,8	38,3	9,1	10,1	20,1
Belçika	28,1	31,2	39,5	11,0	26,6	40,6
Kanada	26,2	28,0	36,4	6,9	30,0	38,9
Danimarka	24,4	30,3	46,6	24,2	53,8	91,0
Finlandiya	31,1	31,3	38,4	0,6	22,7	23,5
Fransa	35,6	37,8	38,5	6,2	1,9	8,1
Almanya	35,5	36,6	41,9	3,1	14,5	18,0
İtalya	27,6	31,5	39,6	14,1	25,7	43.5
Japonya	21,0	20,9	24,0	-0,5	14,8	14,3
Hollanda	31,8	36,9	50,7	16,0	37,4	59,4
Norveç	30,5	36,5	48,7	19,7	33,4	59,7
İsveç	28,0	36,3	49,0	29,6	35,0	75,0
İsviçre	27,8	28,9	35,2	4,0	21,8	26,6
İngiltere	32,7	33,7	42,0	3,1	24,6	28,4
ABD	27,0	28,0	32,2	3,7	15,0	19,3
Ortalama	28,9	31,7	39,4	9,7	24,3	36,3

Kaynak: Sam Peltzman, "The Growth Of government", **Journal Of Law And Economics**, Vol. 23, No: 22, Ekim 1980, s. 378.'den aktaran; Bilen, Tez, s. 99.

Pierson refah devleti olmanın sınırını sosyal harcamaların GSYİH'ya oranın %3 ya da %5 olması şeklinde ifade ediyor. Pierson bu hususta %3'ü benimsemekte, ancak söz konusu oranın %5 olarak da ele alınabileceğini ortaya koymaktadır.[251] Bununla birlikte Tablo 5'te görüleceği üzere refah devletinin genişlemesi ile birlikte kamu sosyal harcamalarının seviyesi ciddi boyutta artmıştır. Kamu sosyal harcamalarının GSYİH'ya oranı 1975'de Hollanda'da %29.6'ya, Almanya'da %26.2'ye, Danimarka'da %24.2'ye ve İsveç'te %21.2'ye ulaşmıştır.

[250] Kamu harcamaları; kamusal hizmetler için yapılan ya da kamu hizmetlerinin bedeli olarak devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin yaptıkları harcamalardır. (Bkz. Devrim, s.104).

[251] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s.104.

Tablo 5: Bazı Ülkelerde Kamu Sosyal Harcamalarının GSYİH'ya Oranı

	1960	**1975**
Danimarka	9.0	24.2
Fransa	13.4	17.7
Almanya	18.1	26.2
Yunanistan	7.1	8.6
İtalya	13.1	21.1
Hollanda	11.7	29.6
İspanya	7.8	11.8
İsveç	10.8	21.2
İngiltere	10.2	15.6
ABD	7.3	14.5
Türkiye	3.5	22.2
OECD Ortalama	10.1	18.1

Kaynak: OECD, **Economic Outlook**, No. 32, Paris, 1982, s. 182; OECD, **Economic Outlook**, No. 47, Paris, 1990, s. 195'den aktaran; Yılmaz, ss. 33-65'de derlenmiştir.

2. Temel Finansman Aracı Olan Vergilerin Artması

Altın Çağ'da refah devletinin hacminin genişlemesinin etkisi vergiler üzerinde de görülmektedir. Bu dönemde devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlerin nitelik ve sayı olarak artması bunların finansmanının temel kaynağı vergilerde de oran ve muhteva açısından değişimlere neden olmuştur. Tablo 6'da görüldüğü üzere refah devleti uygulamasını benimseyen ülkelerde vergi alanındaki en belirgin artışlar 1965 – 1975 döneminde olmuş, birçok ülkede vergi yükü %40'ın üzerine çıkmıştır.

Tablo 6: Bazı Ülkelerde Vergi Yükü ve Vergi Gelirleri

Ülkeler	Vergi Yükü %			Vergi Geliri Milyon /ülke Para Birimi		
	1960	**1970**	**1980**	**1965**	**1970**	**1975**
Avustralya	23.5	24.5	20.2	5.024	8.506	21.120
Avusturya	30.5	35.7	41.2	6.210	9.756	29.759
Belçika	26.5	35.2	43.6	6.421	11.070	23.336
Kanada	24.2	31.3	31.6	15.318	28.182	57.631
Danimarka	25.4	40.4	45.5	21.038	47.720	87.339
Fransa	--	35.6	42.5	25.776	42.422	82.579
Almanya	31.3	32.9	38.0	74.190	113.696	189.061
Yunanistan	--	24.3	28.6	116	222	502
İrlanda	22.0	31.2	34.0	317	642	1.519
İtalya	34.0	24.2	30.0	5.505	9.064	18.765
Japonya	18.2	19.7	25.5	6.172	14.833	31.915
Hollanda	30.1	37.6	45.8	10.680	20.672	43.581
Y.Zelanda	27.3	27.4	33.0	1.001	1.568	3.451
Portekiz	16.3	23.1	28.7	99	204	465
İspanya	--	17.2	24.1	1.238	2.666	7.090
İsveç	27.2	40.2	49.4	40.003	69.287	131.973
Türkiye	11.1	17.7	19.0			
İngiltere	28.5	37.1	35.3	10.945	19.080	37.343
ABD	26.6	29.2	29.5	167.022	276.727	415.386

Kaynak: Aktan, **Politik İktisat**, s. 77; OECD, **Revenue Statistic**:1965-2008, OECD Publ. Paris, s. 116-204'den derlenmiştir. Avrupa Birliği Ülkeleri Euro olarak verilmiştir. Japonya Milyar Yen Olarak verilmiştir

3. İstihdamın Artması

Yükseliş döneminde diğer bir önemli husus istihdamdır. 1970'li yıllara kadar, birçok ülkede sağlık, eğitim ve özellikle sosyal refah hizmetleri gibi alanlarda çok sayıda kişi istihdam edilmiş, bu ülkelerde kamu tarafından sunulan sosyal refah hizmetleri, aynı zamanda geniş bir kamu sektörü istihdamına yol açmıştır. İzlenen bu istihdam politikalarının amacı, kamu sektöründe üretimi artırmaktan ziyade, işsizliği azaltmaktır. Bu durum, bunalımın başladığı yıllara kadar devam etmiştir.[252] Haziran 1994 yılında yapılan OECD bakanlar toplantısında "işsizlik günümüzün en korkulan ve toplumun her kesimine dokunan bir fenomendir" tarifi yapılmıştır.[253]

---

[252] Süleyman Özdemir, **Refah Devletinin Gelişme ve Bunalım Dönemlerinde İş Piyasaları** http://www.iudergi.com/tr/index.php/iktisatmecmua/article/view/7257/6771, (22.11.2011).

[253] John P. Martin, **The Extent of High Unemployment In OECD Countries**, http://www.frbkc.org/publicat/sympos/1994/S94MARTI.PDF, (22.11.2011).

Tablo 7: Bazı Ülkelerde İşsizlik Oranları

Ülkeler	Toplam İş Gücü % (10 Yıl Ortalaması)			
	1950'ler	**1960'lar**	**1970'ler**	**1980'ler**
Avustralya	1.5	2.0	3.9	7.5
Avusturya	4.3	2.0	3.9	7.5
Belçika	3.8	2.1	4.2	10.4
Kanada	4.3	4.7	6.1	7.4
Danimarka	3.7	1.4	3.8	8.9
Fransa	1.5	1.7	3.8	9.0
Almanya	4.9	0.6	1.9	5.7
Yunanistan	5.7	5.3	2.3	6.6
İrlanda	5.2	4.9	6.8	13.9
İtalya	7.2	3.8	4.7	7.5
Japonya	2.1	1.3	1.7	2.5
Hollanda	1.5	0.9	4.0	9.6
Y.Zelanda	0.9	0.9	1.5	4.1
Portekiz	2.2	2.4	4.6	7.3
İspanya	2.1	2.3	4.2	17.5
İsveç	1.7	1.5	1.8	2.2
Türkiye	3.7	4.8	7.5	7.5
İngiltere	1.7	2.0	4.4	10.1
ABD	4.4	4.7	6.1	7.2

Kaynak: John P. Martin, **The Extent of High Unemployment In OECD Countries**, http://www.frbkc.org/publicat/sympos/1994/S94MARTI.PDF, (22.11.2011) s. 6'dan derlenmiştir.

Tablo 7'den de görüleceği üzere refah devleti Altın Çağ'da işsizlik konusunda büyük başarı elde etmiştir. Yükselme döneminde ortaya çıkan kamu kesiminin büyümesinin sonucu işsizlik oranları düşük bir seyir takip etmiştir ancak bunun rasyonel çözümleme ile izah edilmesi mümkün değildir. Gerçekten yükselme dönemini takip eden süreçte bunun sonuçları çok dramatik bir biçimde ortaya "yoğun işsizlik" olarak çıkmıştır.

E. Refah Devletinde Altın Çağın Sonu ve Sonuçları

Bu dönem refah devletinin düşüş ya da zayıflama dönemi olarak ifade edilmektedir. Refah devleti, devletçilik yaklaşımının hâkim olduğu dönemde zirveye ulaşmasına rağmen, düşüşünün tohumları da aynı dönem içersinde atılmıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde; Bretton Woods[254] sisteminin çökmesi, birinci (1973-1974) ve ikinci (1979-1980) petrol krizlerinin yaşanması ve stagflasyon, Keynesyen iktisadın yetersizliği ve bunların yanında artan sosyal talepler nedeniyle devletin mali anlamda krize girmesi söz konusu olmuştur. Bu dönemde refah devleti ile ilgili olarak yeniden yapılandırma çalışmaları da başlamıştır.[255]

Keynesyen yaklaşımı benimseyen iktisatçıların önemli bir kısmı bu dönemi, üst satırda da belirttiğimiz gibi eksiklerin giderileceği yeniden yapılanma dönemi olarak adlandırsa da, liberal ekolün önde gelen isimlerinden Milton Friedman krize bizatihi refah devleti iktisat politikalarının sebep olduğunu vurgulamış ve stagflasyon olgusuna dikkat çekerek ağır eleştirilerde bulunmuştur.[256] Yirminci yüzyılın yarıdan fazla bir dönemini karakterize eden refah devleti kendisine yüklenen fonksiyonlarla, devletin büyümesine ve ekonomik hayatta rolünün artmasına sebep olmuş, devletin büyümesi ise ciddi ekonomik, sosyal, siyasal problemlerin kaynağını teşkil etmiştir.[257] Çalışmanın amacı doğrultusunda burada refah devletinin genişlemesinin iktisadi ve mali sonuçlarını öz olarak ortaya koymaya çalışacağız.

Refah devleti uygulamalarının yükseliş dönemi sonunda, yüksek enflasyon ve işsizlik ile azalan verimlilik biçiminde ortaya çıkan bunalım, hemen hemen dünyanın Türkiye* dâhil bütün ülkelerinde büyümenin yavaşlaması ve bu bağlamda imalat sanayi üretiminin daralması sonucunu getirmiştir. Tablo 8'de görüleceği üzere, OECD ülkelerinde büyüme hızı ortalaması 1960-70 döneminde %

---

[254] Refah devletinin yükseliş döneminde uluslararası ekonomi Bretton-Woods sistemi ile yönetilmiş ve bu çerçevede az gelişmiş ülkelere önerilen kalkınma stratejisi "planlı kalkınma" ekseninde ele alınmıştır. Uluslararası iktisadi kuruluşlar aracılığıyla az gelişmiş ülkelere fon aktarımı için, o ülkelerin iktisadi planlama sürecine geçişi bir ön şart olarak benimsenmiştir. Bkz. Funda Barbaros ve İsmail Doğa Karatepe, "60'lı Yıllarda Türkiye'ye Planlamadan Bakış", **Ege Akademik Bakış**, C. 9, Sy. 1, Ocak 2009, s. 261.

[255] Powell ve Hewitt, s. 41.

[256] Salih Alp, "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör" **Maliye Dergisi**, Sayı, 156, Ocak-Haziran 2009, s. 269.

[257] Aktan, Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete, ss. 43-46.

* Ülkemizde bu oran 1975 yılında %5,1'dir.

4,8 seviyesinde iken, 1970-75 döneminde % 3,1 seviyesine gerilemiş bulunmaktadır. Enflasyon oranları ise ortalama % 3'lerden % 9'lara ulaşmıştır.

Tablo 8: 1960 – 1975 Yıllarına İlişkin Bazı Ekonomik Göstergeler

Ülkeler	GSMH Ortalama Reel Büyüme		Ortalama Yıllık Fiyat Artışı		Yıllık Ortalama İşsizlik Oranı	
	1960-70	1970-75	1960-70	1970-75	1960-70	1970-75
Toplam OECD	4,8	3,1	3,2	8,8	-	3,8
Danimarka	4,9	2,0	5,9	9,3	1,2	2,4
Fransa	5,6	3,8	4,0	8,8	1,5	3,1
Almanya	4,7	1,9	2,7	6,1	0,8	1,3
Yunanistan	7,7	5,2	2,1	12,5	-	2,3
İtalya	5,6	2,4	3,9	11,5	3,2	5,9
Hollanda	5,3	3,4	4,0	7,2	1,1	1,7
İspanya	7,5	5,5	6,1	12,5	1,5	2,4
İsveç	4,6	1,2	4,1	8,0	1,2	1,8
İngiltere	2,8	1,9	4,1	13,2	1,6	2,8
ABD	3,4	2,2	2,8	6,8	4,5	6,1
Ortalama	5,1	2,9	3,9	9,5	1,8	3,0

Kaynak: OECD, **Labour Force Statistics**, 1960-1971, Paris, 1973, s. 126; OECD, **Economic Outlook**, Paris, 1978, s. 199; Vic George, "The Future Of Welfare State", **European Welfare Policy**, St. Martin's Pres, Newyork, 1996, s, 4.

Bu sürecin en olumsuz sonuçlarından birisi de istihdamla ilgilidir. Önceki kısımda yer alan Tablo 7'de görüleceği üzere 1960'lı yıllarda düşmüş olan işsizlik oranları 70'li yılların sonu ve 80'li yılların başında ciddi anlamda artış göstermiştir. işsizlik oranı, Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama olarak 1970'li yıllarda % 3,7 iken, 1980'li yıllarda bu oran trajik bir şekilde hızlı bir artışla % 9,1'e tırmanmıştır.[258]

Refah devleti uygulamalarının zemin bulduğu birçok ülkede, bunalım döneminde ortaya çıkan en önemli sonuçlardan bir diğeri de harcamaların temel finans kaynağı olan vergi alanındadır. Refah hizmetlerinin artan ve genişleyen yapısı sosyal harcamaları ve kamu harcamalarını artırmış dolayısıyla vergi yükünde de önemli artışlar ortaya çıkmıştır. Önceki kısımda sunulan Tablo 6'da görüleceği gibi refah devletlerinde 1960-1980 döneminde vergi yükündeki artışlar oldukça dikkat çekicidir. Sonuçta yüksek enflasyon oranlarının da gündeme gelmesi ile birlikte

[258] J. Michael Orszag and Dennis J. Snower, **Expanding The Welfare System: A Proposal for Reform, The Welfare State In Europe**, http://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/2093/1/ExpandingWelfareSystem.pdf, (26.02.2012), s. 6.

yüksek enflasyon ve yüksek vergi yükü simültane yapısı yeni iktisadi sorunlar ortaya çıkarmış ve bu olgu, iktisat literatürüne bu iki kelimeden türetilen taxflation adı verilen bir kavramı getirmiştir.[259]

Refah devletinin düşüş döneminde ortaya çıkan iktisadi-mali sonuçlardan birisi de bütçe politikasına ilişkindir. 1929 dünya buhranı ve takip eden süreçte ortaya çıkan gelişmelerle, Keynesyen teori ve takipçileri Liberal düşüncedeki bütçe denkliğini eleştirmişler ve bunun yerine "telafi edici bütçe" ve "devri bütçe" yaklaşımlarını benimsemişlerdir.[260] Bütçe denkliği yerine ekonomik dengeyi öne çıkarmışlar ve açık bütçe politikası ile özellikle depresyon dönemlerinde kamu harcamalarını artırılması ve çarpan mekanizmasının işler hale gelmesiyle milli gelir düzeyinin artırılacağını ifade etmişlerdir.[261] Bununla beraber refah devleti uygulama alanın genişlemesi daha fazla finansman ihtiyacına ve açık finansmana süreklilik kazandırılmasına yol açmıştır. Keynesyen iktisatçılar klasiklerin aksine borçlanmayı olağan bir gelir olarak görmüşler ve sonuçta Keynesyen politikalara dayalı olarak borçlanma ile bütçe açıklarının kapatılması yöntemi yaygınlaşmıştır. Ancak borç yükünün artmasından dolayı bütçe açıkları kronik hale gelmiş ve bu açıkların kapatılması için tekrar borçlanma yoluna gidilmiştir.[262] Nihayetinde bunalımın sebeplerinden ve aynı zaman da sonuçlarından birisi ağır borç yükü olmuştur.

Tasarruflar ve yatırımlara ilişkin olarak ortaya çıkan gelişmeler düşüş döneminin önemli sonuçlarından bir diğeridir. Bu dönemde yüksek düzeylerdeki kamu harcamalarının finansmanı ve enflasyonla mücadele amacıyla vergi oranlarının bir sınıra tabi tutulmaksızın artırılması, ekonomideki tasarruf ve yatırımların gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim 1970'lerin ortalarından itibaren meydana gelen düşük ekonomik büyümenin nedenleri arasında, birçok faktörün yanı sıra yüksek vergiler de sayılmakta, yüksek vergilerin özel yatırım harcamalarını azaltıcı bir etki meydana getirerek, ekonomide verimlilik oranını düşürdüğü ve sonuçta işsizliğin artmasına neden olduğu vurgulanmaktadır.[263]

---

[259] Aktan, Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat, s. 75.
[260] Aktan ve Dileyici, Kamu Maliyesi, s. 2.
[261] Coşkun Can Aktan, **Lord Keynes, Keynezyenler ve Fonksiyonalistler**, http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-iflas/lord-keynes.htm , (23.11.2011).
[262] Aktan ve Dileyici, Kamu Maliyesi, s. 4.
[263] Aktan, Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat, s. 75-79.

Refah devletinin bu dönemde yaşadığı mali krizin nedeni, kamu tasarruflarının devletin yüklendiği işlevleri yerine getirmeye yetmemesi olarak belirtilmektedir. Mali bunalımın kamu harcamalarının adeta geometrik dizi ile artmasından dolayı açık bir şekilde ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Drucker'ın ifadesiyle, "*Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu mali devlet haline geldiler. Bir hükümetin vergi olarak toplayabileceği ya da borç olarak alabileceği miktarın ekonomik sınırları olmadığına inandılar, doğal olarak hükümetlerin harcayabileceği paranın da sınırı olamayacağı düşüncesi bunu izlemiştir*"[264]. James O'Connor da bu durumu devletin mali krizi olarak nitelendirmektedir.[265]

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, sosyal güvenliğe ilişkin harcamalar refah devleti uygulamalarının ekseninde yer alır, kamu harcamaları içinde sosyal harcamaların miktarı oldukça yüksektir. Ancak refah devletinin altın çağının sona ermesinde, devletin işsizlik, hastalık, yaşlılık gibi nedenlerle yeteri kadar gelir elde edemeyen vatandaşlarına gelir transferi yapmak için başvurduğu yöntemlerin, giderek kime, niçin verildiği bilinmeyen; ancak devamlı artan bir harcama türüne dönüşmesi önemlidir.[266]

F. Refah Devletinin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Eğilimler

1970'lere gelindiğinde Keynesyen Yaklaşımın dünyadaki sosyal gelişmeler ve küresel piyasalar karşısında etkisi zayıflamış, Monetaristler ve muhafazakâr politik güçler yükselişe geçmiştir. Çalışmanın İkinci Bölüm'ünde, Refah Devletinin Geleceğine Yönelik Değerlendirme ve Öneriler başlığı altında geniş bir şekilde değinileceği gibi, esas itibariyle izlenen Keynesyen politikalar, 1970'lerden itibaren ülkeleri krize sokmuştur. Yüksek toplam talep ve istihdam politikaları, yüksek vergi oranları, cömert sosyal refah devleti harcamaları ve artan devlet müdahaleleri, refah devleti krizinin nedenleri olarak görülmektedir. Dolayısıyla, krizle birlikte ekonomide devletin rolünün küçültülmesi görüşleri de sıkça dile getirilmeye başlanmış, toplumsal uzlaşmanın temelleri sarsılmış ve Keynesyen refah devletinin tasfiyesinin

---

[264] Peter F. Drucker, **Kapitalist Ötesi Toplum**, Çev. Belkıs Çorakçı, İstanbul, İnkılap Kitapevi, 1994, s. 179.'dan aktaran Bilen, s. 135.
[265] James O'Connor, **Fiscal Crisis Of The State**, St. Martin's Press, Newyork, 1973, s. 2.
[266] Bilen, Tez, s.135.

başladığı görülmüştür.[267] Bu hususlar İkinci Bölüm'de detaylı olarak ortaya konulacağı için burada detaylı açıklamalara yer verilmemiştir.

[267] Özşuca, s. 228.

İKİNCİ BÖLÜM
REFAH DEVLETİ UYGULAMALARI VE KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE REFAH DEVLETİ

I. REFAH DEVLETİ SINIFLANDIRMALARI

Refah devleti her ülkede, o ülkenin sahip olduğu iktisadi, politik, sosyal ve kültürel yapıya göre şekillenmekte ve dolayısıyla refah uygulamaları açısından ülkeler arasında oldukça önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle farklı refah modelleri ve farklı refah devleti rejimlerinin mevcudiyeti, refah devletlerinin çeşitli şekillerde sınıflandırılması yönünde yoğun çabalara yol açmış, bu çabalar sonucu oluşturulan başlıca sınıflandırmalar üzerinde tartışmalar sürekli mevcut olmuştur. Bu bölümde refah modelleri ve refah devleti rejimlerine ilişkin başlıca refah devleti sınıflandırmaları ifade edilmeye çalışılacaktır.

A. Refah Devleti Uygulamaları Açısından Refah Modelleri

Refah stratejilerilerinin oluşumunda ve sunumunda önemli olan sosyal refah modellerinin oluşturulmasıdır.[268] Refah modelleri konusunda çeşitli çalışmalar söz konusudur, ancak bunların içinde genel kabul görenler, Titmuss ve ardından Wilensky ve Lebeaux ile Estes ve Goodin tarafından yapılmış çalışmalardır. Wilensky ve Lebeaux refah modellerini "Artık" (Residual) ve "Kurumsal" (Institutional) şeklinde ikiye ayırarak incelemiştir.[269] Titmuss ise refah modellerini aşağıda açıklanan üçlü bir ayrıma tabi tutmuştur. Estes ve Goodin ise yaptıkları çalışmaları birleştirerek dörtlü bir ayrıma yer vermişlerdir. Bunlar[270] , "Geleneksel

---

[268] Paul Spicker, **Social Policy: Themes And Aproaches**, Polity Pres, Bristol, 2008, s. 117.
[269] Özkök, s. 88.
[270] **Geleneksel Model**: Bireylerin, grupların ve toplulukların mevcut problemlerinin üstesinden gelmelerine ve bu problemlerin ortaya çıkışını engellemelerine yardımcı olmak için tasarlanan faaliyetlerden ve programlardan oluşur. **Yeniden Dağılımda Adalet Modeli:** Bireylerin ve grupların problemlerini ekonomik ve sosyal sistemleri daha eşit bir hale getirerek, bir sektörden alıp diğerine vererek çözme girişimidir. **Sosyal Kalkınma Modeli**: Sosyal kalkınmanın anlamını yitirdiğini ve tekrar gündeme gelmesini ve bunun için bütün ulusal ve uluslararası kalkınma örgütlerinin bir araya gelmesini vurgular. **Yeni Dünya Düzeni Modeli:** Küresel sosyal, politik, ekonomik ve ekolojik düzeni yeniden yapılandırmayı amaçlar. Temel ilkeler, insanların kendi kalkınmalarına maksimum katılımını, barışın sağlanmasını, her yerde insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve gezegenin hassas ekosisteminin korunmasını vurgulamaktadır. Bkz. Dipnot, 277.

Model", "Yeniden Dağıtımda Adalet Modeli", "Sosyal Kalkınma Modeli" ve "Yeni Dünya Düzeni" modelidir.[271]

Sayılan modellerin yanında, modellerin izahında kullanılan refah yaklaşımları da söz konusudur. Burada amaç refah devleti uygulamaları açısından ülkelerin sınıflandırılması ve refah devleti uygulamalarının ne yönde geliştiğini göstermektir. Bu yaklaşımlar[272], "Artık-Kurumsal", "Evrensel-Seçici" ve "Yakınlaşma–Uzaklaşma" yaklaşımlarıdır.

Refah modelleri alanında en önemli katkıyı yapan Richard Titmuss'dur. Titmuss'un sınıflandırmasında modeller, "Artık Sosyal Refah Modeli", "Endüstriyel-Başarı/Performans Modeli" ve "Kurumsal Yeniden Dağıtım Modeli" şeklinde ifade edilir.[273] Bu konuda başka birçok sınıflandırma çalışması mevcuttur ancak burada yaygın olarak başvurulan Titmuss'un sınıflandırımasına dayalı olarak refah modellerini açıklayacağız.

1. Artık Sosyal Refah Modeli

Bireyin ihtiyaçlarının uygun bir şekilde karşılanması için doğal olarak veya toplumca sağlanan iki kanal bulunmaktadır: özel girişim ve aile. Eğer bu iki unsur tarafından ihtiyaçlar giderilemez ise, geçici olarak o zaman sosyal refah kurumları devreye girmelidir.[274] Bu modelde, yalnızca kendilerine bakamayan ve aileleri de bunu gerçekleştiremeyen kimselere bir güvenlik ağı olarak destek sağlanacaktır. Yani fakirlere yönelik bir refah önlemi olarak görülmektedir. Bu model Amerika,

---

[271] Richard J. Estes, **Models, Social Modeling, And Models Of International Social Work Education**, Journal of International & Comparative Social Welfare. Vol VIII, 1992, ss. 6-9 ; Robert E. Goodin, **Negating Positive Desert Claims** . Political Theory Vol. 13, No:14, Sage Publ November 1985, ss. 575-598.

[272] **Seçicilik yaklaşım:** Fayda ve hizmetler yalnızca ihtiyacı olan kimselere sunulur. **Evrensel yaklaşım:** Fayda ve hizmetler bir hak olarak herkese sunulmaktadır. **Kurumsal yaklaşım:** Dayanışmayı, eşitliği ve sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmek, aynı zamanda da damgalamayla birlikte gelen kötü etkileri bertaraf etmektir. **Artık yaklaşım:** Sosyal hizmet ve yardımlar yalnızca düşük gelir grubuna sahip insanlara daha iyi yaşam standartları sağlamak amacına yöneliktir. **Yakınlaşma yaklaşımı**: Demografik değişimler, sanayileşme, ekonomik gelişme ve büyüme gibi çeşitli faktörler refah devlet üzerinde baskı kurar ve sistemler birbirine yakınlaşır. **Uzaklaşma yaklaşımı**: Refah devletleri her ne kadar benzer kurumsal düzenlemelere gitmiş olsalar da yaklaşım, refah devleti rejimlerini geliştiren politik süreçler ve çıkar gruplarının etkilerinin farklılığı üzerinde durmaktadır ve buna göre sistemler birbirinden uzaklaşacaktır. Bkz. Özkök, s. 91-94.

[273] Mel Cousin, **European Welfare States**, Sage Publ. London, 2005, ss. 108-109; Pierson, **Beyond The Welfare State**, s.173-174.

[274] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 174; Spicker, Social Policy: Themes And Approaches, s. 117.

Japonya ve zayıf olarak da Kanada'da görülmektedir.[275] Liberal refah devleti anlayışına uygun bir modeldir denilebilir.

2. Endüstriyel Başarı/Performans Modeli

Titmuss'un planında en az çalışılan modeldir. Bazı sosyal politikalar, ekonomik kalkınmayı desteklemek için bir yol olarak görülebilir. Örneğin, eğitim, öğrencileri çalışmaya hazırlamak için; sağlık, iş gücünü devam ettirebilmek için bir yol olarak görülebilir. Muhtemel olarak en uygun örnek, yardımları katkı paylarına bağlayan, başka bir deyişle çalışmadaki gayretleri ödüllendiren sistemidir.[276]

Yine bu model, sosyal yardım kuruluşlarına, ekonominin yardımcıları olarak önemli bir görev yüklemektedir. Sosyal ihtiyaçların, işteki liyakate, çalışma performansına ve verimliliğe bağlı olarak karşılanması gerektiği görüşüne dayanır.[277] Ağırlıklı olarak Almanya ve refah uygulamaları açısından benzer ülkelerde görülmektedir.

3. Kurumsal Yeniden Dağıtıcı Model

Kurumsal yeniden dağıtıcı model ise sosyal refahı, topluma entegre olmuş temel bir kurum gibi görür.[278] Bu model iyileştirmeye değil önlemeye yöneliktir. Toplumun bütününü hedeflemekte ve bu anlamda evrensel olduğu kabul edilmektedir. Kurumsal refah yaklaşımı, refaha yönelik kurumsal taahhütler içermekte, refah taahhütlerini sosyal refah için hayati olan bölüşüm alanına genişletmektedir.[279] Kaynakların toplumu oluşturan bireyler arasında eşitlenmesi kaygısına dayanmaktadır.[280] Özellikle refah devletinin gelişme ve yükseliş dönemlerinde kullanılan bu sistemin, refah devletinin bunalım dönemlerinde uygulama alanı tekrar zayıflamıştır.

---

[275] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 161.
[276] Spicker, Social Policy: Themes And Approaches, s. 117.
[277] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 174.
[278] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 174.
[279] Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism, s. 20-21.
[280] Spicker, Social Policy: Themes And Aproaches, s. 117.

B. Refah Devleti Uygulamaları Açısından Refah Devleti Rejimleri

Çoğu demokrasiler, kendi refah devletini kurduğundan dolayı, bunların ülkeden ülkeye yapısının değiştiğini görebiliriz.[281]. Bazı ülkeler refah devleti uygulamalarına neden diğer ülkelerden daha fazla harcama yapıyor? Araştırmalar, bir refah devleti tarafından harcanan gayri safi milli hâsılanın oranının öncelikle zenginlik seviyesine bağlı olduğunu gösteriyor. Daha zengin ülkeler fakir ülkelere göre refaha ulusal gelirlerinin daha yüksek bir oranını harcıyor. Merkezi devletler (İngiltere gibi) ve sol partilerin yönetimde baskın olduğu devletler (İsveç gibi) yüksek harcama yapma eğilimdedir. Benzeri durum, Katolik partilerin temel yönetim gücüne sahip olduğu ülkelerde de (Avusturya gibi) görülmektedir. Bu eğilimlerin aksine düşük harcama yapma eğilimi ise çeşitli federal devletler (Birleşik Devletler gibi) ve sağın daha nüfuzlu olduğu devletlerde (İtalya gibi) görülmektedir. Ancak refah devletleri arasındaki niteliksel ayrımlar bu basit harcama rakamlarından daha önemlidir. Bunlar refah devletinin tüm yapısını ve vatandaşların buna yaklaşımını etkiler.[282]

Bu açıklamalar ışığında, refah devleti kavramı gibi refah devleti sınıflandırmaları da tartışmalı bir konudur. Bu konuda yukarıda da belirtildiği gibi farklı bakış açıları, farklı sınıflandırmalar söz konusudur. Ancak bu konuda en detaylı ve en çok kabul gören çalışma Danimarkalı akademisyen Gosta Esping-Andersen tarafından yazılan "The Three Worlds of Welfare Capitalism" adlı eserde yapılmıştır. Çeşitli araştırmaların büyük bir çoğunluğu bu sınıflandırmayı kullanmaktadır.

Esping-Andersen haricinde bu konuda Maurizio Ferrera "The Southern Model of Welfare in Social Europe", Vic George ve Paul Wilding "Ideology and Social Welfare", Ramesh Mishra "Globalization and Welfare State" ve Gulliano Bonoli, "Classifying Welfare State: Two Dimension Approach" adlı eserlerinde ve daha birçok yazar çeşitli çalışmalarında model geliştirme çabaları içinde olmuştur ve Esping-Andersen'e yönelik eleştiriler de söz konusudur.[283]

---

[281] Bkz. Harold L. Wilensky, **Rich Democracies**, University of California Press. California, 2002, ss. 211-212.
[282] Hague, Harrop ve Breslin, s. 412.
[283] Gulliano Bonoli, "Classifying Welfare State: Two Dimension Approach" **Journal of Social Policy** Vol. 26, (3),1997, ss. 351- 352.

Esping-Andersen'in yaptığı sınıflandırmaya göre, "sosyal demokrat refah modeli", sıralamanın üstünde yer almakta, onu "muhafazakâr refah modeli" izlemekte, en alt sıralarda ise "liberal refah modeli" yer almaktadır.[284] Aşağıda yer verilen Tablo 9, sınıflandırmanın anlaşılırlığı açısından faydalı olacaktır. Bu tabloda refah devletleri mukayeseli olarak sınıflandırılmış ve her bir grubun özellikleri ortaya konmuştur.

Tablo 9: Refah Devleti Türleri

Rejim	**"Liberal"**	**"Muhafazakâr"**	**"Sosyal Demokrat"**
Başlıca örnekleri	ABD, İngiltere	Almanya	İsveç
Felsefi temeli	Klasik liberalizm	Muhafazakar sosyal politika	Sosyalizm Marksizm
Dekomüdifikasyon[285]	Düşük	Orta	Yüksek
Sosyal haklar	İhtiyaç temelli	Katkıya dayalı	Evrensel
Refah önlemleri	Karma hizmetler	Transfer ödemeleri	Kamu hizmetleri
Haklar	Düz oranlı ödenekler	Katkıya dayalı	Yeniden dağıtıcı
Sosyal politika sağlayıcı kurumlar	Piyasa	Devlet	Devlet

Kaynak: Bernhard Ebbinghaus, Philip Manow, **"Introduction: Studying Varieties of Welfare Capitalism", Comparing Welfare Capitalism: Social Policy and Political Economy in Europe, Japan and the USA**, London: Routledge, 2001, s. 8. ; Rebecca A. Van Voorhis**, "Different Types of Welfare States? A Methodological Deconstruction of Comparative Research"**, **Journal of Sociology and Social Welfare**, Vol.: XXIX, No: 4, December 2002, s. 5.; Özdemir, Küreselleşme ve Refah Devleti, s. 132.

1. Liberal veya Sınırlı Refah Devleti

Bu refah devletleri, bireysellik ve piyasanın üstünlüğü ile özdeşleştirilirler. Yani, pazarın, örneğin özel emeklilik planlarının, işlemesi hükümet tarafından teşvik

---

[284] C. Pierson, Beyond The Welfare State, ss. 174-175.

[285] **"Dekomüdifikasyon" (Decommodification):** Piyasadan bağımsız olma durumunu gösteren bir kavramdır. Temel ihtiyaçların piyasa dışından sağlanabilmesi, piyasa dışına çıkartılabilmesini ifade etmektedir. Yani, piyasada kişiler ne durumda olursa olsun, belirli sosyal haklara sahip olmalı ve bireyler / aileler iş piyasasına katılma şartı olmaksızın iyi bir yaşam standardı sürdürebilmelidir. Türkçeye, "Metalaştırmama" olarak çevrilebilir. Kavram, özellikle Esping–Andersen tarafından, çeşitli refah devleti türlerini sınıflandırmak amacıyla kullanılmıştır. Bkz. Gosta Esping–Andersen, **The Three Worlds of Welfare Capitalism"**, Polity Press, Oxford, 1990, ss. 21–22.; Özdemir, Küreselleşme ve Refah Devleti, s. 132.

edilir. Ayrıca, liberal refah devletleri varlık yada ortalama testli (mean-tested) desteğe, mütevazı uluslararası transferlere ve mütevazı sosyal sigorta planlarına bağlıdır. İmkânlar, temel olarak düşük gelirli kişilere sağlanır, bu kişiler genellikle işçi sınıfındandırlar ve devlete bağlıdırlar. Liberal refah devleti modelinde sosyal reform süreci, geleneksel, liberal çalışma etik normlarından ciddi ölçüde etkilenir.[286]

Bu sistem, gece bekçisi[287] devleti veya sınırlı refah devleti şeklinde de tanımlanır.[288] Liberal veya sınırlı refah devletinde yardım elde etme kuralları sıkıdır. Kazançlar eşit olarak mütevazıdır. Talepte bulunanlar nüfusun küçük işsiz kesimidir. Bu tip refah devleti örnekleri Birleşik Devletler, Kanada ve Avustralya olup, kısmen de olsa İngiltere ve Yeni Zelanda bu gruba dâhil edilebilir[289].

Liberal refah modeli, piyasa çözümlerine yönelmekte, özel refah önlemlerini norm olarak teşvik etme stratejisi izlemekte, piyasa başarısızlıklarında kamu sorumluluğunu sınırlandırmaktadır. Ulusal sağlık hizmeti hariç, hâkim anlayış, devletin yalnızca muhtaç durumda olanları seçerek, onlara yarar sunması anlamına gelen artık refah devleti yaklaşımıdır. Dolayısıyla, gelir araştırmalarının[290] gittikçe zorlaştırılmasıyla, vatandaşlar özel refah piyasasına katılmaya teşvik edilmektedir. Çalışma yaşamı dışında kalan insanlara yönelik sosyal refah hizmetleri, ancak muhtaç olup olunmadığının araştırılması sonucunda söz konusu olabilmekte ve son derece minimum düzeyde bulunmaktadır.[291]

2. Muhafazakâr veya Korporatif Refah Devleti

Muhafazakâr refah devleti, sosyal hakların ve eşitliğin çok önemli bir sorun olarak görülmediği Korporatist – devletçi bir temelden gelir. Diğer bir ifadeyle, bu rejimi benimseyen ülkelerde, sosyal haklar açısından bir geleneğin varlığı açıktır. Bu yapıda, statünün önemli olduğu unutulmamalıdır; haklar, statü ve sınıflara

---

[286] Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism**,** s. 26.
[287] Nightwatchman State karşılığı olarak minimal devleti ifade etmek için kullanılmıştır.
[288] Hague, Harrop ve Breslin, s. 412.
[289] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 174-175.
[290] Burada gelir araştırmasından kasıt **"Means-test"**: Önceden de ifade ettiğimiz üzere sosyal yardım programlarına başvuran kişilerin, kamu fonlarından yararlanıp yararlanamayacağını belirlemek üzere, bu kişilerle ilgili mali açıdan resmi bir araştırmadır.
[291] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 136; Gosta Esping-Andersen, "Towards The Good Society, Once Again?" **Why We Need a New Welfare State** Ed. Gosta Esping-Andersen, Duncan Gallie, Anton Hemerijk, John Myers, 1. Edition, Oxford Uni. Pres, Newyork, 2002, s. 15.

bağlıdır. Aralarında Peter Flora'nın da olduğu kişilerin bulgularını inceleyen Esping-Andersen, bu rejimlerin genel olarak kilise tarafından şekillendirildiğini iddia etmektedir. Bu, söz konusu rejimlerin geleneksel aile yapılarına oldukça bağlı olduğu anlamına gelmektedir.[292] Refah devleti çocuklu aileleri desteklemek için bu ailelere vatandaşlardan aldığı vergilerle finanse edilen çocuk parası gibi genel, yani bütün çocuklu ailelerin faydalanabileceği nakdi yardımlarda bulunur ve onlar için bazı vergi kolaylıkları sunar.

Muhafazakâr veya korporatist refah devletinde, devlet ana hizmet sağlayıcıdır. Ancak yardımlar işlerle bağlantılıdır, ödeme prensibine göre ve maaşa uygun olarak dağıtılan yardımlardır. Devlete hizmet eden meslekler özellikle devlet memurları, hastalık yardımı ve emekli maaşında cömert muamele görür. Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya ve Belçika bu türe uygun düşecek refah sistemlerine sahiptir. [293] Pierson da "Beyond The Welfare State" adlı eserinde devlete hizmet eden memurlara cömertliği şu şekilde açıklıyor:[294] "*Bu tür refah devletlerinin başlangıçları demokrasi öncesi veya otoriter rejimlerdir ve sosyal politikalarını, çalışan sınıfların harekete geçme tehlikesini uzaklaştırmak için kullanmışlardır (Almanya'da Bismarck, Avusturya'da Taafe).* Almanya, genelde bu rejimle ilgili değerlendirmelerde ele alınan temel örnektir. Kıta Avrupa'sının korporatif refah devleti ve üçüncü sektörlere veya sivil topluma ait olan yarı kamusal refah kuruluşları tarafından paylaşılarak refah üretimi yerine getirilmektedir. Çalışanlar ve onların ailelerinin sosyal güvenliği ve muhtaç kesimin geçimine ilişkin yükümlülük söz konusudur.

Özet olarak bu rejimde çalışma hakkı yerine, çalışamayanlara sosyal güvenlik hakkının sağlanması söz konusudur. Yine bu sistemde sosyal hizmetlerin sunumunun, subsidiarite ilkesine dayalı olarak gerçekleştirilmesi benimsenmiştir.[295]

3. Sosyal Demokratik veya İskandinav Modeli Refah Devleti

Sosyal demokratik, İskandinav modeli ya da Beveridge modeli şeklinde de ifade edilir.[296] Evrensellik ve piyasanın yönlendirilmesi ile karakterize edilir. En düşük

---

[292] Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism, s. 26
[293] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 139.
[294] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 174.
[295] Yılmaz, s. 25.

ihtiyaçlarda eşitlik değil en yüksek standartlarda eşitlik sağlayan bir refah devleti olarak tanımlanır.[297] Eşitlik ilkesine dayanan İskandinav modelinde refah üretimi devlet tarafından yerine getirilmektedir. Devlet bir (sosyal) hizmet devletidir[298]

Bu tür refah devleti tipleri genellikle İskandinav ülkelerinde bulunur ve genellikle yüksek ölçüde meta olmaktan çıkarma (demodification) ve evrenselcilik ile özdeşleştirilir. Bu ülkelerdeki sosyal reformlar ve yüksek standartların eşitliğine dayanır, yani orta sınıf da sosyal desteklerden yararlanabilir. Diğer bir ifade ile işçilerin, daha iyi durumda olan sınıfların sahip olduğu haklara tamamen katılma hakları vardır. İşçiler, beyaz yakalı çalışanlarla ya da memurlarla aynı haklara sahiptirler. Liberal rejimin aksine, sosyal demokratik rejim, piyasayı pek desteklemez ve refah devletleri için önemli bir ulusal dayanışma inşa eder.[299]

Yukarıda belirtildiği üzere bu sistem, vatandaşlar arasında ayrım yapılmaksızın eşit, sabit oranlı yardım prensibine dayanır. Savaş dönemi İngilteresi'nde Lord Beveridge tarafından etkili bir raporda savunulmuştur. Tam istihdam politikası refah devletinin bir parçasını da oluşturabilir. Yardımların makul olması durumunda bu pahalı bir sistemdir. Katkılar çok yüksek tutulmazsa (İsveç gibi) etki; örneğin şirket maaşları için minimum devlet yardımının fazlalaştırıldığı iki bağlı sistem (iki bağlı ücret yapısı) olma eğilimindedir. Bu tür rejimlere sahip diğer ülkeler Norveç, Danimarka, Hollanda ve Finlandiya'dır. Bu tür rejimlerde öne çıkan ilkeler, evrensellik, sosyal dayanışma ve sınıflar arasında eşitliktir. Yararlar, büyük oranda, yüksek vergi düzeyleri getiren ve temel refah aktörü durumunda olan devlet tarafından sağlanmaktadır. Orta sınıf ve çalışan sınıf için yüksek yararlar söz konusudur.[300]

---

[296] Hague, Harrop ve Breslin, s. 412.
[297] C. Pierson, Beyond The Welfare State, s. 175.
[298] Xavier Kaufman, "Refah Devletinin Varyasyonları- Alman Sosyal Devletinin Uluslararası Mukayesesi", Çev. Cüneyd Dinç, **Dem Dergi**, Eylül-Aralık 2009, s. 59.
[299] Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism, s. 28.
[300] Özdemir, Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme, ss. 10-13.

II. REFAH UYGULAMALARI: REFAH HİZMETLERİ, REFAH HİZMETİ SAĞLAYAN BİRİMLER VE REFAH HİZMETLERİNİN FİNASMANI

A. Uygulamalar Açısından Refah Devleti Hizmetlerinin Türleri

Refah devleti uygulamalarında, devlet ekonomiye müdahale ederek halkın refahını yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda devletin kullandığı başlıca araçlar; sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim hizmetleri, aile, kadın, çocuk ve yaşlılara yönelik sosyal yardım hizmetleri, istihdam ve işsizlik yardımı hizmetleri ve konut yardımı hizmetleridir. Bu kısımda bunları sırası ile ifade etmeye çalışacağız.

1. Sosyal Güvenlik Hizmetleri

Sosyal güvenlik kavramı, refah devletinin ortaya çıkmasındaki temel saiklerden birisi ve uygulamalarının ana eksenini oluşturan bir unsurdur. Sosyal güvenlik kavramı yeni bir kavram olmasına rağmen insanlığın eski bir gereksinimi olan "gelecekten emin olma" isteğini ifade eder. Bu gereksinim toplumun her sınıfı için geçerlidir ancak maddi birikim yapma imkânlarına sahip olan sınıflarla, bu imkâna sahip olmayan sınıflar için bu gereksinim değişik düzeydedir.[301] Sosyal güvenlik kavramı ILO tanımına göre, bir toplumda, özellikle yaşlılık, hastalık, iş kazaları, malullük, hamilelik ve ölüm gibi riskler karşısında bireye ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere sağlık hizmetleri ve gelir garantisi sağlamayı amaçlayan sosyal bir koruma sistemidir.[302] Buradan hareketle sosyal güvenliğin temini öncelikle risklere karşı bireyin korunması şeklinde ifade edilebilir ve refah devletinin tanımında yer alan insan onuruna yaraşır hayat standardını yakalamak açısından önemlidir. Ancak makro çerçevede ekonomik, sosyal, siyasi açıdan ve sosyal refahın temini açısından daha önemli bir amaca da hizmet etmektedir.

Sosyal güvenlik hizmetleri refah devletinin ilk dönemlerinde, tabandan gelen baskılar nedeniyle gelişmiş Batı ülkelerinde başlamış, önce yasalar ve sonra

---

[301] Rana Çetin İngiltere, **Almanya ve Türkiye'de sosyal güvenlik sistemleri ve sağlık reformları**, http://www.emekdunyasi.net/ed/arastirmalar/450-ingiltere-almanya-ve-turkiye-de-sosyal-guvenlik-sistemleri-ve-saglik-reformlari, (24.11.2011), s. 3.

[302] Esfender Korkmaz, Tekin Akgeyik, Elif Yılmaz, Nagihan Oktayer, Nazan Susam, Murat Şeker, **Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik**, İTO Yayınları, Yayın No. 2006-21, Birlik Ofset, İstanbul, 2006, s. 24.

anayasalarda sosyal güvenlik hakkı en önemli insanlık haklarından birisi olarak yer almıştır. Bu haklar, daha sonra uluslararası sözleşmelerle "uluslararası ortak normlar" haline gelmiştir. Ülkemizde de, 1982 Anayasası'nın 60. maddesinde sosyal güvenlik hakkı şu şekilde güvence altına alınmıştır: "Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Dolayısıyla, devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar".[303]

Refah devletinin amaçları ve bu amaçlara ulaşmada kullandığı araçlar bahsinde de değinildiği gibi, modern sosyal güvenlik anlayışının muhtevasında sosyal sigortalar ve bununla ilgili kurumlar ile sosyal yardımlar, sosyal hizmetler, sosyal tazmin ve teşvikler de vardır.

Sosyal güvenliğe ilişkin olarak, ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi şartlarına göre farklı modeller söz konusudur. Bu çalışmada, Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği'nin (International Social Security Association - ISSA) yapmış olduğu sınıflandırma dikkate alınmaktadır. Bu sınıflandırmada;[304] istihdam bağlantılı (Sosyal Sigorta Sistemi de denilmektedir), evrensel ve varlık testini esas alan yaklaşımlar yer almaktadır. ISSA'nın sınıflandırmasında yer alan bu modelleri sırasıyla açıklayacağız.

Sosyal güvenlik programları içinde en yaygın olanı, *istihdam bağlantılı* programlardır. Bu programlarda bireylerin ikramiye ve diğer periyodik ödemelere uygunluğu genellikle istihdam, aile yardımı ve iş sakatlıkları halinde istihdam ilişkisinin kendisine dayandırılır. İşsizlik, hastalık, doğum veya iş sakatlığı halinde ikramiye (başta uzun vadeli ödemeler) ve diğer periyodik (kısa vadeli) ödemelerin miktarı bu sayılan olaylardan önceki kazanç seviyesiyle ilişkilendirilir. Bu tür programlar tamamen veya büyük oranda işçi, işveren veya her ikisinin primleriyle (genellikle kazancın belli bir yüzdesi) finanse edilir ve çoğu durumda belirlenmiş çalışanlar ve işverenler için zorunludur.[305]

---

[303] Özdemir, Refah Devletinin Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme, http://www.sosyalsiyaset.com/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvlr.htm (12.12.2009).

[304] ISSA (International Social Security Association) Report, **Social Security ProgramsThroughout The World: Europe, America, Asia**, 2010, ISSA Publ. Washington, 2011, s. 1.

[305] ISSA, Report, s. 2.

Varlık testine dayalı programlar, aynı zamanda yardım programı şeklinde de adlandırılmaktadır.[306] Yardıma uygunluğu belirlemek için genellikle geçim ihtiyacını temel alan hesaplanmış bir standarda göre bireyin veya ailenin kaynaklarını ölçer. Yardımlar varlık testini geçen başvurularla sınırlıdır. Sunulan yardımların türü ve ölçüsü her bir durumda kanun çerçevesinde alınan idari kararla belirlenir. Varlık, ihtiyaç ve gelir testleri ve aile kaynaklarına verilen ağırlık ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Varlık testine dayalı programlar ulusal seviyede uygulanabilir nitelikte olsalar da genellikle yerel seviyede uygulanırlar.[307]

Evrensel programlar ise vatandaşlara gelir, istihdam durumlarına bakmazsızın sabit oranlı yardım sağlar. Tipik olarak genel devlet gelirlerinden finanse edilen bu yardımlar yeterli ikamete sahip tüm kişilere uygulanabilir. Evrensel programlar belli bir yaşın üstündeki kişiler için yaşlılık maaşını, engelli işçi maaşlarını, dul ve yetimlere yapılan ödemeleri ve aile yardımlarını kapsayabilir. Evrensel program uygulayan çoğu sosyal güvenlik sisteminin gelire-dayalı ikinci bir programı vardır. Gelir vergilerinden epey destek almalarına rağmen bazı evrensel programlar kısmen çalışan ve işveren katkılarıyla da finanse edilirler.[308]

Sosyal güvenlik sistemleri zaman içinde çeşitlenmesine karşın finansman itibariyle bakıldığında, iki temel gruptan söz edilebilir. Bunlardan ilki, her aktif neslin kendinden önceki kuşağı ve toplumun muhtaç bireylerini finanse ettiği “Dağıtım Sistemi (pay as you go)”dir.[309] Bu sistem de kendi içinde primli (maaş esaslıdır ve çalışanların ödediği kesintileri ifade eder) ve primsiz (kamu gelirleri ile finanse edilir) olarak ikiye ayrılır. İkincisi ise her neslin kendi sosyal güvenlik harcamalarını karşılamak üzere tasarruf yapmasını öngören "fon sistemi (capital accumulation)" dir.[310]

---

[306] David Macarov, **Social Welfare: Structure and Practice Sage Publications**, California, 1995, s. 12.
[307] ISSA, Report, s. 3; Macarov, s. 13.
[308] ISSA, Report, s. 3; Macarov, s. 13.
[309] Sosyal güvenlikte bir dağıtım sistemidir ve çalıştığın sürece öde anlamındadır.
[310] Nusret Ekin, Yusuf Alper, Tekin Akgeyik, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar: Özelleştirme Ve Yeniden Yapılanma**, İTO Yayınları, Yayın No. 1999-69, İstanbul, 1999, s. 34.

2. Sağlık Hizmetleri

Refah devletinde sosyal güvenlik gibi sağlık da en önemli temel haklardan sayılmakta, sağlık hizmeti de toplumda herkesin ihtiyaç duyabileceği, gerektiğinde kullanabileceği ve rahatlıkla ulaşılabileceği temel hizmetlerden biri olarak kabul edilmektedir. Sağlık hizmetleri refah devletinin tanımlarında yer alan insan onuruna yaraşır bir biçimde daha iyi yaşam ve çalışma ortamının temini açısından en önemli unsurlardan biridir. Bundan dolayı sağlık hizmetleri, refah devleti uygulamalarında hizmet sunumu genişliği açısından en geniş alana sahiptir.[311]

Sağlık hizmeti sahip olduğu temel özellikler[312] dolayısıyla kamu ekonomisinin üretim ve denetim alanına dâhildir. Nitekim hastalıkların bulaşıcı niteliklere sahip olabilmesi, tedavi hizmetlerinin hastaya sağladığı özel yarar yanında toplumsal yararının da olduğunu ortaya koymaktadır. Sağlık hizmetinin kamu ekonomisi alanı içerisinde devlet tarafından sunulması, tedavi ve koruyucu hekimlik hizmetinin verilmesi ile mümkün olur. Bununla birlikte, sağlık hizmetleri bireyin çalışma gücünü arttırdığından, üretim kapasitesini destekleyen bir yatırım niteliğine de sahiptir.[313]

Devletin sağlık hizmetinin sunumu için yaptığı harcamalar yanında bu alanda yaptığı araştırma ve geliştirme harcamaları da önemli bir yere sahiptir. Dünyada artan nüfus ile birlikte sağlık hizmetine olan talebin artması, bu alanda ortaya çıkan maliyet artışı ve sonuçta devletin bu alanda artan harcamaları özellikle 1990'lı yılardan itibaren sağlık hizmetini önemli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır.[314] OECD 2010 yılı sağlık harcamaları verilerine göre, 1960 yılında, sağlık harcamalarının GSYİH'ya oranı ABD'de % 5.2, İngiltere'de % 3.9, Almanya'da % 4.8 iken bu rakamlar 1990 yılında, sırasıyla % 12.2, % 5.9 ve % 8.3 olmuştur. Ülkemizde ise bu oran, 1975 yılında 2.2, 1990 yılında 2.7 olmuştur.[315] ABD dışındaki çoğu ülkelerde sağlık harcamalarının finansmanı kamu kesimi tarafından yerine getirilmektedir. Bu da kamu kesimine oldukça ağır bir yük getirmektedir. Sağlık

---

311 Clare Bambra, "Cash Versus Services: Worlds of Welfare and the Decommodification of Cash Benefits and Health Care Services", **Journal of social policy**. 34 (2), s. 196.

312 Kamu ekonomisi çerçevesinde sağlık yarı kamusal mal ve pazarlanabilir mal özelliğine sahiptir.

313 Meliha Ener ve Esra Siverekli Demircan, "Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl. 2008, C.13, Sy.1 s. 65.

314 Ener ve Demircan, s. 66.

315 OECD**, Economic, Environmental And Social Statistics: Public finance, Health Expenditure**, Paris, 2010, s. 202.

harcamalarının kısılması yönünde birçok ülke reformlara gitmiş, bu çerçevede sağlık hizmeti kapsamında sunulan imkânların dayanışmacı bir yapı yerine, bireysel sorumlulukların ön plana çıkarıldığı ve alınan hizmet karşılığında sağlık hizmetinden faydalananın maliyetin bir kısmına katıldığı bir yapı öngörülmüştür.

Sağlık alanında gündeme gelen reformlar çerçevesinde, sağlık hizmetlerinin etkin sunumu konusu da gündeme gelmiş ve kamu sektörü bu konuda yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu aşamada küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu serbest piyasa ekonomisi anlayışı ve sağlık hizmetinin küresel nitelik kazanması ile birlikte, piyasa ekonomisinin de sağlık hizmetinin sunumunda rol alması, etkinliği sağlayıcı bir uygulama olarak kabul görmeye başlamıştır. Ancak, piyasa ekonomisinin sağlık hizmetinin sunumunda daha fazla rol oynaması halinde, hizmet sunumunda etkinliğin sağlanması bakımından özel sağlık sunumunun kamu ekonomisinin denetim ve regülasyonu altında olması önemli bir unsurdur.[316] Bu yönde reformlar İngiltere, Almanya, ABD gibi birçok ülkede uygulanmıştır. Ülkemizde de ilk olarak 1980'li yılların ortalarından sonra sağlık sektöründe özel sektörün yerinin artması için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2006 yılında gerçekleştirilen dönüşüm de bu konuda önemlidir.[317]

Zaman içinde yapılan reformlarla arzu edilen sağlık alanında devletin düzenleyici bir rol alması ve kamu sağlık harcamalarının düşürülmesiydi ancak bu konudaki verilere bakıldığı zaman paradoksal bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir.[318] Kamu sağlık harcamalarının GSYİH'ya oranı ABD'de 1980 yılında % 8.0, 2008 yılında % 16.0, İngiltere'de sırasıyla % 5.6 ve% 8.7, Türkiye'de ise sırasıyla % 2.4 ve % 6.0'dır. Bugün hala sağlık hizmetlerinin sunumunda etkin olan aktör kim olacaktır tartışması sürmektedir. Devlet ya da piyasa veya her ikisi açısından da sağlık hizmetlerinde etkinliğin sağlanması, aynı zamanda ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması ve toplumsal refahın artışı için de önemli bir ihtiyaçtır. Diğer yandan refah devleti uygulamalarında devlet sağlık hizmeti alanında önemli bir role sahiptir ve bu rolün piyasaya kısa dönemde büyük ölçüde devri pek kolay görünmemektedir. Ek 14'de detaylı veriler aktarılmıştır.

---

316 Ener ve Demircan, s. 79.
317 Gümüş, s. 538-539.
318 Orhan Koçak, "Refah Devleti Işığında Sağlık Hizmetleri ve Türkiye'de Sağlık Sektöründe Gelişmeler", **İŞ-GÜÇ Dergisi** Yıl: 2011/ Cilt, 13 Sayı, 4 Sıra, 4 / No: 472, s. 17.

3. Eğitim Hizmetleri

Bireyin ve toplumun kültürel, politik, sosyal ve ekonomik gelişim sürecinin temeli olan eğitim, insan sermayesini geliştirmeye yönelik bir yatırım olduğu için, diğer yatırım türlerinden farklıdır. Eğitim; bireyin toplumsallaşması için de temel bir araçtır. İnsan sermayesinin doğası ve ekonomik büyüme, verimlilik ve rekabet gücünü arttırmadaki önemi iktisat yazınında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede, fırsat eşitliğinin ve sosyal adaletin sağlanmasında, hayat standartlarının yükseltilmesinde eğitim harcamalarının rolü büyüktür. Bilginin temel güç, eğitilmiş insanın beşeri sermaye olarak kabul edildiği günümüz ekonomik anlayışında eğitimin önemi daha da artmıştır. Bilgi üretiminin yapılabilmesi için, eğitim alanında yüksek miktarda harcamanın yapılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü eğitim harcamaları, beşeri sermaye birikiminin kaynağını meydana getirir.[319]

II. Dünya Savaşı öncesine kadar olan dönemde, parasız ilköğretimin devletçe sağlanmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiş, ancak eğitim konusundaki esas genişleme II. Dünya savaşından sonra olmuştur. Sosyal devletin kurumsallaşması ile beraber, devlet eğitim hizmetleri alanında önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bu bağlamda, devletlerin üstlendikleri en önemli sorumluluklardan biri, eğitim imkânlarının en geniş seviyede sağlanmasıdır.[320] Devam eden süreçte refah devleti, eğitimin her kademesine ilişkin sorumluluk almış, ilköğrenimden yüksek öğrenime, ücretsiz eğitim imkânları tüm dünya yaygınlaşmıştır.

Devletin eğitim alanındaki görevlerinin artması, kamu eğitim harcamalarının da artmasına yol açmıştır. Devrim gelişmekte olan ülkelerde eğitim alanındaki genişlemenin sebeplerini şu şekilde ifade ediyor. *"Bir yandan hızlı nüfus artışı, öte yandan kalifiye insan gücüne duyulan ihtiyaç her seviyedeki eğitim öğretim hizmetlerinin gittikçe genişlemesine sebep olmuş, devlet bu ihtiyacı karşılayabilmek üzere her geçen gün, bu alana biraz daha fazla kaynak ayırmaya mecbur kalmıştır. Ayrıca ve eğitim ve kültür hizmetlerinin bu ülkelerde yol açacağı dış fayda, dış maliyet sonuçları da, bu hizmetin devlet tarafından yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca kalkınma planı hedef ve ilkeleri ile tutarlı ve bu hedefler için*

---

[319] Niyazi Özker ve Çağrı Esener, "Türkiye'de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler İle Yakın Dönem Karşılaştırma**"** **Mevzuat Dergisi**, Yıl. 11, Sy. 142, Ekim 2009, http://www.mevzuatdergisi.com/2009/10a/02.htm, (27.11.2011), s. 2.

[320] Gümüş, ss. 348-349.

yeterli seviyedeki bir eğitim ve kültür hizmeti de ancak devletin bu hizmetlere sahip çıkması ile mümkündür. Görüldüğü gibi eğitim hizmetleri bilhassa gelişmekte olan ülkelerde kamu faaliyetinin genişlemesi için temel bir sebep durumundadır.[321]

Refah devletinin ortaya çıktığı ve geliştiği gelişmiş ülkelerde de sanayileşmenin başlaması ile birlikte önemli hale gelen eğitim işlevini devletler kendisi üstlenmişti, çünkü piyasa mekanizmasının böyle bir fonksiyon yüklenecek durumu yoktu. Eskinin kol gücüne dayalı üretim sisteminden, mekanik gücün üretime uyarlandığı yeni bir sisteme geçiş ve kitlesel bir üretimin gerçekleştirilmeye başlanması, yeni bilgi ve becerileri gerekli kılmış, ara ve yüksek düzeyli bir işgücüne gereksinim duyulmuştur. Bu nedenle devlet bir yandan genel eğitimi, diğer yandan da teknik eğitimi üstlenmek durumunda kalmıştır[322] ve refah devleti bu fonksiyonunu ağırlıklı olarak devam ettirmektedir. Diğer yandan refah devletinin yaşadığı dönüşüm sürecinden diğer sosyal refah hizmetleri kadar olmasa da, eğitim hizmetleri de etkilenmiştir. Neo liberal yaklaşım eğitim hizmetinin niteliğinden yani sağlık gibi bölünebilir ve pazarlanabilir olmasından dolayı bu hizmetin de piyasadaki aktörler tarafından sunumunu benimsenmiştir. Esasında bu süreçte bir taraftan eğitim alanında özel kuruluşlar teşvik edilmekle birlikte, diğer taraftan küresel rekabetle karşısında, avantaj sağlayabilmek amacıyla vasıflı emeğe sahip olunması arzulanmaktadır. İşte eğitim hizmetlerinin bu süreçten daha az etkilenmesinin sebebi budur.[323]

Bunun yanında eğitim harcamalarında kısmi artışlar söz konusudur. 1960 yılında OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının GSYİH'ya oranı % 3.5 iken 1980 yılında bu oran % 5.8 olmuş, 1995 yılında % 5.2'ye gerilemiş, 2008 yılında ise % 5.4'e yükselmiştir.

4. Ailelere, Kadınlara, Çocuklara ve Yaşlılara Yönelik Yardım Hizmetleri

Refah devletinin sunmuş olduğu sosyal refah hizmetlerinden bir diğeri de ailenin, kadınların, çocukların ve yaşlıların korunmasına ilişkindir. Aile, insan

---

[321] Devrim, ss. 127-128.
[322] Şaylan, s. 37.
[323] Gümüş, s. 547.

türünün sürekliliğini sağlayan, ilk toplumsallaşma sürecini oluşturan, karşılıklı ilişkileri belirli kurallara bağlayan, biyolojik, psikolojik, ekonomik, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir kurum olarak tanımlanmaktadır.[324] Toplumun çekirdek birimi olan ailenin üreme, çocukların bakımı ve beslenmesi, aile üyelerinin duygusal ihtiyaçlarının karşılanması gibi fonksiyonlarından başka sosyalleştirme ve kültür fonksiyonları ile sosyal ve kültürel yönü, üretim sürecine katılması ile de ekonomik yönü oluşmuştur. Çeşitli değişim ve dönüşümlerin içine girse de aile kavramı 21. yüzyılda da önemli konumunu sürdürmektedir. [325]

Refah devletinin ortaya çıkmasına zemin oluşturan sanayi devrimi, hızlı kentleşme, göç ve sanayi devriminin dayattığı yaşam biçimleri ve değerleri, aile kurumunu parçalanma ve dağılma sürecine itmiş ve temel fonksiyonlarının yerine getiremeyecek derecede zayıflamasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak ailenin bölünmesi, parçalanması, tek ebeveynli ailelerin artması, evlilik dışı bebeklerin artması, boşanma oranlarının yükselmesi, kültürel ve ahlaki değerlerde keskin dönüşümler, suç oranlarının artması, bireysel ve toplumsal anomi,[326] uyuşturucu kullanımının artması, kimlik bunalımı, toplumsal rahatsızlıklar vb. gibi insanı dolayısıyla toplumu tehdit eden sorunlar artış göstermiştir. [327] Bu sorunların en çok etkilediği kesim kadınlar ve çocuklar olmuştur ki, aile politikalarında da ağırlıklı olarak bunu görebiliriz. Refah devletinin uyguladığı sosyal politikalar, sosyal iyileştirmeyi de ihtiva ettikleri için aileye yönelik hizmetler[328] bu süreçte oldukça gelişim göstermiştir.

Refah devleti uygulamalarında aileye yönelik hizmetleri ve amaçlarını altı ana başlık altında özetlemek mümkündür:[329]

---

[324] Hakan Acar, **Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde ve Türkiye'de Aile Politikaları**, I. Aile Hizmetleri Sempozyumu, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Bilim serisi, No: 117, Ankara, 2001, s.157.

[325] İsmet Galip Yolcuoğlu, **Aile**, http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailearastirma1.htm , (25.11.2011), s. 1.

[326] **Anomi:** Toplumun sancılı bir krizle ya da ani geçişlerle sarsıldığı zamanlarda meydana gelen, normların bulunmadığı bir durumdur.

[327] Tarık Tuncay, "Avrupa Birliği Ülkelerinde Aile Politikaları ve Türkiye", **Sosyal Hizmet**, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, Haziran, 2010, ss. 1-2.

[328] Aile politikası kavramı, genel olarak devletin, doğrudan veya dolaylı olarak, aileyle ilgili olarak saptadığı tüm politika, karar ve icraatları kapsayan geniş kapsamlı faaliyetler bütünü şeklinde tanımlanabilir. Bkz. Tuncay, Aile Politikaları, 2010.

[329] Oliver Thevenon, "Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis", **Population And Development Review**, 37(1), Mart. 2011, s. 57-58; Lluis Flaquer**, Famıly Polıcy And Welfare State In Southern Europe**, http://ddd.uab.cat/pub/worpap/2000/hdl_2072_1280/ICPS185.txt, (26.11.2012).

- Fakirliğin azaltılması ve gelir desteği: Geliri düşük çocuklu ailelere özel fayda sağlamak için yapılır, genel olarak Anglo-Sakson ülkelerinde ve kısmen de güney Avrupa ülkelerinde görülmektedir. Konut yardımları da bu grup içinde yer alır.

- Çocuklara ilişkin harcamaların doğrudan tazmini: Burada amaç, nakit yardımlar ve transferler çocuklu ve çocuksuz ailelerin sahip olduğu hayat standartları arasındaki farkı azaltmadığı için çocuk gelişimi açısından önem taşıyan çocuklara ait masrafların doğrudan karşılanmasıdır.

- İstihdamın güçlendirilmesi: Burada, özellikle kadınların çalışma hayatına katılımlarının teşvik edilmesi amaçlanır. Kadın işgücünün yüksek oranda katılımı refah devletinin ekonomik ve mali sürdürülebilirliğine katkıda bulunur.[330]

- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması: Burada ise, cinsiyet eşitliğinin teminine yönelik olarak eşler arasında işlerin paylaşılmasının (çocuk bakımı dâhil) teşvik edilmesi ve vergi ve aile politikalarıyla sunulan faydalar söz konusudur.

- Erken çocukluk dönemi için destekler: Bir dizi OECD ülkesi bu hedefi göz önünde tutarak aile politikalarını dizayn etmiştir. Erken çocukluk döneminde özellikle şu faktörler önemlidir: Bu dönemde ebeveynlerin çocuklara yeterli zaman ayırması, çocuk bakımı ve okul öncesi eğitim.

- Doğum oranlarının artırılması: Nüfusun yaşlanması ve düşük doğurganlıkta ısrar, birçok ülke için, uzun dönemde ekonomik büyüme ve refah devletinin sürdürülebilirliği açısından endişe kaynağıdır. Bu yüzden nüfus artışı için çok çeşitli destekler sunulmaktadır.

Refah devletinde, bu çerçevede sunulan hizmetlerden birisi de yaşlılara yönelik hizmetlerdir. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan yaşlı ilkelerinde,

---

[330] Gosta Esping-Andersen, **The Incomplete Revolution—Adapting Welfare States to Women's New Roles**, Polity Pres, Cambridge, 2009, s. 78.

yaşlının aile ve toplum tarafından desteklenmesi, ihtiyacı olanlara uygun bakım hizmetleri sağlanması ve yaşlıya yönelik hizmetlerin çoğunun devlet tarafından sağlanması gerektiği bildirilmektedir.[331]

Refah devleti uygulamalarında yaşlılara yönelik hizmetleri ifade etmeden önce yaşlılık kavramına baktığımızda; yaşlılık, zaman faktörüne bağlı olarak kişinin değişen çevreye uyum sağlama kudreti ile organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge sağlama potansiyelinin azalması ve böylece yaşlanma ile ölüm ihtimalinin yükselmesidir. Bir başka tanımla yaşlılık, normal fizyolojik bir olgu olup, kişilerin fiziki ve ruhi güçlerini bir daha yerine gelmeyecek şekilde yavaş yavaş kaybetme halidir.[332] Buradan hareketle, istatistikli verilere bakıldığı zaman, dünya genelinde dikkat çekici bir şekilde yaşlı sayısında artış söz konusudur. Eurostat verilerine göre yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı Almanya'da 1960 yılında %11.5, 2000 yılında %16.2 iken yapılan tahminlere göre 2050 yılında %31.5, onu izleyen İtalya'da aynı oran 1960 yılında %10.1, 2000 yılında %23.3 iken, yapılan tahminlere göre 2050 yılında %35.3 ve İngiltere ise 1960 yılında %7.4, 2000 yılında %16.2 iken yapılan tahminlere göre 2050 yılında %26.6 olarak öngörülmektedir. Dolayısıyla, bu durum yaşlılara yönelik sosyal refah hizmetlerinin önem kazanmasına yol açmaktadır.[333] Ülkemiz ise, Tablo: 10'dan görülebileceği gibi AB ve OECD ülkelerine göre genç bir nüfus ortalamasına sahiptir. 2010 verilerine göre toplam nüfus içerisinde yaşlılık oranı % 6,9'dur.

Yaşlılara yönelik sosyal refah hizmetleri sunulmasının temelinde, yukarıda bahsettiğimiz gibi demografik gelişmeler son derece önemlidir. Yaşlı nüfusa yönelik hizmetlerin arkasında, ekonomik, sosyal nedenler, aile yapısındaki dönüşümler bunlara ilave olarak insani sebepler yatmaktadır. Bu sebeplere karşılık olarak yaşlılıkla ilgili olarak sunulan hizmetleri şu şekilde ifade edebiliriz[334]. İlk olarak sosyal güvenlik unsuru olarak sosyal sigorta ya da emeklilik hizmetinde, bir sosyal sigorta kurumu çatısı altında yer alanların yaşlanmaları halinde, yaşlılık sigortası kolundan kendilerine yaşlılık aylığı bağlanılması esası vardır. İkinci olarak, belirlenen yaş sınırının üzerinde bulunan ancak yeterli bir geliri olmayanlara, yaşamları boyunca

---

[331] Faruk Taşçı, Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Türk Metal İş Sendikası Yayını, Sy. 24-1, 2010, s. 175.

[332] SHÇEK, **Yalılığa Bakış**, http://www.shcek.gov.tr/yasliliga-genel-bakis.aspx, (26.11.2011).

[333] Taşçı, s. 176.

[334] Ömer Zühtü Aslan ve Yener Şişman, "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar", **Kamu-İş Dergisi**; C: 7, Sy. 2, 2003, s. 18.

düzenli olarak parasal bir ödemenin yapılması öngörülür. Sosyal amaçlı bir gelir niteliği taşıdığı için de, bu yön ve biçimde yapılan ödemeler, "sosyal gelirler" ya da "sosyal yardımlar" olarak ifade edilir. Diğer uygulama olan ve yaşlıların refah ve mutluluğunu temel alan sosyal hizmetler alanında ise; kurum bakımı yolu ile korunmaya ve bakıma muhtaç yaşlıların sağlık, sosyo-ekonomik ve psikolojik gereksinimlerinin yetişmiş kişilerce karşılanması söz konusudur.

Tablo 10: Bazı Ülkelerde Yaşlılık Oranları, 2010

Ülke	**Nüfus Yaş Kompozisyonu, 65+** (%)	**Yaş bağımlılık Oranı**[335] (%)
Avusturya	17,6	47,8
Belçika	17,4	52,2
Almanya	20,4	51,2
Danimarka	16,5	52,6
Fransa	16,8	54,2
İngiltere	16,6	51,4
Yunanistan	18,6	49,5
İtalya	20,4	52,5
Japonya	22,7	56,4
Kore	11,1	38,1
İsveç	18,2	53,3
Türkiye	6,9	48,9
ABD	13,1	49,6

Kaynak: TÜİK, **Nüfus İstatistikleri**, http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalgostergeler/tabloYilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=6&altMenuGoster=1# (27.11.2010).

5. İstihdam ve İşsizlik Yardımı Hizmetleri

Refah devleti uygulamalarında bir diğer temel alan, çalışma hayatına ilişkin konuları kapsar. Dünya sürekli büyüyen işgücü için, istihdam alanları oluşturma çabasındadır. Bu doğrultuda sosyal refahı temin anlamında, refah devletinin yükümlülüklerinden biri de istihdam ve işsizlik[336] sorunlarına çözüm bulmaktır.

---

[335] **"Bağımlılık Oranı"** çalışmayan kesimin toplam iş gücüne olan oranıdır. Bu değer 15 yaş altı ve 64 yaş üstündeki kişi sayısının, 15-64 arasında çalışabilir kişi sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır.

[336] İşsizlik, toplumda bireylerin belirli bir referans döneminde piyasa cari ücret düzeyinde çalışmaya hazır olmasına rağmen işbulamaması anlamına gelmektedir. Bkz. Ayhan Görmüş, "Küreselleşme Surecinde Baslıca İşgücü Piyasası Reformları", **Kamu-İş**; C.10, Sy. 3, 2009, s. 183.

Refah devletinin gelişim sürecinde, klasik iktisadi düşüncenin varsayımlarından vazgeçilip, Keynesyen politikaların benimsenmesi ile istihdam ve işsizliğe yönelik politikalar da daha önem kazanmıştır. Modern refah devleti ve tam istihdam politikaları aynı fikri köke sahiptirler: 1930'lar ve 1940'larda, Keynesyen tam istihdam vizyonu ve Beveridge'in evrensel refah devleti düşüncesi aynı fikri çevrede büyümüşlerdir. Bu iki düşünce, vatandaşların refahı için devletin sorumluluğunu vurgulamıştır.[337] Önceden devletin hiçbir rolünün bulunmadığı çalışma hayatına ilişkin esaslar, refah devletinin ortaya çıkmasıyla ve yukarıda belirttiğimiz Keynes ve Beveridge'in düşünceleri ile önem kazanmaya başlamıştır.

Bu gelişmelerle birlikte sonuçta devlet, bireylere çalışma imkânları sağlamak, çalışmayı desteklemek, çalışma için uygun ortam oluşturmak ve bunların gereği olarak işsizliği önlemek yükümlülüğü altına girmiştir.[338] Esas itibariyle sosyal refah devleti anlayışı, bireylere iş olanağı sağlamaktan çok daha öte amaçları bünyesinde barındırmaktadır. Bu amaçlar, bireylere iş güvenliği hakkı, işyerlerinin çalışma ve sağlık şartlarına uygun olmasını isteme hakkı, iş güvencesi hakkı, çalışma sürelerinin uygun ölçülerde olması, sosyal güvenlik, ücretli tatil, dinlenme, cinsiyete uygun işlerde çalışma, eşit işe eşit ücret ve adil ücret haklarını sağlamayı kapsamaktadır.[339] Bu çerçevede, refah devleti uygulamalarında birçok ülkede bu yönde politikalar benimsenmiştir. Ülkemizde de dünya da yaşanan gelişmelere benzer bir süreç yaşanmıştır. Refah devleti uygulamalarında istihdam ve işsizliğe yönelik hizmetleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:[340]

- Kamu Çalışma Programları: Yaygın olarak kullanılan bir programdır. Burada devlet bünyesinde doğrudan ve dolaylı istihdam söz konusudur.

- Sosyal Güvenlik Hizmetleri

---

[337] Assar Lindbeck, **Full Employment And Welfare State**, Seminar Paper, Stockholm University Institute for International Economic Studies Publ. Seminar Paper No: 617, 1996, s.1 Ayrıca http://ideas.repec.org/p/hhs/iiessp/0617.html , (27.11.2011).

[338] Gümüş, s. 339.

[339] Gümüş, s. 340.

[340] Recep Kapar, **Aktif İşgücü Piyasası Politikaları**, http://www.sosyalkoruma.net/pdf/19.pdf, (10.12.2011), ss. 343-359; David Hall, "Why We Need Public Spending", **International Journal of Governmental Financial Management**, http://www.icgfm.org/journal/2011-part1.pdf, (10.12.2010).

- Maliye politikası araçlarını kullanmak: Vergiler ve kamu harcamalarının olumlu etkisiden yararlanmak.

- Mesleki ve yeniden mesleki eğitim programları: Burada ise uzun dönem işsizlere yeniden mesleki eğitim verilmesi söz konusudur. Ayrıca kısa dönemde yoğun talep gören işlere yönelik programları da kapsar.
- İş arama ve istihdam programları: Yine işsizlere iş aranması ve istihdam edilmesi söz konusudur.

- Sübvansiyonlar: İşletmelere sunulan ücret ve istihdam desteklerini içerir.

- Engellilere yönelik mesleki eğitim programları.

- Regülasyon ve Kontroller.

Refah devleti uygulamaları beraberinde kamunun genişlemesini getirmiş ve dolayısıyla, bizatihi devlette ve devletin kurmuş olduğu KİT'ler vasıtasıyla istihdam oranları artmıştır. İşsizliğe yönelik olarak, sosyal güvenlik uygulamaları genişletilmiş, işsizlik sigortası, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin alanı genişlemiştir.[341]

6. Konut Yardımı Hizmetleri

Barınma ihtiyacı, insanların temel sosyal ihtiyaçlarından sayılmaktadır. Sosyal konut politikaları özellikle muhtaç insanların sağlıklı bir ortamda barınma ihtiyaçlarını, mümkünse kendi bütçelerine uygun olarak karşılayabilmeleri için oluşturulan politikaların bütünüdür. Sosyal konutun hedefi, her aileyi, ailenin ekonomik durumuna uygun, ödeyebileceği fiyatta, sağlık, güvenlik ve huzur sağlayacak meskenlere kavuşturmaktır.[342]

---

[341] Faruk Andaç, **İşsizlik Sigortası**, TÜHİS Eğitim Yayını, No: 66, Hermes Ofset, Ankara, 2010, s. 57.
[342] Ali Seyyar, **Sosyal Konut Politikaları**, http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642 (26.11.2011).

Sosyal Konut hizmetlerinin tarihi süreci ile ilgili olarak, Michael Harloe şu ifadeyi kullanmaktadır: *"Sosyal konut, sosyal olarak inşa edilmiş ve kendi tarihini birkaç kez inşa etmiştir".*[343] Harloe, sosyal konut tarihinin iki şekilde anlaşılabileceğini ifade etmektedir: Sadece özel dönemlerde, I. ve II. Dünya Savaşları sonrası ortaya çıkan kitleye yönelik (Mass) form ve normal zamanlarda olağan biçimde ortaya çıkan artık (Residual) form.[344]

Sosyal konut tarihine baktığımız zaman sosyal konutun ortaya çıkmasında etkili olan batı Avrupa ülkelerinde sosyal konutun esas itibariyle bir sağlık konusu olduğunu görmekteyiz.[345] Sosyal konut hizmetleri, 1800'lü yılların sonunda ve 1900'lü yılların başında bazı Batı Avrupa ülkelerinde (Fransa, Avusturya, Almanya, Belçika, Danimarka, Hollanda, İsveç ve İngiltere) başlamıştır.[346] Tablo 11'de sosyal konut programlarının başlangıç tarihleri görülebilir. Sosyal konutların ortaya çıkma sürecinde sanayileşme ve dolayısıyla kent nüfusunun artması ve sonuçta bunları izleyen sosyal adaletsizlik, ekonomik fayda (sağlıklı işçi), salgın hastalık korkusu devlet müdahalesi için uygun şartları hazırlamıştır. Bunun dışında sosyal konut hizmetlerinin ortaya çıkmasında bu ülkelerin siyasi tarihleri ve refah devletinin ortaya çıkışı ve gelişimi etkili olmuştur. Yerel yönetimlerin sosyal projelere ilave olarak, sosyal konut hizmetlerini tanımlamaları ve yerel refah devleti uygulamalarını benimsemeleri sosyal konut hizmetlerini geliştirmiştir.[347]

---

[343] Michael Harloe, **The People's Home? Social Rented Housing in Europe and America**, Blackwell, London,1995, s. 69.

[344] Harloe, s. 7.

[345] Dalton Conley ve Brian Gifford, "Home Ownership, Social Insurance, and the Welfare State", **Sociological Forum,** Vol. 21, No. 1, March, 2006, s. 58.

[346] Claire Lévy-Vroelant ve Christoph Reinprecht, L**earning From The Past? Essay Of a Comparative Approach Of Social Housing History**, http://linux01.crystalgraphics.com/view/9a691ZTcyZ/Learning_from_the_past_Essay_of_a_comparative_approach_of_social_housing_history_flash_ppt_presentation , (28.11.2011), ss. 1-5.

[347] Lévy-Vroelant ve Reinprecht, s. 12.

Tablo 11: Tarihi Süreçte Sosyal Konut Uygulamaları

Ülke	**Sosyal Konut Programlarının Başlangıcı**
Belçika	1889
İngiltere	1890
Fransa	1894-1908-1912
Hollanda	1901
Avusturya	1910

Kaynak: Claire Lévy-Vroelant ve Christoph Reinprecht, **Learning From The Past? Essay Of a Comparative Approach Of Social Housing History.** http://linux01.crystalgraphics.com/view/9a691ZTcyZ/Learning_from_the_past_Essay_of_a_comparative_approach_of_social_housing_history_flash_ppt_presentation (10.12.2011)'den derlenmiştir.

20. yüzyılda devletin genişlemesi ile birlikte konut hizmetleri giderek kamu politikası alanına girmiş ve sosyal konut hizmeti özellikle II. Dünya savaşından sonra yaşanan yeniden yapılanma ve refah devletinin gelişimi aşamasında genişlemiştir.[348] II. Dünya savaşına kadar olan dönemde, sosyal konut hizmetlerinin gelir desteği ile bağlantısı söz konusu değildi ancak savaş sonrası dönemde gelir desteği ile bağlantılı bir hale gelmiş ve vergi düzenlemeleri yapılmıştır. Diğer yandan gelir eşitsizliğini önlemek konusunda konut hizmetlerinin birincil derecede önemli olduğu kanaati yaygınlaşmıştır. Bu dönemden sonra herkes için konut görüşü hâkim olmaya başlamıştır. 1950'lerden sonra 1990'lara gelinceye kadar olan süreçte avantajlı istihdam ve ekonomik şartlar dolayısıyla sosyal konut oranları ve sahipliği bütün batı Avrupa ülkelerinde büyümüştür.[349]

Sosyal konut hizmetleri açısından, 1990'lar ve sonraki süreç ise bireyselleşme ve parçalanma dönemi olarak adlandırılmaktadır. Refah devletinin bunalımı ve neo liberal politikalar ile sosyal konut hizmetlerinde parçalanma belirginleşmiştir. Burada diğer bir önemli faktör ise bireyselleşmedir. Bu da sosyo-

[348] Tony Fahey ve Michelle Norris, **Housing And the Welfare State: An Overview**, http://www.ucd.ie/t4cms/wp9%2009%20fahey%20norris.pdf, (10.12.2011), s. 3.
[349] Peter Malpass, **Social Housing And Welfare State**, http://www.york.ac.uk/inst/chp/hsa/papers/spring04/Peter%20Malpass.pdf, (27.11.2012).

ekonomik değişimlerin sonucu olarak önemlidir. Bunlar sonuçta hayat standartları, iş istikrarı, fırsat eşitliği konusundaki eşitsizlikleri artırıcı bir rol oynamıştır.[350]

Ülkemizde ise konut alanında sosyal refah devleti anlayışı hayata geçirilememiştir. Bu alanda 1984 yılında Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı (TOKİ) kurulmuştur. TOKİ'nin son yıllarda alt gelir gruplarına yönelik konut inşa etmesi bu alandaki olumlu gelişmelerden birisi olup gerek TOKİ gerekse belediyelerce yoksullara yönelik konut projeleri uygulanmaları yaygınlaştırılarak devam etmektedir.

Refah devleti uygulamalarında yer verilen sosyal konut hizmetlerini aşağıdaki gibi ifade edebiliriz:[351]

- Devlet eliyle konut yapılması: Refah devletinin gelişim dönemlerinde devlet mülkiyetinde konut temini birçok ülke tarafından uygulanmıştır (İsveç, Almanya, Avusturya vb.)

- Sübvansiyonlar: Devletin konut üretimi için çeşitli sübvansiyonlar uygulaması.

- Vergiler üzerinden destekler: Vergi indirimleri örnek gösterilebilir.

- Regülasyonlar: Özel veya kamu sosyal konutlarında uygulanan kira kontrolleri.

Sosyal konut hizmetleri için yapılan kamu harcamalarına bakıldığı zaman görülmektedir ki 1990'lı yıllardan 2000'li yılların ortalarına kadar bu harcamalarda ciddi anlamda bir değişiklik olmamıştır. Eurostat verilerine göre konut harcamalarının GSMH'ya oranı % 0,5 civarındadır.

---

[350] Lévy-Vroelant ve Reinprecht, s. 24-30.
[351] Malpass, s. 4-5.

B. Uygulamalar Açısından Refah Hizmeti Sağlayan Birimler

Refah devletinin sunduğu hizmetlerin niteliklerine bakıldığı zaman bu hizmetlerin sunumunun refah devletinden önce de var olduğu bilinen bir gerçektir. Refah devletinin ortaya çıkışından önceki dönemlere bakıldığı zaman, bahsi geçen hizmetlerin farklı tür ve birimlerce karşılandığını görürüz. Bu dönemlerde sosyal problemlerin giderilmesi ve kendi kendine bakamayan kişilerin bu ihtiyaçlarının karşılanmasında, karşılıklı yardım ilkesi çerçevesinde, sivil kesim olarak adlandırılan aileler, dini kurumlar ve hayır kurumları etkin durumdaydı. Ancak zaman içinde ekonomik ve sosyal gelişmeyle birlikte sosyal problemler ve sosyal refah hizmetlerine yönelik beklentilerin artması, çeşitlenmesi başta devlet olmak üzere kamu yönetimi birimlerinin, kar amacı gütmeyen kuruluşların hatta özel sektörün bu hizmetlerin karşılanmasında görev almaya başlamalarına neden olmuştur.[352] Devletin ve devletten aldığı yetkiye dayanan kamu kuruluşlarının refah hizmetlerini sunmaya başlaması ve sonuçta refah hizmeti sunumunun esas itibariyle kamu kesiminin temel sorumluluğu haline gelmesi ile refah uygulamaları kurumsallaşmış, böylece refah devleti ortaya çıkmış ve giderek gelişmiştir.

Bu kısımda refah hizmeti sağlayan kurumları Tablo: 12'de şematize edildiği şekilde özet olarak ele alacağız.

---

[352] Halis Yunus Ersöz, **Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı**, http://www.iudergi.com/tr/index.php/iktisatmecmua/article/viewFile/7188/6704, (24.11.2011), s. 130.

Tablo 12: Sosyal Refah Hizmeti Sağlayan Kurumlar ve Fonksiyonları

Sosyal Kurumlar	Örgütlenme Biçimleri	Temel Fonksiyonlar	Sosyal Refah Fonksiyonları
Sivil Sektör	Aile, akraba, arkadaş, komşu	Üreme, sosyalleşme, koruma, dostluk, manevi destek	Bağımlı aile üyelerinin bakımı, aile içi mali destek
Din	Dini kurumlar	Ruhi gelişme	Bağlılarına refah, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve danışmanlık hizmetleri sağlamak
Gönüllü Sektör	Gönüllü kuruluşlar, gruplar	Karşılıklı yardım, insan sevgisi, yardımseverlik	Kendi kendine yardım, gönüllülük, topluma yönelik sosyal hizmetler
Kamu Sektörü (Merkezi ve Yerel Yönetimler)	Merkezi yönetimler ve yerel yönetimler	Toplumsal amaçlarla kaynakların yönlendirilmesi ve dağıtılması	Yoksulluğun önlenmesi, ekonomik güvenlik, sağlık, eğitim ve konut hizmetleri
Özel Sektör (Piyasa)	Üreticiler (işletmeler) ve tüketiciler (aileler)	Mal ve hizmetlerin değişimi	Mal ve hizmetlerin ticari sosyal refahı
İşyerleri	İş organizasyonları	İstihdam	Ödenekler

Kaynak*:* Neil Gilbert, Paul Terrell, **Dimensions Of Social Welfare Policy**, Massachusetts: Allyn–Bacon Publ., Fourth Edition, 1998, s. 3.'den Aktaran; Özdemir, Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karması" ve Sosyal Refah Sağlayıcı Kurumlar, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/refah_karmasi.htm, (24.11. 2012), s.15; Ersöz, s. 131.

1. Kamu Sektörü

Devlet, ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar sosyal refah hizmetlerinin temininde aile, dini kurumlar gibi geleneksel yapılarla birlikte farklı seviyelerde rol almıştır. Ancak devletin refah hizmetleri alanında temel bir rol üstlenmesi Sanayi Devrimi sonrasına denk düşmektedir. Devlet, Sanayi Devrimi sonrasında bu alandaki görevleri geleneksel kurumlardan devralmaya başlamış, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise sosyal refah alanında neredeyse tek hizmet sağlayıcı olmuştur. Bunun başta gelen nedeni, sanayileşmenin geleneksel kurumları yok etmesi ya da önemli ölçüde değiştirmesidir. Dolayısıyla devlet, bu geleneksel kurumların refah fonksiyonlarını üstlenmek ve çalışan nüfusu sanayileşmenin zorluklarından korumak üzere müdahale etmek zorunda kalmıştır.[353] Devletin bu alandaki rolü o denli önemli ve büyüktür ki, refah devleti olarak tanımlanmaktadır.[354]

[353] Özdemir, Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış, s. 8.
[354] Ersöz, s. 140.

Refah devleti ortaya çıktığı dönemde kamu sektörünün refah sunumundaki payı sınırlı iken, gelişme ve yükselme dönemlerinde devletin sunduğu hizmetlerin niteliği ve sayısı giderek artmıştır. Ülkelerin kamu yönetimi yapılanmasına göre refah hizmetlerinin sunum düzeyi de farklılaşmaktadır. Örnek olarak sağlık ve eğitim hizmetleri Türkiye'de merkezi yönetimin tasarrufunda iken, İsveç'te sağlık hizmetleri ve yüksek öğrenim hariç eğitim hizmetleri yerel yönetimler tarafından sunulmaktadır.

2. Özel Sektör

Refah hizmetlerinin temininde bir diğer aktör ise özel sektördür. Son yıllarda özel sektör ve piyasaların refah hizmetlerinin sağlanmasına katılımı, sosyal politika alanında en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Refah devleti uygulamalarında ortaya çıkan düşüş döneminin ardından piyasa sisteminin etkinlik alanı genişlemiş ve özel sektör, sosyal refah hizmetlerinin üretimi ve dağıtılmasında önemli görevler üstlenmiştir. Özel sektör veya piyasalar eğitim, sağlık, konut vb. sosyal refah hizmetlerini sağladığı gibi, çalışanları için özel emeklilik ve sağlık sigortası ve bazı sosyal politikaları doğrudan yerine getirmektedir.[355]

Ancak, başta da belirttiğimiz gibi sosyal refah hizmetlerinin temininde özel sektörün yeri tartışma konusudur. Refah devleti anlayışı içinde kamu kesimince sağlanan birçok mal ve hizmetin, Liberal yaklaşımda ise serbest piyasa sistemi içinde ya da bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurdukları kooperatifler, kulüpler, sivil toplum kuruluşları, dayanışma kuruluşları gibi gönüllü örgütlenmeler yoluyla karşılanması esastır.[356] 1980'li yıllarda liberal eğilimin giderek güçlenmesi yanında refah hizmetlerinin maliyetinin yükselmesi ve bütçe baskılarından dolayı, İngiltere'nin öncülüğünü yaptığı özelleştirme uygulamaları yaygınlaşmış, refah hizmetlerinin sunumunda özel sektör de bu alana dâhil olmuştur. Özel sektörün uygulamada bu alandaki payı artma yönündedir. Bu konuda lehte ve aleyhte görüşleri özet olarak şu şekilde ifade edebiliriz.

Refah hizmetlerinin piyasa kurumlarınca sunulmasına karşı duruş sergileyenlerin temel argümanı, bu hizmetler piyasa şartlarında sağlanmaya

---

[355] Ersöz, s. 139.

[356] İbrahim Atilla Acar ve Hüseyin Gül, **1980 Sonrasında Kamusal Mal ve Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşüm**, http://www.sdu.edu.tr/sempozyum/2006/maliye/PDF/acar_gul.pdf, (25.11.2011), s. 5.

başladığında, yeterli gelire sahip olmayan fakir bireylerin, bunlardan yararlanamayacağı endişesidir. Bu nedenle, devletin zorunlu sigorta ve sosyal programları sağlama görevine devam etmesi istenmektedir. Bu konuda özel sektör düşüncesini destekleyenlere göre ise özel kesim her zaman kendi çıkarı peşinde koşmamaktadır. Özel kesimin kendi çıkarları dışında, toplumsal yarar sağlayan faaliyetleri de başarılı bir şekilde yürüttüğü görülmektedir. Yaşanan tartışmalar ve uygulamalar, sosyal refah hizmetlerinin sorumluluğunun tamamıyla özel sektöre devrinin söz konusu olamayacağını ancak, özel sektörün bu alandaki payının tüm ülkelerde artmakta olduğunu, sosyal refah hizmetlerinin üretim ve dağıtımının rekabete açıldığını göstermektedir. Sağlık sektöründe kamunun düzenleyici ve denetleyici rolü güçlendirilirken, hizmet sunumunda özel kesimin payı artırılacaktır.[357]

3. Gönüllü Kuruluşlar

Kar amacı gütmeyen ya da hükümet dışı örgütler (Non-Governmental Organizations, NGOs) olarak adlandırılan gönüllü kuruluşlar[358] "hiçbir maddi menfaat beklentisi olmayan gönüllü insanların, önemli gördükleri toplumsal amaçlara hizmet etmek ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek için oluşturdukları örgütlerdir". Gönüllü kuruluşların zaman zaman hükümet dışı kuruluşlar olarak da adlandırılmasının nedeni, bu kuruluşların bir hükümete ait olmaması ve hükümetler arasındaki anlaşmalar sonucu değil, tamamen serbest irade ile kurulmuş olan örgütler olmasıdır.[359]

Tarihsel süreç içinde bu kuruluşlar genellikle sosyal refah hizmetlerini yerine getirmek amacıyla kurulmuşlardır ve bu alanda önemli işlevler yüklenmişlerdir. 20. yüzyılda demokrasinin yayılması ve dünya genelinde uygun yönetim biçimi olarak demokratik sistemin benimsenmesi, sivil toplumu dolayısıyla gönüllü kuruluşları güçlendirmiştir. Özellikle 70'li yılların ortalarından itibaren devletin, verimsizliği

---

[357] Özdemir, Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış, ss. 11-12.

[358] Bkz, Kotler ve Lee, s. 356.; Adnan Erdal, Ramazan Gökbunar, "Kamu Sektörünün yeniden Yapılandırılmasında Üçüncü Sektörün Rolü", **DEÜ İİBF Dergisi**, Cilt. 12, sy. 1, 1997, ss. 217-228.

[359] Hamza Ateş ve Ahmet Nohutçu "Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet", **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi** 2006,6(11), s. 248.

nedeniyle sosyal politika hizmetlerinin üretiminden çekilmesine yönelik neo-liberal eleştiriler gönüllü kuruluşları daha da önemli hale getirmiştir.[360]

Gönüllü kuruluşların üstlenmeyi tercih ettikleri işlevleri şu şekilde ifade edebiliriz.[361] Hizmet ve ortak çıkar sağlama (üyelerine veya müşterilerine sosyal hizmetler, sağlık, eğitim ve bilgi sağlama, tavsiye etme veya destekte bulunmak); toplumsal konuları takip etme ve kamu politikasını etkilemeye dönük aktiviteler, kamu duyarlılığını veya politikasını değiştirme amacı güden bir grup adına veya dava uğruna kampanyalar düzenlemek; kulis faaliyetinde bulunma veya başka türlü savunmalara girişme, dayanışma, kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek üzere etkinlikte bulunan diğer birey ve örgütlerle yardımlaşma, bilgi alışverişinde bulunma, destek verme ve işbirliğinde bulunma ve özel sektör ile kamu makamları arasında aracılık etme sayılabilir. Bununla birlikte gönüllü kuruluşların sosyal politika açısından doğrudan fonksiyon üstlendiği bir alan olarak ise fakirlikle mücadele ve fakirliğin yok edilmesi belirtilebilir.[362]

4. Aile ve Yakın Çevre

Aile ve yakın çevre, sosyal refah hizmetleri sunumunda en eski kurumların başında gelir. Enformel sektör olarak da adlandırılmaktadır[363] ve aile sivil kesimin temelini oluşturmaktadır. Geleneksel aile, sosyal örgütlenmelerin en eski örneğini teşkil eder. Aile, bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesinde ilk müdahalede bulunan kurumdur.[364]

Aileler, günümüzde dahi geleneksel sosyal refah hizmetleri görme açısından fonksiyonlarını hâlâ kaybetmemiştir. Gerçekten de aile, bugün bile karşılaşılan sorunlara ilk müdahalede bulunan kurumdur. Eğer soruna aile, arkadaş ve akrabalardan oluşan sivil kesim tarafından bir çözüm bulunamazsa, o takdirde diğer sosyal refah kurumları devreye girmektedir. Geleneklerle aralarındaki ilişki daha sıkı olan bu toplumlarda, ailenin hasta üyeleri, ana–babasını kaybeden çocukları, yaşlı bireyleri, ailenin diğer fertleri tarafından korunmakta, bu bir hak olarak görülmektedir.

---

[360] Ersöz, s. 137-138.
[361] Ateş ve Nohutçu, s. 250.
[362] Kotler ve Lee, s. 355.
[363] Spicker, Social Policy: Themes And Approaches, s. 141.
[364] Ersöz, s. 131.

Sonuçta sivil sektörün, hem devletin sosyal içerikli müdahalelerde bulunmadığı dönemlerde, hem de daha yakın zamanlarda devletle birlikte (özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde) sosyal refah sağlama görevini sürdürdüğü gözlenmektedir. Öyle ki, bu ülkelerde gerçekleştirilen sosyal harcamaların boyutuna bakıldığında, geleneksel ailelerin, muhtaç duruma düşen aile fertlerinin bakımlarını üstlenerek ve onlara destek olarak, harcama düzeyini pozitif yönde etkilediği, daha düşük kamu sosyal harcamasına yol açtığı görülmektedir.[365] Özetle sosyal politika ve refah hizmetleri açısından önceliğini koruyan aile, hem sorunların ilk aşama çözümü hem de gelir transferi ile sosyal denge açısından önemlidir.

5. Dini Esaslara Dayalı Kurumlar

Sosyal refah hizmetlerinin temini ve sunumunda diğer önemli bir birim, dini kurumlardır. Dini kurumlar sosyal refah hizmetlerinin sağlanmasına ilk dönemlerden itibaren katılan ve muhtemelen katkıları insanoğlu yeryüzünde var olduğu sürece devam edecek kurumlardır. Sosyal refahın sağlanmasında dinin önemli olmasının nedeni sosyal politikanın temellerinin din kaynaklı olmasıdır. Hayırseverlik-yardımseverlik duygusunu açığa çıkaran dinlerdir.[366]

Bütün ilahi dinlerde, yardımlaşma ve dayanışma önemli bir vurgudur. Bu çerçevede dini kuruluşlar, topluluklar ya da hayır kurumları vasıtasıyla düşkünlere, fakirlere, sakatlara, yaşlılara ve kimsesiz çocuklara yardım etmiştirler.[367] Büyük dinler, bağış yapmayı ve hayırseverliği dini bir görev haline getirmiştir. Dünyadaki insanların birçoğunun bağlı bulunduğu üç büyük din olan İslamiyet, Yahudilik ve Hıristiyanlık, toplumdaki kişiler için kollektif sorumluluk duygusu taşınmasını zorunlu hale getirmektedir.[368] Nitekim Batıdaki kilise teşkilatı, günümüzde bir sivil toplum örgütü olarak işlev görmekte ve sosyal hayatın pek çok alanında muhtaç durumdaki insanlara gönüllü hizmetler sunmaktadır. Bu yönüyle Batıdaki kilise teşkilatının, toplumdaki yardımlaşma duygusunu harekete geçiren ve yardıma muhtaç olanlarla

---

[365] Özdemir, Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış, s. 11-12.
[366] Ersöz, ss. 133-134.
[367] Aktan, **Sosyal Devletin Amaçları**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/amaclar.htm, (11.12.2011).
[368] Spicker, Social Policy: An Introduction, s. 2.

yardım etmek isteyenleri buluşturan bir sivil inisiyatif olarak görev yaptığı söylenebilir.[369]

İslam'da ise, her insanın yaşadığı ülkenin zenginliklerinden faydalanma hakkının bulunduğu ve bu hakkın toplumsal bir yükümlülük olarak her hak sahibine verilmesi gerektiği esası hakimdir. Toplumda çeşitli nedenlerle ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun duruma düşmüş kimselere yardımdan kaçınmanın dinen büyük bir günah olduğu ve ahirette de cezayı gerektirdiği yönünde dinî uyarılar vardır. Bu uyarılar neticesi yapılması gerekenler, yalnızca varlıklı insanların insaf ve merhamet duygularına bırakılmayıp, bir dizi hukukî yaptırımlarla donatılan toplumsal mekanizmalar şeklinde devreye sokulmuştur. Söz konusu maddî-hukukî müeyyidelerle desteklenen bu müesseselerin başında, zekât ve fıtır sadakası gibi dini-mali vergiler, bazı suç ve ihlallere karşı belirlenen maddi kefaretler, yakınlara verilmesi öngörülen nafakalar, adaklar, kurbanlar ve sadakalar gibi yükümlülükler gelmektedir.[370]

Din ve dini kurumların sosyal refahın teminindeki fonksiyonları hala çok etkindir. Türk toplumu da, İslam dininin mükemmelliği, geleneklerin ve kültürün zenginliği ile sosyal dayanışmayı ve refah artırıcı yardımları günümüze kadar yaşatmayı başarabilmiş ender toplumlardan biridir.

C. Refah Devleti Hizmetlerinin Finansmanında Kullanılan Araçlar

Ülkesinde yaşayan vatandaşlarının, ekonomik ve sosyal bakımdan maksimum düzeyde refah seviyesine ulaşması, bu çerçevede gelir ve servet dağılımında mümkün olduğunca denge sağlanmasını hedefleyen refah devleti, bu amaçlara ulaşmak için harcamalar yanında vergilerden de faydalanmaktadır. Gelirin ve servetin dar gelirliler yararına yeniden dağılımının gerçekleştirilebilmesi için mali güce göre vergilendirme ile ilgili tedbirlere daha yoğun ölçüler içinde başvurulması gerekir[371]. Dolayısıyla vergi, bir yandan sosyal refah harcamalarının finansmanı için

---

[369] Osman Güner, **Yoksulluk, Din ve Sivil Toplum**, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=228:yoksulluk-din-ve-sivil-toplum&catid=50:gazetelerden&Itemid=114, (11.12.2011).

[370] Güner, Yoksulluk, Din ve Sivil Toplum.

[371] Nami Çağan, **Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme**, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/305/2873.pdf, (14.11.2011).

temel bir kaynak oluştururken, diğer yandan gelir dağılımında adaleti sağlamada kullanılan etkili bir araçtır.

Devletin vatandaşlarına sunmak zorunda olduğu çok sayıda hizmet nedeniyle önemli boyutlara ulaşan harcamalarının finansmanında başvurulan temel kaynak olan vergiler yanında, borçlanma da önemli bir gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet gelirleri içinde payı genellikle düşük seviyede kalan, vergiler ve borçlanma dışındaki diğer gelirler ise resimler, harçlar, şerefiyeler, fonlar, para ve vergi cezaları, mali tekeller, mülk ve teşebbüs gelirleri ve uluslararası yardımlar olarak belirtilebilir. Bunun dışında sosyal güvenlik kurumlarını da kapsayan parafiskal kurumların gelirlerini ifade eden parafiskal gelirler de bir diğer kamu geliri türü olup, refah devleti uygulamalarının ayrılmaz bir parçası olan sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanı açısından büyük önem taşımaktadır.

Bent Greve de "Ways of Financing the Welfare State and Their Distributional Consequences" adlı çalışmasında refah devletinin en önemli finansman kaynağının vergiler olduğunu belirterek, refah programlarının finansmanında başvurulan sosyal güvenlik kesintileri, özel sigorta ödemeleri ve diğer yükümlülükleri ayrıca vurgulamıştır.[372]

Çalışmanın bu bölümünde refah programlarının finansmanında başvurulan başlıca araçları oluşturan vergiler, sosyal güvenlik kesintileri ve borçlanmayı açıklayacağız. Vergileri, gelir üzerinden alınan vergiler, servet vergileri, tüketim vergileri, çevreye ilişkin yükümlülükler olarak dört grupta, sosyal güvenlik kesintilerini ise işveren ve işçi tarafından ödenenler olarak iki grupta ele alacağız.

1. Vergiler

Refah devleti olmanın gerekleri yerine getirilirken, devletin finansman ihtiyacı da giderek artmaktadır. Ancak, refah devleti olgusu ile birlikte, giderek artan kamu harcamalarının finanse edilmesi için vergilerin de artırılması gereği bir çelişkiyi de işaret etmektedir: Artan vergi yükünün vatandaşın refah düzeyi üzerinde yol

---

[372] Bent Greve, "Ways Of Financing The Welfare State And Their Distributional Consequences" İçinde, **Comparative Welfare Systems: The Scandinavian Model In A Period Of Change**, Ed. Bent Greve, St. Martin's Press, Newyork, 1996, ss. 73-74.

açabileceği olumsuz etki. Bunu önlemek ya da en aza indirmek bakımından vergi yükünün dengeli dağılımı daha da fazla önem kazanmaktadır.

Vergi adaletine ulaşmak açısından, herkesin vergi kanunlarına göre eşit bir biçimde vergilendirilmesi anlamına gelen yatay vergi adaletinin sağlanması kadar kişilerin şahsi, ailevi, gelir durumlarının da dikkate alınarak vergilendirilmesi anlamına gelen dikey vergi adaletinin de sağlanması refah devletinin en önemli hedefleri arasında olmalıdır.

Niteliği nasıl olursa olsun, vergi, hiç şüphesiz kamu gelir türlerinin en önemlisi ve başta gelenidir. Devletin vergi yoluyla topladığı gelirlerin toplam kamu gelirleri içerisindeki payı, birçok ülkede %70 ile %90 arasında değişmektedir. Bu yüzden, vergiler, günümüzde üzerinde en çok durulan mali kaynaklardandır.[373] Aşağıda vergiler, gelir üzerinden alınan vergiler, servet vergileri, tüketim vergileri ve çevreye ilişkin yükümlülükler şeklinde dört grupta sınıflandırılarak açıklanmaktadır.

a. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Çok genel bir tanımla gelir vergileri gelir üzerinden alınan vergilerdir.[374] Bu vergiler kişisel gelir vergisi (Induvidiual Income Tax) ve kurumlar vergisi (Corporate Income Tax) olarak ikiye ayrılır.[375] Kısaca ifade edersek, kişisel gelir vergisi, kişilerin belli bir dönemde elde ettikleri irat ve kazançların safi tutarı üzerinden, kişisel ve ailevi durumu dikkate alınarak, artan oranlı tarifeye göre alınan, sübjektif ve dolaysız vergidir. Kurumlar Vergisi ise, gelir vergisini tamamlayan dolaysız, objektif bir vergidir ve belirli bir dönemde elde edilen safi kurum gelirleri üzerinden genellikle düz oranlı bir tarifeye göre alınır.

Refah devleti uygulamaları açısından bakıldığında, gelirlerin vergilendirilmesinde kullanılan vergi tarifesi artan oranlı bir özellik taşıyorsa, kişiler gelirleri arttıkça daha yüksek oranda vergi ödeyecekler, vergi adaleti ve refah

---

[373] Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Derya Kitabevi, 2008, Trabzon, s. 85.
[374] Coşkun Can aktan, Dilek Dileyici, Tarık Vural, "Vergi Ne Üzerinden Alınmalı: Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet", **Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi**, Ed.Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, Dilek Dileyici, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2006, s. 52.
[375] Devrim, s. 259-260.

devletinin gereği olarak, zengin insanların vergi yükü, yoksul kesime göre daha yüksek olacaktır.

Vergi tarifesinin oluşturulmasında kullanılan oranlar, sınıf aralıklarının açıklığı, ülkenin sosyal, ekonomik ve mali gelişmişlik düzeyine bağlı olarak ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, refah devleti olmayı hedefleyen bir ülkede, artan oranlı vergi tarifesinin özellikle ilk dilimindeki vergi oranının çok yüksek olmaması, gelir düzeyi düşük kişilerin yüksek vergi yüküne tabi olmamasını sağlama bakımından önem taşımaktadır. Özellikle gelir vergisi tarifesinin son basamaklarındaki vergi oranlarının yükseltilmesi ile birlikte, yüksek gelir düzeyine sahip olanlar, düşük gelirlilere göre daha fazla vergi ödeyecekler, düşük gelirli olan kişiler, refah devletinin sağladığı kamu hizmetlerinden daha az vergi ödeyerek faydalanacaklarından, zengin kişilerden yoksul kesime doğru gelirin yeniden dağıtımında da başarılı olunacaktır. Ancak bu tartışmalı bir konudur.[376]

Refah devleti yapılanmasında artan oranlı niteliğinden dolayı kişisel gelir vergileri her zaman önemli olmuştur. 1965 ve 2009 yılları arasında kişisel gelir vergisinin GSYİH'ya oranı açısından bakıldığında Tablo 13'te görüldüğü üzere azalan bir eğilim gösterse de kişisel gelir vergileri ana unsur olma özelliğini hâlâ korumaktadırlar. Tablo 14'te ise kurumlar vergisinin GSYİH'a oranları sunulmaktadır. Görülebileceği gibi kurumlar vergisinin aynı süreçteki payı gelir vergisine göre çok daha küçüktür.

---

[376] Artan oranlılık ve düz oranlılık tartışmalı bir konudur. Keynesyen görüş artan oranlılığı savunmuş ve gelir ve servet dağılımında adaleti sağlayacağı görüşü hâkim olmuştur, ancak liberal görüşte, artan oranlılığın çalışanı ve ekonomiye katkıda bulunan kimselerin cezalandırıldığı ifade edilmektedir. Bu konuda kısa bilgi vermek faydalı olacaktır. Artan oranlı vergiler, tek başına gelir ve servet dağılımında adaleti sağlamak için yeterli değildir ve olamaz. "Artan oranlı vergileme, fertler arasında eşit bir gelir dağılımına götürdüğü için üstün gelen bir vergileme şekli olmuştur. Ancak tek başına 'artan oranlı vergileme reel gelirin yeniden dağılımını sağlar' ifadesi doğru değildir. Bu husus mali sistemin diğer yarısı hakkında yapılan belirli varsayımlarla doğruluk kazanabilir. Eğer kamu harcamalarından yaratılan genel faydada, fertlerin elde ettiği hisse ve paylar eşitse veya aşağı yukarı eşite yakınsa, artan oranlı vergileme adil bir gelir dağılımına götürecektir. Fakat bu durum aynı esas takip edilse düz oranlı vergileme için de söz konusu olacaktır. Fertlere kamu harcamalarından sağlanan faydaya atıf yapılmaksızın artan oranlı vergilemenin, düz oranlı veya azalan vergilerden daha adil bir gelir dağılımını sağlayacağı ifade edilebilir. Ancak hiç kimse onun bir yeniden dağılım ortaya çıkaracağını söyleyemez; olabilir veya olmayabilir. Bkz. Coşkun Can Aktan, "İdeal Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme", **Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi**, Ed.Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, Dilek Dileyici, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2006, ss. 32-44.

Tablo 13: Bazı Ülkelerde Gelir Vergisi (GSYİH %)

Ülke	1965	1975	1985	1995	2000	2009
Almanya	26.0	30.0	28.7	27.5	25.3	25.3
Japonya	21.7	23.9	24.7	22.4	21.1	20.0
İsveç	48.7	46.1	38.7	33.5	33.3	28.9
Türkiye	24.8	32.9	27.5	21.6	22.2	16.4
İngiltere	33.1	40.0	26.0	28.8	29.4	30.5
ABD	31.7	34,6	37.8	35.7	41.8	33.6
OECD Toplam:	**26.2**	**29.8**	**29.7**	**26.0**	**25.4**	**24.7**

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**. 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011, s. 92.

Tablo 14: Bazı Ülkelerde Kurumlar Vergisi (GSYİH %)

Ülke	1965	1975	1985	1995	2000	2009
Almanya	2.5	1.5	2.2	2.1	1.8	1.3
Japonya	4.0	4.3	5.7	4.3	3.7	2.6
İsveç	2.0	1.8	1,7	2.8	3.9	3.0
Türkiye	0.5	0.6	1.1	1.1	1.8	1.9
İngiltere	1.3	2.2	4.7	2.8	3.5	2.8
ABD	4.0	2.9	1.9	2.9	2.6	1.7
OECD Toplam:	**2.2**	**2.2**	**2.6**	**2.6**	**3.5**	**2.8**

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**. 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011, s. 91.

b. Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Servet vergileri, hem sahip olunan serveti, hem de kişilere karşılıksız intikal eden servet unsurlarını vergilendirir.[377] Refah devletinin, ülkede yaşayan kişiler arasında mümkün olan en iyi servet dağılımını gerçekleştirmeyi hedeflediği dikkate alındığında, servet ve servet transferleri üzerinden alınan vergilerin kullanılmasının yeri ve önemi açıktır. Servet vergileri arasında yer alan veraset ve intikal vergileri, devlete gelir sağlama amacından ziyade kişiler arasında ivazsız bir biçimde ortaya çıkan servet transferleri nedeniyle ortaya çıkabilecek fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yöneliktir. Tablo 15'te seçilmiş bazı ülkelerdeki servet ve miras vergisi gelirleri belirtilmiştir. Buradan da görüleceği üzere servet vergileri toplam vergi gelirleri içindeki payı büyük olmamakla birlikte azalan bir eğilim göstermektedir.

[377] Aktan ve Diğerleri, Vergi Ne Üzerinden Alınmalı, s. 59.

İlerde de açıklanacağı üzere servet vergilerinin payı uluslararasılaşmanın etkisi ile azalma eğiliminde olmaktadır.

Tablo 15: Bazı Ülkelerde Servet Vergileri (GSYİH %)

Ülkeler	2002	2005	2006	2007	2008	2009
Avustralya	2,7	2,6	2,7	2,6	2,2	..
Avusturya	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Belçika	1,8	2,1	2,3	2,2	2,2	2,0
Kanada	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,5
Danimarka	1,7	1,9	1,9	1,9	2,0	1,9
Fransa	3,1	3,4	3,5	3,5	3,4	3,4
Almanya	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8
Yunanistan	1,5	1,3	1,4	1,4	1,5	1,3
İtalya	2,1	2,0	2,1	2,1	1,9	2,7
Japonya	2,8	2,6	2,5	2,5	2,7	2,7
Kore	3,0	2,9	3,3	3,4	3,2	3,0
İspanya	2,3	3,1	3,2	3,0	2,3	2,0
İsveç	1,5	1,4	1,4	1,2	1,1	1,1
Türkiye	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9
İngiltere	4,2	4,3	4,5	4,5	4,2	4,2
ABD	3,1	3,0	3,1	3,1	3,2	3,3

Kaynak: OECD, **Public Sector, Taxation And Market Regulation Indicators 2011**, http://stats.oecd.org/Index.aspx , (12.13.2011).

c. Tüketim Vergileri

Harcama vergileri olarak da adlandırılan tüketim vergileri, N. Kaldor'un tarifiyle bireysel tüketimin vergi konusu yapılmasıdır.[378] Harcamalar üzerinden alınan vergiler, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler şeklinde de ifade edilmektedir. Genel olarak bu vergiler, gelirin veya servetin tüketim amacıyla harcanması üzerinden alınan vergilerdir.[379]

[378] Greve, Ways Of Financing The Welfare State, s. 82.
[379] Aktan ve Diğerleri, Vergi Ne Üzerinden Alınmalı, s. 64.

Bir bireyin refah düzeyinin yalnızca elde ettiği gelir ve servet düzeyi ile değil, fakat tüketim harcamalarıyla da ölçülmesi gerektiği önemle savunulmaktadır. Çünkü bireyler, gelirlerinin yalnızca tasarruf ettikleri kısmından değil, harcadıkları kısmından da doğrudan fayda sağlamakta, bu nedenle gelirlerinin tüketime ayrılan kısmının da vergilendirilmesi gerekmektedir. Özel tüketim vergisi, katma değer vergisi (Value Added Tax) ve gümrük vergileri en yaygın harcama vergileridir. Harcama vergileri dolaylı vergi niteliğinde olup, genel olarak gayri şahsi ve düz oranlı vergilerdir.

Tüketim vergileri kaynak ayırımı fonksiyonunu olumlu yönde etkilerken, gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun nedeni, düşük gelir grubundaki ailelerin marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek gelir dilimindekilere göre daha yüksek olmasıdır. Tüketim vergisinin gelir dağlımı üzerindeki bu olumsuz etkisi, vergi indirimi adıyla özellikle ABD'de popüler olan bir yöntemle bir dereceye kadar giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yönteme göre, düşük gelirliler için zorunlu sayılan eğitim, sağlık, toplu taşımacılık ve temel gıda maddeleri için yapılan harcamaların vergisi gelir vergisinden indirilmektedir. Böylece, düşük gelir grubundaki ailelerin refahlarını yükseltici niteliktedir. Bu yöntem en çok Katma Değer Vergisi için uygulanmaktadır.

Tablo: 16'da verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere gelir vergisinden sonra önemli bir gelir kaynağıdır.

Tablo 16: Bazı Ülkelerde Tüketim Vergileri (GSYİH %)

Ülke	1965	*1975*	1985	1990	1995	2000	2008	2009
Danimarka	12,4	13.2	15.8	15.4	15.7	15.9	15.6	15.4
Almanya	10.4	9.2	9.3	9.3	10.4	10.5	10.6	11.1
Yunanistan	8.7	9.1	10.9	11.7	11.9	12.0	11.4	10.8
İtalya	10.1	7.4	8.5	10.6	10.9	11.8	10.6	10.6
Japonya	4.7	3.6	3.8	4.0	4.2	5.2	5.1	5.1
Hollanda	9.4	9.8	10.9	11.3	11.3	11.5	11.9	11.8
Y. Zellanda	6.7	6.8	7.2	12.4	12.1	11.5	11.3	11.5
İspanya	6.0	4.5	7.8	9.2	9.2	10.1	8.3	7.1
İsveç	10.4	10.0	12.6	13.0	13.4	12.7	12.9	13.5
Türkiye	5.7	4.9	4.1	4.2	6.3	10.1	11.0	11.2
İngiltere	10.1	8.7	11.7	11.0	12.0	11.6	10.3	9.9
ABD	5.6	5.O	4.8	4.8	5.0	4.7	4.6	4.5
OECD-Toplam	9.6	9.3	10.5	10.5	11.4	11.3	10.9	10.7

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**[380], 1965-2009, Paris, 2011, s. 101.

d. Çevre ile İlgili Yükümlülükler

Çevre vergileri, çevreye zararlı aktivitelerden vazgeçilmesi için bir araç olarak, genellikle enerji tüketen malların tüketimi üzerine konulur. Ayrıca, çevrecileri de daha temiz, daha etkin teknolojiler geliştirip benimseme ve bu sayede daha az vergi ödeme yönünde teşvik ederek davranış değişikliği oluşturmayı amaçlar.[381]

Kamu harcamalarının artmasına neden olan çevre kirliliğinin önlenebilmesi için, kirliliğe neden olanların bu maliyetlere vergi ödemek suretiyle katlanmaları gereği uzun dönemdir tartışılan bir olgudur. Gelecek nesillere de olumsuz etkisi olan çevre kirliliğine neden olan fabrikalar, yüksek silindir hacmine sahip araç sahipleri gibi çevreye zarar veren kesimin vergilendirilmesi yine sosyal devlet olmanın

[380] Tablo 17'de toplam vergi geliri tahsil edilmemiş toplam vergi miktarına tekabül eden sermaye aktarım oranına göre azaltılmıştır. Yalnızca sosyal güvenlik katkı payları başlığına yönlendirmelerin yapıldığı Avusturya örneği haricinde, aktarılan sermaye miktarları raporlanan vergi gelirine oranla vergi başlıkları arasında taksim edilmiştir. Ayrıca 1991 yılından itibaren rakamlar, Birleşmiş Almanya'ya aittir.

[381] ILO, **World Of Work Report, Tax Reform For İmproving Job Recovery And Equity**, ILO Publ. Geneva, 2011, s. 114.

gereğidir. Bununla birlikte kişisel tüketim sonucu veya üretim sonucu meydana gelen çevreye ait olumsuzlukların maliyetinin dağılımı zor bir konudur.[382]

2. Sosyal Güvenlik Katkıları

Refah devleti uygulamalarının finansmanı açısından, sigorta sistemi önemli bir yere sahiptir. Sosyal sigortaya katılımın zorunlu olmasından dolayı sigorta primi ödemeleri bir çeşit genel vergiye (baş vergisi veya gelir vergisi gibi) dönüşmektedir. Böylece sosyal güvenlik katkıları önemli bir gelir kaynağı haline gelmektedir.[383]

Sosyal güvenlik katkıları, işveren ve çalışan şeklinde ayrılmaktadır.[384] Sosyal katkı payları, kazanç, maaş bordrosu veya işçi sayısının bir fonksiyonu olarak vergilendirmeye ilişkindir.[385] Burada işveren kesintileri, doğrudan işverene yüklenen bir sorumluluk olarak prim alınması ve işçi kesintileri ise, işçi adına işverenden mahsup yoluyla prim alınması ya da doğrudan çalışandan alınması şeklindedir. ILO 2011 raporu, "*Gelişmiş ülkelerdeki üç vergi kaynağının (mallar ve hizmetler üzerindeki vergiler, kişisel gelir vergisi ve sosyal katkı payları) her biri toplam gelire yüzde 20'nin üzerinde katkı sağlamaktadır*" ifadesi ile sosyal güvenlik katkılarının önemini belirtmektedir. Tablo: 17'de sosyal güvenlik kesintilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payının tarihi seyri görülebilir. Ayrıca EK. 9-10-11-12'de detaylı istatistikler verilmiştir.

---

[382] Greve, Ways of Financing The Welfare State, s. 83.
[383] Greve, Ways Of Financing The Welfare State, s. 77.
[384] Ercan Duygulu ve Pınar Pehlivan, **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Maliye Hesap Uzmanları vakfı Yayınları, yayın No: 17, Ankara, 2004, s. 26.
[385] ILO, World Work Report. s. 118.

Tablo 17: Sosyal Güvenlik Katkı Payı Miktarı (Toplam Vergiler İçindeki Payı %)

Ülke	1965	*1975*	1985	1990	1995	2000	2008	2009
Danimarka	3,8	0.6	3.0	2,0	2.2	3.6	2.0	2,1
Fransa	34,2	40.6	43.3	44.1	43.0	36.1	37.3	39,3
Almanya	26,8	34.0	36.5	37.5	39.0	39.0	36.7	38.7
Yunanistan	31,6	29.5	35.6	30,2	32.4	*30,8*	34,8	34,2
İtalya	34,2	45,9	34,7	32.9	31.5	28.5	31.2	31.7
Japonya	21,8	29,0	30.3	26.4	33.5	35.2	38.8	40.9
Hollanda	30,8	38.4	44.3	37.4	41.0	39.0	37.0	36,1
İspanya	28,3	47.5	40.8	35,4	36.2	34,9	36.4	39.4
İsveç	12.1	19.5	25,0	27,2	27.6	26,4	24.9	24,5
Türkiye	5,9	9.5	14,3	19.7	12.1	18,7	25,0	24,5
İngiltere	15,4	17.5	17.8	17.0	17.8	17.0	19.0	19.7
ABD	13,3	20.5	25.2	25,2	24.9	23.4	24.9	27,2
OECD-Toplam	**17,6**	**22.0**	**22.1**	**22.0**	**25.1**	**24,6**	**25,4**	**26,6**

Kaynak: OECD **Revenue, Statistics**, 1965-2009, Paris, 2011, s. 100.
1-Toplam vergi geliri tahsil edilmemiş toplam vergi miktarına tekabül eden sermaye aktarım oranına göre azaltılmıştır. Yalnızca sosyal güvenlik katkı payları başlığına yönlendirmelerin yapıldığı Avusturya örneği haricinde, aktarılan sermaye miktarları raporlanan vergi gelirine oranla vergi başlıkları arasında taksim edilmiştir. 2. 1991 yılından itibaren rakamlar Birleşik Almanya'ya aittir.

3. Borçlanma

Denk bütçe ilkesini savunan Klasik iktisadi düşüncede olağanüstü bir kamu geliri sayılan borçlanma, refah devleti uygulamaları ve Keynesyen politikalar çerçevesinde olağan hale gelen bütçe açıklarının finansmanında devletin giderek daha sık başvurduğu bir gelir haline dönüşmüş diğer bir deyişle bütçe açıklarının olağan hale gelmesi ile borçlanma da olağan bir gelir haline gelmiştir.

Devletin üstlendiği görevlerin ve buna bağlı olarak sunduğu hizmetlerin zaman içinde sürekli artması, harcamalarının da artmasına yol açmış, bu süreçte bütçe açıkları da giderek arttığı için sonuçta devlet borçları da büyük boyutlara ulaşmıştır. Bilindiği gibi vergilerin aksine borçların faizleri ile birlikte belirli bir süre içinde geri ödenmesi gereği vardır. Dolayısıyla hızla artan borçlar, devlete beraberinde artan bir faiz yükü de getirmektedir. Burada vurgulanması gereken bir diğer husus, borçlanma ile görülen bir kamu hizmetinin gelecek kuşaklara külfet

getireceğidir.[386] Zira alınan borçların sonuçta faizi ile birlikte vergi ve benzeri gelirlerle karşılanması gerekecektir. Bu da kamunun üstlendiği görevlere ilişkin bir daralma sonucunu doğuracaktır.

Borçlanmanın ulaştığı seviyeler bazı ülkeler açısından sürdürülemez bir boyuttadır. Bu durum Tablo 18'de görülebilir.

Tablo 18: OECD Ülkeleri Kamu Borçları (GSYİH %)

Ülke	2001	2005	2008	2009	2010
Avustralya	9,552	6,312	4,922	8,195	10,966
Avusturya	60,659	62,116	59,319	64,916	65,754
Belçika	99,125	91,774	90,094	94,893	96,789
Kanada	39,713	30,235	28,642	35,716	36,073
Çek Cum.	14,669	23,164	27,102	32,496	36,625
Danimarka	52,02	39,292	32,318	37,891	39,59
Finlandiya	44,368	38,17	29,452	37,549	41,683
Fransa	48,346	53,275	53,406	61,231	67,418
Almanya	36,452	40,832	39,55	44,205	44,403
Yunanistan	109,684	110,572	110,617	127,022	147,839
İtalya	102,658	97,656	98,093	106,778	109,015
Japonya	123,521	164,498	180,783	183,53	..
Kore	17,365	27,595	29,027	32,558	31,935
İsveç	48,625	46,232	35,56	38,098	33,782
Türkiye	74,06	51,087	40,011	46,35	42,851
İngiltere	38,788	43,523	61,059	75,27	85,535
ABD	32,408	36,149	40,183	53,573	61,274

Kaynak: OECD, **Finace Statistics, Central Government Debts**, 2011, http://stats.oecd.org/Index.aspx, (8.11.2011).

[386] Cuma Çataloluk, "Kamu Borçlanması, Gerçekleşme Biçimi Ve Makro Ekonomik Etkileri: Teorik Bir Yaklaşım, Türkiye Örneği", **Balıkesir Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 12, Sy. 21, Haziran 2009, ss. 241-242.

III. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN REFAH DEVLETİ UYGULAMALARINA ETKİLERİ

Günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan ve ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve teknoloji alanında kendini gösteren bu kavram etkileri dolayısıyla refah devleti literatüründe de yaygındır. Refah devletinin bunalımı ya da krizi bağlamında etkin bir rol oynadığı ortak bir kanaattir. Bu bölümde küreselleşme kavramı ve refah devleti üzerindeki etkilerini ele alacağız.

A. Küreselleşme ve Uluslararasılaşma Kavramlarının Ayrımı

Bir sonraki bölümde ayrıntılı açıklanacak olan küreselleşme, genel olarak ifade edildiğinde, ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel, politik ve ekolojik denge açılarından global bütünleşmenin, entegrasyon ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir. Küreselleşme dünyanın birleşik hale gelmesi, tekdüze dinamikler ile oluşan bir süreç değildir. Çünkü küreselleşme, ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel boyutlu bir süreçtir.[387]

Küreselleşme ile beraber literatürde yaygın olarak kullanılan diğer bir kavram ise "uluslararasılaşma (Internationalization)"dır. Küreselleşmenin getirdiği en önemli değişimlerden birisi de çok uluslu işletmelerin gücünün artmasıdır.[388] İşletmelerin ulusal sınırlarının dışına faaliyetlerini yaymasıyla ilgili bir kavramdır. İşletmeler uluslararası pazarda yer almaya başladığında uluslararası nitelik kazanmaya da başlamaktadır.[389] Uluslarasılaşma kavramını çok sayıda tanımlama girişimi söz konusudur. Uluslararasılaşma, piyasaların uluslararası hale geldiği ve bunun sonucu olarak da ulusal hükümetlerin ekonomik politikalarının ve büyüme ekonomisinin yenilenmesinin, malların ve sermayenin sınırlar ötesi hareketleri ile şartlandığı durumu belirtmektedir. Buradan hareketle, üretim birimlerinin, sınırların olmadığı bir dünyada, faaliyetlerini en başta ulusal temellerinin bulunduğu ülkeye yönlendirmediği ve birçok ülkeyi kapsayan entegre edilmiş dahili bir iş bölümünü

---

[387] Wikipedia, **Küreselleşme**, http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCreselle%C5%9Fme, (13.12.2011).
[388] Durmuş Özdemir, "Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çok Uluslu Şirketler", **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl. 5, Sy. 18, Nisan 2002, s.238.
[389] Hakan Erkutlu ve Süleyman Eryiğit, "Uluslararasılaşma Süreci", **GÜİİBF Dergisi**, 3/2001, s. 151.

içeren devletsiz organlar olduğu anlamında, üretimin kendisinin uluslararasılaştığı durumu işaret etmektedir.[390]

Uluslararasılaşma, sermayenin küreselleşmesi sürecidir. Tarihi sürece baktığımız zaman uluslararasılaşmanın, çok uluslu işletmelerin varlığı, ihracat kavramı ve dışa açık büyüme stratejilerinin benimsenmesi neticesinde küreselleşmeden daha önce var olduğu ve küreselleşmenin tamamlayıcısı konumunda bulunduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber küreselleşme çok boyutlu bir kavram niteliğindedir ve uluslarasılaşma da küreselleşme ile beraber, tek boyutlu yapıdan çok boyutlu bir yapıya ilerlemektedir.

B. Küreselleşme Kavramı

Çağımızda, dünyada yaşanan en önemli değişimlerden, tartışmalardan birisi ve neredeyse her mecrada konuşulan ve dolayısıyla her alanda kendini gösteren kavram küreselleşmedir ve son çeyrek yüzyıldır dünya ekonomisini şekillendiren küreselleşme olmuştur.[391] Küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren, bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir.[392]

Daha önce de belirtildiği gibi, II. Dünya Savaşı'nın sonlarından küreselleşmenin başladığı 1970'li yılların ortalarına kadar olan dönem, pek çok ülkede refah devletinin altın çağı olarak adlandırılan ve sosyal refah alanında ulus devletlerin büyük gelişmeler sağladıkları bir dönem olmuştur. Ancak küreselleşmenin başlaması ve giderek ivme kazanması ile birlikte dünyada sosyal refah uygulamalarının gelişimi yavaşlamaya başlamış, modern refah devletlerinin altın çağı sona ermiştir.

---

[390] Fotopoulos, s. 21.

[391] Gülten Kazgan, **Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üni. Yay. 4. Baskı, İstanbul, 2005, s. XVII.

[392] Özlem Özkıvrak ve Dilek Dileyici "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye", **Dış Ticaret Dergisi,** Sayı: 20, 2001. s. 134.

Yaklaşık olarak 1970'li yıllarından ortalarından itibaren küreselleşme ve refah devletinin gelişimi arasındaki ilişkiye dair farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu görüşlerden bir kısmı küreselleşme ile birlikte refah devleti uygulamaları açısından artık bir sona gelindiği, bu tarihe kadar süregelen refah devleti gelişim sürecinin devam edemeyeceği yönünde iken, bir kısmı ise küreselleşme ve neo–liberalizmin hâkimiyetine rağmen, refah devleti anlayışı ve uygulamalarında herhangi bir gerilemenin görülmediği, çünkü kazanılmış haklardan geri adım atmanın o kadar da kolay olmadığı, bu nedenle refah devletinde büyük çaplı bir gerilemenin henüz beklenmediği yönündedir[393]. Küreselleşmenin refah devleti üzerindeki etkilerine değinmeden önce bu kısımda küreselleşme kavramını temel hatlarıyla açıklamak faydalı görülmektedir.

Küreselleşme, sözlük anlamıyla, uygulamada, dünya çapında bir şeyler yapma politikası, süreci ya da eylemi olarak tanımlanmakta olup, kavram en genel anlamıyla, bir coğrafi birim olarak dünyanın tümünün bütünleşmesine, yani, global bir topluma ve global bir kültüre sahip olma durumuna gelmesine işaret eder.[394] Bu çerçevede Giddens küreselleşmeyi, yerel olayların uzakta gerçekleşen olaylarla biçimlendirilmesi yoluyla, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlarken, Robertson ise gelişmenin insanlık üzerindeki etkisine işaretle, küreselleşmenin, hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yaptığını söyler.[395] Bir olgu ve devam edegelen bir süreç olarak "küreselleşme", DPT'nin 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı çalışmalarında yapılan tanımına göre, "ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlarda, bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını" ifade etmektedir. Bu yeni süreç, ekonomik alanda liberal ekonomik düzenin, politik alanda ise demokrasinin (liberal demokrasi) ön plana çıkmasına yol açmıştır.[396]

Küreselleşme süreci, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel değişimleri kapsamakta olup, çok yönlü bir süreç niteliği taşımaktadır. Bu niteliği itibarıyla da bir taraftan bir kurtuluş olarak görülüp, alkışlanabilmekte, bir taraftan da, kara bir leke,

---

393 Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 253.

394 Nihat Bulut "Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?" **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 52. Sayı 2. 2003. s. 181.

395 Antony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998, s. 66'dan aktaran; Bulut, s. 181.; Roland Robertson, **Küreselleşme**, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yay., İstanbul, 1999, s.21'den aktaran; Bulut, s. 181.

396 Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 220.

bir zulüm olarak ayaklar altına alınabilmektedir. Fukuyama gibi liberaller küreselleşmeyi barış içinde refahın bütün Dünya'ya yayılması şeklinde görürken, bir diğer gruptan Wallerstein ise küreselleşmeyi kapitalist dünya hâkimiyetinin son aşaması olarak görmektedir.[397]

Bu açıdan bakıldığında, kimi kesimler küreselleşme olgusunu fırsat olarak değerlendirirken, diğer bir kesim ise tehdit olarak algılamaktadır. Tablo 19'da küreselleşmeye çeşitli bakış açıları ve değerlendirmeler verilmiştir.

Tablo 19: Küreselleşmeye Bakışlar: Bir Karşılaştırma

Perspektifler	**Temel Özelliği**	**Aktörleri**	**Sonuçları**	**Ulus Devlet Üzerine Etkileri**
Liberal	Bütünleşme	Bireyler ve Firmalar	Demokrasi ve refah	Küresel demokratik yönetişim
Demokrat	Çelişki	Hem devlet, hem Firmalar	Hem refah, hem Yoksullaşma	Hem güçlendirici, hem zayıflatıcı etkiler
Marksist	Tahakküm	Mütehakkim Batılı Devletler	Yeni emperyalizm: Ekonomik ve siyasi bağımlılık	Emperyalist güçler sayesinde çözülme

Kaynak: ITO, **Türkiye'nin Küreselleşmesi Fırsatlar ve Tehditler**, Yayın No: 2008-1, İstanbul, 2008, s. 54.

Küreselleşme sürecinin unsurlarını şu şekilde özetleyebiliriz.[398] İlk olarak siyasi açıdan küreselleşme, devletin rolü ve görevlerinin yeniden tanımlanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde, ulus devletin hâkimiyeti sarsılmış, devletin etkin ve sınırlı bir yapıya kavuşturulması gereği yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, ulus-devlet halen ülke içinde

[397] Savaş Barkçın, "Küreselleşme: Söylem ve Gerçek", İTO, **Türkiye'nin Küreselleşmesi Fırsat ve Tehditler**, C. 1, Yayın No. 2008-1, İstanbul, 2008, s. 41-42.
[398] Bkz., Özkıvrak ve Dileyici, 2001.

gerçekleştirdiği uygulamalar, yaptığı düzenlemeler ve izlediği politikalarla ülke potansiyelini geliştirme veya israf etme konusunda belirleyici bir rol oynamakta ve bu da globalleşme süreci üzerinde etkili olmaktadır. İkinci olarak, sosyo-kültürel açıdan ise küreselleşme; demokrasi, insan hakları, özgürlük, çevrenin korunması, uyuşturucu, terör, organize suçlarla mücadele gibi tüm insanları ilgilendiren konuların uluslar üstü düzeyde ortak bir platforma taşınmasını ifade etmektedir. Diğer yandan küreselleşme, dünyadaki toplumları, ortak bir kültürü, Batı kültürünü benimsemeye yönlendirmektedir. Ancak, farklı kültürlere sahip tüm toplumların kendi kimliklerini terk ederek Batı kültürünü kabullenmelerini beklemek açıktır ki hayalciliktir ve her ne kadar tüm insanlığın ortak bir kültür etrafında birleşmesi, dünya genelinde tüm insanların yakınlaşmasını sağlayacak olsa da, bu konuda her toplumun kendi kültürel değerlerine sahip çıkmak ve korumak isteyeceği, kültürel küreselleşmeye direnç göstereceği açıktır.[399]

Son olarak, ekonomik küreselleşme ise, mal ve hizmet ticaretinde ölçeğin büyümesi, sermaye akışları, teknolojinin geniş ve hızlı yayılımının sonucu olarak dünya ekonomilerinin bağımlılığının artmasıdır.[400] Ekonomik küreselleşme, teknolojik genişlemeyle birlikte, GATT, WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede piyasa ekonomisinin önemini kavramaları, uluslararası firmaların sınır-ötesi satış yapma ve maliyeti düşürmek amacıyla daha ucuz kaynak sağlama istekleri gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme, siyasal ve kültürel boyutları da dikkate almakla birlikte, temelde, ekonomik bütünleşmeye vurgu yapar ve gerçekten de son yıllarda artan global entegrasyonun en gelişmiş ve açık bir biçimde görüldüğü alanın ekonomik küreselleşme olduğunu, küçülen dünya tezinin dayanak noktasını da küresel sermayenin oluşturduğunu söylemek gerekir. Bu doğrultuda siyasal ve kültürel alandaki yansımalar da, ekonomik küreselleşmenin birer yansıması olarak kabul edilebilir.[401]

---

[399] Özkıvrak ve Dileyici, s. 136.
[400] Gao Hanguan, **Economic Globalisation: Trends, Risks And Risk Prevention**, http://www.un.org/esa/policy/devplan/cdpbackgroundpapers/bp2000_1shangquan.pdf, s. 3. (15.12.2011)
[401] Bulut, ss. 181-184.

Ekonomik küreselleşme açısından iki unsur önemlidir, üretim ve finansman. Literatürde bu durum üretimin küreselleşmesi ve finansal küreselleşme olarak ifade edilmektedir. Ekonomik küreselleşme süreci öncesinde, mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin ve teknolojinin ülkeler arasında değişimine dayanan uluslararası ekonomik sistem, ulus devletlerin iktisat politikaları ile ulusal üretim ve finans sistemlerince yönetilirken, ekonomik küreselleşme ile birlikte üretim faaliyetinin aşamaları maliyet avantajlarına dayalı olarak çeşitli ülkelere yayılmış, dünyadaki finans piyasaları da Tokyo, Londra, New York gibi bir kaç finans merkezinin kararlarına bağlı hale gelmiştir. Küresel pazara yönelik küresel üretim faaliyeti; üretim maliyetlerini minimize edecek şekilde, üretim sürecinin farklı aşamalarının farklı ülkelerde gerçekleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Üretim alanı olarak tüm dünyayı hedefleyen çok uluslu firmaların üretim faaliyetlerini maliyetlerinde avantaj sağlayacak şekilde uluslararası düzeye genişletmeleri üretimin küreselleşmesi ile sonuçlanmıştır. Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi ise 1950'li yıllarda başlamakla birlikte, özellikle 1980'lerde hız kazanmış, sermayenin daha düşük risk altında, daha yüksek kazanç sağlayabilme düşüncesiyle sınır-ötesi alanlara yayılması sonucu ulusal finans piyasaları hızla bütünleşmiş, aralarındaki sınırlar kalkmıştır. Küresel finansın temel niteliği, en güçlü ülkeler de dahil hükümetlerin siyasi kontrolleri ve uluslararası kuruluşların etkisi dışında olması ve bu nedenle istikrarsız bir yapı göstermesidir. Bu durum ise finans sisteminin kredi yaratma fonksiyonuna bağlı olarak gelecekteki üretimi kontrol etmesi ve üretim artışının da finans kesimindeki istikrara bağlı olması nedeniyle reel kesimi de istikrarsızlıklar ve krizler karşısında zayıf bırakmaktadır. [402]

İdeolojik açıdan bakıldığında ekonomik küreselleşmenin esas itibariyle, kapitalizmin 20. yüzyılının sonlarında düştüğü bunalımı aşma çabalarını yansıttığı görülmektedir. 1929 yılında yaşadığı şiddetli depresyonu ve sosyal gerginlikleri ekonominin merkezine işgücünü koyarak, refah devleti uygulamaları ile aşan kapitalist sistem, 20. yüzyılda bu kez sermaye birikimindeki yavaşlama, kar hadlerindeki düşüklük gibi nedenlere dayalı olarak sermaye cephesinden kaynaklanan bir bunalıma düşmüştür. Bu durum ise ekonominin merkezine bu defa işgücü yerine yeniden sermayenin konması, piyasa mekanizmasının tam işlerliğe kavuşturularak, görünmez elin ekonominin tek hâkimi olması ve devletin ekonomik

[402] Özkıvrak ve Dileyici, ss. 136-137.; Robert Gilpin, "Küreselleşme, Medeniyetler ve Dünya Düzeni" Çev. Gazi İshak Kara, **Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, sy. 23, Şubat 2007, ss.21-37.

alandaki görevlerinin kural koyma, izleme ve engelleri kaldırma ile sınırlandırılması şeklindeki baskıları yoğunlaştırmıştır. Küreselleşme olgusu da, bu anlamda, serbest piyasa ekonomisinin dünya genelinde yaygınlaşması sürecinin bir bölümü niteliğini taşımaktadır.[403]

İzleyen kısımda küreselleşmenin refah devleti üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

C. Küreselleşme Sürecinin Refah Devleti Üzerindeki Etkileri

Ekonomik küreselleşme, 1970'li yılların ortalarından günümüze refah devleti uygulamaları ve politikalarında yaşanan değişimi anlamamıza yarayan önemli bir olgudur. Küreselleşme sürecinin refah devletine muhtemel etkileri üzerine başlıca iki farklı görüş vardır.[404] "Etkinlik Hipotezi" (Efficiency Hypothesis) olarak adlandırılan birinci görüşe göre, küreselleşme ile birlikte, "refah devletinden rekabet devletine" doğru bir dönüşüm başlamıştır ve bundan sonra izlenmesi gereken sosyal politikalar da bu çerçevede, iş piyasalarında esnekliğe izin vermeli ve uluslararası rekabet piyasalarının gereklerine göre şekillenmelidir. Çünkü sermaye sahipleri sahip oldukları para ve üretim kabiliyetini, dünyada daha yüksek oranda geri dönüşü olan ülkelere kaydırmaktadır.[405] Bu kapsamda ekonomik büyümeyi sürdürebilmek için, sosyal maliyetler azaltılmalı, çalışma şartları ve sosyal haklar daha esnek hale getirilmelidir. Yine bu görüşe göre artan oranlı vergi sistemleri vasıtası ile Büyük Buhran'dan 1970'lere kadar, devletin yeniden dağıtım kapasitesini artırmak mümkün olabilmiştir ancak, küresel piyasalar çağında, etkinlik ile refah arasındaki değiş–tokuş (trade–off) çok sert bir şekilde gerçekleşmektedir ve devletlerin, piyasa taleplerine karşı boyun eğmekten başka bir çaresi yoktur.

"Tazmin Hipotezi" (Compensation Hypothesis) olarak adlandırılan ikinci görüş ise, küreselleşme sürecinin refah devletinin genişlemesine yol açacağını iddia

---

[403] Özkıvrak ve Dileyici, ss. 137-138.
[404] Süleyman Özdemir, "Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**. Sayı 57. 2009. ss. 58-60.
[405] Geoffrey Garret ve Deborah Mitchel, **Globalization And The Welfare State**, Yale Uni. Press, Mimeo, 1999, s. 6.

etmektedir.[406] Küreselleşmenin bugüne kadar, refah devletleri üzerinde ciddiye alınabilecek olumsuz bir etkisi olmamış; küreselleşme süreçleri, devletin kamu refahına yönelik faaliyetlerini önemli derecede etkilememiş, refah politikalarında bazı kısıtlamalar söz konusu olsa, refah politikaları piyasa merkezli çözümlere doğru yönelmiş olsa da, bu tür politikalar acısından henüz ciddi anlamda bir geriye gidiş görülmemiştir. Hatta Rodrik, Garret, gibi çok sayıda araştırmacı, küreselleşmenin, uluslararası piyasaların bütünleşmesinden kaynaklanan güvensizlik ve eşitsizlikleri tazmin etmek amacıyla, devletlerin refah çabalarını artırmasına dahi yol açtığını ileri sürmektedir. Belirtilen bu farklı görüşler karşısında, yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sonuç, az ya da çok, küreselleşmenin refah devleti uygulamalarını ve politikalarını olumsuz bir şekilde etkilediği yönündedir.[407]

Esas itibariyle küreselleşme süreci sınırlı devlet anlayışını savunan neo-liberal iktisat politikalarının hâkimiyeti altındadır ve bu durumda refah devleti uygulamalarının az ya da çok ama sonuçta olumsuz şekilde etkilenmesi doğal karşılanmalıdır. Bulut bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:[408] *"Ekonomik boyutuyla küreselleşme, ulusal ekonomiye dayalı örgütlü kapitalizmden, içinde çok uluslu şirketlerin ve uluslararası örgütlerin egemenlik birimleri olmaya başladığı örgütsüz kapitalizme geçişe işaret etmektedir. Bu yapı içerisinde her devlet veya devlet-dışı aktör, ticaret, sermaye akımları, üretim alanları ve benzeri yollarla, farklı derecelerde, dünya ekonomisinin bir parçası haline gelmekte; bu durum, devletlerin sosyo-ekonomik yapı ve ilişkilerini değiştirmekte ve dışarı ile doğrudan ekonomik ilişki kuran kesimlerin belirleyiciliği de giderek artmaktadır. Böylece, aslında egemen ekonomilerin özelliklerine göre düzenlenmiş bu türden ilişkiler, kapitalist üretim tarzlarını ulusal düzeyden uluslararası alana taşıyarak, bütünü belirleyen bir süreç ortaya koymaktadır. Kuşkusuz bu sürece en büyük katkıyı, devletin sosyal ve ekonomik alandan çekilmesini öngören neo-liberal uygulamalar yapmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme, kapitalizmin ileri bir aşaması olarak, uluslararası sermayenin ya da çok uluslu şirketlerin devreye soktuğu ve temelde devletin ekonomik yaşamdan çekilmesini öngören bir süreçtir. Bu yönüyle küreselleşmeye,*

---

[406] Stefanie Walter, "Globalization And The Welfare State: Testing The Microfoundations of the Compensation Hypothesis" **World Values Survey Workshop in MPSA Annual National Conference**, Chicago, April3-6, 2008, s. 3.

[407] Geoffrey Garret ve Deborah Mitchell, "Globalization, Government Spending and Taxation in the OECD", **European Journal of Political Research**, Issue: 39, 2001, s. 145'den aktaran; Özdemir, Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri, s. 60.

[408] Bulut, s. 184-185.

sosyal devletin hazırladığı toplumsal uzlaşmaları gözden geçiren, bu çerçevede devletin sosyal niteliğini zayıflatan veya ortadan kaldırmaya yönelen bir olgu olarak bakılabilir."

Özetle, küreselleşme sürecine hâkim olan neo-liberal politikaların müdahaleci, aktif bir nitelik taşıyan keynesyen ekonomi politikaları ve refah devleti anlayışı ile uyuşmadığı açıktır. Neo–liberal iktisat teorisine göre serbest piyasalar rekabetin mevcudiyeti halinde kaynakların etkin dağılımını kendiliğinden gerçekleştirerek toplumsal refahın maksimizasyonunu sağlayabilirler. Dolayısıyla devletin piyasalara müdahalesi, makro ekonomik amaçlara ulaşmak için piyasaları yönlendirmesi gereksiz hatta zararlıdır. Neo-liberal iktisadın sınırlı devlet anlayışı devletin ekonomik hayattaki rolünü, piyasanın sunamadığı mal ve hizmetleri sunmak ve ekonomik hayatın işleyişine ilişkin kuralları belirleyerek, kurallara uyulmasını sağlamak olarak tanımlamaktadır. Sınırlı devletin harcamaları ve gelirleri de görevlerle orantılı olarak sınırlı olacak, diğer bir deyişle ekonomik hayatın işleyişini en düşük seviyede etkileyecektir. Sonuçta neo-liberal politikaların yükselişinin doğal sonucu, refah devleti uygulamalarının gelişiminin bir ölçüde de olsa tersine çevrilmesi, bu kapsamda sosyal refah programlarının, sosyal harcamaların ve bunların finansmanına yönelik kamu gelirlerinin kısıtlanması yönündeki baskıların ortaya çıkmasıdır.

Bununla birlikte, küreselleşme sürecine her ne kadar neo-liberal iktisadi düşünce hâkim olsa da, farklı refah devletleri üzerinde sermayenin etkisi, bu devletlerde hâkim olan ekonomik düşünce akımları tarafından belirlenmektedir. Bu çerçevede piyasa merkezli liberal refah devletlerinin (Kanada, ABD ve kısmen Avusturya ve İngiltere), uluslararası sermaye tarafından refah uygulamalarını daraltma yönünde baskılara maruz bırakıldığı, ancak Kıta ve Kuzey Avrupa demokrasilerinde ise, sermaye hareketinin etkilerinin ya olmadığı ya da olumlu yönde olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle neo–liberalizmin, Kıta ve Kuzey Avrupa piyasa ekonomilerindeki etkisi çok daha sınırlı olmuştur.[409]

Bu konuda Malcolm Waters ise şu görüşü ifade ediyor; *"Refah devleti sisteminin 1970'lerden sonra yaşadığı kriz bir devlet krizidir. Devlet bazen siyasal*

[409] Özdemir, Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri, s. 61.

süreçleri tıkayan büyük halk taleplerini karşılamakta yetersiz kalmış ve gerçek devlet gücü bürokratlara ve teknokratlara doğru kaymıştır. Refah sistemi bütün bunların sonucunda devlete bağımlı olma kültürünün yaratılması, işsizlik, iflas eden sanayiler nedeniyle derin bir kriz içine girmiştir.[410]

Sonuçta derecesi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte küreselleşme refah devletlerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. İzleyen kısımlarda küreselleşme süreci ile birlikte refah devletlerinde değişimin yaşandığı başlıca alanlar incelenmektedir.

1. Ulus - Devlet Kavramının Zayıflaması

Günümüzde küreselleşme süreci ile birlikte toplumsal yaşamın ekonomi, kültür, siyaset vb. birçok alanında dünya çapında hızlı bir bütünleşme yaşanmaktadır. Bu durum politik alanda küreselleşme sürecinin etkilerinin ne olacağı hakkında diğer bir deyişle ulus devletin geleceği hakkında tartışma ve yorumları da beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme sürecinin ulus devletler üzerindeki etkilerini anlamak açısından küreselleşme bağlamında ulus devletleri ikiye ayırmak gerekir: Etken ve edilgen devletler. Ancak küreselleşmeye ve küresel süreçlere ev sahipliği yapan ülkelerde "etkin" devletlerin de bir yönetme ve meşruiyet krizi içinde oldukları yaygın bir tartışma konusudur. Etkin ve edilgen devletlerin çözmeye çalıştıkları sorunlar birbirinden ayrışmakta ve krizin derinliği her iki devlet türü için farklılık arz etmektedir.[411]

Küreselleşme politik açıdan demokratik olarak ulus-devlet üzerinde bir hegemonya siyaseti uygulama, ulus devlet oluşumunu zayıflatma bilincine dönüktür. Ulus-devlet olgusunun meşruiyet kaybını dünya düzeyinde büyük dönüşümler sonucu ortaya çıkan bunalımlara ve dolayısıyla küreselleşmeye bağlamak, küreselleşmenin tanımı gereği zorunludur. Çünkü küreselleşme, doğrudan ekonomik güçler hâkimiyetinin, uluslar üstü sermaye gücünün bunalımdan çıkmak için toplumsal, siyasal, kültürel ve teknolojik alanlara yeni anlamlar katma, dünyayı tek

---

[410] Malcolm Waters, **Globalization**, Routledge, Londra, 1995, ss. 99-100'den aktaran; Barkçın, s. 45.
[411] Barkçın, ss. 47-48.

bir Pazar haline dönüştürme çabalarıyla ilintilidir. Bu çabaların sonucu, birincisi sanayi toplumundan bilgi toplumuna, ikincisi Fordist[412] üretim biçiminden esnek üretim biçimine, üçüncüsü moderniteden postmoderniteye, dördüncüsü ise ulusal devletler düzeyinden küreselleşmiş bir dünyaya geçiş üzerine yoğunlaşmaktadır.[413]

Küreselleşme sürecinde ulus-devlet, demokratikleşme, yerelleşme, saydamlık, katılım, esneklik, hesap verilebilirlik gibi güçlü eğilimlerin yoğun baskısı altında yeniden şekillenmeye zorlanmakta; bu çerçevede devletin küçülmesi, deregülasyon, özelleştirme, siyasal reformlar, sosyo-ekonomik politikaların dönüşümü gibi stratejiler, ülkelerin temel politikaları haline gelmekte ve ulus-devletin geleneksel politika araçları giderek zayıflamaktadır. Özellikle küreselleşmenin temel dinamiğini oluşturan teknolojik devrim, kurulu devlet hiyerarşileri, örgütsel yapıları, yönetim süreçleri ve hizmet sunma biçimleri üzerinde büyük baskılar oluşturmakta, bu gelişmeler, kuşkusuz kamu yönetimini de etkilemektedir. Kamu yönetiminde daralmanın yanı sıra, kamunun yönetim anlayışındaki değişme, yönetimin demokratikleşmesi ve şeffaflaşma, bu dönemde öne çıkan başlıca eğilimlerdir.[414]

Diğer yandan ulus–devletin gerilemesi ile refah devletinin zayıflaması, diğer bir ifadeyle refahın adil dağılımının bozulmaya başlaması arasında dolaysız bir bağ olduğu açıktır. Dolayısıyla, küreselleşme, neo–liberalizm, ekonomilerin uluslararasılaşması, ulus–devletin zayıflaması gibi unsurların, hep birlikte refahın adil dağılımı üzerinde olumsuz bir rol oynama potansiyeline sahip olduğunu kabul etmek gerekir. Gerçek hayattaki gelişmeler de bu unsurların son çeyrek yüzyıla kadar sosyal adalet ve sosyal politika anlayışında yaşanan gelişmelerde bir durağanlık ve geriye gidişe yol açtığını göstermektedir.[415]

Sonuçta ulus devletin, sınırları aşan ekonomik ilişkiler dolayısıyla, ulus-üstü sermaye ve onu destekleyen aktörlerce dışarıdan kuşatılmış olduğu görülmektedir. Bu durum, sermayenin ulus devlete ihtiyacı kalmadığı, tersine kendisinin ulus devletin eylemlerini yönlendiren bir aşamaya geldiğinin bir göstergesi olarak kabul

---

[412] Fordist Üretim Biçimi: Hareketli üretim bantları, özel amaçlı takım tezgâhları aracılığıyla standartlaşmış malların kitlesel seri üretiminin öngörüldüğü, ürün standartlaşmasının üretimin verimliliğini artırdığı ve artan istemin de bu standartlaşmayı hızlandırdığı ve otomobil üreticisi Henry Ford'un geliştirdiği üretim biçimi.

[413] Kocacık, s. 194.

[414] H. Ömer Köse. "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü." **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 49. Nisan-Haziran 2003. s. 3.

[415] Özdemir, Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri, s. 75.

edilebilir. Fakat sonucun, ulus devletin erimesi, ortadan kalkması ya da egemenlik olgusunun bütünüyle bittiği şeklinde yorumlanmasının yerinde bir tutum olup olmadığı tartışmalı bir konudur.[416]

2. Sosyalist Yönetimlerin Çöküşü ve Liberalizmin Yeniden Yükselişi

20. yüzyılın sonundaki en önemli gelişmelerden biri sosyalizmin çöküşüdür. Bu durum kapitalist sistemi dünya genelinde hakim ve rakipsiz bir ekonomik sistem konumuna getirmiştir. Gerçekten de Sovyetler Birliği'nin parçalanmasını izleyen yıllarda eski sosyalist ülkelerin de neo-liberal politikalara doğru bir dönüşüm süreci içine girmiş olmaları küreselleşme süreciyle bu dönüşüm arasındaki karşılıklı etkileşimi arttıran ve azgelişmiş ülkelerde "başka alternatif yok" söylemini yaygınlaştıran bir etkiye yol açmıştır.[417]

Refah devletinin ortaya çıkışı bölümünde ifade edildiği üzere, refah devletinin ortaya çıkmasındaki önemli unsurlardan birisi sosyalizmin varlığı ve liberal sisteme karşı bir tehdit olarak görülmesiydi. Refah devleti, laissez–faire kapitalizmi ile devlet sosyalizmi arasında "orta bir yol" olarak ortaya çıkmıştır. 1980'lerin başından itibaren, sosyalizm korkusu giderek azalmış, Batı'da, özellikle İngilizce–konuşulan ülkelerde, neo–liberal fikirlerin yeniden dirilmesiyle sağa doğru bir dönüş başlamıştır.

Böylece, küreselleşme, rakipsiz bir konumda bulunan kapitalizmi, yani piyasa ekonomisi, demokrasi ve hukuk devletinden oluşan bu sosyo–ekonomik düzeni, bir model olarak dünyaya sunmuştur. Liberalizmin tekrar etkin hale gelmesi refah devletlerini de etkilemiştir. Refah devletleri de, büyük ölçüde rekabete dayalı yeni dünya düzeninde, küçülme ve kendilerine çekidüzen verme ihtiyacı hissetmiş, bunun bir göstergesi olarak özelleştirme tüm dünyada popüler bir uygulama olarak baş tacı edilmiş, devletler, görevlerini yeniden gözden geçirme gereği duymuştur.[418]

---

[416] Bulut, s.187.
[417] Fikret Şenses, **Neo-liberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?** İçinde İTO, Türkiye'nin Küreselleşmesi Fırsat ve Tehditler, C. 1, Yayın No. 2008-1, İstanbul, 2008, s. 4.
[418] Özdemir, Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri, ss. 64-65.

3. Devletin Ekonomik Rolü, Bütçe ve Maliye Politikaları

Yakın dönemlere kadar çoğu ülkede hâkim olan Keynesyen politikalar ve refah devleti uygulamalarına bağlı olarak devletlerin bütçe politikalarını da kapsayan maliye politikaları aracılığıyla ekonomiyi yoğun bir şekilde yönlendirmelerinin ve kamu kesiminin bu doğrultuda ekonomiye sürekli ve önemli müdahalelerinin piyasa ekonomisinin işleyişini olumsuz yönde etkilediği ve kaynakların giderek daha fazla kısmının kamu eliyle kullanılmasının birçok ülkede olumsuz sonuçlarının tecrübe edildiği (düşük verimlilik ve büyüme oranları, artan işsizlik, yüksek faiz oranları, finansal krizler gibi) bilinmektedir. Küreselleşme süreci ve neo-liberal iktisadi düşüncenin yükselişi ile birlikte ekonomide devletin rolü tüm ülkelerde gözden geçirilmeye başlanmış; Keynesyen politikalar ve devletin ekonomideki müdahaleci ve aktif rolü ile ilgili yoğun tartışmalar başlamıştır. Bu çerçevede devletin ekonomik görevlerinin ve piyasaya müdahalelerinin azaltılması, kamu refah programlarının daraltılması ve refah sunumunda sivil toplum kuruluşları ve piyasa aktörlerine daha fazla güvenilmesine yönelik eğilimler gündeme gelmiştir. Esas itibariyle bu eğilimler, Keynesyen politikalar ve refah devleti uygulamaları sonucu yüksek boyutlara ulaşan kamu harcamaları ve bu kapsamda kamu sosyal harcamalarının sınırlandırılması ile giderek ciddileşen bir sorun haline gelen yüksek bütçe açıkları, vergi yükü ve borçlanma düzeylerinin kontrol altına alınması amacına yönelmektedir.

İzleyen kısımlarda ayrı başlıklar altında küreselleşmenin kamusal hizmet sunumu, kamu harcamaları ve devlet gelirleri üzerindeki etkilerine yer verilmektedir.

a. Kamusal Hizmet Sunumu

Refah uygulamalarının kurumsallaşması ve refah devletlerinin kurulması ile birlikte devletler Anayasal düzeyde sosyal refahı sağlama görevini üstlenmiş, vatandaşların da böylece devletten sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, konut gibi hizmetleri talep etme hakkı doğmuştur. Devletçe sunulan refah hizmetleri, vatandaşlar açısından sahip oldukları sosyal hakların gereğinin devletçe yerine getirilmesini ifade etmiştir. Ancak zaman içinde vatandaşların devletten beklentileri de sürekli artmış ve refah hizmetleri de giderek artmış ve çeşitlenmiştir.

Özellikle son yirmi yılda iş piyasasının yeniden yapılanması, demografik dönüşüm ve ekonominin küreselleşmesi, yüksek işsizlik, nüfusun yaşlanması, hasta ve özürlü vb. kişilerden oluşan grupların büyümesine yol açmış ve refah devleti hizmetlerine olan talebi artırmıştır.[419] Diğer yandan ulusal ve küresel düzeyde yaşanan ekonomik ve finansal krizler de toplumlarda desteğe muhtaç kişilerin sayısını arttırmaktadır. Günümüzde tek ebeveynli hanelerin artması, yükselen yoksulluk oranları, artan hareketlilik ve sosyal güvenlik sistemlerinin rolüne ilişkin beklentilerin değişmesi gibi çeşitli sorunlar nedeniyle sosyal güvenliğe her zamankinden daha fazla gereksinim duyulmaktadır.[420]

Son yıllarda sosyal refahın sağlanmasında sadece devletin değil aynı zamanda ailenin, gönüllü organizasyonların ve piyasanın da etkin olması gerektiği; gönüllü organizasyonların özellikle yoksul insanlara ulaşmada pek çok kamu kurumundan daha etkin ve az maliyetli hizmet sağlayabileceği ileri sürülmektedir. Bu bakımdan sosyal sorumlulukların sadece devletin sorumluluğu olmaktan çıkıp geniş organizasyonların sorunu haline gelmesi, devletin mağdurların sığınabileceği son çare olmaktan çıkması yönünde eğilimler gündeme gelmektedir.[421] Vatandaşlar, halen refah devletini sosyal adaletin temel uygulayıcısı olarak görmekte, dolayısıyla ondan beklentilerini de sürdürmektedir. Özellikle çok güçlü bir sosyal dayanışma geleneğine sahip olan Avrupa ülkelerinde kamuoyunun refah devletine verdiği destek oldukça güçlüdür ve sosyal dayanışma geleneği, her ne kadar çözülme süreci yaşıyorsa da, henüz tamamen çözülmemiştir.[422]

b. Kamu Harcamaları

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal politikalar hızla artış göstermiş, devletin sorumluluğu vatandaşlarını ekonomik sorunlara karşı korumak ve onlara belli bir refah sağlamak olarak görülmüş ve "Beşikten Mezara Refah Devleti" anlayışının çoğu gelişmiş ülkede hâkim olmaya başlaması ile birlikte giderek çok daha fazla refah harcaması yapılmıştır.[423]

---

[419] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti s. 280.
[420] Özlem Işığıçok, "Küreselleşme Sürecinde İnsana Yakışır İş." **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 56. Kitap. İstanbul 2009, s. 318.
[421] Ramazan Gökbunar, Harun Özdemir ve Alparslan Uğur "Küreselleşme Kıskacındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları." **Doğuş Üniversitesi Dergisi,** Cilt 9. Sayı: 2. 2008. s. 168.
[422] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 282.
[423] Gökbunar ve Diğerleri, s. 165.

Ancak 1970'lerin ikinci yarısından itibaren refah harcamalarının artık ciddi boyutlara ulaştığı ve bu harcamaların finansmanının giderek güçleştiği, ülkelerin milli gelirden gereğinden fazla kısmı sosyal refah harcamalarının finansmanına ayırdığı ve bu durumun ülke ekonomisi açısından olumsuz sonuçlar doğurduğu konusunda yoğun tartışmalar gündeme gelmeye başlamıştır. Yüksek vergi yükü ve borçlanma düzeylerinin sürdürebilirliği yanında bunların ekonomik verimliliği azaltıcı yöndeki baskıları hem genel olarak kamu harcamaları hem de özel olarak sosyal harcamaların yeniden gözden geçirilmesi gereğini doğurmuştur.

Bu şartlar altında neo-liberal politikaların yükselişi ve devletin ekonomik rolünü sınırlandırmaya ilişkin eğilimlerin de yaygınlaşması sonucu birçok ülkede devletin görevleri ve bu kapsamda refah programları ile birlikte genel kamu harcamaları ve özel olarak sosyal harcamalar yeniden değerlendirilmeye, mevcut şartlara uygun şekilde yeniden yapılandırılmaya, genel olarak sınırlandırılmaya başlanmıştır. Bu alanda ortaya çıkan reform çabaları çerçevesinde genel ve özellikle sosyal kamu harcamalarındaki değişimleri şu şekilde özetleyebiliriz:

İşsizlik sigortası, aile yardımları ve malüllük yardımları gibi gelir desteği sağlayıcı "pasif" politikalar yerine, bu yardımlara hak kazanma şartlarını zorlaştıran, yararlanma süresini kısaltan ve istismarı önleyici önlemler getiren, dolayısıyla işgücünü piyasada aktif olarak tutmayı amaçlayan politikalara yönelinmiş, başta sosyal güvenlik ve sağlık harcamaları olmak üzere bütün sosyal harcamaların düzeyi, gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak uygulanan önlemlere rağmen, harcamaların seyrine ilişkin verilere ve gerçekleştirilen amprik çalışmalara bakıldığında, birçok gelişmiş ülkede yüksek oranlı işsizliğin bir türlü düşürülememesi, demografik değişimler sonucu nüfusun yaşlanması, yalnız yaşayan annelerin sayısının artması, artan sosyal refah hizmetleri, vatandaşların daha iyi kamu hizmeti beklentisi gibi nedenlerle harcamaların artma eğilimini sürdürdüğü, azalmanın beklenenin altında gerçekleştiği tespit edilmiştir.[424]

1975 sonrası dönemde genel kamu harcamaları ve özel olarak sosyal kamu harcamalarının seyrine ayrı ayrı bakıldığında, refah devletlerinin olgunluk döneminin

[424] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, ss. 266-267.

sonuna kadar, her iki harcama türünde de sürekli artışlar meydana geldiği fakat, yeni dönemde bu sürecin artık değiştiği görülmektedir. Bu açıdan, refah devletlerine bakıldığında, GSMH içindeki toplam kamu harcamaları ortalamasının biraz düşmeye başladığı, diğer yandan, GSMH içindeki sosyal harcamaların payının ise genel olarak yükseldiği görülmektedir. Tablo: 20'den de görüleceği üzere OECD'nin 2011 yılına ait çalışmasına göre kamu sosyal harcamalarında 1980-2005 döneminde genel olarak bir artış eğilimi söz konusudur. 2005-2007 döneminde de ciddi bir gerileme eğilimi olmayıp, bazı ülkeler için çok az da olsa bir artma eğilimi görülmektedir. Dolayısıyla genel harcamalar çeşitli nedenlerden dolayı azalma içinde olsa da, kamu sosyal harcamalarında bu tür ciddi bir eğilimin olmadığı, yani, bütün baskılara rağmen, refah devletlerinin direnç gösterdiği görülmektedir.

Tablo 20: Kamu Sosyal Harcamaları(GSYİH%)

Yıl	1980	1995	2000	2005	2007
Avustralya	10,282	17,148	18,2	16,905	16,499
Avusturya	23,771	27,651	27,674	28,228	27,258
Belçika	23,624	26,306	25,411	26,444	26,34
Kanada	13,656	18,89	16,5	17,019	16,856
Danimarka	24,76	29,415	25,957	27,441	26,349
Fransa	20,76	28,713	28,001	29,315	28,746
Almanya	23,966	28,299	27,856	28,36	26,243
Yunanistan	10,242	17,341	19,155	20,964	21,329
İtalya	18,781	23,62	25,011	26,45	26,406
Japonya	10,703	14,715	17,239	19,12	19,257
İspanya	15,548	21,408	20,436	21,407	21,579
İsveç	27,163	32,374	28,966	29,506	27,695
Türkiye	3,223	5,594	..	9,873	10,476
İngiltere	16,776	20,459	19,3	21,383	21,319
ABD	13,519	15,838	14,846	16,174	16,504
OECD - Toplam	15,874	20,09	19,5	20,369	19,83

Kaynak: OECDstat, Public Social Expenditure. http://stats.oecd.org/Index.aspx (13.12.2011)

c. Kamu Gelirleri

Genel olarak kamu hizmetlerinin ve özel olarak refah devleti uygulamalarının finansmanında en önemli unsur vergilerdir. Vergiler yanında borçlanma da önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Vergiler ve borçlanma belki de refah devleti

uygulamaları açısından en çok tartışılan konulardır. Bu kısımda küreselleşme sürecinin bu iki unsur üzerindeki etkilerini ele alacağız.

i. Vergiler

Birçok ülkede sosyal refahın finansmanı devletin temel kaynağı olan vergilere dayandırılmıştır. Ancak sosyal kamu harcamalarının ve genel olarak kamu harcamalarının giderek artması ile birlikte vergiler de artmış, sonuçta vergi yükü giderek yükselmiştir. Ayrıca Keynesyen ekonomi politikalarının etkisi ile açık bütçe politikalarının yaygınlaşması sonucu borçlanma düzeyleri de büyük boyutlara ulaşmıştır. Borçlar da faizleri ile birlikte sonuçta vergi gelirlerinden ödendiği için vergiler artmış ve yüksek vergiler, toplumda vergiden kaçınmayı da beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme sürecinde, genel olarak, toplam vergi yükünün düşürülmesi, artan oranlı vergilerden düz oranlı vergilere geçilmesi, gelir vergisi matrahının gelirden tüketime kaydırılması ve vergi düzenlemelerinin salt çoğunluk yerine nitelikli çoğunlukla yapılabilmesi ilkesi benimsenmektedir. Küreselleşmenin, vergi üzerinde çok genel olarak iki etkisinden bahsedilebilir. İlki kamu gelirleri üzerinde yaptığı değişim, diğeri ise sanal ödeme araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte vergi idaresinin bunlar üzerindeki kontrolünün güçleşmesidir. Kamu gelirleri, devletin kamusal ihtiyaçlarını yerine getirebilmek amacıyla kişi ve firmalardan aldığı zorunlu ve karşılıksız paralardır. Devlet bu yetkiyi vergileme gücünden almakta ve bu durum gerek anayasalarda ve gerekse kanunlarda belirtilmektedir. Ancak küreselleşme süreciyle birlikte bu yetkinin kullanımından ekonomik ve mali açılardan zorluklar ortaya çıkmıştır.[425] Küreselleşmenin vergiler üzerindeki diğer etkilerini özetleyen kanaatler aşağıdaki gibidir:[426]

- Öncelikli olarak refah devleti uygulamaları ve yüksek vergi oranları, küreselleşme ile beraber neo-liberal politikalara geçişi hızlandırmıştır.

---

[425] Harun Cansızlar, Küreselleşmenin "Türk Devlet Bütçesine Etkileri", **Maliye ve Finans Yazıları**, Yıl: 22 Sayı:80 Temmuz, 2008, s. 84.

[426] ILO, World Work Report, ss. 96-114; İstiklal Y. Vural, "Globalleşme, Vergi politikası ve Vergi Reformları", **Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi**, Ed.Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, Dilek Dileyici, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2006, ss. 91-112.; Özdemir, Küreselleşme sürecinde Refah Devleti, s.274-277; Cansızlar, s. 85.

- Uluslararasılaşma etkisi ve küresel rekabetin getirdiği sınırlar, vergi yükünde bir azalmaya sebep olmuştur.

- Vergi yükü sermaye kesiminden çalışan kesime doğru kaymıştır.

- Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan elektronik ticaret, tercihli vergi rejimleri, uluslararası transfer fiyatlaması, ülke dışı alış verişin yoğunlaşması ve yeni finansal araçların ortaya çıkışı gibi diğer gelişmeler sonucunda vergi idarelerinin mükellefleri nasıl vergilendirileceği ile ilgili sorunlar doğmuştur.

- Küresel ticaretin yoğunlaşması sonucu vergi sistemleri birbirine yakınlaşmıştır.

- Üst gelir dilimlerinde vergi oranlarının düşürülmesi nedeniyle, en üst kişisel gelir vergisi oranları 2003 yılında yüzde 31,4'ten, 2009 yılında yüzde 29,1'e inmiş, küresel anlamda düşüş göstermiştir. Kişisel gelir vergisi gelirleri düşmeye başlamış bile olsa, en üst vergi oranları arttırılmamıştır.

- Küreselleşme sürecinde rekabet ve üretimde sınırların olmayışı dolaysız vergileri zayıflatırken, dolaylı vergileri öne çıkarmış, kurumlar vergisi oranları da düşme eğilimi göstermiştir. Ortalama olarak, 2003 yılında yüzde 29.5 olan kurumlar vergisi oranı, 2010 yılında yüzde 25'e düşmüştür.

- Tüketim vergileri ve bu kapsamda Katma Değer Vergileri (KDV) özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ekonomilerde, vergi gelirlerinin ana kaynağı haline gelmiştir.

Tablo 21'de vergi gelirlerinin GSYİH'ya olan oranları verilmiştir. Buradan da görüleceği üzere vergi gelirlerinde bir azalma eğilimi olsa da hala yüksek oranda bir katkı söz konusudur.

Tablo 21: Bazı OECD Ülkeleri Toplam Vergi Gelirleri 2010 (GSYİH %)

	1965	1975	1980	1990	2000	2008	2009	2010
Ülke								
Avustralya	20,4	25,1	25,9	27,7	30,2	27,0	25,9	..
Avusturya	33,8	36,6	38,8	39,6	43,0	42,7	42,6	41,9
Belçika	31,1	39,4	41,2	41,959	44,7	44,0	43,1	43,7
Kanada	25,6	31,9	30,9	35,8	35,6	32,2	32,0	30,9
Danimarka	29,9	38,3	43,0	46,5	49,3	48,0	48,0	48,1
Finlandiya	30,4	36,5	35,7	43,7	47,2	42,9	42,6	42,1
Fransa	34,1	35,5	40,1	42	44,4	43,5	42,3	42,8
Almanya	31,6	34,3	36,4	34,8	37,4	36,4	37,3	36,3
Yunanistan	17,8	19,4	21,5	26,1	34,0	31,4	30,0	30,9
İzlanda	26,2	29,9	29,6	30,9	37,2	36,6	33,8	36,2
İrlanda	24,9	28,7	31,0	33,0	31,2	29,0	27,8	27,9
İtalya	25,5	25,3	29,7	37,8	42,2	43,2	43,4	42,9
Japonya	18,0	20,6	25,1	28,9	27,0	28,3	26,9	..
Kore	..	14,9	17,0	19,4	22,5	26,5	25,5	25,0
Hollanda	32,7	40,7	42,9	42,8	39,5	39,1	38,2	..
Yeni Zelanda	23,8	28,3	30,4	36,9	33,14	33,5	31,5	31,2
Norveç	29,6	39,2	42,4	40,9	42,6	42,9	42,9	42,8
Portekiz	15,8	19,1	22,2	26,8	30,9	32,5	30,61	31,2
İspanya	14,6	18,44	22,5	32,4	34,1	33,3	30,6	31,6
İsveç	33,2	41,2	46,4	52,2	51,4	46,4	46,7	45,7
İsviçre	17,4	24,3	25,1	25,7	30,0	29,0	29,7	29,8
Türkiye	10,5	11,8	13,3	14,8	24,1	24,2	24,6	25,9
İngiltere	30,4	34,9	34,8	35,4	36,3	35,7	34,3	35,0
ABD	24,6	25,5	26,4	27,3	29,5	26,3	24,1	24,8
OECD - Total	25,4	29,3	30,9	33,1	35,3	34,6	33,7	..

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**, 2011 Çevrimiçi: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG Erişim:11.12.2010

ii. Borçlanma

Genel olarak kamu sosyal refah uygulamalarının finansmanı devletin temel kaynağı olan vergilere dayandırılmış olduğu için zaman içinde sosyal harcamaların ve genel olarak kamu harcamalarının giderek artması ile vergiler de arttırılmış ve vergi yükü giderek ağırlaşmıştır.

Diğer yandan vergi gelirleri yanında borçlanma da refah devletinin önemli bir finansman aracı haline gelmiştir. Özellikle refah devletinin genişleme döneminde ortaya çıkan aşırı borç yükü, istikrarsızlığa sebep olmuştur. İstikrarsızlık ise yatırımları etkilemiştir. Diğer yandan piyasaların büyük ölçüde bütünleşmesi sonucunda, herhangi bir ülkenin mali piyasasında oluşan istikrarsızlık, uluslararası mali piyasalara kolayca yansımakta bu ise küresel krizlere neden olmaktadır.[427] Bunun önüne geçebilmek için uluslararası kuruluşlar ve ülke birlikleri önlemler alınmıştır. Washington Konsensüsü, Amsterdam Kriterleri buna iyi bir örnektir.

Borçlanma, borç alındığı dönemde olmasa bile geri ödemesinin yapıldığı dönemde, yine ya borçlanmaya gidilerek ya da vergilerden finanse edilmekte olduğundan, gelecek dönemde kişilerin vergi yükünü artırarak refah seviyesini düşürebilen bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Tablo. 22'de borçlanmaya ilişkin veriler, borçlanma açısından dramatik bir görüntü sergilemektedir.

Tablo 22: G-20 Ülkeleri Borç Dinamikleri 2010[428]

	Gelişen Ülkeler AB Üyesi Değil	**Gelişmiş Ülkeler AB Üyesi Değil**	**Gelişen Ülkeler AB Üyesi**	**Gelişmiş Ülkeler AB Üyesi**
2008	43.5 (40.6)	93.3 (75.6)	38.6 (28.9)	*65.8 (55.5)*
2009	46.2 (41.5)	109.3 (86.9)	43.8 (38.0)	*76.2 (64.0)*
2010	44.4 (39.0)	114.3 (89.8)	48.9 (42.7)	*81.9 (70.0)*
2011	42.2 (37.1)	122.0 (94.4)	50.1 (45.0)	85.0 (74.8)

Kaynak: IMF World Economic Outlook, September 2011; ILO, World Work Report, 2011, s. 123.

[427] Cansızlar, s. 87.

[428] GSYİH-Ağırlıklı (Ağırlıksız) Ortalama Gayri Safi Devlet Borçları, % GSYİH (GDP). **Ülke Grupları:** AB Üyesi olmayan Gelişen Ülkeler: Arjantin, Brezilya, Hindistan, Endonezya, Meksika, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Güney Afrika ve Türkiye. AB Üyesi olmayan Gelişmiş Ülkeler: Avustralya, Kanada, Japonya, Kore ve ABD. Gelişmiş AB Ülkeleri: Avusturya, Belçika, Kıbrıs, Danimarka, Estonya, Finlandiya Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Luxemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve İngiltere. Gelişen AB Üyesi Ülkeler: Çek Cum.,Litvanya, Polonya, Slovak Cum. ve Slovenya.

4. Çalışma Hayatı ve İstihdam

Küreselleşme sürecinde birçok alanda yaşanan değişimin çalışma hayatı ve istihdam alanında da söz konusu olduğu görülmektedir.

Çağımızın kaçınılmaz bir gerçeği olan küreselleşme ve beraberinde getirdiği değişim, müthiş bir ivmeyle ilerleyen teknolojik gelişmeler ile birlikte, işsizlik ve istihdam sorunlarını giderek daha da derinleştirmektedir.[429] Küresel ekonomik büyümeyi sürdürme ve küresel ticari dengesizlikleri giderme sorunlarından farklı olarak küresel istihdam sorunu kolay fark edilememekte doğası ve büyüklüğü anlaşılamamaktadır.[430] "Küreselleşme ile beraber küresel rekabete uyum amacıyla maliyetleri düşürme noktasında, üretimin daha ucuz alanlara kaymasının, ucuz işgücünün, çalışma şartları, iş güvenliği ve başta ücret olmak üzere, çalışanlara sunulan sosyal ve ekonomik imkânları da gün geçtikçe azalttığı görülmüştür.[431]

Küreselleşme sürecinde, demografik nedenler, teknoloji, çok uluslu şirketler ve sermayenin minimum maliyet için mobil olması gibi sebepler, işsizliği artıran sebeplerdir. Ancak küresel ölçekte meydana gelen krizler, işsizlik konusunda en büyük etkiyi yapmaktadır. Ayrıca, günümüz küresel rekabet şartlarında bir taraftan issizlik artmaya devam ederken, diğer taraftan ekonomik büyüme sağlansa dahi bu büyüme yeterli istihdam yaratamamakta; üstelik var olan ve yaratılan işlerin büyük bir bölümü de işin insana yakışır nitelikte olmasına yol açan temel unsurlardan yoksun bulunmaktadır.[432] Yaşanan son küresel kriz en önemli etkiyi istihdam üzerinde yapmıştır. 2007 yılında başlayan işsizlik oranlarındaki artış ve istihdam oranlarındaki azalışla işsizlik oranında 2010 yılında OECD ortalaması % 8,6'ya ulaşmış, İspanya ise % 22'lere varan oranla rekor kırmıştır.

5. Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı

Altın Çağ sonrası "devletin mali krizi" olarak adlandırılan dönemde, ekonomilerin içinde bulunduğu zorlu şartlar, devletin sunmuş olduğu hizmetler

---

[429] Işığıçok, s. 308.
[430] Ajit K. Ghose, Nomaan Majit, Christoph Ernst, **Küresel İstihdam Sorunu**, Çev. Ömer Faruk Çolak, ILO Yayınları, Elif Basımevi, Yayın No: 50, İstanbul, 2010, s. 1.
[431] Gümüş, s. 537.
[432] Işığıçok, ss. 328-329.

üzerinde de kendini belli etmiştir. En belirgin etki de sosyal güvenlik üzerinde olmuştur. Sosyal güvenlik hizmetleri, devletin mali zorluklarının nedeni olarak görülmüştür. Bu dönemde temel amaç, devlet üzerindeki sosyal yükleri azaltmaktır. Bu süreçte ilk odaklanılan, sosyal güvenlik hizmetlerinin eski kapsamında sürdürülebilmesinin mümkün bulunmayacağı olmuştur. Gerçekten 1960'lı yılların başında OECD ülkelerinde sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payı yüzde 3 ile yüzde 12 arasında değişirken, 1970'li yılların sonuna doğru yüzde 7 ile yüzde 23 arasında değişen oranlara ulaşmıştır.[433]

Dolayısıyla o günlerden günümüze kadar masraflı sosyal güvenlik hizmetinin daha az masraflı hale getirilebilmesi amacıyla reformlara tabi tutulmaya çalışılması söz konusudur. Bu bağlamda, sosyal harcamaları azaltabilmek amacıyla gelişmiş ve gelişmekte olan hemen hemen her ülke emeklilik, sağlık bakımı sistemini önemli reformlara tabi tutmuştur. Bu ülkeler arasında Almanya (1989), Avusturya (1985), İtalya (1992 ve 1995) ve Fransa (1993) sayılabilir.[434] Sosyal güvenlik sistemindeki bu reformlar, sadece mali kriz değil, ayrıca başka sebeplerle yapılmıştır. Bunlar küresel rekabet, nüfusun yaşlanması ve aile yapısında meydana gelen değişiklerdir.

Diğer yandan günümüzde hemen tüm dünyada sosyal güvenliğe ilişkin çevresel şartlar önemli ölçüde değişmektedir. Nitekim değişen ekonomik ve sosyal şartlar mevcut sosyal güvenlik sistemlerini belirgin şekilde etkilemekte ve bazı reform çalışmalarına gidilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle, artan işsiz sayısı ve mevcut emekli kitlesi bu alanda yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Günümüzde artan işsizlik, yaşlanma, tek ebeveynli hanelerin artması, yükselen yoksulluk oranları, artan hareketlilik ve sosyal güvenlik sistemlerinin rolüne ilişkin beklentilerin değişmesi gibi çeşitli sorunların, sosyal güvenlik sistemlerini zorladığı bir gerçektir ve dolayısıyla son yıllarda sosyal güvenliğe her zamankinden daha fazla gereksinim duyulmaktadır. [435]

Bununla birlikte küreselleşme sürecinde gündeme gelen refah devletinin sınırlandırılması yönündeki reformların başlıca hedefi de sosyal güvenliktir. *"Aktüaryel"* dengelerin bozulması ve küresel rekabet ortamında sosyal güvenliğe

---

[433] ÇSGB, **Sosyal Güvenlik Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Tartışmaları ve Çözüm Önerileri** http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/teblig/97/ayse.pdf , (25.11.2011).
[434] Gümüş, s. 499-500.
[435] Işığıçok, s. 318.

bütçeden ayrılan payların artık ulaşabileceği en üst sınıra varmış olması, reform gereğinin birçok kesim tarafından kabul edilmesini sağlamıştır. Ancak, genelde problemler ve nedenler üzerinde bir konsensüs olmasına rağmen, çözümler konusunda uzlaşmanın yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Yine, yaşanan sorunların yalnızca prim oranlarının artırılması ile çözüleceği de pek olası gözükmemekte, bunun yerine sistemlerin köklü bir şekilde yeniden yapılandırılması gereği doğmaktadır. Bu konuda arayışlar uzun yıllardır devam etmekte, ulusal komisyonlar, çalışma grupları ve uzmanlar komitesi oluşturulmakta, yayınlar ve raporlar hazırlanmakta, konferanslar düzenlenmektedir. Reformla ilgili olarak daha ziyade şu konuların tartışıldığı görülmektedir: Sosyal sigorta programlarının yönetiminde devletin rolü, finansman sorunları, kazanılmış hakların durumu ve kamu emeklilik programlarının özelleştirilmesi. Gerçekten, 1970'lerden sonraki bu dönemde, genelde refah devletinin yeniden yapılandırılması / reorganizasyonu üzerinde durulmaktadır, yoksa reformların hedefi refah devletinin ortadan kaldırılmasını gerçekleştirmek değildir. Peter Taylor–Gooby tarafından yapılan bir çalışma da, vatandaşların da refah devletlerine olan desteklerinin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Ancak, bu destekleyici tutumda, önceki dönemlere göre az da olsa bir azalmanın olduğu da görülmektedir. Bunun yanında, vatandaşların burada ikili bir ayrım yaptığı, devletin sosyal refah hizmetlerini sunmaya devam etmesi noktasında desteklerini sürdürürken, aynı desteği, bu hizmetlerin aynı standartlarla yürütülmesi için gerekli olan ek vergi ödemeleri ve sosyal katkı payları açılarından göstermedikleri görülmektedir. Yani, sosyal refah imkânlarından herkes yararlanmak istemekte, ancak kimse bunun maliyetine katlanmak istememektedir.[436]

Diğer yandan özellikle nüfusun yaşlanmasıyla birlikte emekli maaşlarının bütçe içindeki payının giderek artacağı ve sağlık harcamalarının GSYİH içinde payının daha da yükseleceği öngörülmekte olup, nüfusun yaşlanmasıyla ortanca seçmen emeklilik çağına girecek ve onun desteği katkı sağlayan pozisyondan yararlanan pozisyona dönüşecektir.[437] Bu durum ile birlikte toplumdaki bireylerin sosyal refah hizmetlerine ilişkin süregelen talebi ve bunun maliyetine katılmaya ilişkin artan isteksizlikleri hep birlikte sosyal güvenlik alanındaki finansman sorunlarının kolayca ve kısa sürede çözümlenemeyeceğini açıkça göstermektedir.

---

[436] Peter Taylor – Gooby, "Zor Zamanlarda Sosyal Devleti Desteklemek: Hesabı Kim Ödeyecek?", Çev. Şenay Gökbayrak, **Journal of European Social Policy**, Vol. 11, No. 2, Mayıs 2001, s. 1'den aktaran; Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah devleti, s. 312-313.

[437] Gökbunar ve diğerleri, s. 163.

D. Refah Devletinin Geleceğine Yönelik Değerlendirme ve Öneriler

Refah devletleri kuruluşlarından itibaren 1970'li yılların sonuna kadar sürekli gelişmişlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında refah devletleri hızla genişlemiş ve refah devletinin "Altın Çağı (Golden Age)" olarak adlandırılan bu dönem 1970'lerin ortalarına kadar sürmüştür. Şöyle ki, II. Dünya Savaşı, Batı Avrupa ülkelerinde oldukça geniş bir kesimin hayatını etkilemiş, sosyal ayrışmaları azaltmış, kıtlıklar ve bombalar, 1930'lardaki işsizliğin aksine tüm sosyal sınıfları eşit şekilde etkilemiştir. Böylece ortak ekonomik ve sosyal sorunların ortaya çıkardığı baskı, toplum kesimlerini ortak çözümlerin kabulüne zorlamış; ve sonuçta toplumsal kesimler arasında bir harmonizasyon ortaya çıkarmıştır. Bu durumda da, sosyal sorunlar gerek toplum bireyleri gerekse politikacılar açısından daha fark edilebilir ve önemli hale gelmiş, fikirler ve tutumlar da buna göre şekillenmiştir[438]. Tüm bu gelişmeler sonucunda refah devletleri hızla gelişmiş, refah programları çeşitlenerek artmış, refah harcamaları önemli boyutlara ulaşmıştır.

Ancak 1970'li yıllardan itibaren ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanda ortaya çıkan yeni gelişmeler ve özellikle küreselleşme olgusu ile birlikte refah devletleri sorgulanmaya başlanmıştır. Aslında refah devleti Batı Avrupa ülkelerinde işsizlik, sağlık ve eğitim gibi sorunların üstesinden gelmiş; ancak onun gelişimi, kamu sektörünün ekonomi içindeki payını önemli ölçüde arttırmış; sonuçta refah devleti Logue'un deyişiyle, kendi başarısının kurbanı olmuştur.[439]

1970'lerin ortalarından başlayarak refah devletinin bir krize ya da bunalıma girdiği yolundaki görüşler giderek yaygınlaşmış ve kısa zaman içinde bu görüşler eleştirel bir boyut kazanmıştır. Bu eleştirilerin bir kısmı yapıcı bir yaklaşım sergilemiş ve refah devletinin yeninden yapılandırılması gerektiği üzerine odaklanmıştır. Tartışmalar devam ederken, refah devletlerinin sürdürülebilirliğini ciddi olarak tehdit eden finansal sorunların ve bunun yanında neo-liberal politikaların hâkim olduğu küreselleşme olgusunun hızla gelişimi refah devletlerinin sınırlandırılması yönünde eğilimleri güçlendirmiştir.

---

[438] Aktan ve Özkıvrak, 2009, s. 72.
[439] Bulut, ss. 180-181.

Bu kısımda önce refah devletinin krizi, daha sonra refah devleti uygulamalarının devam ettirilmesi, daraltılması ve yeniden yapılandırılması yönündeki yaklaşımlar açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Refah Devletinde Kriz

1970'li yıllardan itibaren refah devleti giderek artan şekilde sorgulanmaya başlanmıştır ve refah devletinin bir krizle karşı karşıya olduğu hususu sürekli vurgulanmıştır. Bu konudaki açıklamalarımıza refah devletinin II. Dünya Savaşı sonrasından 1970'lere kadar olan dönemini kısaca özetleyerek ve 1970'li yıllardan itibaren dünyada ekonomi, politika ve sosyal arenada ortaya çıkan değişimleri ana hatlarıyla ele alarak başlamak faydalı görülmektedir.

1970'lere gelinceye kadar refah devleti ve kapitalizmin harmonizasyonu, savaş sonrasında yıllarca ekonomik büyüme ve politik istikrar üzerinde olumlu bir etki sağlamış; 1950 ve 1960'lı yıllar boyunca, OECD ülkeleri dâhilinde ortalama yıllık büyüme oranları yaklaşık % 5 civarında gerçekleşmiş; dönem boyunca enflasyon ciddi bir artış göstermemiş ve 1960'ların sonuna kadar % 4'ün altında kalmış; sürdürülebilir bir büyüme hızının yakalandığı bu dönemde işsizlik oranı da düşük seviyelerde seyretmiş ve örneğin 1950-1967 döneminde altı büyük OECD ülkesinde toplam işgücünün yüzdesi olarak işsizlik düzeyleri ortalama 2.8 olmuştur.[440]

Ancak refah devletinin bu altın çağı 1971 yılında Bretton–Woods Sistemi'nin çöküşü ve pek çok ülkeyi etkileyen 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol krizleri ile birlikte sona ermiştir. Bretton–Woods'un çöküşü ile kurlar istikrarsız bir yapı kazanırken, merkez bankalarının kontrolünde olmayan "off–shore" sermaye piyasalarının büyümesine yol açmış; ilk petrol krizi ile beraber ekonomiler stagflasyonla tanışmış ve para politikaları bu dönemden sonra devreye girmiştir.[441]

İşsizlikle mücadeleye yönelik talep genişletici politikaların enflasyonu şiddetlendirmesi, enflasyonla mücadeleye yönelik talep daraltıcı politikaların ise

---

[440] Aktan ve Özkıvrak, 2009, s. 76-77.
[441] John Myles ve Jill Quadagno, "Political Theories of Welfare State", **Social Service Review**, March, 2002, s. 50; http://www.scribd.com/doc/49993748/Political-theories-of-Welfare-state (16.12.2011).

işsizliği şiddetlendirmesi, stagflasyon[442] sorunu karşısında o döneme kadar izlenen talep yönlü Keynesyen politikaların bu sorunun üstesinden gelinmesinde, bir çözüm olamayacağını göstermiştir. Stagflasyonun ülke ekonomilerini derinden etkilediği, büyüme oranlarının neredeyse yarıya düştüğü, bütçe açıkları, vergi oranları ve borçlanmanın önemli düzeylere ulaştığı bir ortamda, Keynesyen politikalar üzerindeki tartışmalı görüş birliğinin sona ermesi sonucunda 1980'lerde neo-liberalizm öncelikle İngilizce konuşulan ülkelerde güç kazanmış; aynı süreç içinde, sosyal demokrat partilerin gitgide daha fazla piyasa düzenini savundukları, bu bakımdan neo-liberalizmi destekleyen sağ-muhafazakar partilerle aynı çizgiye geldikleri görülmüş ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkılması da Avrupa'da sosyal demokrasi düşüncesinin zayıflamasının bir diğer nedeni olarak gösterilmeye başlanmıştır.[443]

1980'lerin ortalarından sonra ise, uluslararası makroekonomik krizlerin etkisi azalmış, petrol fiyatları düşmüş, faiz oranları zirve yaptığı 1984 yılı seviyesinden aşağıya doğru inmeye başlamış; çoğu ülkede istihdam tekrar artma eğilimine girmiş ve bu gelişmelerle birlikte, I. Dünya Savaşı öncesinde mevcut olan mal, hizmet ve sermaye piyasalarının uluslararasılaşması düzeyine ulaşılmıştır.[444]

Küreselleşme süreci ile birlikte neo-liberal politikaları destekleyen Dünya Bankası, IMF ve WTO gibi uluslararası kuruluşların ve çok uluslu şirketlerin güçlenmesi, ülkelerin ulusal ekonomi ve bu kapsamda dış ticaret politikaları belirleme ve uygulamadaki egemenlikleri zayıflatmış, sonuçta neo-liberalizmin dünya genelinde yükselişi ve yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Bu süreçte küresel sermaye, hükümetlerin fazla harcamalarını açıklarla finanse etmelerini önemli ölçüde zorlaştırırken, artan uluslararası rekabet ülkelerin vergi oranlarını daha da artırmalarını önlemiştir. Dolayısıyla bu dönemin en belirgin özelliği, kamu harcamaları konusunda giderek artan bir bilinç olmuş, bu da, küreselleşmenin zorunlu olarak harcamalarda bir sıkılık (austerity) getirdiği şeklinde bir algılamanın ortaya çıkmasına yol açmıştır.[445]

Diğer yandan 1970'ler ve sonrasında giderek önem kazanan yeni teknolojilerin gelişimi, sağlık alanında yeni ilaç, teşhis ve tedavi yöntemlerinin ortaya

---

[442] Enlasyon ve işsizliğin bir arada olma durumu.
[443] Kasım Aksoy, "Avrupa Refah Devletinin Bunalımı", **İLEM Yıllık**, Yıl 1, Sayı 1, 2006, s. 9.
[444] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 255-256.
[445] Aksoy, s. 10.

çıkması, Avrupa'da yaşanan entegrasyon ve refah devleti politikalarının oluşturulduğu düzlemin değişmesi, sanayileşme sonrası aşamada büyüyen, esnek ve genel olarak daha güvensiz bir işgücü piyasasına ihtiyaç duyan ve daha düşük ücretlere dayanan hizmet kesimi, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması, işgücüne katılımın düşük doğurganlık oranları nedeniyle azalması ve böylece bağımlılık oranlarındaki ciddi artışlar, tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması, evlilikten birlikte yaşamaya doğru ortaya çıkan artan eğilim, bireylerin refah devleti uygulamaları karşısındaki davranışları (örneğin çalışma gayretinde azalma), kadın istihdamının artması, işgücü yapısındaki değişim gibi gelişmelerle birlikte 1970'lerin ikinci yarısından itibaren refah devletleri ciddi baskılarla karşı karşıya kalmıştır.[446]

1970 sonrası dönemde, orta kesimler genel olarak daha düşük vergiler ve evrensel hizmetlerin daha kaliteli sunumunu talep ederken, fakirler, düşük gelirliler ve işsizler kendilerine yapılan transferlerin artışını desteklemişlerdir. Gerçekleşen politikalar ise genel olarak orta kesimin talepleri doğrultusunda şekillenmiş ve dolayısıyla, II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki yıllarda refah devletinin doğuşu bakımından önemli olduğu ifade edilen dayanışma duygusu yerini daha açık bir kişisel çıkar düşüncesine terk etmiştir[447]. Sonuçta, bu durum da refah devletinin toplumsal desteği bakımından önemli değişiklikleri beraberinde getirmiş, genel olarak refah devletine destek daha ılımlı bir eşitçilik temelinde devam etmekle birlikte toplumsal grupların refah devleti için fedakarlık gösterme eğilimleri düşmüştür.[448]

Tüm bu gelişmeler sonucunda refah devleti krizi gündeme gelmiştir. Geniş açıdan bakıldığında refah devletlerinde krizi yansıtan üç grup sorun göze çarpmaktadır: Yükselen maliyetler, refah devleti uygulamalarının davranışsal etkileri ve refah devleti uygulamalarının kalitesi hakkındaki olumsuz görüşler.[449] Genel olarak refah devletinde krizin göstergelerini diğer bir deyişle refah devletinin giderek artan şekilde dikkat çekerek, eleştirilen ve sonuçta bir şekilde çözülmesi yönünde

---

[446] Bent Greve, "Ways Forward For The Welfare State In The Twenty-First Century", **The European Legacy**, 8: 5, 2003, ss. 611-630, s. 613, Aktan ve Özkıvrak, s. 77, Aksoy, s. 10-13 ve Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, ss. 283-306.
[447] Aksoy, s. 12.
[448] Aksoy, s. 12.
[449] Dilnot, s. 6.

taleplere zemin hazırlayan olumsuz ve istenmeyen sonuçlarını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:[450]

Çalışma Gayreti Üzerindeki Olumsuz Etkiler: Sosyal ve ekonomik hakların kapsamının giderek genişlemesi, kişilerin sosyal güvenlikle ilgili endişelerini bertaraf ederek, çalışmak yerine boş durmayı tercih etmelerine yol açabilir. Diğer bir deyişle sosyal devletin sağladığı ekonomik ve sosyal haklar kişilerin, çalışma gayreti ve arzularını azaltıcı bir etkiye yol açabilmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Hakların Kötüye Kullanılması Sorunu: Sosyal devlet anlayışında ekonomik ve sosyal haklar zaman içerisinde sayı ve kapsam açısından giderek artmış, hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, işsizlik, evlenme, doğum, konut sahipi olma, eğitim, vb. bir çok alanda kişiler ekonomik ve sosyal haklara kavuşmuştur. Ancak bu durum diğer yandan kişilerin ekonomik ve sosyal hakları kötüye kullanmaları imkanını da arttırmış ve herşeyi devletten bekleyen bir vatandaş zihniyetinin doğmasına yol açmıştır. Sosyal refah devleti; kişileri çalışmak yerine devletten gelecek yardıma güvenerek tembelliğe ittiği ve aile ve toplum içi yardımlaşmayı ve dayanışmayı zayıflattığı dolayısıyla ahlaki bakımdan istenmeyen sonuçlar doğurduğu gerekçesiyle de yoğun şekilde eleştirilmeye başlanmıştır. Bunun yanında, başlangıçta sosyal ve ekonomik hakların kapsamında olmayan çeşitli kesimler siyasal rekabet süreci içerisinde zamanla hakketmedikleri bazı sosyal yardımlara ve sosyal hizmetlere kavuşmuşlar; politikacılar oy kaygısıyla çeşitli kesimlere devlet kesesinden refah transferleri gerçekleştirmişlerdir.

Toplam Tasarruflar Üzerindeki Olumsuz Etkiler: Sosyal devletin kişilere sağladığı ekonomik ve sosyal güvenceler, bireylerin ihtiyat amacı ile tasarrufta bulunmalarını anlamsız kılar. Yani devletin kişilere tanıdığı ekonomik ve sosyal haklar kişilerin tüketmekle tasarruf etmek arasındaki tercihlerini birincisi lehine değiştirir.

Sosyal Devletin Harcamalarının Finansmanı Sorunu: Sosyal devletin genişlemesi ve dolayısıyla sosyal harcamalardaki muazzam artış, söz konusu harcamaların finansmanı bakımından, Keynesyen politikaların da verdiği güçle,

---

[450] Aktan ve Özkıvrak, s. 77-78.

zaman içinde bütçe denkliğinden uzaklaşılması, açık bütçe uygulamalarının yaygınlaşması, vergilerin arttırılması, açık finansman ve borçlanmaya sıkça başvurulması şeklinde bir dizi uygulamayla sonuçlanmıştır. Bu uygulamalar ise; makro planda enflasyon oranlarında artış, büyüme hızlarının düşmesi, işsizlik, yüksek faiz oranları gibi sorunlara yol açmıştır. Mikro planda ise özellikle artan vergi yükü çalışma gayretinin azalması, emek verimliliğinin düşmesi, tasarrufların azalması ve spekülatif alanlara kaymasına yol açmış, sonuçta yatırımların azalması, kayıt dışı ekonominin genişlemesi gibi problemler ortaya çıkmıştır. Ayrıca artan emisyon hacminin doğal sonucu olan yüksek enflasyon ve sıkça başvurulan borçlanma sonucu artan faiz oranları, yatırımların spekülatif alanlara kayması ve reel ekonominin daralması gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir.

Aslında refah devleti krizinin özünü artan işsizlik yanında özellikle refah devleti uygulamalarının maliyetini karşılamada yaşanan güçlükler oluşturmaktadır. AB açısından, "1930'lardan bu yana ilk defa Avrupa'da işsizliğin en yüksek düzeye çıkması ve istihdam üzerinde negatif etki meydana getiren refah devletini finanse etmenin gittikçe zorlaşması, refah devletinin dönüşümüne yönelik arayışların itici gücü olmuştur. Ayrıca, küreselleşme ve tek pazarın getirdiği dışsal sorunlar Avrupa'da ulusal hükümetlerin en önemli meşruiyet kaynağı olarak gördükleri refah devletinin küçültülmesi ve emek piyasalarının esnekleştirilmesi çağrılarını gündeme getirmiştir."[451]

Avrupa Komisyonu'nun 1995 tarihli raporunda sosyal güvenlik alanında üç kriz tanımlanmıştır.[452] Birincisi, maliyetleri arttıran ve gelirleri düşüren işsizlik krizi, ikincisi devletçe finanse edilen sağlık sektörü krizi, üçüncüsü ise savaş sonrası dönemde nüfus artışı ve yaşlı nüfusun yol açacağı finansal güçlükleri işaret eden sosyal güvenlik krizdir. Bu analiz, Avrupa' da bir kriz yaşandığına dair yaygın bir görüşün olduğunu ispatlarken aynı türden görüşler Kuzey Amerika'da ve diğer bölgelerde de yaygındır.[453]

1945'ten yaklaşık olarak 1970'lerin ortasına kadar olan dönemde, diğer bir deyişle refah devletinin altın çağında da eleştiriler söz konusu olmakla birlikte bu

---

[451] Zeki Parlak ve Mustafa Aykaç, "AB Sosyal Politikası: Refah Devleti'nden Avrupa Sosyal Modeli'ne", 2004, http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/absosyal.pdf,(25.12.2011), s. 1.
[452] Dilnot, s. 7.
[453] Dilnot, s. 7.

dönemde genel olarak artan maliyetleri vergi artışları ile karşılamak çok önemli sorunlara yol açmadan mümkün olabilmiş, refah hizmetlerinin artması ciddi tepkilerle karşılaşmamış ve refah devletinin başarısına ilişkin yoğun tartışmalar gündeme gelmemiştir. Bu dönemde vergi yükleri, Fransa ve İtalya'da GSYİH'nin yüzde 45'i ve diğer Avrupa ülkelerinde çok daha yüksek seviyelere erişerek bu dönem boyunca inanılmaz ölçüde artış göstermiştir[454]. Ancak 1970'li yıllar ve sonrasında refah hizmetlerine olan talebin sürekli artışı karşısında hızla yükselen sosyal harcamalar ve genel olarak kamu harcamaları karşısında bu harcamaların finansmanı konusunda yaşanan ve giderek şiddetlenen güçlükler refah devletlerini derinden sarsmış, refah devletinin başarısına ilişkin şiddetli tartışmaların başlamasına zemin hazırlamıştır. Sonuçta bu süreçte refah devletine ilişkin sorunlara karşı ortaya atılan ve uygulanmaya başlanan çözüm önerilerinin çoğu da esas itibariyle devletin harcamalarının kısılması etrafında yoğunlaşmıştır.

Gerçekten 1945 yılı ve sonrasında giderek artan maliyetler bir noktaya kadar artan vergilerle karşılanabilmiş ve bir krize yol açmamışlardır. Ancak 1970'ler ve sonrasında giderek ağırlaşan vergi yüküne karşı toplumlarda genel direncin artması, yüksek vergilerin ve Keynesyen politikalar çerçevesinde olağan hale gelen emisyon ve borçlanmanın olumsuz ekonomik sonuçlarının da giderek daha fazla hissedilmesi ile birlikte sosyal devletin maliyeti daha çarpıcı ve tartışmalı bir hale gelmiş ve böylece refah devletinde krizin başladığı genel olarak kabul görmüştür.

2. Refah Devleti Uygulamalarının Devam Ettirilmesi Yönündeki Yaklaşımlar

Bazı yazarlarca refah devletinin gerçekten krizde olup olmadığı sorusu gündeme getirilmekte ve aslında bir krizin olmadığı ileri sürülmektedir. Örneğin, Refah devletinin 20. yy.'ın en büyük başarısı olduğunu ifade eden Berend'e göre, *"Refah devleti bir krizde değildir, sadece bazı problemler vardır, bu problemlere yeni çözümlerin bulunması gerekmektedir ve bu çözümler bulunabilir. Lükse kaçan bazı aşırı sosyal refah imkânlarının elenmesine ihtiyaç vardır. Ancak demografik tehlikelerin de gözden kaçırılmaması ve bunlar için de bir çözüm bulunması gerekmektedir. Çağımızda refah devletine yönelik eleştiriler gerçeklerden ziyade*

[454] Michel Camdessus, "Worldwide Crisis In The Welfare State", Observatoire Chretien des Realites Economiques, **Seminar Paper**, Paris, 1998, s. 3.

mitler üzerine kurulu politik yargılara dayandırılmaktadır…. Ekonomik ve sosyal değişimler, refah devletinin bazı unsurlarını yeniden düşünmeyi ve bu unsurlara ilişkin bir reformu gerektirebilir ancak bu söz konusu unsurların varlığını ve düzenlenme olasılığını sorgulama anlamına gelmemektedir."[455]

Literatüre bakıldığı zaman da görüleceği gibi, bir kesim gerçekte refah devleti krizinin bulunmadığını, sadece mevcut ideolojilere bir uyum süreci yaşandığını öne sürmekte; bu çerçevede refah devletinin, sanayileşmenin yeni ihtiyaçlarına bir cevap olarak ortaya çıktığı ve geçmişteki ihtiyaçlar var oldukça ve ortaya çıkacak yeni ihtiyaçlara göre gelişmesini sürdürmeye devam edeceği öngörülmektedir. Bunlara göre, artan meşruluk krizine, finansal krizlere ve süregelen tartışmalara rağmen, belki de sürpriz sayılabilecek şekilde, refah devleti görev ve fonksiyonlarında ve de hacminde çok fazla bir küçülme söz konusu olmamıştır. Devletin birçok faaliyete katkısı ve onların finansmanını üstlenmesi hâlâ devam etmektedir. Dolayısıyla, refah devletinin altının oyulmakta olduğuna dair sayısız belirtilere ve refah devletinin küçülmesi süreci birçok ülkede gözlemlenebilmesine rağmen, refah devleti hâlâ birçok toplum için yapıtaşı olarak görülmekte ve bu şekilde fonksiyon görmeye devam etmektedir.[456]

Bir diğer görüşü ise şu şekilde açıklayabiliriz.[457] Daha önce de belirtildiği gibi 20. yüzyılın son çeyreğinde, özellikle son on yılında, sosyalizmin çöküşü ile birlikte tüm dünyada demokrasi hâkim yönetim tarzı haline gelirken, neo-liberal politikaların egemen olduğu küreselleşme süreci ile birlikte birçok ülke uluslararası sermaye ve ticaret akımlarına kapılarını açmış ve ulusal düzeyde serbest piyasa ekonomisinin inşası ve/veya güçlendirilmesine yönelik eğilim ve çabalar da yoğunlaşmıştır. Bu iki dönüşümün birbiri ile yakından ilişkili olduğu açıktır ve bir paranın iki yüzü olarak düşünülebilirler: Demokratik kapitalizm ya da kapitalist demokrasi. Acaba sosyal refah politikaları ile belirtilen bu iki dönüşüm yani artan kürselleşme ve demokratikleşme arasında nasıl bir ilişki vardır? Ekonomilerin demokratikleşmesi ve liberalleşmesi şeklindeki dönüşüme gelişen sosyal refah politikalarını da ekleyerek, küreselleşme ve demokrasinin yükselişi yanında refah politikalarının yükselişini de

---

[455] Iván T. Berend, **The Welfare State; Crisis And Solutions**. http://www.europainstitut.hu/pdf/beg19/berend.pdf, (13.12.2011), s. 22-23.

[456] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 258.

[457] Miguel Glatzer ve Dietrich Rueschemeyer. "An Introduction to the Problem", **Globalization And The Future of the Welfare State**, Ed. Miguel Glatzer and Dietrich Rueschemeyer, Pittsburgh University Press, Pittsburgh, PA: Press, 2005, ss. 1-2.

bekleyebilir miyiz? Bu tür bir beklenti dayanaksız bir iyimserlik anlamına gelmeyebilir ve aslında en azından üç geniş iddiayı işaret eder: Birincisi, sosyal refah politikaları ekonomik büyüme ile yakından ilişkilidir ve bu nedenle bu politikaların gelişimi esas itibariyle sanayileşmenin mantığı (sürdürülebilir ekonomik büyüme ve buna eşlik eden sosyal dönüşümler) çerçevesinde açıklanabilir. İkincisi, Avrupa'nın klasik refah devletleri, İskandinav sosyal demokrasileri gibi en ileri refah devletleri dahil, dünya ekonomisine geniş ölçüde açık ve piyasa merkezli kapitalizmin nitelikli bir tarzını temsil eden ülkelerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Üçüncüsü, refah devleti politikaları tarihsel olarak demokratikleşmenin gelişimi ile yakından ilişkili olmuştur ve aslında sosyal demokrasiyi, politik alanda eşit haklara sahip olmayı gerektiren formel demokrasinin derinleşmesi olarak kabul etmek mantıklı görülebilir.[458]

3. Refah Devleti Uygulamalarının Daraltılması Yönündeki Yaklaşımlar

Refah devletinin yol açtığı ve önceki bölümlerde belirtilen olumsuz sonuçlar refah devletini 1970'ler ve sonrasında ciddi bir krizle karşı karşıya bırakmıştır. 1973 ve 1979 petrol krizleri ve stagflasyon tecrübesinin yol açtığı ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalan refah devletleri, "birleşme (convergence)" tezinin de ileri sürdüğü şekilde, globalleşme süreci ile birlikte hem toplam vergi gelirlerini azaltmaya hem de kamu harcamalarının sermaye gibi mobilizasyonu yüksek faktörler üzerindeki vergilerle finansmanından, işgücü gibi sabit faktörler üzerindeki vergilerle finansmanına doğru yönelmeye başlamışlar; bu ise hükümetlerin refah harcamalarının finansmanında güçlükler yaşamasına yol açarak tüm refah devletlerini küçülmeye, refah programları ve harcamalarını azaltmaya zorlamıştır[459]. Gerçekten ekonomik krizlerin, küreselleşmenin ve neo-liberal politikaların etkisi ile birlikte esas itibariyle refah devletinin maliyetlerinin giderek ciddi boyutlara ulaşması ve bu maliyetlerin finansmanında yaşanan güçlükler refah devletinin daraltılması ya da küçültülmesi şeklinde ifade edilen yaklaşımı gündeme taşımış ve bu doğrultuda sosyal harcamaların azaltılması ve bu amaçla refah programlarının kontrol altına alınmasını hedefleyen öneriler çerçevesinde her ülkede çeşitli çabalar ve uygulamalar başlamıştır.

---

[458] Glatzer ve Rueschemeyer, s. 2.
[459] Aktan ve Özkıvrak, s. 79.

Açıktır ki sosyal harcamaların yüksek düzeylere ulaşması, harcamalardaki artış oranında vergilerde de artışa gidilmesi durumunda bir sorun ya da krize yol açmayacaktır, ancak ulusal düzeyde rekabetin uluslararası düzeye taşındığı günümüzün dışa açık ekonomilerinde vergilerin arttırılması değil tam tersine uluslararası rekabet gücünün arttırılması için azaltılması gerekmektedir. Vergi artışlarının küreselleşme sürecinde özellikle gelir dağılımında adaletsizliklerin arttığı bir ortamda arttırılması politik açıdan da çok makul bir seçenek olarak görülmemektedir. Ayrıca vergi artışlarının, vergilerin zaten yüksek olduğu bir ortamda bireyler tarafından hoş karşılanmayacağı da bilinmektedir.

AB kapsamında Avrupa'ya özgü bir sosyal politika modeli, 1980'den itibaren tartışılmaya başlanmış ve bu alandaki değerlendirme ve tartışmalar için bir referans noktası olmuştur. Avrupa sosyal politikası ile ilgili daha yoğun tartışmalar, 1990'ların ortalarından itibaren AB gündeminin ilk sırasında yer almaya başlamıştır. Bu tartışmalar sosyal politikanın özüne ve temel fonksiyonlarına ilişkin düşünce ve değerlendirmeler kadar refah devletinin iç ve dış tehditler karşısında dönüşümü, yeni üyelerin katılımı ve genişleme ile daha da artan ulusal refah sistemlerinin farklılıklarından kaynaklanmıştır. Ayrıca, AB düzeyinde ortak bir sosyal politikanın fonksiyonları ve başarı şartlarına ilişkin farklı yaklaşımlar da bu tartışmalara katkı sağlamıştır. Dışsal kısıtlamaların hayatın tüm alanlarında düzenleme yapmayı zorlaştırdığı göz önüne alındığında, AB ülkelerinde harcamaya dayalı sosyal politikaların ve istihdam arttırıcı tedbirlerin hayata geçirilmesinin finansal kısıtlamalara ilaveten ulusal borçlanma ve harcama limitleriyle birlikte, vergi direncine yol açtığı gözlemlenmektedir."[460] Refah devletlerinde zaten yüksek olan borçlanma düzeyleri de dikkate alındığında tek seçenek refah harcamalarının kontrol altına alınması ve azaltılması olarak görünmektedir. Gerçekten de refah devletinin altın çağında artan vergiler yanında pek çok ülke, vergi gelirlerinin yetersiz olduğu durumlarda yüksek harcama seviyelerini finanse edebilmek amacıyla borçlanmaya yönelmiştir. Avrupa'da bu tür finansmana çok fazla yönelmeyen Fransa'da bile kamu borcu GSYİH'nin yüzde 60'ına ulaşmış; bazı ülkelerde ise kamu borcu GSYİH'nin yüzde 100'ünü geçmiştir ki, bu da Avrupa Birliği'nin bir

[460] Parlak ve Aykaç, s. 1.

parçası olabilmek için Maastricht Anlaşmasının neden borç limitleri öngördüğünü açıklamaktadır.[461]

Genel olarak sosyal harcamaların azaltılmasına yönelik reform çabaları kapsamında alınması söz konusu olan tedbirler aşağıdaki gibi özetlenebilir:[462]

- İşsizler, yalnız yaşayan anneler gibi geniş sayıdaki sosyal refah hizmeti alıcılarına yönelik hizmetlerden yararlanabilme kriterlerinin ağırlaştırılması, bu yolla yararlanan kişi sayısının düşürülmesi. Bu yaklaşımda amaç bu tür hizmetlerin gerçekten hak edenlere verilmesi olduğundan, katı bir gelir araştırması yönteminin yaygınlaşmasını gerektirmektedir.

- Refah devletinin sunduğu hizmetlerin kalite ve standartlarının düşürülmesi. Böylece refah devleti harcamalarında zamanla önemli düşüşler yaşanabilecektir.

- Devletin ve yerel yönetimlerin karşısında özel sektörün sosyal refah hizmeti sunumundaki rolünün artırılması ve insanların bu tür hizmetleri özel sektörden sağlamaya özendirilmesi.

- Kamuda çalışanların ücretlerinin özel sektör ücretlerine oranla düşük tutulması ve kamu sektöründe çalışanların sayılarının azaltılması.

- Sağlık alanında, genel olarak, hastanelerde sunulan sağlık hizmetlerinin kapsamının daraltılması, gittikçe artmakta olan ilaç masraflarının hastalardan alınması.

- Sosyal güvenlik alanında, emeklilik sistemi ile ilgili harcamaları kontrol altında tutabilmek için emeklilik yaşının yükseltilmesi, primlerin artırılması, emeklilik ödeneklerinin hesaplanmasında kullanılan formülü değiştiren parametrik bir reform yapılması, dağıtım sistemini karma ya da fon sistemine dönüştüren yapısal bir değişimin gerçekleştirilmesi.

---

[461] Camdessus, s. 4.

[462] Özdemir, Küresellşeme Sürecinde Refah Devleti, ss. 316-320; Dilnot, ss. 6-7.; Ramesh Mishra, **Globalization And Welfare State**, Massachusetts, Edward ElagarPubl. Lmt. 1999, s. 46.

- Sosyal güvenlik, sağlık ve eğitimde özelleştirmenin teşvik edilmesi.

Yukarıda belirtilen tedbirlere dayanan ve kamu sosyal harcamalarının kısılmasını hedefleyen reformlar sonucunda, gerçekten de 1990'lı yıllardan itibaren bazı ülkelerde sosyal harcamalarda bir düşme görülmeye başlanmıştır. Ancak, bu düşme, genel olarak çok da önemsenecek bir düzeyde gerçekleşmezken, bazı ülkelerde de, tersi bir şekilde, düşük de olsa sosyal harcamalardaki yükselme seyrinin devam ettiği görülmektedir ve aslında, refah devletinin karşı karşıya kaldığı krizlere ve birçok refah programında görülen kesintilere ve neo–liberal politikalara rağmen, 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde dahi, birçok refah devletinin toplam harcamalarındaki yükselişin hâlâ az da olsa devam etmesinin nedeninin, cömert refah devleti artışlardan değil, yaşlanma, yüksek işsizlik gibi nedenlerle, refah devletine ihtiyaç duyan nüfus miktarında görülen artıştan kaynaklandığı söylenebilir.[463]

OECD ülkelerinde 1980 – 2007 döneminde sosyal harcamaların gelişimine ilişkin olarak yapılan 2011 tarihli bir çalışmaya göre ise, söz konusu dönemde OECD ülkelerinde kamu sosyal harcamaları GSYİH'nın yüzdesi olarak ortalama % 15.6'dan % 19.2'ye yükselmiştir. En büyük harcama kalemleri kamu emekli aylığı şemaları (GSYİH'nın % 6.4'ü) ve kamu sağlık harcamalarıdır (GSYİH'nın % 5.8'i). Söz konusu çalışmada ayrıca 2007- 2009 dönemi için yapılan tahminlere göre 2007-2009 döneminde % 3 oranında artış göstererek kamu sosyal harcamaları 2009 yılında GSYİH'nın yüzdesi olarak ortalama % 22.5'e ulaşmıştır.[464]

Sonuçta sosyal harcamalar gerektiği ve istendiği ölçüde azaltılamasa da, bu yönde önemli çabalar harcandığı bilinmektedir. Gerçekten de maliyetlerin sınırlanması, her ne kadar farklı refah rejimlerine sahip olsalar da birçok ülkede görülen bir süreç olmuştur:[465] "Liberal rejime sahip ülkeler, maliyet sınırlamasını (bu ülkelerde var olduğu şekliyle) refah devletinin etkinliğinin zayıf olmasına ve dolayısıyla vergilerin düşürülmesine dayandırırken, muhafazakar rejime sahip ülkeler, maliyet sınırlamasını vergi ve sosyal güvenlik katkıları oranlarının daha fazla

---

[463] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, ss. 320-321.

[464] Willem Adema, Pauline Fron ve Maxime Ladaique. "Is the European Welfare State Really More Expensive?: **Indicators on Social Spending, 1980-2012**; and a Manual to the OECD Social Expenditure Database (SOCX)", **OECD Social, Employment And Migration Working Papers**, No. 124, OECD Publishing, Paris, 2011, s. 3.

[465] Aksoy, ss. 13-14.

artırılamaması ve yaşlılığın etkisinin daha fazla hissedilmesi nedeniyle destekledi̇ler. Sosyal demokrat ülkelerde ise yüksek vergilerden çok fazla hoşnutsuzluk söz konusu olmamakla birlikte, özellikle 1990'ların başındaki bunalım (ki bu ülkeler için 1929 bunalımı ile karşılaştırılacak kadar büyüktür) devletin vergi toplama kapasitesini düşürerek maliyet sınırlama konusunda etkili oldu. Bununla birlikte, maliyet sınırlaması çabaları refah devletinin hâlihazırdaki harcamalarında ancak bir duraklama şeklinde görülmekteydi. Asıl önemli olan, özellikle emekli aylıkları konusunda gelecekteki maliyetlerin düşürülmesi oldu."

Maliyetlerin sınırlanması çabaları ile birlikte refah devletinin temel gelirleri olan vergiler ve sosyal güvenlik katkılarını da değerlendirmek gerekmektedir.[466] Aynı süreçte tüketim vergileri ve sosyal güvenlik harcamaları kısmi de olsa artmış ve sermaye gelirleri üzerindeki vergi yükü bu alandaki uluslararası rekabete (özellikle Lüksemburg gibi küçük ülkelerden gelen rekabete) bağlı olarak düşerken, kişisel gelirlere ilişkin vergiler aynı eğilimi (Almanya dışında) izlememiştir. Şirketlerden elde edilen vergi gelirleri mevcut düşük seviyelerini sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla, maliyet sınırlamasının öteki boyutunda, yani refah devletinin gelirlerindeki değişimler de maliyet sınırlaması ile benzer etkiler oluşturmuştur." Gerçekten de küreselleşme ile birlikte artan uluslararası rekabet, ülkelerin vergi seviyelerinin rekabet ettikleri ülkelerdeki vergi seviyelerinden oldukça yüksek belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Söz konusu "vergi rekabeti", ülkelerin gözden kaçırmaması gereken bir gerçektir ve ülkelerin vergi yüklerini, 21. yüzyıl için öngörülen harcama eğilimlerinin gerektirdiği seviyelere kadar arttırmasını engelleyici bir nitelik taşımaktadır.[467]

4. Refah Devleti Uygulamalarının Yeniden Yapılandırılması Yönündeki Yaklaşımlar

Tüm ülkelerde refah devletinin olumsuz sonuçlarının özellikle maliyetlerinin finansmanında yaşanan güçlüklerin aşılması için sosyal harcamaların kısılması ve bu amaca ulaşmak için de sosyal refah kurumlarının yeniden yapılandırılması gereği üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Refah devletinin krize girmesinden sonra başlayan çözüm arayışları da bundan böyle sosyal refah hizmetlerinin mevcut

[466] Aksoy, s. 14.
[467] Camdessus, s. 4.

kurumsal yapıyla devam ettirilmesinin mümkün olamayacağını, kurumsal yapıda esaslı bir yeniden yapılanmanın gerekli olduğunu vurgulamakta olup, gerçekten 1970'li yılların sonlarından günümüze kadar yaşanan gelişmeler, sosyal refah kurumlarının gerçekleştirdiği harcamaların (işsizlik yardımları, yaşlılık ödenekleri vb.) iyi dizayn edilmediği durumlarda yarardan çok zarar getireceğini gözler önüne sermiştir. Bu kapsamda hak sahipliğinin sınırlarının yeniden çizilmesi ve bazı haklardan yararlanma şartlarının gözden geçirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.[468]

Genel olarak refah kurumlarının yeniden yapılandırılmasına yönelik reform çabaları kapsamında alınması söz konusu olan tedbirlerden biri, şu şekilde özetlenebilir:[469] İşgücünün katılımını artırmak için örneğin yoksul işgücüne sadece sanayideki en düşük işçi gelirinden daha düşük bir yardım yapılarak onların işgücü piyasasına "her ne şartla olursa olsun" katılımını sağlamak hedeflenebilir. Bu açıdan en önemli değişim, pasif işsizlik önlemlerine karşı gelirin sürdürülmesi ile birlikte, hızlı bir biçimde işgücüne tekrar katılmayı teşvik eden aktif işsizlik önlemlerinin vurgulanmasıdır. Bu önlemler, işsizlere belli bir eğitim sağlanması, belli işlerde belirli bir dönem hükümet sübvansiyonu ile çalıştırma, bazen düşük ücretleri belli bir süre kimi teşviklerle tamamlama, işsizlik ödeneğinin devam etmesi için aktif bir şekilde iş arandığını ispatlama, işsizlik sonrasında işsizlik ödeneğine hak kazanmak için belli bir bekleme süresi konulması, işsizlik ödeneğinin önceki işteki ücrete oranının düşürülmesi, ödeneğe hak kazanma şartlarının zorlaştırılması ve ödeneğin toplam süresinin düşürülmesi gibi birçok aracı ihtiva etmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, Avrupa ülkelerinin birçoğunda işgücünün piyasaya (özellikle de özel hizmet sektörü istihdamına) tekrar katılması için öncelikle mevcut sosyal transfer ve hizmetlerin bu yönde değiştirildiğini, sendikaların zayıfladığını/zayıflatıldığını, işgücünün esnekleştirilmesi için özellikle kısmi zamanlı işgücünün ve geçici sözleşmeli işlerin teşvik gördüğünü söyleyebiliriz. Bunun sonucunda, ülkeler hem esnek hem de güvenli bir istihdam anlayışına (flexicurity) geçmeye çalışmaktadırlar ancak bu yöndeki başarı sınırlı düzeydedir.

[468] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 322.
[469] Aksoy, ss. 14-15.

Refah devletinin yeniden yapılanmasındaki genel eğilimlerden biri de refah programlarının uyumdur ve buna göre uyum sağlamanın iki boyutu vardır: İlk olarak rasyonelleştirme, mevcut sosyal programların yapısıyla istenen sonuçlar arasındaki bağın tekrar düşünülmesi ve daha sıkı bir şekilde kurulması anlamına gelmektedir. Bir anlamda bu, sosyal programların hedefledikleri korumadan daha fazlasını yapmalarını engellemektedir. İkinci olarak güncelleme ise, yeni risklerin giderilmesi için programların genişletilmesini ifade eder. Sosyal programlardan ekonomiye gereksiz yük getirenlerin yeniden düzenlenmesi refah devletinin yeni şartlara ayak uydurması anlamına gelmekte ve politik öğrenmenin bir örneğini oluşturmaktadır. Bu kapsamda son zamanlarda refah devletinin örneğin çocuk fakirliği gibi kimi alanlara daha fazla vurgu ve yatırım yaptığı görülmektedir. Aynı zamanda refah devletinin yönetimi alanında da değişiklikler görülmektedir. Bu çerçevede hükümetlerin özel kesimdeki iş gibi yönetilmesi; devletin hizmet götürdüğü insanların müşteri olarak kabul edilmesi ön görülmekte ve bu durum iki kesim arasında bir açılma getirmektedir. Bu anlayış çerçevesinde özelleştirme benzeri olarak da nitelenebilecek olan bu süreçte, sosyal programların etkinliğinin artması ve/veya maliyetlerinin azaltılması için yönetimcilik prensipleri uygulanmakta, dolayısıyla kamu kurumları artan biçimde özel şirketleri taklit etmektedirler.[470]

Avrupa çerçevesinde başta sendikalar ve sivil toplum kurumları olmak üzere mevcut sosyal diyalog kurumlarının da yeni bir yapılanma içine girmeleri söz konusudur. Sendikaların güçlerinde son dönemlerde ciddi bir düşüş olmuştur. Bununla birlikte 1990'larda Avrupa Birliği üyelerinin parasal birlik kriterlerine uymaları için bütün ülkelerde sosyal diyaloga başvurulmuştur.

Piyasaların ve sivil toplum kuruluşlarının refah hizmeti sunumundaki rolünün arttırılması ve bu kapsamda özelleştirme, yeniden yapılandırma alanında üzerinde durulan bir diğer çözüm önerisidir. Refah devletinin son yıllarda gerçekleştirdiği dönüşümün önemli bir boyutu da refah hizmetlerinin devletten özel sektöre ya da sivil toplum kuruluşlarına (STK) aktarılmasına yönelik en azından düşünce bazındaki değişimdir. Gerçekten refahın sağlanmasında tek kurum devlet değildir. Aile, piyasa ve STK'lar da refah sunumunda tarihsel olarak rol oynayan temel kurumlardır. Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşlarının ve piyasanın rolü, refah devletinin gelişim

[470] Aksoy, ss. 16-18; Ersöz, ss. 131-135; Özdemir, Sosyal Refah'ın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış, ss.15-16.

sürecinde genellikle zayıf olarak görülmüş ve refah rejimlerinde bu öğelere belirgin bir yer verilmemiştir. 1970 sonrasında ise refah devletinin mali açıdan yükümlülüklerini karşılamak konusunda zorlanması özel sektör ile STK'lara refah devletinin bazı fonksiyonlarının devri konusunda bazı eğilimlere neden olmuştur.[471]

Bu kapsamda piyasanın rolü ve özelleştirme açısından bakıldığında en belirgin gelişme, devletin gittikçe minimum düzeyde yardım sağlamak konusunda bir eğilime sahip olması ve bu süreçle birlikte, başta emekli aylıkları olmak üzere kimi alanlarda, devletin bizzat işlettiği ya da yönetiminde bulunduğu şemaların küçültülmesi/küçültülmeye çalışılmasıdır. Bu gelişme ile birlikte sosyal sigortaların uygulama esasları değişmiş olup; yeni dönemde özellikle kıta Avrupa'sı ülkelerindeki sıkıntıların çözümü için birkaç kademeli sigorta sistemleri önerilmektedir. Önerilen sistemin devlet destekli olan ilk ve ikinci kademesi zamana göre ölçüsü değişebilecek bir yeniden dağıtım içerecek, üst kademeler ise vergi ile teşvik edilen ya da edilmeyen özel sigorta sistemleri olacaktır. Dolayısıyla, sosyal sigorta içindeki yeniden dağıtım ve gelirin sürdürülmesi fonksiyonlarının ayrılması düşünülmektedir. Öte yandan, özel sektörün refah devletinin alanına girmesi, finansmanın tamamen hizmeti alan kişiden karşılanacağı anlamına gelmemektedir. Gerçekten hizmetlerin finansmanı ile üretimi birbirinden ayrılabilir ve bu durum kimi açılardan özel sektör için daha avantajlı dahi olabilir. Refah devletinin hizmetlerinin STK'lara devri açısından bakıldığında ise, kimilerine göre bu devir, bazı hizmetlerde özelleştirmenin başlangıç olarak zor olması nedeniyle gündeme gelen bir hareketi simgelemektedir. Ancak Avrupa'da STK'lara, özellikle Almanya'da, öteden beri belli bir vurgu vardır ve ABD'de ise STK'ların refah alanındaki önceliği daha da belirgindir. STK-devlet ilişkisinin oldukça olumlu ve ileri düzeyde olduğu ABD'de STK'ların önemli bir kısmı refah hizmetleri olarak kabul edilen fakirlere yardım ve sağlık kuruluşları gibi alanlarda da çalışmaktadırlar. Bununla birlikte STK'ların refah devleti süreçlerine katılmasında da kimi yönetim ve maliyet zorluklarının belirdiği görülmektedir.[472]

Yukarıda belirtilen eğilimler yanında demokratikleşme süreci ile birlikte önem kazanan bir diğer eğilim genel olarak merkezi devletin görevlerinin mümkün olduğu ölçüde yerel yönetimlere devri, diğer bir deyişle kamu hizmetlerinin mümkün olduğunca yerelleştirilmesidir. Esas itibariyle, devletin genel olarak yerel düzeydeki

---

[471] Aksoy, ss. 18-20. Ersöz, ss. 136-137.
[472] Aksoy, ss. 19-20; Ersöz, s. 40.

hizmetlerin yerine getirilmesi görevini, yerel yönetimlere bırakmasının arkasındaki temel düşünce, yerel yönetimlerle ilgili neredeyse tüm geleneksel teorilerin merkezinde yer alan, yerel yönetimin, kamu hizmetlerini sağlamada daha etkin olduğu tezidir. Bu tez, gelirin yeniden dağıtımı, eğitim, sağlık, konut, bireysel sosyal refah hizmetleri gibi yerel düzeydeki refah devleti fonksiyonlarının yerine getirilmesinde yerel yönetimleri etkin kurumlar haline getirmiştir. Birçok gelişmiş ülkede, refah programları başlangıçta ulusal düzeyde belirlenmesine rağmen, bu programların uygulanması ve mahalli düzeyde yorumlanması yerel yönetimlerin düzenlemelerine bağlı olarak gerçekleşmektedir.[473]

Keynesyen politikaların ve müdahaleci devlet anlayışının, stagflasyon olgusunun da etkisi ile küreselleşme sürecinde hakimiyetini yitirmesi ve neo-liberal politikaların ve serbest piyasa sisteminin giderek yükselmesi yanında demokratikleşmenin de hız kazanması ile birlikte genel olarak merkezi devletin görev ve sorumluluklarının ve neticede harcama ve gelirlerinin sınırlandırılması ve devletin ekonomik hayata müdahalelerinin azaltılması yönünde eğilimler giderek güçlenmiştir. Bu kapsamda devletin genel olarak sınırlandırılması ve devletin görevlerinin mümkün olduğu ölçüde özelleştirme, yerelleştirme vb. şekillerde özel kesime, yerel yönetimlere ve ayrıca sivil toplum kuruluşlarına kaydırılması yönünde öneriler artmıştır. 1970'lerden itibaren, özellikle 1980'ler ve sonrasında devletin küçültülmesi yönünde ortaya çıkan baskı ve bu yöndeki çabalar sonucunda merkezi devletin genel olarak kamu hizmetleri ve bu kapsamda refah hizmetleri alanındaki sorumluluklarını öncelikle yerel yönetimlere devrettiği görülmüştür. Aslında liberalleşme nihai olarak hem merkezi devletin hem de yerel yönetimlerin faaliyetlerinin ve harcamalarının kısılması, azaltılmasını gerektirir ancak devlet faaliyetlerinin özel sektöre kaydırılması görece uzun bir dönem gerektireceği için tam bir piyasalaşma yaşanmadan önce, yerel yönetimlerin ve kâr gütmeyen kuruluşların devreye girdiği görülmektedir.[474] Bununla birlikte STK'lara sorumlulukların devrinde olduğu gibi yerel yönetimlere sorumlulukların devrinde de bazı sorunlarla karşılaşıldığı bilinmektedir. Şöyle ki, gelirler merkezi idare tarafından toplanırken yükümlülüklerin yerel yönetimlere devredilmesi nedeniyle sorumluluklar

[473] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, ss. 327-328.
[474] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 329.

ile yetkiler arasında bir çelişki doğabilmekte ve bu da bazı yönetim problemlerini ortaya çıkarabilmektedir.[475]

Aslında açıktır ki, refah devletinin küçültülmesi çerçevesinde, refah devletinin sosyal harcamalarının azaltılması ve bu doğrultuda sosyal refah kurumlarının yeniden yapılandırılması söz konusu olduğunda, merkezi devletin yerel yönetimlere refah sorumluluklarından bir kısmını kaydırması sonuçta tek başına sadece sosyal refah hizmetlerini sağlama sorumluluğunun iki farklı kamu otoritesi arasında el değiştirmesine yol açacak ancak bir bütün olarak bakıldığında kamu refah hizmetleri sunumu ve sosyal harcamaların azalışı açısından fazla bir anlam taşımayacaktır. Dolayısıyla sosyal harcamaların kayda değer bir şekilde kısılması amacıyla refah devletinin yeniden yapılandırılmasında, genel olarak kamunun yani merkezi devlet ve yerel yönetimlerin sorumluluklarını ve böylece harcamalarını azaltmak için piyasa kurumları ve STK'lara görev devrine ilişkin çabaları yoğunlaştırmak gerektiği görülmektedir.

Yukarıda belirtilen, çalışmayı teşvik ve işgücü piyasalarına katılımın arttırılmasına ilişkin tedbirlere baktığımızda ise, örneğin İngiltere'de, çalışanların ücretini yüksek tutmak ve sosyal güvenlik haklarını kullanımlarında onlara kolaylık sağlamak suretiyle çalışan ücreti ile işsizlik gelirleri arasındaki farkı büyütmeyi amaçlayan yaklaşımlar hükümet politikalarında geniş bir yer tutmuştur.[476] ABD'nde ise bireylere, sosyal haklardan yararlanabilmek ve sosyal refah hizmetleri alabilmek için "çalışma" şartı getirilmiş, sosyal yardım, sağlığı yerinde olan kişiler için bir şekilde "çalışma" şartına bağlanmış ve bunun süresi sıkı bir şekilde belirlenmiştir[477]. Diğer yandan çalışan kesimin masraflarını minimuma indirmeye yönelik stratejiler de söz konusudur. Çalışan gruplar için bu desteğin en gerekli olduğu alan çocuk bakımı olup, bazı OECD ülkelerinde, mesela Danimarka'da, devletçe işletilen okul öncesi kreşlerin yaygınlığı genç annelerin ücretli bir işe geri dönmelerini sağlamaktadır. İngiltere'de de yakın zamanda çocuk bakımının aile kredisi ve bütçesinden düşülmesini sağlama yolunda çalışmalar yapılmıştır ve bu çalışmalar sürmektedir.[478]

---

[475] Aksoy, s. 22.
[476] Dilnot, s. 10.
[477] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 323.
[478] Dilnot, s. 10.

Diğer yandan refah devletinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin reformların en sert uygulandığı İngiltere'de; asgari ücret şartı kaldırılmış, haftalık azami çalışma saatleri serbest bırakılmış, mesleklerde sendikasızlaşma ve ücretlerin ikili görüşmelerle belirlenmesi eğilimleri görülmeye başlanmış; on binlerce kadrolu işçi part-time çalışır hale gelmiştir.[479]

Devletin refah hizmetleri alanındaki sorumluluklarını mümkün olduğu ölçüde STK'lara ve piyasa kurumlarına kaydırması yönündeki gelişmelere baktığımızda ise, görülmektedir ki, giderek artan sayıda sosyal refah hizmeti, devlet yanında kâr gütmeyen kuruluşlar ve kâr amaçlı özel sektör tarafından da gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Kâr amaçlı şirketler, sosyal refah açısından gittikçe önemli hale gelmektedir. Çocuklar, özürlü yetişkinler ve yaşlılar için gündüz bakımı, evde sağlık hizmetleri, zihinsel sağlık bakımı, huzurevleri ve düşük gelirlilere konut hizmetleri, alkol ve uyuşturucu tedavi merkezleri, fobi ve yeme bozuklukları klinikleri vb. hızla büyüyen kâr amaçlı sektör tarafından sağlanan sosyal refah hizmetlerine sadece birkaç örnektir. Hem kâr amacı gütmeyen kurumlar, hem de özel sektör genelde finansmanının bir kısmını hükümet programlarından sağlamaktadır, dolayısıyla bunların gerçekleştirdiği sosyal hizmetleri tamamıyla devlet faaliyetleri dışında düşünmek de yanıltıcı olabilir.[480]

Sonuçta, her ne kadar, sosyal sigorta ve sosyal refah hizmetlerinin sağlanmasında alternatif arayışlara yönelinmekte ve özelleştirme politikalarıyla özel kesimin payı artırılmaya çalışılsa da, kamu yönetim birimlerinin bu alanlardaki sorumluluğunun halen yoğun bir şekilde sürdüğü açıktır. Örneğin, İngiltere'de nüfusun yalnızca % 15'i özel sağlık sigortasına sahiptir, toplam öğrencilerin % 7'si özel okullara devam etmektedir. Dolayısıyla, sosyal refah hizmetlerinin, diğer mal ve hizmetlerde olduğu gibi kolaylıkla özel sektöre devri mümkün olamamakta, bu mal ve hizmetlerin dışsallığı ve de bedava kullanıcı sorunu gibi nedenlerle, özel sektörün katılımı düşük kalmaktadır. Devlet, genel olarak özel sektöre sosyal nitelikli mal ve hizmetlerin yalnızca üretim ve dağıtımını devretmekte, planlama, koordinasyon, finansman ve yerine getirme sorumluluğunu kendi üzerinde tutmaktadır. Bu nedenlerle, uygulanan bütün politikalara rağmen, gelişmiş ülkelerde devlet hâlâ

---

[479] Abdülhalim Çelik, "Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 50. 2005, s. 308.

[480] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 335.

hacim olarak büyüktür ve kaynakları elinde tutmaktadır. Sonuç olarak, bu ve benzeri göstergeler, kanaatimize göre, özel sektörün refah devletine karşı bir alternatif olacağı iddialarının daha uzun bir süre gerçekleşemeyeceğini göstermektedir.[481]

[481] Özdemir, Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, s. 343.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

REFAH DEVLETİ UYGULAMALARI AÇISINDAN MODEL ÜLKE: İSVEÇ REFAH DEVLETİ VE İSVEÇ REFAH DEVLETİ UYGULAMASININ KÜRESELLEŞME SÜRECİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

I. İSVEÇ REFAH DEVLETİ: ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Devletin sunduğu sosyal haklardan tüm vatandaşların eşit yararlanmasını öngören İsveç Modeli'nin tarihi sürecine baktığımız da modelin ortaya çıkışına ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Kimileri bu sürecin başlangıcını 1930'lar yani Sosyal Demokrat Parti iktidarının başlangıcına paralel olarak ifade etseler de, bu konu üzerinde çalışanların çoğunun ifade ettiği gibi refah devletini ya da İsveç Modeli'ni ortaya çıkaran süreç aslında 1890'larda başlamıştır.[482] Ancak bu sürece gelene kadar olan tarihsel seyir içinde yaşanan sefalet ve sıkıntılar, refah devletine giden yolun taşlarını da örmüştür. Takip eden bölümde İsveç Model'inin yakın tarihi gelişimi ve özelliklerini ele alacağız.

A. İsveç Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

İsveç Modeli'nin tanımlanmasın da üzerine tam ittifak yapılmış bir tanım yoktur. Ancak İsveçli ünlü ekonomist Assar Lindbeck'in tanımlaması belki de İsveç Modeli ile ilgili en iyi tanımlama olabilir. *Sermaye ve işgücü piyasalarında, müdahaleci devlet politikaları ile dayanışma birliklerinin ücret politikalarının kombinasyonu sayesinde ekonomik büyüme ve eşitliğin sağlanmasıdır.*[483] Bunun dışında İsveç Modeli'yle ilgili uluslararası kabul görmüş bir diğer algı ise komünizm ile kapitalizm arasındaki bir "orta-yol" tanımlamasıdır: Kapitalist düşünce İsveç vatandaşlarının refahını güvence altına almak için devletin müdahalesiyle harmanlanmıştır. Diğer bir tanımlama da çalışmalarının çoğunu refah modelleri

---

[482] Lars Magnusson, "Swedish Model In Historical Context", **Kobe University Economic Review**, 52 2006, s. 1.

[483] Lindbeck, The Swedish Experiment, s. 1297.

üzerinde yapan Danimarkalı Gosta-Esping Andersen Kuzey ülkelerin refah modellerini "Sosyal Demokratik Model" olarak tanımlamıştır.[484]

Bütün bu tanımlamalar gelişmiş bir toplumu karakterize eden ifadelerdir. Ancak İsveç tarihi süreç içinde bu gelişmişliği elde etmesi kolay olmamıştır. Bu bölümde İsveç Modeli'nin oluşmasında önemli olan dönemleri ifade edeceğiz

1. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın Başlarında İsveç Ekonomisi ve Refah Devleti Uygulamaları

Bu başlık, aslında İsveç Modeli'nin temellerinin anlaşılabilmesi açısından önem taşıyor. Çünkü İsveç'in 1850-1930 arası dönemi sermaye ve teknoloji birikimi, gelecekte İsveç Modeli'nin oluşmasına temel oluşturacaktır. 1850'de İsveç insanların sefalet içinde oldukları, gelişmekte olan bir ülkeydi. Sahip olduğu kaynakların dağıtımını yapmaktan aciz bir ülke[485] olduğu ifade ediliyor. Genişletirsek, İsveç, nüfusun % 90'ı kırsal alanda yaşarken tarım sektörü (nüfusun 3/4'ü) İsveç ekonomisini belirlemekteydi. Avrupa kıtasından gelen üst sınıfa mensup ziyaretçiler İsveç'i Avrupa'nın periferisinde, nüfusunun dağınık bir halde küçük ve önemsiz kasabalarda yaşayan yoksul ve geri kalmış bir ülke olarak tanımlıyorlardı. Madencilik, demircilik endüstrisi ve orman ürünleri işçiliği gibi birçok zanaat, dini ve askeri hizmetler kırsal alanda gerçekleştiriliyordu. Ekonomik büyüme yavaş olmasına rağmen meydana gelen birçok yapısal ve kurumsal değişimler geleceğin modernleşmesine doğru temel taşları döşemekteydi.

Bu dönemde İsveç ekonomisin büyümesini sağlayan unsurları şu başlıklar altında ifade edebiliriz: [486]

- 1827 tarihli toprak reformu (Laga Skifte Ordinance) sosyal ve ekonomik dönüşümün köşe taşlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Bu reformun esası küçük, parçalı ve dağınık olan tarım arazilerinin birleştirilmesiydi. Bu reformdan sonra yeni üretim metotları ve yeni ürünlerin tanıtılmasıyla daha verimli ve etkin bir zirai üretime geçilecekti.

---

[484] Esping-Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism, s.22.
[485] Johan Norberg, **Swede And Sour**, http://www.johannorberg.net/?page=articles&articleid=45 (15.12.2011), s. 1.
[486] Lars Magnusson, **An Economic History Of Sweden**. Routledge, London, 2000, ss. 112-112.; Olof Petersson**, Swedish Government And Politics**, Publica, Stockholm, 1994, s. 20.

- 1846 yılında Serbest Ticaret Kararnamesiyle (Näringsfrihetsförordningen) kaldırıldı ve serbest girişimciliğin önü açılmış oldu.[487]

- 1846-1850 arasında girişim özgürlüğü ile beraber temel hak ve özgürlüklerde meydana gelen düzenlemeler. Özellikle dini özgürlükler, ifade özgürlüğü, seyahat özgürlüğü konusunda getirdikleri yeni düzenlemelerle[488], ekonomik büyümeyi de hızlandırmışlardır. Bilhassa 1850 ve 1860'larda dış ticarette hızlı bir büyüme başlamış ve ihracattaki büyüme endüstriyel yatırımları tetiklemiştir.

- Vergilerin mal yerine para olarak ödenmeye başlaması.

- 1864 Ticaret Özgürlüğünün kurulması.

- Yerel Yönetimler Gelir vergisi uygulamasını başlatmıştır.

- 1895 Patent ve tescil ofisinin kurulması ve modernize edilmesi.

- 1855-1875 Weberyen bürokrasiye geçiş ve tam zamanlı iş ve sabit maaş uygulaması, vb. sayılabilir.

- 1903 Yılından itibaren gelir vergisi uygulamasına geçilmiştir.

- Güçler Ayrımı ilkesi'nin kabulu.

- 1913 Yılından itibaren işverenlerden sosyal güvenlik kesintileri alınmaya başlamıştır.

Bu dönemde gerileyen gıda ürünleri ithalatı ve nüfustaki artış nedeniyle tarım ürünlerinin ticarileştirilmesini gündeme getirmiştir. Tahıl ithalatı nedeniyle sürekli açık veren geleneksel İsveç ticaretinde ihracatın artmasıyla dış ticaret dengesinde fazlalık meydana gelmiş ve makine ithalatı ile teknik gelişmenin önü açılmıştır.

İç piyasadaki bu genişleme döneminde, nüfus artışı ve artan bölgesel uzmanlaşma (İsveç'in güney bölgelerinde tarım, kuzey bölgelerinde ormancılık)

---

[487] Ekonomifakta, **Sweden: Agricultural toward Industrial**, http://www.ekonomifakta.se/en/Swedish-economic-history/Agricultural-toward-Industrial/, (16. 07.2010).

[488] Norberg, s. 1-2.

nedeniyle yeni sosyal sınıflar temayüz etmiştir. Ticaret yapan köylüler, sermaye sahipleri ve ücretli işçiler İsveç ekonomisi Batı Avrupa'dan gelen uyaranlara karşı artık kolay cevap verebilme yeteneği kazanmıştır. Emek, sermaye ve mal piyasaları ve liberalleşme artık yerine oturmuştu. 1873 yılında Altın Standardının kabulü ve İsveç para birimi "krona"ya geçiş, uluslararası ticareti artırmış ve endüstrileşme adımlarının köşe taşlarından biri kabul edilmektedir.[489]

Bu dönemin diğer bir önemli gelişmesi, İsveç'in büyümesi ve gelişmesinde etkili olan özel sektör kuruluşlarının artmasıdır. İsveç bu dönemde sanayileşme de elde ettiği başarının altında bu sayacağımız şirketlerin büyük katkısı vardır.[490] Bunlardan bazıları, Atlas Copco (1873), L M Ericsson (1876); Alfa-Laval (1883); ASEA (1883); AGA (1904) ve SKF (1907) gibi büyük şirketlerdir. Bu şirketler, buluşları ve innovasyonlarıyla İsveç'i dönüştürmeye başlamıştır.[491] Hızla büyüyen bu girişimci blok kısa bir sürede ticari bankalarla bütünleşerek finans yapısıyla sanayi'i kuvvetlendirdiler ve şubeleriyle ABD dâhil Avrupa ülkelerine yayılmaya başladılar. 1864 yılında yürürlüğe giren özel (Enskilda) bankacılık yasası ile büyüyen limited şirket türündeki ticari bankaların sayısı 1900 yılında 67 olmuştur. 1911 yılından itibaren anonim şirketlere dönüşmeye başlayan bankaların sayısı düşmeye başladı ve 1920 yılında 30 adet banka kalmıştı ancak piyasanın % 60'ını kontrol eden dört banka vardı. [492] Sanayi şirketleri ile bankaların sınırlı ellerde toplanmasının İsveç refah devletinin uzun vadede sosyal, ekonomik ve politik kurumlarının biçimlenmesinde önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. İsveç'te bankalar ile bu büyük şirketler arasındaki yakın ilişkinin son yüz yılda şirket yatırımlarının fonlanması ve mülkiyetin korunmasında büyük ve derin bir etkisi olmuştur. 1932'de iktidara gelen Sosyal Demokrat Parti aslında sosyal ve ekonomik politikalarını hayata geçirebilmek amacıyla bu büyük firmaların dolaylı desteğini sağlayabildikleri için her iki tarafın ortak çıkarları doğrultusunda mevcut politikaları sürdürerek bir anlamda özel sermayenin garantörü olmuştur.[493]

---

489 Lennart Schön, **Sweden Economic Growth And Structural Change**, **1800-2000**, http://eh.net/encyclopedia/article/schon.sweden2010,(25.12.2011), s. 3.

490 Jan Sundin ve Sam Wilner, **Social Change And Health In Sweden**, Swedish National Institute Of Public Health Publ. Stockholm, 2007, s.116.

491 Lennart Jörberg, **Swedish entrepreneurs during the industrial breakthrough 1870-1885**, Lund Studies in Economics and Management, Lund University Press, Lund, 1988, s. 65.

492 Anders Ögren, **The Causes and Consequences of Banking Regulation: The Case of Sweden**, Presantation Paper, 4th International Conference,"The Subprime Crisis and how it Changed the Past" Graduate Institute, Geneva 3-4 February 2011, s. 1.

493 Peter Högfeldt, "The History and Politics of Corporate Ownership in Sweden", **Working Paper**

İsveç'te 1800'lü yılların başlarında tetiklenen ve 1930'larda doruğa ulaşan ekonomik, sosyal ve politik modernizasyon süreci bir tarım toplumunu sanayi toplumuna dönüştürdü. Bu dönemde biçimlenmeye başlayan belirli politik-ekonomik örgütler II. Dünya savaşından sonra ortaya çıkan İsveç refah devletinin temellerini oluşturdu. Tam istihdam hedefi ve önleyici sosyal politikaların üretilmesi İsveç refah devletinin doğmasına yol açtı. Vatandaşların sosyal koruma altına alınması emek piyasası politikaları, sosyal sigorta, sosyal hizmetler ve uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek etkin bir ekonominin kombinasyonuyla başarılmıştır.[494] Tablo 23'de İsveç'in sektörler itibariyle büyüme oranları görülebilir.

Sanayileşme sürecindeki diğer bazı önemli köşe taşlarını şöyle özetlemek mümkündür:

- Başta demir yolları olmak üzere İsveç'in alt yapı yatırımlarının finansmanında büyük oranda yabancı sermayeden faydalanılması.

- Tarım arazilerinin bütünleştirilmesi zirai metotlardaki rasyonalizasyon.

- Hızla büyüyen nüfus ve istihdamın artması.

- Büyüyen kentler ve teknolojik gelişmeler, modernleşmenin başlaması.

- Günlük gazetelerin yaygınlaşması ve bilgi akışı.

10641 http://www.nber.org/papers/w10641, (10.08.2010), s. 10.

[494] Walter Korpi, **The Development Of The Swedish Welfare State In A Comparative Perspective**. The Swedish Institute Publications, 1990, Stockholm, s. 1.

Tablo 23: Bazı Sektörlerdeki 1800–1900 Yıllarındaki Büyüme Oranları

Dönem	Tarım	Sanayi	Ulaşım ve İletişim	İnşaat	Özel Hizm.	Kamu Hizm.	GSYİH
1800-1840	1,5	0,3	1,1	-0,1	1,4	1,5	1,3
1840-1870	2,1	3,7	1,8	2,4	2,7	0,8	2,3
1870-1910	1	5	3,9	1,3	2,7	1	2,3
1910-1950	0	3,5	4,9	1,4	2,2	2,2	2,7

Kaynak: Olle Krantz ve Lennart Schön, **Swedish Historical National Accounts 1800-2000,** Lund Studies in Economic History, Lund Uni. Publ. 2007, s. 41.

İsveç Modeli'nin oluşmasında etkili olan sanayileşme sürecinde elde edilen başarı, beraberinde sosyal anlamda gelişmeye de sahne olmuştur. 1800'lerin başında sosyal çözülmeyle birlikte giderek artan işsiz kesim, geçici işlerle yaşamını idame ettirmeye çalışıyorlardı. Bu toplumsal kesim sosyal ve ekonomik olarak savunmasız kalınca, fakirlik nedeniyle hırsızlık, aşırma gibi suçlar nedeniyle otoriteyle başı sık sık derde giren bir sosyal tabaka meydana getirmiştir. İsveç'in bu problemi çözmek için etkin araçlara sahip olmaması nedeniyle[495] yüz yılın sonlarına doğru toplumun biçimlendirilmesinde, devletin ve toplumun ortaklaşa sorumlulukları olduğu ve geleneksel sosyal değerler bağlamında bir yol haritası çizilmesi gerektiğini savunan sosyal muhafazakârlık ile işsizlik, sağlık bakım ve eğitim gibi ekonomik ve sosyal konularda devletin meşru rolünü ve sivil hakların genişletilmesini benimseyen sosyal liberalizm fikirleri etrafında odaklanma başlamıştır.[496]

Sosyal refah hizmetlerinin sunumunda, devletin yetersizliğini gidermek anlamında, 19. yüzyılın başlarında gönüllü hayırseverlik kavramı İsveç'te de yerleşmeye başlamıştır.[497] Yüz yılın sonlarına doğru önce varlıklılar arasında yer

[495] Christer Lundh, "The Social Mobility of Servants -In Rural Sweden, 1740-1894", Continuity and Change, May 1999, Vol.14, No: 01, ss. 57-59.
[496] Sundin ve Willner, ss. 129-130.
[497] Bu konunun önemi, İsveç örgütlü bir toplumdur, bu bilincin kazanılması 1880'lü yılların sonuna rastlar. İsveç modeli açısından önemlidir. Günümüzde halkın neredeyse %80-90'ı herhangi bir kuruluşa üyedir. Bkz. Henry Milner ve Svante Ersson, "Social Capital, Civic Engagement and

bulan bu uygulama, gönüllü popüler kitle hareketlerinin (Folkrörelsesverige) hızlanmasıyla İsveç'te çağdaş toplumsal örgütlenmesinin yolunu açmıştır. İsveç'te liberalizm, ekonomik ilerlemenin ve bireysel hak ve özgürlüklerin teminatı olarak görülmeye başlanmıştır.[498]

İsveç'te sosyal açıdan refah hizmetleri devletten önce gönüllü kuruluşlar tarafından verilmeye başlanmış ve bunun için gerekli olan halkın kendi içinde oluşturduğu örgütsel yapı ile epey mesafe kaydedilmiştir. Yüz yılın sonunda sendikalar gönüllü sağlık sigorta fonları oluşturmaya başlamıştır. Burada dikkat çekilmeye çalışılan husus, yardımsever örgütlerin ve popüler halk hareketlerinin hizmet ve sosyal destek modelleri oluşturduğu ve yine ileride bu modellerin geliştirilip iyileştirilerek İsveç modern refah devletinin bir parçası olacağıdır.[499] Yine aynı dönemde sosyal refah hizmetlerinin yerel yönetimlerce verilmesi hususunda uygulamalar başlatılmış ve bu süreç özellikle İsveç Modeli'nin refah hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimlere önemli fonksiyonlar yükleyecektir.[500]

Bu dönemde sosyal refah açısından ortaya çıkan gelişmeleri şu şekilde özetleyebiliriz. [501]

- 1842 tarihli devlet okulları reformu ile zorunlu eğitimin başlamış oldu, ve eğitim konusunda yatırımlar başlamıştır.

- İsveç'te yaşam şartlarındaki iyileşmeyle birlikte ortalama yaşam süresi 55'ten 65 yaşına yükselmiştir, (1750'lerde erkekler için 35, kadınlar için 38).

- Bebek ölüm oranları azalmış.

Institutional Performance in Sweden: An Analysis of The Swedish Regions", Paper Presented at The **ECPR Joint Sessions of Workshops**, Copenhagen, 2000, s. 32.

498 Sundin ve Willner, s. 130.

499 Lars Svedberg ve Tommy Lundström, "The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State: The Case of Sweden", **Journal of Social Policy**, Vol.32, Chapter. 2. 2003. ss. 217-219.

500 Swedberg ve Lundström, ss. 221-223.

501 Per Gunnar Edebalk, Jonas Olofsson "Sickness Benefits Prior To The Welfare State: The Case Of Sweden 1850-1950", **Scandinavian Journal Of History**, Vol. 24, Chapter 3, 2008, ss. 281-282.; C. Pierson Beyond The Welfare State, ss. 106-107.; Fulya Tepe, "An Introduction To Swedish Welfare State", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:4 Sayı:7, Bahar 2005/1 s. 264.

- 1891 Almanya'da Bismarck tarafından yürürlüğe konan sosyal güvenlik tedbirleri İsveç hemen karşılık bulmuş ve gönüllü sağlık sigortasına devlet destek vermeye başlamıştır.

- 1901 kaza sigortasının başlaması.

- 1912 yılında geniş kapsamlı İşçileri Koruma Yasası.

- 1913 yılında Temel Emeklilik Yasası.

- 1916'da geniş kapsamlı Kaza Sigortası yasası yürürlüğe girdi.

- 1917 yılında yeni bir yoksulluk ve işsizlik yardım sistemi geliştirildi.

- Ücretlerde ve çalışma şartlarındaki iyileşmeler.

Sağlık sigorta sistemine devletin vermiş olduğu yardımlar zamanla artmış ve kamu ve özel sektörde çalışan işçiler hastalık yardımı işgücü piyasasındaki tarafların mutabakatıyla güvence altına alınmıştır. Sosyal düzenlemeler bağlamında, bu reformları bütün politik gruplar tarafından desteklenmiştir. İsveç'te devletin yeni bakış açısı ve sosyal meseleleri çözme yetenekleri genel olarak tesis edilmiştir. Artık prensip olarak, devletin sosyal yaşam ve sosyal güvenlik sisteminin örgütlenmesinde merkezi rolü ve daha da genişleyen gücüyle ilgili önemli ölçüde fikir birliği oluşmuştur. [502] Tablo 24 devletin sosyal alana müdahil olması sonucu kamu harcama eğilimini görmek anlamında faydalıdır.

Tablo 24: İsveç Toplam Kamu Harcamaları 1901-1959

İsveç	**Yıl**	GSYİH'ya Oranı
	1901-1920	5.8
	1921- 1940	8.6
	1941-1959	14.3

Kaynak: David L. Lindauer, **The Size And Growth Of Government Spending,** A Background Paper For The World Development Report, 1988, s.33.

[502] Ulla Herlitz, **Om den offentliga sektorns framväxt**. Studentlitteratur, Lund, 1989, ss. 73- 88.

1850–1910 dünya piyasalarıyla bütünleşmenin arttığı bir dönemde bilhassa vasıfsız emek lehine gelir dağılımında bir kayma gösteren İsveç'te ücretlerdeki büyüme GSYH'deki büyümeden daha fazladır. 1860-1910 yılları arasında reel ücretler yıllık % 5.3 oranında büyümüştür. Ücretlerdeki artış % 170'e ulaşmıştır. Dolayısıyla sanayi işçilerinin yaşam standartları sürekli olarak iyileşmeye başlamıştır.[503] Vasıfsız işçi ücretlerindeki nispi artış ihracatın arttığı dönemlerdeki kompozisyon tarafından etkilendiği söylenebilir. Tablo 25'deki göstergelerde bunu teyid etmektedir. 1860'lardaki kıtlık nedeniyle ABD'ye başlayan büyük miktardaki göç ve yabancı sermaye girişi bu nispi artışı desteklemiştir. 1. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla İsveçliler'in daha önce hiç sahip olmadıkları yaşam standartlarına kavuşmuşlardır.

Tablo 25: 1840- 1950 Yılları Arasında Faktör Verimliliği (Artış Hızı %)

Dönem	TFV Büyüme Oranı	Sermaye	Emek	TFV
1840-1870	0,4	55	27	18
1870-1910	0,7	50	18	32
1910-1950	1	39	24	37

Kaynak: Krantz ve Schön, s. 16.

Ekonomik ve sosyal açıdan bu dönemin özeti ise Sundin ve Willner'in ifadesi ile "*Hijyen, ekonomik büyüme ve sosyal istikrar".*[504] Bu dönemde İsveç'i refah devleti olarak nitelemek mümkün değildir. Bu dönem İsveç minimal devlet olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde kamu harcamalarının GSMH'ya oranı sadece %6'dır.

2. I. ve II. Dünya Savaşı ve İzleyen Dönemde Ekonomi ve Refah Devleti Uygulamaları

Bu dönemin izahında önemli olan üç temelini oluşturan üç ayaktan bahsedilebilir. Birincisi, 19.yy sonunda oluşan bankacılık dolayısıyla finans yapısı ve sanayi beraberinde dinamik üretim yapıları çok canlı ve büyüme potansiyeline

[503] Svante Prado, **Nominal and real wages of manufacturing workers,1860–2007**, Riksbank, 2010 http://www.riksbank.se/upload/Dokument_riksbank/Kat_foa/2010/10.pdf (22.10.2010), s. 493.
[504] Sundin ve Willner, s. 146.

sahiptir. İkincisi, I. Dünya savaşının olağan üstü ekonomik kazanımları, ikinci sanayileşme ve gelişim süreci, üçüncüsü ise, demografik gelişmelerdir.

Bu çerçevede dönemin özelliklerinin kısa olarak şu şekilde özetleyebiliriz. 1900'lerin ilk yirmi yılında politik yaklaşım, kentli tüccar sınıfı liberallerden, işçi kesimine ve küçük kasabalarda yaşayan işçilere doğru bir kaymaya başlamıştır. Buna ek olarak teknolojinin ilerlemesiyle, sürekli artan göçlerin yanında iletişim kaynaklarındaki gelişimlerde yeni devlet kurumlarının oluşmasına sebep olan güç kaymasına zemin hazırlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşik Devletlere göç eğiliminin kırılması ve göç edenlerin sayısının azalmasıyla büyük bir değişim ortaya çıkmıştır. [505]

İsveç tarafsızlık ilkesinin en önemli kazanımlarını bu savaşlar döneminde elde edecektir. Bu iki savaş döneminde savaşların her iki tarafıyla[506] ticari ilişkileri devam ettirip, her türlü mal ihracatı yapmış ve belki de refah devletinin kuruluşunu temin edecek olan alt yapıyı ve zenginliği elde etmiştir. I. Dünya Savaşı döneminde tarafsız olmanın sonucunda ortaya çıkan dış talep yoğunluğu İsveç tarihinde o zamana dek görülmemiş bir zenginlik getirmiştir. Ancak, talep yoğunluğu yüksek enflasyonu da beraber getirmiştir. Savaştan hemen sonraki dönem ihracata bağlı ekonomik yapı durgunluğa girmiş ama uzun sürmemiştir. Çünkü savaş sonucu yıkılan Avrupa'nın inşasında İsveç önemli bir fonksiyon üstlenmiş ve İsveç sanayi bu süreçten güçlenerek çıkmıştır.[507]

Aynı zamanda, 1917'de, Sosyal Demokratlar önemli bir parti olarak yükselmişlerdir ve Liberal-Sosyalist bir koalisyon hükümeti oluşturmuşlardır. Liberaller sosyalist düşünceye olumlu bakmıyorlardı fakat SAP ile aynı hedefi paylaşmışlardır. İkisi de ayrıcalığı olmayan muhtaçlara yardım etmek konusunda aynı düşüncededirler. İsveç eski aristokrasinin özel çıkarlarına değil de genel olarak insana yardımcı olmayı tercih eden demokratik bir devlet armağan etmek istediler. Bu koalisyonun sonucu olarak devlet 1918 yılında fakirlik yasasını yayınladı, bu yasayla ihtiyacı olana yardım etmekle ve bu amaç doğrultusunda merkezi hükümeti

[505] Schön, s. 4.
[506] Bu ülkeler, Almanya, İngiltere, Belçika ve Fransa'dır. (Bkz. Schön, s. 4.)
[507] Schön, ss. 4-5.

desteklemek konusunda doğrudan sorumlu hale gelmiştir.[508] Bu yasa İsveç'in bir refah devleti olma hedefi konusunda en belirgin girişimi olarak nitelendirilmektedir.

Refah devletinin belki de şekillenmesini sağlayan olaylardan unsurlardan birisi de 1909 yılında kurulan Ticaret Okulu (Özel Okul olarak) daha sonra 1926 yılında Stockholm Ekonomi Okulu (Handels Hög Skolan) olarak tekrar yapılandırılmış bu okul İsveç Modeli'ne yön verecek olan Eli Hecksker, Alva ve Gunnar Myrdal gibi ünlü isimleri bünyesine alacaktı. Yine İsveç Modeli'nin siyasi anlamda kurucusu sayılan Başbakan Per Albin Hansson 1928 yılında "Folkhemmet" (Milletin Evi) açılımını getirecektir. Bu konu İsveç Modeli'nin özellikleri kısmında verilecektir.[509]

1929 dünya ekonomik krizi İsveç'i gecikmeli de olsa etkilemiştir. Önce işsizlik artışı ve devamında kısa bir durgunluk dönemi olmuştur. İsveç refah devletine giden süreç bu dönemde şekillenmiştir. 1932 yılında sosyal demokratlar iktidara gelmiş ve 46 yıl iktidarda kalmışlardır. Bu dönemin ekonomik anlamda öne çıkan diğer gelişmeleri devlet müdahalelerinin artışı ve keynesyen politikaların uygulanması süreci başlamıştır.[510] 1932 yılı Sosyal Demokratların iktidara gelmesiyle İsveç politik ve ekonomik tarihinde dönüm noktası olmuştur. İşsizliğe karşı mücadele ve istihdam meselesi öncelikli olarak ele alınması gereken bir problem kabul edilmiş ve devletin daha çok sosyal sorumluluk alması benimsenmiştir. Bu dönemde ilk defa tarım sektöründe çalışanların oranı sanayinin altına düşmüştür. [511]

Tablo 26: Toplam Kamu Sosyal Harcamaları 1880-1930 (% GSMH)

Yıllar	1880	1890	1900	1910	1920	1930
İsveç	0.72	0.85	0.85	1.03	1.14	2.60
ABD	0.29	0.45	0.55	0.56	0.70	0.56

Kaynak: Peter H. Lindert, "The Rise Of social Spending 1880-1930", **Explonations Economic History**, Vol. 31, 1994, s. 10.

[508] Janet T. Knoedler, Charles Sackrey ve Geoffrey E. Schneider, I**ntroduction To Political Economy**: "The Middle Way: Swedish Social Democracy", 4. Baskı, Dolar And Sense Publ. Newyork, 2005, s. 213-214.
[509] Herbert Tingsten, **The Swedish Social Democrats**, Translated by Greta Frankel and Patricia Howard-Rosen, Bedminster Press, Totowa, 1973, s. VIII.
[510] Schön, s. 7.
[511] Sundin ve Willner, s. 153.

1945 yılında ihracatın GSYİH'daki artış payı % 5 iken bu savaş sonrasında, 1950'de % 22'ye ulaşmıştır. Bu dönem (Postwar Boom) ekonomide zirve dönemidir.[512] Tablo 26'da görüldüğü üzere kamu sosyal harcamalarının seviyesinin düşük olduğu ve sosyal refah hizmetlerindeki artışın özellikle 1930'lu yıllardan sonra daha da artacaktır. Tablo 27 sağlık harcamaları da bunun bir göstergesidir.

Tablo 27: Kamu Sağlık Harcamaları 1910-1930 (% GSMH)

Yıllar	1910	1920	1930
İsveç	0.31	0.25	0.89
ABD	0.26	0.40	0.34

Kaynak: Peter H. Lindert, "The Rise Of social Spending 1880-1930", **Explonations Economic History**, Vol. 31, 1994, s. 13.

Tablo 28 1930 – 1949 yılları arasında uygulana vergi oranlarına baktığımız zaman yüksek olmadığını görüyoruz. Refah hizmetlerindeki nispi artışa rağmen bunun yansıması söz konusu değildir. Bunun sebeplerinden birisi işverenlerden alınan sosyal güvenlik kesintileri ve istisnai olan ek vergi uygulamaları olabilir.

Tablo 28: 1930-1949 Dönemlerinde Ortalama Vergi Oranları

Yıl		
İsveç	**1930**	8.49
	1935	10.47
	1939	9.58
	1940	10.53
	1945	10.17
	1949	10.12

Kaynak: Sweden Statistics Central Bureau, Historical Statistics, http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____68066.aspx,(15.12.2011)

İsveç Modeli'nin dönüm noktalarından biri olan "Saltsjöbaden" sözleşmesi LO ve SAF arasında imzalanmıştır. Bu uzlaşma İsveç Modeli'nin gelişmesinde ve sağlamlaşmasında önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Saltsjöbaden, İsveç

[512] Schön, s. 8.

politikalarının korporatist karakterini güçlendirmiştir. Anlaşma Sosyal Demokrat Parti vasıtasıyla ekonomik büyüme ve politik istikrar arasında popüler bir bağın güvencesi olmuştur. Parti kendisini burjuva partilerinin maceracı çözümlerinin tersine endüstriyel barışın garantörü olarak tanımlayabiliyordu.[513]

3. İsveç Refah Devletinin "Altın Çağı"

1950'lerden başlayarak 1970'li yılların ortalarına kadar sürecek olan dönemdir. Bu dönem "İsveç Modeli" refah devletinin artık tekemmül ettiği dönem olarak ifade edilebilir. Assar Lindbeck bu dönemi tanımlarken *"makro ekonomik politikalar açısından 1950 -1979 arası, Keynesyen talep yönetiminin dorukta olduğu ve devlet kontrolünde vergilerin, sübvansiyonların, regülâsyonların, altyapı yatırımlarının arttığı bir dönemdir.* İfadesini kullanıyor.[514]

Bu dönemin ekonomik anlamda iki yönü vardır. Birincisi beşeri sermayenin korunması ve yeniden şekillendirilebilmesi için devletin sosyal güvenlik alanında çok büyük sorumluluk üstlenmesidir. Bunun etkisi ise, eğitimde, sağlıkta, çocuk bakımında, sosyal güvenlik programlarında, kamu tasarruflarının emeklilik programlarına aktarılmasında artışı getirmiştir. Dolayısı ile vergilerde de artış demektir. İkincisi ise, sermaye ve iş gücü piyasasındaki regülâsyonlardır. Bu modelin en akıllıca tarafı, sanayi toplumunda sürdürülebilir büyüme beraberinde sosyal güvenlik ve vergilendirme ile eşitliğin artırılmasıdır.[515]

Tablo 29: 1950- 2000 Yılları Arasında Faktör Verimliliği (Artış Hızı %)

Dönem	TFV Büyüme Oranı	Sermaye	Emek	TFV
1950-1975	2,1	45	7	48
1975-2000	1	44	1	55
1840-2000	1,1	45	16	39

Kaynak: Krantz ve Schön, s. 16.

[513] Hugh Heclo ve Henrik Madsen, **Policy and politics in Sweden: Principled pragmatism**, Temple Uni. Press, Philadelphia, 1987, s. 12.
[514] Lindbeck, The Swedish Experiment, s. 1302.
[515] Schön, s. 13.

Bu dönem İsveç ekonomisi büyümeye devam etmiştir. Tablo 29 ve 30'da sektörlerde verimlilik ve GSYİH'da artışlar açısından gelişmeler İsveç ekonomisin büyüdüğüne işaret etmektedir. Bu büyüme ile beraber sosyal politikalarda da gelişmeler olmaya devam etmiştir. Bunlar, 1955 yılında zorunlu sağlık sigortasına geçilmiştir. Dolayısı ile aynı yıl çalışanlar üzerinden sosyal güvenlik kesintileri de başlamıştır.

Tablo 30: 1870-1970 Dönemi İsveç'te GSYİH Artış Oranları

	1870-1970	**1870-1913**	**1913-1950**	**1950-1970**
İsveç	2.89	2.32	2.84	4.20
OECD Ortalama	2.26	1.64	1.82	4.46

Kaynak: Peter H. Lindert, "The Rise Of social Spending 1880-1930", **Explonations Economic History**, Vol. 31, 1994, s. 13.

Yine bu dönemin belirleyici unsurlarından birisi de, 1951 yılında İşçi sendikasının (LO) iki ekonomisti Gösta Rehn ve Rudolph Meidner tarafından hazırlanan Rehn-Meidner raporudur. Bu raporda bu ekonomistler bir model ortaya koymuşlardır. Katı bir mali disiplin, dayanışma ücreti ve zorunlu bir aktif iş politikasının etkileşimine dayanan bu kapsamlı ekonomik modeli geliştirmişlerdir.[516] Rehn-Meidner Modeli, ekonomi politikalarının üç ana hedefi üzerine kurulmuştur. Bunlar, tam istihdam ve eşitlik, fiyat istikrarı, üçüncüsü de ekonomik büyümedir. İsveç işgücü politikasının temel ilkeleri savaş sonrası dönemden itibaren tam istihdam ve Rehn-Meidner modelindeki iddia edilen dayanışma ücreti politikası olmuştur. Bu model sıklıkla gündeme gelse de, istihdam ile ilgili kısmı hükümetin önceliği olmuş fakat sıkı maliye politikasının uygulamaya geçmesi pek mümkün olmamıştır.[517]

Rehn – Meidner modelinin de vurguladığı istihdam düzeyinin yüksek tutulması amacı o dönemin sosyal demokrat iktidarının 1950-1960 yıllarındaki temel hareket noktası idi ve bu dönemde işsizlik noktasında büyük bir başarı

[516] Lennart Erixon, **The Rehn-Meidner Model In Sweden: Its Rise, Challenges And Survival**, Stockholm University Department of Economics, Working Paper, February, Stockholm, 2008, ss.1-3.
[517] Magnusson, s. 7.

yakalanmıştır. Özellikle 1970'li yılların sonuna kadar işsizlik seviyesi % 2'nin altında seyretmiştir.

Tablo 31: Bazı Ülkelerde İşsizlik Oranları

Ülkeler	Toplam İş Gücü % (10 Yıl Ortalaması)			
	1950	**1960**	**1970**	**1980**
Danimarka	3.7	1.4	3.8	8.9
İsveç	**1.7**	**1.5**	**1.8**	**2.2**
Türkiye	3.7	4.8	7.5	7.5
İngiltere	1.7	2.0	4.4	10.1
ABD	4.4	4.7	6.1	7.2

Kaynak: John P.Martin, s. 6

Refah devleti uygulamaları açısından altın çağ salt İsveç'e has bir durum değildir, çalışmamızın ilk bölümünde refah devletleri uygulaması olan her ülkede bu dönem böyle anılmıştır. Diğer uygulamalarda olduğu gibi İsveç Modeli'nde de bu dönem karakteristiği değişmemiştir. Ancak 1965 yılından itibaren İsveç kamu harcamaları vergiler açısından Refah devletleri ortalamasının çok üzerine çıkmıştır. Tablo 32'de görüldüğü üzere vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı açısından OECD ortalamasının % 50 fazlası söz konusudur. Dolayısı ile vergi oranlarındaki artışta o nispette yüksek olmuştur. Sosyal güvenlik kesintileri de ciddi bir artış göstermiştir. 1965 yılında % 4 (GSYİH'ya oranı) iken, 1975 yılında % 8.1'e, 1985 yılında ise 11.8, 1990 yılında ise 14.2'ye yükselmiştir.

Tablo 32: Toplam Vergi Gelirleri (GSYİH %)

Yıl	**1955**	**1960**	**1965**	**1970**	**1975**	**1980**	**1985**	**1990**
İsveç	24.0	25.5	33.3	37.8	41.2	46.4	47.4	52.2
EU 15	25.8	25.9	27.6	29.7	32.1	34.9	37.5	38.1
OECD	23.9	24.5	25.5	27.5	29.4	30.9	32.6	33.7

Kaynak: Gunnar Du Rietz Dan Johansson Mikael Stenkula,**The Marginal Tax Wedge of Labor in Sweden from 1861 to 2009**, Svenska Nätverket för Europaforskning i Ekonomi Publ. Stockholm, 2010, s. 4

İsveç Modeli'nin, altın çağında sosyal politikalar kapsayıcıdır, karşılanan sosyal ihtiyaçların alanı geniştir ve sosyal korumaya ilişkin toplumun genelini güvence altına almayı amaçlar. Sosyal yetkilendirme ilkesi vatandaşlarına geniş kapsamlı hizmetlerin ve yardımların temel hak olarak verilmesi olarak kurumsallaşmıştır. Bu ilke sosyal olarak uygun bir yaşam seviyesi için demokratik bir hak oluşturmayı amaçlamıştır. Sosyal yaşam dayanışmacı ve evrensel niteliğe sahiptir ve emek piyasasındaki pozisyonuna ve gelirine bakılmaksızın tüm nüfusu kapsar. Evrensellik, siyasal ve sosyal eşitlik (egalitarianism) yol gösteren prensipler olarak ortaya konmuştur.[518]

1970'li yıllara gelindiğinde kurumsallaşmış bir yapı ve sunduğu cömert işsizlik yardımı, ücretsiz eğitim ve emekli maaşı, hastalık izinlerinde ödemeler, çocuk bakımında ödenen yardımlar, parasız üniversite eğitimi, çok geniş yüksek eğitim kredisi ve bursları, çocuk ve yaşlı bakımı için büyük ölçüde verilen sübvansiyonlar, tiyatro gibi boş zaman faaliyetlerine verilen maddi destekler, nominal masraflar üzerinden sağlık bakımı gıpta edilecek uygulamalarıdır. Bu uygulamalarda kısmi kesintiler olsa da bu 1990'lara kadar devam edecektir.

Buradan hareketle İsveç modeli'nin ya da İsveç refah devletinin altın çağında ortaya çıkan yapı şöyle özetlenebilir:

- Özel mülkiyetli büyük sanayi sektörü.

- Vergilerle finanse edilen geniş bir kamu sektörü.

- Büyük bir işçi sendikalaşması ve karşısında güçlü bir İşveren yapısı.

- İşgücü piyasası politikalarında aktif rol oynayan bir devlet.

- Gelir ve refahın eşit dağılımını başarmak hususunda kararlılık.

---

[518] Gosta Esping-Andersen, Walter Korpi, "From Poor Relief To Institutional Welfare States: The Development Of Scandinavian Social Policy", **The Scandinavian Model. Welfare States And Welfare Research**, Ed. Robert Eriksson, Erik. J. Hansen, Stein Ringen, Hannu Uusitalo *M.E.* Sharpe Inc. Newyork, 1987, s. 42.

B. İsveç Modelinin Temel Özellikleri

İsveç Modeli'nin kendine has özellikleri vardır. Walter Korpi İsveç Modeli'ni emek ve sermaye arasındaki tarihi uzlaşma'dır diye tanımlamıştır. Burada olduğu gibi güçlü toplum yapısı, teknokrasi, örgütlü toplum ve merkeziyetçiliktir. Bu kısımda bu özellikleri ifade edeceğiz.

1. Tarihsel Uzlaşma

İsveç Modeli'nin oluşumunda ve gelişiminde öne çıkan ilk kavram uzlaşmadır. İsveç tarihinde de yine uzlaşma önemli bir yer tutar. Bunun İsveç Modeli bağlamında en belirgin örneği, 1930'ların sonunda endüstri toplumunun iki temel sınıfı, emek ve sermaye arasında sağlanan tarihi bir uzlaşmadır. Sanayi kesimi, Sosyal Demokratların siyasi gücü kullanmasını ve parlamenter çoğunluğun önemli refah reformlarını gerçekleştirmesini kabul etmiştir. İşçi hareketi endüstriyi devletleştirmek için devletin gücünün kullanmasını önlemiştir. Her iki taraf rasyonel bir üretim sisteminin ve endüstriyel bir kalkınmanın ve rekabete dayanan ihracat endüstrisinin oluşması amacıyla bir araya gelmiştir.[519] Tam istihdam ve sosyal eşitlik, dayanışmacı ücret politikası, aktif emek piyasası politikaları ve detaylandırılmış bir refah devleti bu uzlaşmayı destekleyen ana sütunlardır. Bütün bunların temelinde istisnai bir şekilde örgütlenmiş işçi sınıfı, tarihi, ideolojik ve organik bir şekilde uzun süre iktidarda olan Sosyal Demokratlarla (SAP) iç içe geçmiş bir ilişki yatmaktadır. Bu ilişki İsveç sermayesi ve iyi bir şekilde örgütlenmiş merkezi işverenler birliği (SAF) ile uzlaşmaya varmayı kolaylaştırmıştır. [520]

Uzlaşma kültürü inancı tamamen mücadelenin ve kavganın olmadığı anlamına da gelmez. Fakat bu uzlaşma ortak kararlara ulaşmak için özel bir sürecin varlığıyla gerçekleştirilmelidir. Bu metodun en önemli öğesi, ilgili bütün partilere seslerinin duyurulması için bir şans ve imkân verilmesiydi. Kararların müzakereler sonucu ve partiler arası bir müzakere sonucu alınması, prosedürün diğer bir yönünü oluşturuyordu. İsveç'te yarım yüz yıla yakın bir süre emekle ilgili iki ana hedefin bir dizi politik enstrümanla gerçekleştirilmesine imkân tanınmıştır. 1973 yılındaki petrol

---

519 Magnus J. Ryner, **Capitalist Restructuring, Globalization And The Third Way**, London, Routledge, 2002, s. 93.

520 Henry Milner, **Sweden: Social Democracy In Practice**, Oxford University Press 1990, s. 46.; Peterson, s. 35.

krizine kadar, uygulamadaki bazı küçük problemlere rağmen hükümetin müdahalesi olamadan gerçekleştirilen merkezi pazarlık sistemi oldukça etkili ve tarafların çıkarlarına uygun bir şekilde işledi. 1960'lı yıllar işçi ve işveren federasyonları arasındaki başarılı işbirliğini göstermektedir.[521]

Her iki taraf da endüstriyel etkin bir üretim sisteminin gerekliliğini kabul etmesine rağmen, bu tarihi uzlaşmanın yaşamsal öğeleri günümüzde artık geçerliliğini kaybetmiştir. 1970'li yıllar dönüm noktası açısından önemlidir. 1970'lerin ilk yarısında gerçekleştirilen iş hayatıyla ilgili reformlar yasalaştı ve yürürlüğe girdi. İşverenler işçi hareketine karşı bir hareket başlattı. Siyasi kutuplaşma, tarihi uzlaşmayı sona erdirdi.[522]

Bu yıllarda enflasyon oran ortalama % 3 ve yıllık ortalama büyüme oranı ise % 4 olmuştur. İşsizlik oranında ise % 1,5 seviyesine ulaşılmıştır. Oldukça başarılı bu ekonomik şartlar sosyal refah hizmeti uygulamalarının kararlı bir şekilde genişlemesine imkân sağlamıştır ve kararlı demokratik yapılarının başarılı kombinasyonu, sosyal güvenlik politikalarındaki kapsayıcı ağlar İsveç'i gelişmiş ülkeler nezdinde imrenilecek noktaya getirmiştir.

2. Güçlü Toplum

İsveç toplumunun, belirleyici diğer bir özelliği de çok büyük bir kamu sektörüne sahip olmasıdır. Kamu sektörünün genişlemesi, İsveç, vergi oranı ve kamu harcamaları ile hesaplanan GSYİH oranı yönünden düşünüldüğünde Batı Dünyasının en büyük kamu sektörüne sahiptir. Bu büyümenin arkasında yatan fikir, güçlü bir toplumla (strong society)[523] insanların refahının, korunması fikridir. Toplum kamu tarafından sunulan hizmetlere ve kamu idari yapısına olan güveni, sunulan hizmetlerin topluma olan faydası konusundaki güçlü kanaati refah devletini güçlendirmektedir. Güçlü toplum kavramı İsveç refah devletinin önemli bir özelliğidir. Hizmetlerin büyük bir kısmı devlet tarafından sağlanır. Sağlık, sosyal sorunlar,

---

[521] Petersson, s, 35.
[522] Petersson, ss. 35-36.
[523] Mauricio Rojas, **Sweden After Swedish Model: From Tutorial State to Enabling State Welfare State**, Timbro Publ. Stockholm, 2005, s. 20-21.

eğitim ve çocuk bakımı gibi hizmetler sadece merkezi veya yerel yönetimler tarafından sağlanır.[305]

Refah sisteminin özünde evrensellik vardır. Bu sistemin özünde sosyal faydalar her vatandaş için elde edilebilir faydalardır. Emekliler, çocuklar, anneler ve işsizler gibi toplumu oluşturan bütün herkes herhangi bir fark gözetilmeksizin refah devletinin sunduğu hizmetlerden, imkânlardan faydalanma hakkına sahiptir. Refah devletinde bireylerin her biri sistemin bir parçası olduğunu kabul ederse ve faydaları ve maliyetleri birlikte paylaşırlarsa sistemin meşruiyeti kuvvetlenecektir.[524]

3. Sosyal Mühendislik ve Teknokrasi

İsveç Modeli, sosyal mühendisliğin önemli unsurlarını içinde barındırır. Otoritenin temel kaynağı bilgi, uzmanlık ve liyakattir. Bu uzmanlar sosyal problemlerin idari anlamda çözümünde, kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulamasında önemli rol oynarlar.[525] Bu çerçevede modern devlet, gücü iktidardaki hükümet ile paylaşır, bu aynı zamanda gittikçe artan bir şekilde ekonomi planlayıcıları, stratejistler ve bilim adamlarından oluşan bürokrasi ve teknokrasi ile paylaşılmak anlamına gelmektedir. Teknokratlar, uzmanlık bilgilerini sosyal politika söylemlerine aktarırlar. Baskın işlevlerine rağmen, kendilerini bilinçli olarak bütün çıkarlardan soyutlanmış, gerçekten başka bir değerin peşinde olmayan, politik kararların alınabilmesi için objektif ve tarafsız bilginin sunucuları olarak takdim etmektedirler. Bunu bilimsellik ve sosyal problemleri çözecek objektif bilgi ve epistemik bir iddia olarak ortaya koymaktadırlar.[526]

Sosyal Demokrat Partinin ve İsveç'in en büyük sosyal mühendislik projelerinden biri olan "Millettin Evi" kavramının ideologlarından, Alva ve Gunnar Myrdal, 30'lu yıllarda devlet yönetiminde teknokrasiyi savunmalarına rağmen diğer teknokratlardan farklı olarak demokrasi ile teknokrasi arasındaki çatışma potansiyeline dikkat çekerek her iki kavramı sentezlemeye çalıştılar. İsveç'te uzman bilgisine olan güven hem II. Dünya Savaşı sonrası genişleme döneminde

---

[305] Leif Levin, **Strategy And Ideology: A century Of Swedish Politics**. Cambridge University Press Cambridge 1988. s. 22.
[524] Petersson, s. 36.
[525] Petersson, s. 40.
[526] Jay L. Lemke, **Textual Politics, Discourse And Social Dynamics**, Taylor & Francis Publ. London, 1995, ss.58, 70-71.

karakterize edildiği biçimiyle sosyal mühendislik çabalarında hem de refah programlarının uygulanmasıyla ilintili yeni profesyonel grupların biçimlenmesinde kendini gösterdi. Devlet düzeyinde ve farklı kademeler arasında uzmanlar arası dayanışmanın İsveç politikaları ve uygulamalarında önemli etkileri olmuştur.[527]

4. Örgütlü Toplum ve Kitlesellik

Sermayenin değişik biçimleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonomistler tarafından uzun süredir incelenmektedir. Bunlardan biri 1993 yılında Robert Putnam'ın "Demokrasiye İşlerlik Kazandırmak: Modern İtalya'da Sivil Gelenek çalışması" olup eserde savunulan tezin çekirdeğini, demokrasinin sürdürülebilirliğinde ve yüksek kurumsal performansta *"sosyal sermaye"* kavramı oluşturmaktadır. Putnam, güçlü sivil bağlantı geleneği olan bölgelerde hükümetin daha yüksek performans gösterdiğini bulmuştur.[528] Putnam, Sosyal sermayenin bir göstergesi olarak kişiler-arası ortalama güven seviyelerini ortaya koyarak ekonomik büyüme üzerinde sosyal sermayenin etkisi analizlerinin yolunu açmıştır.

Sosyal sermaye tanımlarından birisi, bir problem durumunda sorunu çözmek için toplum üyelerinin bir araya gelebilme yeteneğidir. Kişiler arası güven ve dayanışmayı esas alan bu yorum perspektifinden baktığımızda İsveç'in güçlü bir sosyal sermayesi olduğunu görmekteyiz. 1885 yılında bu sivil toplum hareketlerini üyesi 200.000 den fazlaydı. 1920 yılında ise her 10 İsveçliden dördü bu hareketlerin üyesidir.[529] 2000 yılında İsveç nüfusunun %90'ı 180.000'den fazla gönüllü yardım kuruluşlarının üyesidir.[530]

İsveç Modeli'nin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde sosyal sermayenin örgütlü oluşu ve kitlesellik önemli bir yer edinmiştir ki tarihsel uzlaşma yine bu örgütlü yapınının ortaya çıkardığı bir özelliktir.

---

[527] Marian Blommsterberg ve Göran Therborn, **Vem Styr Sverige**, Samhällsvetenskapliga Lärdomar av 100 års Utveckling, Forskningsrapport. Göteborgs Universitet Sociologiska Instituionen Publ. Göteborg, 1991, s. 8.

[528] Robert Putnam, **Making Democracy Work: Civic Traditions In Modern Italy**, Princeton University Press, Princeton, 2004, s. 6-7.

[529] Rony Ambjörnsson, **The honest and diligent worker: ideas and ideals in a Norrland sawmill community**, HLS Trykckeri, Stockholm, 1998, ss.22-24.

[530] EU Country Report Sweden, **Study on Volunteering in the European Union**, http://ec.europa.eu/citizenship/eyv2011/doc/, (10.01.2011).

5. Merkeziyetçilik

İsveç devletinin merkeziyetçilik geleneğinin tarihi kökleri bulunmaktadır. Çünkü İsveç'te ki dönüşüm esnasında ulus devletin merkeziyetçi yapılanmasının önünde bir engel teşkil edecek güçlü özerk kentler ve güçlü bir aristokrasi yoktur. Ulus devletin merkezi bir güç odağı olarak ortaya çıkması sırasında karşı-denge oluşturacak bir güç ve ciddi bir direnç olmaması sosyal yaşamı ve kurumları belirleyen, geçmişten gelen İsveç sosyo-politik kültürüne dayanmaktadır. Ülkenin oldukça homojen etnik yapısı İsveç'e kurumlarla devletin etrafında toplanmış etnik topluluk karakterini vermiştir. Devlet ile toplum kavramları bu kaynaşma sonucu eşanlamlı kullanılır olmuştur. Dolayısıyla, bu ayırt edici karakteri bir ulus devlet olarak İsveç'e halkına karşıtlık duymadan doğrudan bağlanan iktidar pozisyonu sağlamıştır.[531]

Diğer taraftan İsveç Modeli önce de bahsettiğimiz gibi toplumun merkeziyetçi organizasyonu üzerine bina edilmiştir. Büyüme ve etkinlik, merkezilik ve geniş ölçekte üretimle sağlanmıştır. Refah devletine karşı olan birçok sosyal hareketin de arka planında bu özelliğe karşı olan tepki yatmaktadır.

C. İsveç Refah Devletinin Temel Destekleyici Unsurları

İsveç Modeli'nin ortaya çıkması hususunda iki temel unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi belki de refah devleti bağlamında İsveç Modeli kadar hatta daha önemli sayılabilecek İsveç iktisadi kalkınmasının ardındaki sanayileşme süreci ve sanayisidir. Yüzyıl öncesine kadar Avrupa'nın fakir ülkesi nasıl oldu da bu seviyelere geldi ve bu birikimle beraber, altın çağı ve bugünü yakaladı? Diğer önemli destekleyici unsur Folkhemmet, bir metafor olarak bu kavram özellikle İsveç Modeli'nin belli bir seviyeye ulaşmasında ve sisteme olan güveni pekiştirmek için önemli fonksiyonlar üstlenmiştir. İzleyen kısımda bu başlıkları inceleyeceğiz.

---

[531] Mauricio Rojas, **Beyond The Welfare State**, Timbro Publ. Kristianstads, 2001, s. 19.

1. İsveç Sanayileşmesi ve Sanayi

İsveç Modeli'nin geri planındaki esas güç ve hala ayakta kalabilmesinin itici gücü İsveç sanayi ve güçlü yapısıdır. İsveç büyüme modelinin tarihsel kökleri bulunmaktadır. İsveç endüstrisi hem kereste ve mineraller gibi doğal kaynaklar hem de 19 ve 20. yüz yılda ki icatların tetiklediği büyük üretim endüstrilerine dayanmaktadır. Seri üretim yapan büyük fabrikalar İsveç ekonomisinin gerçek planlayıcıları ve yürütücüsü oldular. Örgütlenme ilkeleri askeri yapılardaki gibi sıkı bir biçimde hiyerarşik ve emir komuta zincirine şeklindeydi. Seri üretim çağındaki Fordizm[532] ile ürün standardizasyonu ve Taylor'un yönetim anlayışı, mükemmel üretim ekosistemine ulaşmak için bir ideal olarak kabul edilmişti. Endüstrinin bu büyük ölçekli hiyerarşik rasyonalitesi gelişmeye başlayan İsveç refah devletinin, bireylerden inisiyatif örgütlerine, sendikalardan politik partilere kadar bütün unsurları arasında benimsenmiştir. Büyük fabrikaların rasyonalitesi devletin radikal mimarları ve planlayıcıların sosyal vizyonlarında yeni bir değerler manzumesi ortaya çıkmıştır. 1920'li yılların ekonomik krizinde bu fabrikalar üstün rasyonalitenin merkezi olarak kabul görmüştür. Büyük sanayi, başarılı planlama yapma kabiliyetine sahip toplumun bir uzantısıdır. Bu anlamda sanayi mantığı sosyal planlamaya uyarlanacak bir araç olarak görülmüştür.[533]

Lennart Erixon, "Golden Age Of The Swedish Model (İsveç Modeli'nin Altın Çağı)" adlı eserinde, İsveç Modeli'nin unsurlarını, *"hammadde ve en önemlisi dışa açık büyük şirketler*" şeklinde ifade ediyor. Devamında bunları İsveç'in büyüme motoru (Growth Engine) olarak nitelendiriyor.[534] Aynı zamanda İsveç Modeli'nin tamamlayıcı unsuru olan büyük şirketler, İsveç kalkınmasının temelini oluşturan birimlerdir.

---

[532] Fordizm: Amerikan otomobil üreticisi Henry Ford tarafından geliştirilen ve işin verimini**,** malların standartlaştırılması ve yeni bir iş organizasyonuyla arttırmayı amaçlayan sınai örgütlenme ve faaliyet tarzı. Bu bağlamda, Fordizm için üretimde önemli olan şey, olabildiğince çok parçanın standartlaştırılarak, büyük seriler halinde üretilmesini sağlamaktır. İşin, ardışık işlemlerle büyük üretim birimleri tarzında düzenlenmesi ve bu işlemlerin de en yüksek derecede standartlaştırılması gerekir. Fordizm, terimi daha genel olarak da, modern topluma özgü kütlesel üretim, yükselen tüketim standartları, artan dış ticaret, refah devleti gibi fenomenleri kapsayan bir deyim olarak kullanılır.

[533] Arne Ruth, **Det Moderna Sveriges Myter, In Svenska Krusbar***,* Bonnire Alba Press, Stockholm, 1995, ss. 550 -558.

[534] Lennart Erixon, **The Golden Age of The Swedish Model**, Ekonomik – Historiska İnstitutionen Stackholm Universitet Tryckeri. Stockholm-1996, s. 12.

19. Yüzyılın ortalarında fakir, küçük ve dış etkilere açık bir toplum, 20. yüzyılın ilk otuz yılında tarım toplumundan sanayi toplumuna, geçiş yapmış ve ekonomisi de bu çerçevede dönüşüm geçirmiştir.[535] Bu dönüşümün birçok sebebi olabilir ancak burada esas olan sebep İsveç sanayinin gelişmesi ve teknolojik gelişmeleri takip ederek, dışa açık büyüme stratejisidir. İsveç sanayileşmesinin iki ana dönemi vardır. Birincisi 1870 liberal etkilerle serbest girişimin önünün açılması sonucu İsveç'in dev şirketlerinin kurulduğu ya da geliştiği dönemdir. AGA, ASEA, L.M. Ericsson, Alfa Laval, SKF vb. gibi şirketler bu dönemde kurulmuştur. İkinci sanayileşme dönemi I. Dünya savaşının getirmiş olduğu büyük kazanımlar sonucudur. Volvo, SAAB, Electrolux, Tetra Pak ve IKEA vb. şirketler ise bu dönemde kurulmuştur.[536]

İsveç'in altın çağına ulaşmasında bu yapının fonksiyonlarını ise şöyle ifade edebiliriz:[537]

- Bu sanayi üretimin ve istihdamın büyük bölümünü oluşturuyordu.

- Bu şirketlerin ihracat ve yatırımlarının, İsveç'in diğer daha küçük ölçekteki şirketlerinin üretim ve istihdam kapasitesi üzerinde çok büyük bir etkisi vardır.

- Ücretler konusunda lider durumdaydılar.

- Yine bu şirketler yeni bilgilerin en önemli üreticisi ve aktarıcısı konumundaydılar.

Bu saydığımız özelliklerinden dolayı özel girişim, sanayileşme açısından İsveç Modeli'ni oluşturmuş ve İsveç Refah devleti modelinde de önemli bir destekleyici unsur olmuştur.

---

[535] Erixon, s. 12-13.
[536] Erixon, ss. 13-18; Schön, s. 2.
[537] Erixon, s. 22-23.

2. İsveç Değişiminin Dayanağı Olan Folkhemmet (Milletin Evi) Kavramı

"Folkhemmet (People's Home - Milletin Evi)" sık sık İsveç Modeli ve İsveç toplumuyla ilişkilendirilen bir kavramdır. Bu kavram 1928 yılında, daha sonra başbakan olan İsveçli politikacı Per Albin Hansson tarafından tanımlanmıştır. Folkhemmet hakkındaki konuşmasında Hansson İsveç'i, kimseye imtiyaz tanınmayacağı ve kimsenin dezavantajlı olmayacağı, eşitliğin, saygının, yardım severlik ve işbirliğinin hâkim olacağı herkes için güzel bir vatan olarak tanımlamıştır.[538] Aslında bu tanımlama önceden de belirttiğimiz üzere, bir sosyal mühendislik projesidir. Bu projenin arkasındaki esas isimler Alva ve Gunnar Myrdal'dır.

Folkhemmet sosyal ve ekonomik engellerin aşılması için birlik ve dayanışma oluşturmak için kullanılmıştır ve tarihi derinliği olan ideallere dayanıyordu.[539]

Folkhemmet, İsveç Modeli'nin yükseliş döneminde fonksiyon üstlenmiş ve güçlü toplum oluşturmak için kullanılmıştır. Pratikteki uygulaması ise "Folkethus" (Halkevi) şeklinde hayat bulmuştur. Bu birimler sosyal hayat içinde insanlara her konuda yardımcı olmak için teşekkül ettirilmiş ve hala devam etmektedir. Ancak eski fonksiyonlarından çok uzaktır.

3. Ticaret ve İşçi Birlikleri (Sendikalar)

Refah devleti uygulamalarının başlamasında, İsveç sanayileşmesinin sonucu olarak ortaya çıkan sendikaların özellikle işçi sendikalarının etkisi vardır. Sendikalaşmanın başlaması 1850-1870 aralığındadır. Ancak, kurumsal olarak bir çatı altında toplanmaları işçi sendikaları (LO) 1898 yılında, işveren sendikaları (SN) 1902 yılında olmuştur.[540]

İsveç Modeli'nin, örgütlü toplum olma vasfının bir uzantısı olarak, ticari ve işçi birlikleri özellikle politika uygulamalarında devlete verdikleri destekler neticesi İsveç

---

[538] Edwin Ekholm, **The Swedish model and the Rehn-Meidner model**, http://www.hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:326616/FULLTEXT01 (15.12.2011), s. 11.
[539] Rojas, Sweden After Swedish Model, s. 8.
[540] LO, **Historia**, http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/3FAC3BF28773FD47C1256E3C00534DDC , (15.12.2011); SN, **Historia**, http://facket.net/historia, (15.12.2011).

Modeli hayata geçmiştir. Özellikle İsveç Modeli'nin dönüm noktalarından birisi olan "Salsjöbaden" uzlaşması bu açıdan son derece önemlidir.[541] Bu kuruluşlardan LO'nun sosyal demokrat parti ile olan yakın ilişkisi özellikle 1932 sonrası dönemde karar alma süreçlerine etkisi o ölçüde büyük olmuştur. SN ise sahip olduğu ekonomik güç ve İsveç sanayileşmesinin asli unsuru olması nedeniyle bütün siyasi partilerin uyumlu olduğu bir yapıyı yansıtır.

İsveç'te sendika üyeliği oldukça yüksektir. 3.5 milyon sendikalı vardır, sendika üyeleri arasında çalışmayan öğrenci ve emekliler gibi bir kesim de mevcuttur. Sendika üyeliği mukayeseli veri tabanı sendikalaşma yoğunluğunu % 73,8 göstermektedir.[542] Bu oran 1995 yılında % 86 ile zirve yapmıştır. Sektörler itibariyle sendikalaşma oranı ele alındığında, işin türüne bağlı olarak en fazla üyelik %88-90 arasında kamu kesimidir. En az üyelik ise %63 oranında perakende sektörüdür. 2010 yılında LO'nun yürüttüğü bir araştırmaya göre kadın çalışanların sendika üyelik oranı % 81'dir.[543]

4. Siyasi Partiler

İsveç'te siyasi partilerin oldukça eski bir geçmişleri vardır. Parlamento'nun tarihinin çok eski olması bunun asıl nedenidir. Ancak İsveç Modeli bağlamında bakıldığı zaman, sanayileşme süreci ile beraber ideolojik ayrışmalar ortaya çıkıyor ve çok sayıda siyasi parti ortaya çıkıyor.

İsveç Modeli bağlamında öne çıkan partiler, Sosyal Demokrat Parti (Socialdemokraterna 1889), Moderat Parti (Moderaterna 1904), Merkez Partisi (Centerpartiet 1910), Halk Partisi (Folkpartiet 1934), Sol Parti (Vänsterpartiet 1917), Hıristiyan Demokrat Parti (Kristdemokraterna 1964), Yeşiller (Miljöpartiet de Gröna 1981)'dir. [544] Bunlardan öne çıkan ilişkin bilgileri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz.

---

[541] Ryner, s. 93.
[542] Jelle Visser, **Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts**, Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies AIAS University of Amsterdam, Working Paper, 2009, s. 2-3.
[543] Trade Unions, **Workerparticipation In EU**, http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Across-Europe/Trade-Unions2, (15.12.2011)
[544] Sveriges Politik Parties, http://www.politiskapartier.se/socialdemokraterna.html, (15.12.2011).

Sosyal Demokrat Parti (S) 1880'li yılların sonunda başlayan işgücü hareketlerinin politik bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır.[545] Genellikle mavi yakalı işçiler ve kamu sektörü çalışanları tarafından desteklenmektedir. Bu parti gücünün çoğunu yakın ilişkide olduğu ve mavi yakalı işçilerin temsil edildiği Ulusal İsveç Sendikalar Federasyonundan (LO) almaktadır. Parti programı hükümetin ekonomiye müdahalesi ve sosyal refah programlarıyla bağlantılıdır. Sosyal Demokrat Parti 1932 yılından 2006 yılına kadar geçen 78 yılın 65 yılını iktidarda geçirmiş ve sosyal politikaların İsveç gündelik hayatına nüfuz etmesini sağlamıştır. İsveç Modeli ve Sosyal Demokrat Parti birlikte telaffuz edilen kavramlardır. Çünkü modelin ortaya çıkışında Sosyal Demokrat Parti en büyük paya sahiptir.

Moderate Parti (M) 1930 yılından beri sürdürülen yardımları desteklemekle beraber kişisel özgürlük, serbest girişimcilik, kamu sektörünün büyüme oranlarının düşürülmesi fikirlerini savunmaktadır. *Liberal Parti* (FP) platformu kapsayıcı İsveç sosyal refah programlarıyla kaynaştırılmış serbest piyasa ekonomisini içeren "sosyalizm olmaksızın sosyal sorumluluk" olarak tanımlamak mümkündür. Bu iki parti İsveç sanayileşmesin de, temel hak ve özgürlükler konusunda 1850 – 1910 döneminde önemli fonksiyon üstlenmişlerdir. Ortaya koydukları özgürlükçü tezlerle İsveç sanayileşmesinde önemli bir yere sahiptirler. İsveç genelinde ağırlıklı olarak kamu ve özel sektördeki maaşlı memur kesimin önemli desteğini almaktadırlar.[546]

Diğer partiler ise, *Merkez Parti* (C) İsveç'in kırsal kesiminde etkilidir. Partinin temel öncelikleri iş sağlamak ve işletmelerin önünü açmak için sağlam bir ekonomik ortam oluşturmak, kırsal gelişim, iklim değişikliği ve çevre sorunları, sağlık ve refah konularıdır. *Sol Parti* (V), Komünist Parti olarak bilinir ancak sonraları sol parti olarak isim değiştirmiştir. Oy tabanını genel olarak gençler, kamu sektörü çalışanları, feministler, gazeteciler ve eski sosyal demokratlar oluşturmaktadır. *Hıristiyan Demokrat* Parti (KD) muhafazakâr ve "değer-eğilimli" bir partidir. Taraftarları özellikle muhafazakâr kilise çevresi ve kırsal nüfustur. Hükümetler tarafından aileye ve yaşlılara yönelik hizmetlerin daha iyi ahlaki uygulamalarla desteklenmesi konularını işlemektedirler.

---

[545] Petersson, s. 143.
[546] Petersson, s. 142.

5. Korporatif (Kollektif) Karar Alma Mekanizması

Korporatizm genel anlamda piyasa sisteminin yol açtığı olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak amacı ile çalışanlar ve çalıştıranlar arasında işbirliğini organize eden ekonomik sistem olarak ifade edilebilir.[547] İsveç'te sermeye ve işgücü temsilcileri arasındaki ilişki sık sık yüksek düzeyli korporatizm olarak nitelendirilir.[548] Bunun sebebi İsveç sosyal ve ekonomik politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında temel yapı taşı olan korporatif karar alma mekanizmasının resmi zemini 1938 yılında tarihi uzlaşmayla atılmıştır. Ancak, 1990'lardan beri partilerle işçi sendikaları federasyonu ve işveren örgütleri gibi güçlü çıkar örgütleriyle işbirliği zayıflamaya başlamıştır.

Merkez sağ koalisyon hükümeti sendikalara açık kapı bırakmazken Muhafazakâr parti ile işveren örgütleriyle arasında yakın ilişkiler devam etmektedir. Hükümet bazı özel resmi kurumların yetkilerini arttırarak hükümet ile yerel/bölgesel yönetimler arasında ekonomi politikaların uygulanması konusunda koordinasyon görevi verilmiştir.1938 yılındaki tarihi uzlaşmayla kurulan merkezi pazarlık kurumunun 1991 kriziyle beraber aşamalı olarak zayıflamaya başlamasıyla bu konfederasyonlar da güç kaybetmeye başladılar. Bu durum federasyon çatısı altında bulunmayan bağımsız sendikaların manevra alanını genişleterek daha güçlenmelerine neden oldu. Ancak, federasyonlar üyesi olan sendikaların taleplerini koordine etmekte hâlâ rol oynamaktadır.[549]

D. Kamu Yönetim Yapılanması ve Hizmet Birimleri

İsveç'te kamu yönetimi yapılanması kendine has bir nitelik arz eder. İsveç Modeli'nin kurumları hiyerarşik, merkezi, standartlaştırılmış ilkeleriyle refah devletini yeniden üretmek üzere örgütlenmiştir. Yürütülen proje İsveç'in geçmişinden beslenen hem geleneksel hem de modernist bir projedir. Devlet yönetim mekanizmasındaki bürokratik örgütlenmelerde hem atanmış hem de seçilmiş bürokratlar görev almaktadır. Üst düzey bürokratlar arasında teknokratların politik karar süreçlerindeki etkileri önemlidir. 70 ve 80'li yıllarda teknokrasinin öne çıkması

---

[547] Göze, s.136.
[548] Lindbeck, The Swedish Experiment, s. 1276.
[549] Lionel Fulton, Worker Representation In Europe, **Working Paper**, 2009, http://www.seeurope-network.org/homepages/seeurope/countries/sweden.html, (15.12.2011).

ve 'teknisyenlerin yönetimi' hakkında önemli tartışmalar yapılmıştır. Bu gün teknokrasi tabiri seyrek olarak kullanılsa bile bu kavram politika uzmanı veya duruma dayalı politika yapıcısı anlamında kullanılmaktadır.[550]

Üniter devlet yapısını korumakla birlikte yetki ve hizmet paylaşımı açısından merkez ve alt birimleri arasında bir dağılım söz konusudur. Bu yapını temellinde demokratik gelenekler önemli bir yer tutmaktadır. İsveç kamu yönetimi, adem-i merkeziyetçi bir yapıya sahiptir ve yapılanması üçlü bir ayrıma tabidir. Bunlar Merkezi idare (Ulusal), bölgesel yönetim ve yerel yönetimler şeklindedir.[551]

Tablo 33: İsveç Kamu Kesimi Örgütlenme Modeli

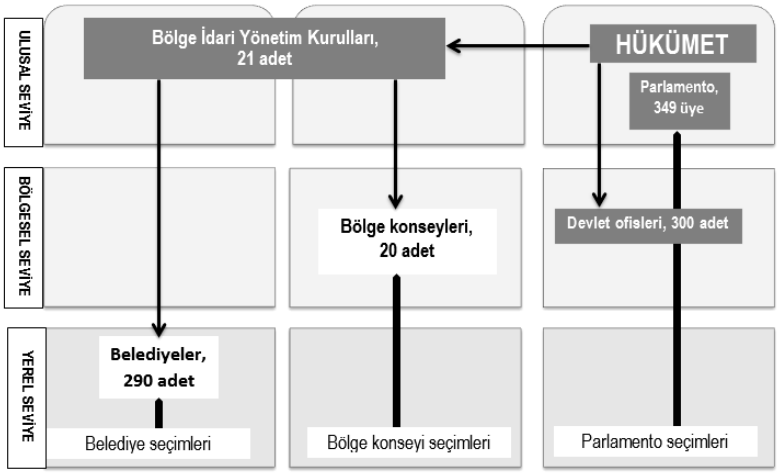

Kaynak: SALAR (Swedish Assosication Of Local Authorities And Region) **Levels of local Democracy In Sweden**, http://english.skl.se/, (15.12.2011).

1. Merkezi Yönetim

Merkezi hükümet, savunma, güvenlik, mahkemeler ve üniversite eğitimini sağlamaktadır. Bununla birlikte, temel sosyal konularla da ilgilenmektedir. Bunlar, emeklilik maaşları, sağlık ve işsizlik sigortası, konut yardımları gibi. Yerel idareler ise, bireysel hizmetler sağlamaktadır. Örnek olarak sağlık, ilk ve orta öğrenim, sosyal refah hizmetleri gösterilebilir. Bunun yanında, altyapı konusunda hem merkezi hükümet hem de belediyeler hizmet sağlarlar.

---

[550] Christina Ribbhagen, "What Makes a Technocrat? Explaining Variation In Technocratic Thinking Among Elite Bureaucrats", **ECPR 2nd Graduate Conference**, August, Barcelona, ss.6-7.

[551] Subhash Thakur, Michael Keen, Balazs Horvath, Valerie Cerra, **Sweden's Welfare State: Can The Bumblebee keep Flying?**, International Monetary Fund Publ. Washington, 2003, s. 8.

Merkezi hükümet yerel idareleri etkileyecek birçok araca sahiptir. Örneğin hukuki düzenlemelerle politikalar önerebilir, faaliyetlerini yasaklayabilir ve karar alma süreçlerini şekillendirebilir. Bu durum yerel idarelerle merkezi politika alanlarının koordinasyonunu sağlayabilmek için bir tür kontrol mekanizmasıdır. Merkezi kurumların örgütlenmesi olmayan yerlerde bölgesel idare, merkezi hükümet politikalarını bölgesel düzeyde sağlamak amacıyla, iletişim, çevre ve eğitim gibi alanlarda koordinasyon görevi üstlenmektedir.[552]

İsveç'in maksimalist bir refah devleti olarak simgeleşebilmesi için devletin hem iyi yaşamı tanımlaması hem de bunu gerçekleştirecek kurumsal araçları kontrol etmesi gerekmektedir. Ancak bu kadar devlet müdahalesinin olduğu bir modelde merkezi hükümet ofislerinde (bakanlıklar dahil) yaklaşık 4.800 devlet memuru çalışmaktadır. Bu memurların bir kısmı teamüle uygun olarak politik atamayla gelmiştir. Eğer hükümet iktidardan çekilirse politik olarak atananlar görevini terk etmektedirler. Bu teknokratlar, meseleleri farklı bakış açılarıyla analiz edebilme, alternatif çözümler bulabilme ve gelişmeleri yakından izleyebilen yüksek yetenekli kişilerden seçilmektedir. Hükümet teklifleri değerlendirilirken çekincelerini özgürce ortaya koyabilmeleri taahhüt altına alınmıştır.[553]

Bu kadar geniş bir sorumluluk alanında bakanlıklar dâhil çalışanların sayısının az olması minimal bir yapıyı akla getirebilir. İsveç'te Başbakanlık ve bakanlıklarla koordineli çalışan farklı alanlarda 300 civarında ajans (Agency) söz konusudur. [554] Bu kurumlar (bürokratik ve teknokratik hizmet gören devlet daireleri) merkezi yönetim unsurlarıdır. Uygulamada sorumluluklar ajanslara dağıtılmıştır. Merkezi hükümet politika belirleyici özelliği ile öne çıkar.

İsveç'te çok büyük bir kamu sektörü bulunmaktadır. Kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı 2011yılı son çeyreğinde % 51.0 olup dünya genelindeki en yüksek değerlerden birine sahiptir. Ayrıca toplam çalışanların % 25'ini istihdam etmektedir. Bu rakamlara bölge ve yerel yönetimleri dâhildir.[555]

---

552 Regering Kansliet, **Så Styrs Sverige**, http://www.regeringen.se/sb/d/109, (15.12.2011).
553 Regering Kansliet**, Facts and Figures**, Year Book, Regering Publ. Stockholm, 2009, s. 5.
554 Mauricio Rojas, **From Welfare State To Welfare Society Sweden And The Quest For A Post Industrial Welfare Model**, (http://www.cvv.nu/pdf/BeyondWS.pdf), (04.03.2011).
555 Economy Watch, **Economic Indicators Sweden**, http://www.economywatch.com/economic-statistics/Sweden/General_Government_Total_Expenditure_Percentage_GDP/, (15.12.2011).

2. Bölgesel Yönetim

İsveç'teki bir diğer hizmet sağlayıcı birim Bölge yönetimleridir.[556] (Landstinget) Ülke genelinde 21 tane bölge yönetimi vardır. Bunlar il genel meclisi şeklinde de ifade edilmektedir. Sorumluluk alanları zorunlu ve gönüllü şeklinde bir ayrıma tabidir. Zorunlu hizmetler:[557]

- Sağlık hizmetleri (Her türlü sağlık hizmetlerinden sorumludur).
- Toplum sağlığını tehdit eden unsurlarla mücadele ve tedavisi (alkol, uyuşturucu ve sigara vb.).
- Diş sağlığı hizmetler.
- Bölgesel gelişmeye destek.
- Kamu ulaşım Hizmetleri (Belediyelerle ortak bir görevdir).

Gönüllü hizmetler ise; kültür, eğitim ve turizm olarak sayılabilir. Bu yönetim birimleri refah hizmetlerini sunmada ve ikincil bir fonksiyon üretirler. Bünyelerinde 260.000 çalışanı mevcuttur (2010). Finansmanı vergiler(%74), İlaç sanayi kesintileri (%10), devlet yardımları (%5 ancak bu oran %8'e çıkabiliyor), harçlar ve kesintiler (%3), çeşitli faaliyetlerden elde edilen gelirler (%3) ve bağışlar ve diğer gelirler (%3)'den elde edilmektedir.

3. Yerel Yönetimler (Belediyeler)

İsveç'te belediyeler (Komuner) çok güçlü bir otonomiye sahiptirler. Vergi salma yetkileri mevcuttur ve gerçekte, vergi gelirlerinin çoğu belediyeler tarafından tahsil edilmektedir. Bu durum belediyelerdeki yerel politikacılara önemli ölçüde özerklik ve güç sağlamaktadır. Belediyeler sosyal refah hizmetlerinin sunumunda en

---

[556] İsveç'te idari bölge tanımlamasında Länslandsting veya Landstinget/ Bölge konseyi tabiri olarak kullanılmaktadır. Bu tabire karşılık gelen 19 bölge adına ilaveten, İsveç'in Güney-batısında Västra Götaland regionen ve Region Skåne ile tek bir belediyeye sahip küçük bir ada olan Gotland kommun (Belediye) için de Bölge Konseyi tabiri kullanılmaktadır.

[557] SALAR (Swedish Assosication Of Local AuthoritiesAnd Region), http://english.skl.se/(16.12.2011).

önemli fonksiyonu üstlenen birimlerdir. Belediyelerin üstlendiği görevleri şu şekilde ifade edebiliriz:[558]

- Çocuklara yönelik hizmetler.
- Yaşlılara yönelik hizmetler.
- Özürlülere Yönelik Hizmetler.
- Okul öncesi, İlk ve Orta Öğrenime ilişkin eğitim hizmetleri.
- Çevre Korumaya yönelik hizmetler.
- Genel anlamda toplum sağılığını Koruma hizmetleri.
- Konut hizmetleri ve şehir planlaması.
- Su, kanalizasyon, atık yönetimi ve çöp toplama.
- Kütüphane Hizmetleri.

İsveç genelinde 290 tane belediye vardır ve kamu hizmetlerinin sunumunda birincil bir konumdadırlar. Kamu istihdamında en büyük pay belediyelere aittir. Belediyelerde çalışanların sayısı 760.000'in üstündedir[559]. Finansman kaynakları vergiler (%69), devlet yardımları (%14), harçlar ve kesintiler (%7), sözleşme ve hizmet gelirleri (%1), kira ve faiz gelirleri(5), diğer gelirler (%5)'den elde edilmektedir.[560]

---

[558] Regering kansliet, "Local Government In Sweden, Organaisation, activities And Finance", **Local Goverment Report**, Stockholm, 2005, s. 4.

[559] 2010 Rakamları.

[560] SALAR (Swedish Assosication Of Local AuthoritiesAnd Region) Levels of local democracy in Sweden, http://english.skl.se/, (16.12.2011).

Tablo 34: Belediyelerde İşgücü Dağılımı

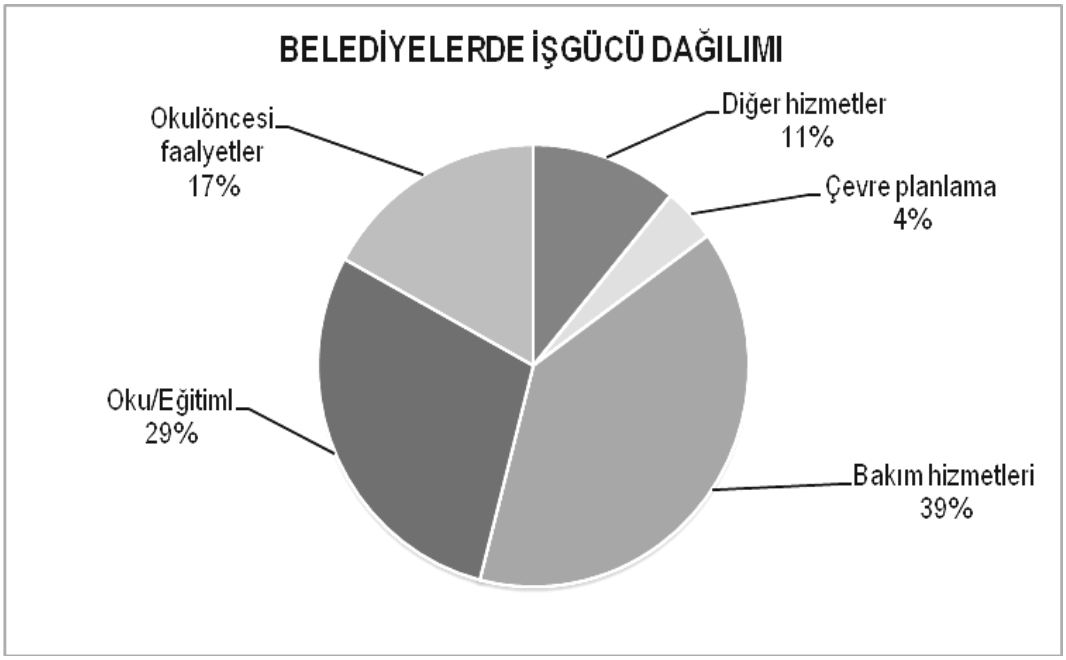

Kaynak: SALAR (Swedish Assosication of Local Authorities And Region), **Levels of Local Democracy In Sweden**, http://english.skl.se/, (16.12.2011).

E. İsveç Refah Devleti Uygulaması açısından Sunulan Hizmetler ve Finansmanı

İsveç Modeli'nin entelektüel ebeveynleri olan Alva ve Gunnar Myrdal 1932 yılında "İsveç'in beşikten mezara refah devleti olacağına inanıyoruz" demişlerdi.[561] Bu şekilde tanımlana bir modelde sunulan hizmetlerde oldukça olmuştur. Böylesine detaylı bir modelin maliyetlerinin de yüksek olması kaçınılmazdır.

1. Sunulan Refah Hizmetlerin Türleri ve Niteliği

İsveç Modeli refah devleti uygulamalarında, sosyal güvenlik alanının son derece geniş olması beraberinde sunulan hizmetlerinde çeşitlenmesine neden olmuştur. Birçok ülkede refah hizmetleri mevcuttur, ancak İsveç Modeli hizmet niteliği itibariyle diğerlerinden ayrışmaktadır. Bu bölümde İsveç Modeli refah

[561] Johan Norberg, **Swedish Models: The Welfare State And Its Competitors**, http://findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_84/ai_n16689820/, (19.12.2011).

hizmetlerini açıklayacağız. Bunları yaşlılara yönelik, kaile ve çocuklara yönelik, işsizlikle ilgili hizmetler, sağlık ve eğitim hizmetleri şeklinde ifade etmek mümkündür. Tablo 35'de bütün bu hizmetlere ilişkin veriler görülebilir.

Tablo 35: Sosyal Güvenlik Harcamaları 2004-2009 (GSYİH %)

Hizmet Alanları	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sağlık Harcamaları	219,079	219,453	229,378	234,694	241,856	247,843
Özürlüler	120,602	126,743	133,481	138,177	137,778	140,730
Yaşlılık	306,942	319,558	328,084	345,643	370,423	392,512
Muhtaçlar	18,007	17,941	18,072	17,971	17,968	18,077
Aile ve Çocuk	76,943	79,653	87,781	91,448	96,836	99,586
İşsizlik	50,962	51,161	47,861	33,905	27,932	40,322
Konut	14,561	14,775	15,008	14,736	14,695	14,746
Sosyal Dışlanma	16,959	16,624	17,444	18,354	19,815	21,954
Sosyal Koruma Harcamaları	824,055	845,908	877,109	894,928	927,303	975,770
GSYİH %	31.0	30.5	29.8	28.6	28.9	31.6
İdari Maliyetler ve Diğer Harcamalar	15,942	16,380	17,015	18,261	18,517	17,871
Sosyal Koruma Harcamaları (Top.)	839,997	862,288	894,124	913,189	945,820	993,641
GSYİH %	31.6	31.1	30.4	29.2	29.5	32.2

Kaynak: Swedish Statistics Bureau, Social Security Expenditure, http://www.scb.se/Pages/PressRelease____314159.aspx, (23.12.2011).

a. Yaşlılara Yönelik Hizmetler

İsveç Modeli'nin bugün geldiği noktada sürdürülebilirlik açısından en önemli problemlerinden birisi demografik yapıdır. Bu çerçevede İsveç Modeli'nin bu kesim için sunacağı hizmetler modeli doğrudan etkileyecektir. Tablo: 36'da 65 ve 80 yaş üstü insanların sayısı ve oranları verilmektedir. Tablo'dan görüleceği üzere yaşlı

nüfusun toplam nüfus içindeki payının yüksekliği bu kesime olan hizmetlerin nitelik ve nicelik açısından çeşitlenmesine ve kamu sosyal harcamalarının da yüksek olmasına sebep olmaktadır.

Tablo 36: 65+ Yaş 80+ Yaş Nüfus Sayısı ve Gelecek Projeksiyonu
(Toplam Nüfusa Oranı)

Yıl	65+ Yaş	65+ %	80+ Yaş	80+ %
2011	1.774.000*	18,8	480.000*	5,2
2020	2.056.000	21,2	525.000	5,4
2030	2.303.000	22,9	763.000	7,6
2040	2.464.000	23,6	812.000	7,9
2050	2.478.000	23,6	912.000	8,7

Kaynak: SCB, **Population Projections** Statistics Sweden, 2011 (* Bu rakamlar Kişisel Hesaplarımdır. Oranlar İsveç İstatistik Bürosuna aittir)

İsveç parlamentosu (Riksdag) yaşlılara ilişkin ulusal politika için şu hedefleri tanımlamıştır:[562] Buna göre, Yaşlılar aktif yaşamlarını sürdürebilmeli, toplum içinde ve günlük yaşamlarını düzenleme konusunda etkili olabilmelidirler, Güvenli ve bağımsız bir şekilde yaşlanmalılar, Saygı görmelidirler, Her türlü sağlık ve sosyal bakım hizmetinden faydalanabilmelidirler, Mümkün olduğunca kendi evlerinde barınmalıdırlar.

İsveç'te sosyal bakım hizmetleri alanı, sosyal refah sisteminin temeli olarak tanımlanmaktadır.[563] Bu nedenle yaşlılara sunulan hizmetlere yönelik düzenlemeler, örgütlenme ve hizmet kapsamı İsveç refah modelinin karakteristiklerinden biridir. Yılda ortalama GSYİH'nın % 2.5'si belediyeler ve bölge yönetimleri bütçesinden yaşlı bakım hizmetlerine harcanmaktadır.[564] Geleneksel olarak yaşlıların kamu tarafından bakımı belediyeler tarafından yapılmakta ve kamu tarafından finanse edilmektedir. Bakım hizmetlerinin yüksek evrensel standartlarda, kalite, kapsayıcılık ve her zaman her şart ve durum için mevcut olması amaçlanmıştır.

---

[562] Riksdag, **Welfare Commission Report,** Departementsserien 2002:32 ds 2002 32 d2
[563] Jorma Sipila, **Social Care Services: The Key to the Scandinavian Welfare System**. Aldershot Publ. Avebury, 1997, s. 22.
[564] SALAR, **Social Planning Needed For an Ageing Population**, Factsheet, Stockholm, 2009, s.2.

İsveç'te maaş alan yaşlı nüfusun % 16'sı kamu bakım desteğinden bir şekilde faydalanmaktadır. Temizlik, ortalığı toplama, yemek pişirme gibi günlük ev faaliyetlerine yardımla başlayan hizmetler bugün kişisel hijyen, ilaç verme, rehabilitasyon gibi hemşirelik hizmetlerine, seyahat yardımı (toplu taşım araçlarına kartla ücretsiz binme ve mesafe tahditli özel kartla taksi kullanma), emniyet alarmları düzenekleri, kapıya yemek servisi, evde perde asmak, ampul değiştirmek gibi yardımcı bakım (handyman) hizmetlerine kadar uzanmıştır.[565]

Tablo 37: Kamu Yaşlı Bakım Sisteminin Örgütlenme Yapısı

Merkezi İdare	Bölge Konseyleri	Belediyeler
Yasal düzenleme Mali destek Yüksek eğitim sağlama Doktorlar Hemşireler Belediyelerde idarecilik ve süper-vizörlük yapacak sosyal bakım yöneticileri için	Kısa vadeli klinik ve ileri medikal bakım ve hastane tedavisi (özel geriatri bakımı dâhil) Ev hemşireliği	Bakım ve hemşire yardımcılarının yüksekokul eğitimi Ev yardımı Ev hemşireliği Özel barınma mekânları Yaşlılar yurdu Hizmet apartmanları Grup yaşama evleri

Kaynak: Socialstyrelsen, **Social Services In Sweden**, http://www.sos.se/FULLTEXT/0077- 018/kap9.htm, (10.05.2011).

1990'larda başlayan ekonomik krizle beraber Ädel Reformu[566] sonrası kamu tekelinde olana bu hizmetler kısmen özelleştirilerek serbest girişimcilere açılmıştır. Bu reform ev temelli yaşlı bakım hizmetlerinin payını arttırmayı hedef almış ve yaşlı bakım sisteminin düzenleyici ve organizasyon yapısını kökten değiştirmiştir.

Yapılan düzenlemeler, yüksek etkinlik ve verimliliği hedeflemiş olmakla beraber, bu tedbirlerle rasyonel hale getirilmeye çalışılan yaşlı bakım hizmet alanı bakım sürelerinin kısalması, yaşlıların katılım ücretlerinde artması ve kişisel

[565] Paul Montgomery, Jane A. Dennis, **Personal Assistance For Older Adults (65+**, Cochrane Database of Systematic Reviews, No: 1, CD006855, 2008, s. 7.

[566] 1992 yılınada yapılan bu refor özellikle yaşlı bakımı ilgilidir. Bu reformun en önmli özelliği Yaşlılık hizmetlerini tek yönetim altında toplamaya yöneliktir. Yaşlılık hizmetleri Bölge yönetimlerinden Belediyelere devredilmiştir. Bkz. Gun-Britt Trydegård**, Welfare Services For The Elderly İn Sweden At The Beginning Of The 21st Century– Still İn Line With The Nordic Welfare State Model?,** http://www.adelphi.edu/peoplematter/pdfs/Trydegard.pdf, (16.12.2011), s. 1

ihtiyaçlara ilişkin sıkı değerlendirme prosedürleri ile zaman için evrensel standartların kaybolmasına ve seçiciliğe yol açmıştır.[567] Yaşlılara bakım sistemi içinde geleneksel İsveç refah modelinden daha çoğulcu bir modele geçilmesiyle hizmetleri desteklemek için aileler, komşular, gönüllülerden yararlanma tamamlayıcı kaynaklar olarak kullanılmaya başlanmıştır.[568]

b. Sağlık Hizmetleri

İsveç sağlık sisteminin amacı bireyin yaşadığı yere ve gelirine bakılmaksızın bütün nüfusa eşit şartlarda iyi sağlık ve bakım hizmetleri sağlamaktır.[569] İsveç'te sağlık sisteminin örgütlenmesi adem-i merkeziyetçi bir yapı gösterir. Sağlık hizmetlerinin temel sorumlusu olan 20 adet bölge meclisi, vatandaşlara hastane, birinci basamak bakım, psikiyatrik bakım ve diğer sağlık hizmetlerini sağlamakla görevlidirler. Bu nedenle ulusal mevzuat sorumluluk ve dolayısıyla karar alma yetkisini bu idari kademelere aktarmıştır. Bölge meclisleri hastanelerin birçoğunun sahibi ve işleticisi konumundadır. Bölge meclislerinden sadece üç tanesinin nüfusu 500.000 den fazladır (Stockholm, Vastra-Götaland ve Skane). Gotland 60.000 nüfusla en küçük bölgedir. Diğerlerinin nüfusu ise ortalama 275.000 dir. Her bölge kendisini birkaç sağlık hizmet bölgesine ayırmıştır ve her bölgede sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde seçimle iş başına gelmiş yönetim kurulları vardır.[570]

Bölgelerde araştırma-geliştirme, eğitim ve uzmanlık paylaşımı ve işbirliği gibi nedenlerle kendi aralarında, nüfusları 1–2 milyon olan altı medikal bakım bölgesi oluşturmuştur. Her bölgede en az bir üniversite hastanesi mevcuttur. Bölgeler ayrıca özel olarak işletilen ancak kamu tarafından finanse edilen özel sağlık hizmetlerini de düzenlemekte, kurallar koymakta ve kontrol etmektedir. Sosyal güvenlik sistemi tarafından finanse edilecek olan özel sağlık birimleri senelik ücret listelerine uymak durumundadırlar. Nüfusun ancak dörtte biri özel merkezlerdeki

---

[567] Sune Sunesson ve Diğerleri, "The Flight From Universalism", **Journal of European Social Work**, Vol. 1, No: 1 1998, s.19.

[568] Martha Szebehely, "Omsorgsstat i Förändring, I Välfärden – Verkan och Samverkan". **Rapport Från Forskar Seminariet**, Umea, 1998, s. 9.

[569] Swedish Healthcare Act, Stockholm, 1982, s. 763.

[570] Anna H. Glenngård, Frida Hjalte, Marianne Svensson, Anders Anell, Vaida Bankauskait, **Swedish Health System In Transition**, WHO Regional Office For Europe On Behalf of the European Observatory On Health Systems And Policies, 2005, ss.1-3.

uzman hekimlere müracaat etmektedirler. Birinci basamak bakımların çoğu kamu tarafından karşılanmakta ve pratisyen hekimler tarafından yapılmaktadır.[571]

İsveç sağlık hizmetleri, büyük ölçüde kamu kesimi tarafından yerine getirilmekte ve finanse edilmektedir. Merkezi hükümet, Milli Sağlık ve Refah Kurulu (Socialstyrelsen) aracılığıyla verimlilik, kalite ve eşitlik esasına dayalı temel politikaları ve hedefleri belirleme ve rehberlik yapma sorumluluğuna sahiptir. Ancak hedeflere ulaşma ve politikaları uygulama bölge meclislerinin sorumluluğundadır.[572]

Tablo 38: Sağlık Harcamaları (GSYİH %)

	1975	**1980**	**1990**	**1995**	**2000**	**2005**	**2008**	**2009**
Almanya	8,4	8,4	8,3	10,1	10,3	10,7	10,7	11,6
İsveç	7,5	8,9	8,2	8,0	8,2	9,1	9,2	10,0
Türkiye	2,2	2,4	2,7	2,5	4,9	5,4	6,1	
İngiltere	5,4	5,6	5,9	6,8	7,0	8,2	8,8	9,8
ABD	8,0	9,0	12,4	13,7	13,7	15,7	16,4	17,4

Kaynak: OECD, **Health Data**, 2011, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SHA (21.11.2011).

Dünya Sağlık Teşkilatı'nın verilerine göre 2009 yılı sağlık harcaması kişi başına 3.690 USD dir. Bu gayri safi milli hâsılanın % 9,9 ne karşılık gelmektedir.[573] Bu harcamanın % 84,9'u yani 3,118 USD devlet tarafından karşılanmaktadır. İlaç harcamaları bu değerin % 12,3'nü teşkil etmektedir. İsveçliler sağlık birimlerine her müracaatlarında katkı payı olarak belediyelerin tespitine göre pratisyen hekimler için 100-140 SEK (ortalama 18 USD), uzman hekimler için ise 140-250 SEK (ortalama 30 USD) ödemektedirler. Ancak bir sene içinde yapılan ödemede sınır 900 SEK (135 USD) olarak tespit edilmiştir (harcanabilir gelirin % 0.4'ü). Fizyoterapi, hastane ücreti gibi diğer medikal hizmetler için günlük 80 SEK (12 USD) ödenmektedir. 20 yaşın altındakiler için bu ödemeler söz konusu değildir. İlaçlar için de benzer bir uygulama söz konusudur: Hasta 900 SEK (130 USD) kadar bütün ilaçları kendisi

571 Glenngård ve diğerleri, s. 22-24.
572 Björn Lindgren ve Carl Hampus Lyttkens, **Financing Healthcare**, The Sweden Council For Working Life And Social Research Publ. Stockholm, 2010, ss. 81-83; Glenngård ve diğerleri, s. 22-24.
573 Lindgren ve Lyttkens, s. 84-85.

ödemekte ancak sonra artan ölçekli bir devlet desteği sağlanmaktadır. Böylece hiç kimse 12 aylık bir sürede 1.800 SEK (260 USD) den fazla bir ödeme yapmamaktadır.[574]

Mali sorumluluğun belediyelere geçmesiyle birlikte hastanelere yıllık sağlık bütçesi tahsisatından vazgeçilmiş bunun yerine, hasta tedavisindeki performansa göre ödeme yapılması yöntemi benimsenmiştir. Devlet hastaneleriyle rekabet eden özel hastaneler in sayısı oldukça sınırlıdır.

c. İstihdama Yönelik Hizmetler ve İşsizlik Hizmetleri

İsveç Modeli'nin altın çağındaki en önemli başarısı istihdam konusunda olmuş ve işsizlik oranlarını %1.5'lere kadar indirmiştir. Ayrıca çalışma şartları ve standartlarında da büyük başarılar elde etmiştir. 2011 İsveç ulusal programında sürdürülebilir istihdam refahın teminindeki en önemli unsurdur[575] ifadesindeki gibi istihdam politikası İsveç Modeli için temel taşlardan birisidir.

İsveç'te istihdam politikası diğer alanlarda olduğu gibi alt yönetim birimlerinin değil bizatihi merkezi hükümetin sorumluluğundadır. İstihdam politikasının temel amacı tam istihdam ve gelir dağılımında eşitliğin teminidir. Bunun için devlet müdahaleleri mümkündür. Yeni iş alanları oluşturma, çalışma hayatına ilişkin düzenlemeler, çalışma hayatının tarafları ile müzakereler merkezi hükümetin insiyatifindedir. Bunu İstihdam Bakanlığı ve bağlı ajans ve konseyler vasıtası ile gerçekleştirir.[576]

İsveç istihdam hizmetlerinin iki yönü vardır. Birincisi işe yönelik olan diğeri ise istihdam açısından niteliklerin geliştirilmesi için eğitim programlarıdır. İşe yönelik politikalar genellikle çalışanın bireysel iş kapasitesini artırma ve kalifiye çalışan sayısını artırma, eğitime yönelik olan politikalar ise nitelik açısından işsizlere beceri

---

574 The Swedish Institute, **Health Care In Sweden**, SI Publ. Stockholm, 2009, s. 3.
575 Regering Kansliet, **Swedish National Reform Programme 2011**, Government Office, Stockholm, 2011, s. 5.
576 Regering Kansliet, Ministry Of Employment, **Labor Market Policy,** http://www.sweden.gov.se/sb/d/8281/a/74023, (23.12.2011).

geliştirme ve iş piyasasının ihtiyaç duyduğu alanlarda yeniden eğitim verme şeklinde ifade edilebilir.[577]

İşsizlik konusunda sunduğu hizmetler ise, sosyal güvenlik açısından işsizlik sigortası, işsizlik yardımları ve geçici durumlar için hastalık sigortası ve işsizlik güvencesi temel destek programıdır. Gelire bağlı işsizlik sigortası gönüllülük ve İşsizlik Sigorta Topluluğuna üye olmayı esas almaktadır. Ödeme oranı yaştan bağımsızdır. Süresi 2007 yılından beri aile şartlarına bağlanmıştır. Normal süresi 300 gün olup başkasına bağımlı çocuğu olanlar için süre 450 gündür.

Diğer ülkelerde *işsizlik sigortası* çoğunlukla sosyal sigorta sisteminin bir parçasıdır, ancak İsveç'te işgücü piyasası politikasının bir parçasıdır. İşsizlik sigortası bazen ticaret birlikleri tarafından fonlanır fakat legal olarak bağımsızdır.[578] 2007 yılından itibaren işsizlik sigortasını desteklemek için toplamı yaklaşık 8 milyar SEK olan, ek bir finansman primi ödemesi zorunluluğu getirilmiş, 2008 krizinde düşük istihdam nedeniyle bu tutar azaltılmıştır. Yardım alırken gelir ve kazanç elde etme ve işe yeni başlayanların durumu şöyledir: Aile ve konut yardımlarına ilave yapılırken işsizlik yardım miktarı çalışılan günlere bağlı olarak belirli oranlarda azaltılır (İsveç'te özel bir aile yardımı şekli olmamakla beraber aileye yapılan yardım konut yardım sistemi içinde ele alınmaktadır.) Her türlü yardım vergilendirilmektedir.

İşsizlik yardımı: Temel işsizlik sigortasına yardım denilebilir. Amacı sigortalı olma süresi yetersiz ya da hiç sigortalı çalışmamış olanlara yardım etmektir. 20 yaşından büyük olmak gerekmektedir. Yardım şartları işsizlik sigortasından yararlanma şartlarıyla aynıdır.

Hastalık sigortası: Bu hak işbaşı yapıldığı ilk günden itibaren uygulanır. Telafi seviyeleri yasayla garanti altına alınmıştır ve müzakerelere konu edilemezler. İlk 14 gün için prim ödemesi işveren tarafından yapılır. Primin ödenmediği bir günlük deneme süresi vardır. 14 günün 2. günü ücretin %80'i üzerinden ödeme

---

[578] Regering Kansliet, **Unemployment Insurance**, http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/75/63/d1783aed.pdf, (23.12.2011).

yapılmaktadır. Hastalık primi ödeme sorumluluğu 14 gün sonra işverenden ulusal sigorta sistemine aktarılır. Hastalık parası tamamlayıcı olarak kollektif mutabakatla verilmektedir.[579]

İşsizlik güvencesi, temel destek programı: Bu program ile İşsizlik Sigorta Topluluğu üyelerine gönüllülük esasına göre, bir program kapsamında yapılan temel destek uygulamalarını kapsamaktadır. Bu topluluklar işçi sendikalarıyla yakın ilişki içindedirler ve bu topluluklara katılabilmek için sendikalara veya işveren örgütlerine üye olmak gerekmemektedir. Ancak, katılım için ödenen prim bir miktar yüksek olmaktadır. İsveç'te sendikalara üye olmak istemeyenler için ayrıca özel sigorta topluluğu da vardır. Kendi işinde çalışanlar da sigorta edilebilmektedir. Esas yardım işsizlik sigortası topluluğuna üye olmayan veya istihdam ölçütlerini yerine getiremeyenler için hedeflenmiştir. Düşük gelirliler için, işsizlik yardımı ya da ne ad altında olursa olsun yapılan yardımlar ölçeğe bağlanmış ev yardımı geliri olarak yapılmaktadır.[580]

İsveç'te işgücü piyasası düzenlemeleri için yapılan kamu harcamalarının tutarı 2009 yılında GSYİH'nın 1.65'dir. İşsizlik oranları ise son küresel krizle 2010 yılında %10'lara yükselmiş olsa da Kasım 2011 oranı ise %6.7'dir.[581]

d. Aile, Kadın ve Çocuklara Yönelik Hizmetler

İsveç Modeli'nde aile, kadın ve çocuklara yönelik hizmetler diğer bir çok ülkedeki refah hizmetlerine göre daha kapsamlıdır. Aile politikalarında amaç güçlü aileyi oluşturmak, güçlü ebeveynler ve sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Ana sorumluluk birimlerinin yerel yönetimlerin olduğu, ailelere sunulan hizmetleri şu şekilde ifade edebiliriz;[582]

- *Aile sigortası*, ihtiyaca göre genel yardımlar, (bu yardımlar ihtiyaç testine bağlıdır, çocuk yardımlarıdır. Aile Sigorta Yardımları, çocuk indirimi, nakit

---

[579] Försakringskassan, **Sjukpenning**, www.fk.se, (23.12.2011).
[580] Bo Lundgren, "Recent Development In Unemployment Insurance In Sweden", **International Social Security Association International Experts Workshop of The ISSA**, Brussels, 10-11 April 2006, ss. 3-6.
[581] SCB, **Unemployment Rates**, http://www.scb.se/Pages/Product_23276.aspx, (23.12.2011).
[582] Regering Kansliet, **Family Policies**, http://www.sweden.gov.se/sb/d/3827/a/22663, (23.12.2011).

yardım, geçici nakit ödeme, hamilelik ödemesi ve özürlü çocuk yardımlarını kapsamaktadır. Ayrıca çocuklu ailelerin temel ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan nakdi konut yardımı da yapılabilmektedir. Yalnız yaşayan annelerin yanındaki çocukların % 6'sı yetiştirilmesine katkı olarak nakdi yardım almaktadır.

- *Ücretli izin kullanımı:* Çocuk bakımı nedeniyle ebeveynlerin 3 ay ve daha sonra 6 ay ücretli izin kullanma hakkı 1960'larda tanındı ancak hak kullanımı doğrudan ücretli çalışan annelere verildi. 1970'lerden itibaren babalar da bu haktan faydalanmaya başlamıştır. 1980'lerden itibaren ücretli izin süresi kademeli olarak ve 480 güne çıkarılmıştır.[583] İsveç'te çocuk sahibi olma eğilimi emek piyasasının durumuyla bağıntılıdır. Aile sigortası yardımları ücretler kadar emek piyasası şartlarıyla doğrudan ilişkilidir.

- *Geçici nakit yardımı* çocukları hasta olan ebeveyne çocuk başına yılda 120 günü kapsayan bir ödemedir.

- *Hamilelikte ödenen nakdi yardım* çalışma şartlarının anne adayına zarar verme riski taşıdığı durumlarda gelir kaybını ödemek için yapılmaktadır.[584]

- *Doğrudan aile yardımları*, İsveç'te kayıtlı bütün çocuklara aylık bir ödeme yapılmaktadır.16 yaşından küçük çocuklar ve eğitime devam ediyorsa 20 yaşından küçük olanların aileleri bu yardımdan faydalanabilmektedirler. Aile yardımı ödemeleri gelir ve kazançla ilişkilendirilmemekte ve vergilendirilmemektedir. Çocuk bakımı hizmetleri büyük ölçüde devlet ve yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır.

- *Yalnız yaşayan ebeveyn yardımları*, Bu bulunmayan diğer ebeveynin ödemesi beklenen ayrı bir yardımdır. Bulunmayan ebeveyn yalnız yaşayana doğrudan ödeme yaptığı sürece devlet müdahale etmemektedir.

İsveç'te kadınların iş hayatına atılması bir zorunluluk olarak ele alınmaktadır. Modern aile politikası uygulamaları kadın ve erkeğin hem iş yaşamında hem de aile

---

583 Regering Kansliet, **Family Policies**, http://www.sweden.gov.se/sb/d/3827/a/22663, (23.12.2011).
584 Forsakringkassan, **Vanta Barn**, , www.fk.se, (23.12.2011).

içinde aktif dayanışmasını hedef almaktadır. Bu nedenle 3 yaşından büyük çocukların % 90'ı okul öncesi faaliyetler katılması ve 3 yaş altı çocukların üçte birinin de çocuk bakım evlerine ulaşması hedeflenmiştir.

İsveç çocuk bakım sistemi ulusal bütünlük ve üst seviyede tutarlılık göstermektedir. Yasal düzenlemeler bu hizmetlerin belediyeler tarafından yerel seviyede yürütülmesini öngörmektedir. Ancak çocuk bakım hizmetleri tek tip (uniform) değildir. Belediyeler yerel ihtiyaçlara göre kendi çözümlerini üretebilmektedirler. Belediyelerin hizmetleri devlet ajansları tarafından denetime tabidir. Çocuk bakımı hizmetlerinin yapılandırılmasına ilişkin en temel ideolojik, eşitlikçilik, finansman ve kurumsal konular belediyelere bırakılmamıştır ve her belediye çocuk bakımı örgütlenmesini milli yapısal normlara göre yapmaktadır. Bu açıdan İsveç politik yaşamındaki merkezi gelenek çok net görülmektedir.[585]

Kamu çocuk bakım 1970'lerden itibaren hızlanmış ve 1990'lar boyunca genişlemeye devam etmiştir. Halen çocuklara yönelik hizmetlerde bir daralma söz konusu değildir. Okul çocukları için kamu çocuk bakım hizmetleri 1-5 yaş arası çocukların % 80'ni ve 6-9 yaş arası çocukların dörtte üçünü kapsamıştır. [586]

Yasayla bütün ebeveynlere çocuklarını kamu gündüz bakım sistemine verme hakkı tanınmıştır. 1999 tarihinden beri uygulanan erken çocukluk eğitimi ve bakım politikasına göre ebeveynden çocuğu için bir azami hizmet destek ödemesi yapması istenmiştir. 2000'lerin başlarında çocuk bakımı konusunda özel sektörün ve bazı inisiyatif grupların teşebbüsleri olmuştur. Bu nedenle çocuk bakımında çerçeve genişlemeye başlamıştır. Ancak finansman, mesleki ve eğitsel standartlar, kadro oluşturma, eğitsel ve sosyal hedefler, sigorta ve güvenlik mevzuatı açısından belediyelerden farklı çok radikal farklılıklar görülmemiştir. Okul öncesi bakım hizmetleri 1-5 yaş aralığındaki çocukları kapsamakta ve sabah 7-9 saatleri ve akşam 3-6 saatleri içerisinde tam gün esasına göre faaliyet göstermektedir. Ailelerin talebine göre yarım günlük hizmette sunulmaktadır.

---

[585] Victor Pestoff ve Peter Standbrink, **Changing Family Structures And Social Policy: Child Care Services In Europe and Social Cohesion**, European Union Social Affairs Section Publ. Brussel, 2006, s. 6.

[586] Forsakrinskassan, **Family Policies**, www.fk.se, (23.12.2011).

e. Eğitime Yönelik Hizmetler

Eğitim hizmetlerinde ana politika belirleyici merkezi hükümettir ancak, hizmet sunma görevi, yerel yönetimlerdedir (Belediyeler), bunun istisnası yüksek öğrenim merkezi hükümetin insiyatifindedir.

İsveç'te eğitim sistemi temel, akademik ve mesleki eğitimi vermektedir. Zorunlu eğitim süresi 9 yıldır ve 7 ile 15 yaş arasındaki bütün çocukların kamu ya da özel sektör tarafından sunulan eğitim hizmetlerine devam etme zorunluluğu anlamına gelmektedir.

Bir sonraki basamak lise eğitimi (gymnasieskolan/upper secondary) 3 yıl sürmektedir. Bu aşamada 16 adet milli program uygulanmaktadır, iki program öğrencileri, üniversiteye ve koleje hazırlarken14 tanesi meslek eğitimine hazırlamaktadır. Meslek eğitiminde öğrenciler eğitimlerinin % 15'ini iş yerinde geçirmek zorundadırlar. Zorunlu eğitimi tamamlayan öğrencilerin % 98'i liseye devam etmektedir. Liseyi bitiren gençlerin yaklaşık % 50'si beş yıl içinde bir yüksek eğitim kurumuna kaydolmaktadır. Öte yandan teşvik amacıyla yüksek eğitime devam eden gençlere devlet tarafından burs ve kredi verilmektedir.[587]

İsveç'te 7 tanesi üniversite ve küçük ve orta ölçekli üniversite koleji olmak üzere 37 tane yüksek eğitim kurumu vardır.[588] İsveç'te eğitim kamu fonlarından finanse edilmektedir. GSYİH'nın % 8.3'ü eğitim sistemine aktarılmaktadır. Bu oran % 5.8 olan OECD ortalamasının üzerindedir.[589]

f. Konut ve Barınmaya Yönelik Hizmetler

İsveç Modeli'nde bir diğer uygulama konut yardımı hizmetleridir. Konut politikaları yerel yönetimlerin sorumluluğundadır. Bu uygulama 1990'lı yıllara kadar beşikten mezara refah devleti anlayışının bir uzantısı olarak temel bir hak gibi

---

[587] EU Parliament, "Social And Labour Market Policy In Sweden", **Directorate General For Research Working Document**, Social Affairs Series no. W 13A, Brussel, 1997, s. 6.

[588] Europen Parliament, **Swedish Education System**, http://europarl.europa.eu/workingpapers/soci/w13/, (12.06.2011).

[589] SCB, **Education Expenditure**, Statistical Yearbook, SSC Publ. Stockholm, 2011, s. 26.

sürmüştür, ancak 1990'lı yıllardaki kriz sonucu, en önemli kısıtlamalar bu alanda yapılmıştır.

Konut yardımı politikaları 1930'larda uygulamaya girmiştir. Ancak zaman içinde aile politikaları ve konut politikalarındaki değişim nedeniyle hedefler değişmiştir. Şimdiki uygulamaların ana amaçlarından biri ekonomik olarak zayıf olan hane halklarının elverişli konut şartlarında yaşamasını temin etmektir. Yalnız yaşayan ebeveynler ile aile sorumluluğunu kadınların üstlendiği aileler bu yardımdan en çok faydalanan kesim olmaktadır. Konut yardımları esası itibariyle yoksulluğu azaltmayı hedefleyen İsveç sosyal politikalarının bir aracıdır. Uluslararası karşılaştırmalar İsveç refah devletinin yoksulluğu azaltmada en etkili devletlerden biri olarak görünmektedir. Konut yardımları üç şekilde biçimde uygulanmaktadır:[590]

- Gelire göre konut yardımı. Bu yardım yaşa, gelire, ev giderlerine ve çocuk sayısına göre değişmektedir.

- Konut yardımının tamamlayıcısı olarak kira tamamen sosyal yardım kapsamında tutulmaktadır.

- Maaş alanlar için gelire göre ek konut yardımı.

Bu yardımdan yararlanabilmek için düşük gelir ve çocuklar değerlendirme ölçütüdür. Bu yardımdan faydalananların çoğu yalnız yaşayan anne veya babalardır. 29 yaşın altında bu yardımdan faydalananların 2/3' sini öğrenciler oluşturmaktadır. Brüt yardım miktarının hesaplanmasında toplam konut maliyetleri belirli gruplara ayrılmaktadır; her grubun % 50-70'i sabit bir yardım tutarına ilave edilmektedir. Her bir grubun büyüklüğü ve sabit yardım tutarı yaşa ve aile durumuna bağlıdır. Yardım takvim yılında beklenilen gelire göre aylık olarak hesaplanmaktadır. Ancak, yıl içinde alınan yardım geçici olup son gelir değerlendirmesine göre kontrol edilmektedir. Sermaye gelirleri de hesaba katılmaktadır. Konut yardımı konut giderlerini aşamaz. Konut yardımı gelire endekslidir. İndirim oranları, yaşa ve aile durumuna göre değişmektedir.

---

[590] Joakim Palme ve Oli Kangas, Social Policy and Economic Development In The Nordic Countries, Palgrave Publ. London, 2005, s. 33.

2. Refah Hizmetlerinin Finansmanı

Tarihsel sürece baktığımız zaman İsveç'te vergi yapısı özellikle 1903 yılından itibaren kurumsallaşmaya başlamıştır ve gelir vergisi yerel düzeyde toplanmaya başlamıştır. 1921 yılından itibaren yerel yönetim düzeyinde artan oranlı vergi tarifesine geçilmiş ancak 1937 yılında sonlandırılmıştır. 1941 yılında ise tüketim üzerinden vergileme başlamış ve zaman içinde çeşitli değişiliklere uğramıştır. 1969 yılında ise katma değer vergisi alınmaya başlanmıştır. Vergi oranlarını genel tarihi seyrine bakıldığı zaman 1950'li yıllara kadar İsveç vergi oranları % 10'lar civarında iken bu oranlar zaman içerisinde kademeli olarak sürekli bir artış göstermiş ve % 70'lere varan oranlara çıkmıştır. Ancak 2004 yılında iktidara gelen liberal eğilimli Moderat Parti uygulamaları ile bu oran % 49.4 civarına inmiştir.

Sosyal güvenlik kesintileri ise ilk olarak işverenler üzerinden 1913 yılında alınmış, çalışanlardan ise 1955 yılında alınmaya başlanmıştır.[591] Sosyal güvenlik kesintileri ise tarihsel süreç içinde vergiler gibi artış göstermiştir. 1965 yılında % 12.1 iken 1990 yılında % 27,2 olmuş, bu oran günümüzde ise % 24.5 seviyesindedir. İsveç'te vergilerin tarihsel gelişimi Ek. 20'de şematize edilmiştir.

İsveç Modeli'nin kurucuları arasında sayılan Gunnar Myrdal 1978 yılında yaptığı bir konuşmada İsveç'teki yüksek vergi oranlarının insanları vergiden kaçınmaya ittiğini, "Oyunbaz Ulus"* haline gelindiğini ifade etmiştir.[592] Burada da belirtildiği üzere İsveç Modelinin en belirgin yanı vergilerin yüksekliğidir. Dolayısıyla vergiler kamu gelirlerinin esasını oluşturur. Bu noktada değinilmesi gereken bir unsurda çalışan kesim üzerindeki vergi ve sosyal güvenlik kesintilerinin yüksekliği vergi takozu (tax wedge)* kavramını gündeme getirmektedir. Bu da istihdamı olumsuz etkilemektedir.[593] Vergi takozu konusunda İsveç 1. sırada yer almaktadır. Türkiye ise ikinci sıradadır.

---

[591] Gunnar Du Rietz Dan Johansson, Mikael Stenkula, **The Marginal Tax Wedge of Labor In Sweden From 1861 to 2009**, Svenska Nätverket för Europaforskning i Ekonomi Publ. Stockholm, 2010, s. 7.

[592] Jonas Agell, Peter Englund ve Jan Södersten, "Tax Reform Of The Century: The Swedish Experıment", **National Tax Journal**, Vol 49 no. 4, December 1996, s. 644.

* "Nation of Wanglers" Oyunbaz Ulus şeklinde tercüme edilmiştir.

[593] World Bank, **Quarterly Economic Report**, Part 2, 2005, http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/042005EU8QERPart2of2.pdf, (07.03.2012), s. 1.

İsveç Modeli'nde sosyal refah hizmetlerinin temel finansman kaynağı vergiler ve sosyal güvenlik kesintileridir. Önceki bölümde bahsettiğimiz üzere İsveç'te yerel yönetimler de vergi alma hakkına sahiptir. Doğrudan ve dolaylı vergi uygulaması açısından değerlendirildiğinde gelir üzerinden alınan vergiler ağırlıklı olmak üzere, tüketim üzerinden alınan vergiler ve sosyal güvenlik kesintileri finansmanın ana kaynaklarıdır.

Gelir vergileri, 2010 yılında uygulanan gelir vergisi oranı % 57,7'dir. Bunun içinde yerel yönetimin gelir vergisi oranı % 31,5 merkezi hükümet gelir vergisi oranı % 25 ve diğer %1,2 şeklindedir.[594] Gelir vergisi oranları yerel yönetimlerin mali durumlarına göre azalıp artabilir, bu verdiğimiz oranlar ortalamayı yansıtmaktadır.[595] Kişisel gelir vergisinde artan oranlılık söz konusudur. Diğer hiçbir vergi artan oranlı değildir.

Tablo 39: Gelir Vergisi (GSYİH%)

	1965	**1975**	**1985**	**1995**	**2000**	**2009**
Gelir Vergisi	48.7	46.1	38.7	33.5	33.3	28.9

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**. 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011, s. 92.

Kurumlar vergisi, 2010 yılında uygulanan kurumlar vergisi oranı %26,3'tür. Bu verginin alt unsurları harçlar, kupon vergisi şeklindedir

Tablo 40: Kurumlar Vergisi (GSYİH%)

	1965	**1975**	**1985**	**1995**	**2000**	**2009**
Kurumlar vergisi	2.0	1.8	1,7	2.8	3.9	3.0

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**. 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011, s. 91.

---

[594] Vergilerle ilgili başlıklara ait bilgiler İsveç Vergi İdaresi ve İsveç Ulusal Mali Yönetim İdaresi Web sayfalarından derlenmiştir. Ekonomistyrningsverket, http://www.esv.se/Snabblankar-i-toppen/English/, (23.12.2011).

* **Vergi Takozu** (Tax wedge): bir çalışan başına devlete ödenen vergi ile sosyal güvenlik kesintisinin toplamını ifade ediyor.

[595] John Loughlin ve Steve Martin**, Local İncome Tax İn Sweden: Reform And Continuity**, Centre For Local and Regional Government Research Publ. Cardiff, 2004, s. 5.

Tüketim vergisi, Tüketim üzerinden alınan KDV oranı genel anlamda %25'tir. Ancak bazı mal ve hizmetlerde oran değişikliği söz konusudur. (% 6 ve % 12 şeklinde uygulamalar mevcuttur). Tüketim vergilerinin alt unsurları ise katma değer vergisi, tütün ve alkollü içeceklerden alınan vergiler, enerji kullanımından alınan vergi, trafik ve yol vergisidir.

Tablo 41: Tüketim Vergileri (GSYİH%)

	1965	1975	1985	1995	2000	2009
Tüketim Vergileri	10.4	10.0	12.6	13.4	12.7	13.5

Kaynak: OECD, **Revenue Statistics**. 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011, s. 101.

Servet vergileri, servet vergilerinde oran vergi idaresince 2010 yılında % 0,75 oranı belirlenmiştir. Bu vergilerden miras vergisi 2006 yılı sonunda kaldırılmıştır. Bu verginin esasını sahip olunan gayrimenkuller üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır.

Tablo 42: Servet Vergisi (GSYİH%)

	2002	2005	2006	2007	20008	2009
Servet Vergisi	1,5	1,4	1,4	1,2	1,1	1,1

Kaynak: OECD, **Public Sector, Taxation And Market Regulation Indicators 2011** http://stats.oecd.org/Index.aspx, (12.13.2011).

Sosyal güvenlik katkıları, vergi gelirlerinden sonra en önemli unsur sosyal güvenlik katkılarıdır. 2010 yılında sosyal güvenlik kesintileri oranı %31.42, kendi işinde çalışanlar için oran 29.71'dir.

Tablo 43: Sosyal Güvenlik Katkıları (GSYİH%)

	1965	1975	1985	1990	1995	2000	2008	2009
Sosyal Güvenlik Katkıları	12.1	19.5	25,0	27,2	27.6	26,4	24.9	24,5

Kaynak: OECD **Revenue, Statistics**, 1965-2009, Paris, 2011, s. 100.

Borçlanma, İsveç'in son on yıl içindeki borçlanma süreci tablo 44'de verilmiştir. 1990-1994 yılları arasındaki büyük krizden sonra borç yapısının dramatik bir hal alması sonucu, İsveç, borçlanma göstergelerini makul düzeylere çekmeye başlamıştır. Küreselleşmenin disiplin etkisi veya AB üyeliği bunda etkili faktörler olarak ifade edilebilir.

Tablo 44: Borçlanma (GSYİH%)

	2001	**2005**	**2008**	**2009**	**2010**
Borçlanma	48,625	46,232	35,56	38,098	33,782

Kaynak: OECD, Finance Statistics, Central Government Debts, 2011. http://stats.oecd.org/Index.aspx (8.11.2011).

II. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İSVEÇ REFAH DEVLETİ UYGULAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Refah devletinin genel anlamda bunalım döneminin başlangıcı olarak 1970 ortaları referans olarak gösterilmektedir. Ancak İsveç bu krizi gecikmeli ya da erteleyerek 1980'li yıllarda hissetmeye başlamıştır. Özellikle 1990 yılından başlayarak 1994 yılında zirve yapan kriz İsveç Modeli'ni derinden etkilemiştir. Bu ifade ışığında İsveç açısından küreselleşme etkilerinin referans tarihi 1990'lardır. Küreselleşmeye ve etkilerine dair başlangıç noktası bu tarihlerdir. Çünkü bu tarih tüm sadece İsveç değil Avrupa'nın küresel etkilerle kriz yaşadığı dönemdir.[596]

Bu etkiler değerlendirilirken, esas nedenin Küreselleşme süreci olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Buradaki gerekçe ise İsveç küçük ve dış çevreye açık ve bağımlı olduğudur.[597] İsveç ekonomisinin dünya ekonomisine açık olması modelin tarihi sürecinde zaten iyi bilinen bir durumdur.[598] Katzenstein gibi bazı yazarların hararetle savunduğu düşünceye göre de küçük iç piyasaya sahip ülkeler özellikle

---

[596] Philipp Genschel, " Globalization And The Welfare State: A Retrospective", **Journal of European Public Policy**, Vol. 11, 4 Ağustos 2004, s. 613.

[597] Magnus Ryner, **Neo-liberal Globalization And The Crisis of Swedish Social Democracy**, İçinde, Economic And Industrial Democracy, Ed. Lars Magnusson ve Jan Ottoson, Sage Publ. 1999, s 39.; Virpi Timonen, **Restructuring The Welfare State: Globalization And Social Policy In Finland And Sweden**, Edward Elgar Publ. Northampton, 2003, s.4.

[598] Johan Myhrman, **How Sweden Become Rich** / **Hur Sverige Blev Rikt**, SNS Förlag, Stockholm, 1994 ss. 2-3.

İsveç gibi ülkeler, uzun zamandır ihracata bağımlıdırlar. Bundan dolayı bu ülkeler her zaman uluslararası ekonomideki değişikliklere uyum ihtiyacı hissetmiştir ve sonucunda da korporatif özellikleri gelişmiştir.[599]

İsveç Modeli ile ilgili bir diğer tespit ise, yakınlaşma (convergenge) yaklaşımına göre, 1980'li yıllardan 1998'e kadar olan dönmemde sosyal demokratik modelden liberal modele doğru bir kayma yaşamıştır.[600] Buradan hareketle İsveç Modeli'nin küreselleşme sürecinden etkilenmesi kaçınılmaz görülmektedir. 2006 altında iktidara gelen Moderate ve Liberaller küreselleşme süreci taraftarlığı ile de bilinmektedir ve bu noktada ekonomik ve mali düzenlemeler yapmaktadırlar ve İkinci dönemde halk tarafından tercih edilmeleri de politikalarının kısmi de olsa halk tarafından kabul edildiği anlamına gelebilir.

Küreselleşmenin refah devleti üzerine olan etkilerini ikinci bölümde izah edilmişti, bu etkiler konusunda başlıca iki görüş mevcuttur, birincisi küreselleşmenin refah devletinin sosyal politika üzerindeki kontrolünü sınırlandırdığı, diğeri ise fazla bir etkisi olmadığı varsayımlarıdır.[601] Literatürdeki ifadeleri ile, etkinlik ve tazmin varsayımları, İsveç aslında bu varsayımların her ikisini de doğrular bir nitelik arz etmektedir. Etkinlik varsayımına göre rekabet devletine doğru bir eğilim olması, yukarıda da belirttiğimiz gibi İsveç küresel piyasalara açık bir ülkedir. Sanayileşme süreci sonrasından bu yana uluslararasılaşmış şirketleri ile küresel bir oyuncu olmak yönünde eğilimleri gözlemlenmiştir. Diğer yandan artan kamu sosyal harcamaları ile tazmin varsayımını yani küreselleşmenin refah devletini büyüteceğini kısmen de olsa desteklemektedir.

Buradan hareketle küreselleşmenin İsveç Modeli üzerindeki etkilerini çeşitli başlıklar altında kısaca özetleyeceğiz.

---

[599] Katzenstein, 1985'den aktaran Anders Lindbom, "Dismantling the Social Democratic Welfare Model? Has the Swedish Welfare State Lost Its Defining Characteristics?", **Scandinavian Political Studies**, Vol. 24, No. 3, 2001, s.188.

[600] Lindbom, s. 187.

[601] Lisa Marriott, "Tax Polıcy And Globalisation: A Comparative Case Study Of Retirement Savings Taxation", **Journal of the Australasian Tax Teachers Association**, Vol.3, No.2, 2008, ss.164.

A. Sosyal Harcamalar ve Finansmanı Alanındaki Gelişmeler

Küreselleşmenin etkileri konusunda en çok üzerinde durulan konulardan birisi de sosyal harcamalardır. Ancak sosyal harcamalar tek başına anlamlı olmayabilir, çünkü birden fazla değişkene sahiptir. Nüfus, işsizlik, sağlıkla, vb. ilgili değişiklikler otomatik olarak ihtiyaçları ve harcama eğilimlerini değiştirebilir.[602] Ancak refah devleti hizmetlerinde daralmayı belirleyen önemli bir unsurdur. Bu yüzden Sosyal koruma harcamaları İsveç Modeli açısından bakıldığı zaman 1995 – 2007 aralığı hariç hep artış yönünde bir eğilim izlemiştir. 1965 yılında 10.8, 1980 27.1, 1995 32.3, 2000 yılında 28.9, 2007 yılında 27.3 ve 2009 yılında GSYIH'ya oranı 32.2 şeklinde gelişmiştir. 1993 ve 2009 yılları arasında harcamaların toplam artışı oranı % 69 olmuştur.[603]

Bu harcamalardaki en büyük pay yaşlılar ve sağlık bakım harcamalarının olup sosyal yardımların % 65.6'ına tekabül etmektedir. Bu harcama tutarının % 7.9'u artan emekli maaşlarından meydana gelmiştir. Toplamda sağlık ve bakım harcamaları % 2.5'lik bir oranda artmıştır. Toplam nakit ödemelerde % 9, ücretli hastalık izni giderlerinde % 16.4 düşüş meydana gelmiştir. Ancak yine de medikal bakımda % 4.9'luk yükselme olmuştur. İşsizlik harcamaları % 44.4 bir artışla SEK 12.4 milyara ulaşmıştır. Hem işsizlik yardım fonlarından % 42.7 hem de mesleki eğitim ödeneklerinden %56.8 katkı yapılmıştır.[604] Kamu sosyal harcamaları açısından bir dönem hariç, gerilememenin olmaması aksine artış eğiliminin devamı söz konusudur. Tablo 46'da bu gelişme görülebilir.

---

602 Lindbom, s. 173.
603 SCB, **2010 Report**, SCB Publ. Stockholm, 2011, ss. 6-17.
604 Adema ve Diğerleri, ss. 17-23; Statistiska Centralbyran, **Statistics Sweden**, http://www.scb.se/Pages/PressRelease_314159.aspx, (10.05.2011).

Tablo 45: Sosyal Koruma Harcamaları (GSYİH % - Milyon SEK)

Hizmet	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hastalık/ Sağlık bakım	219,079	219,453	229,378	234,694	241,856	247,843
Malullük	120,602	126,743	133,481	138,177	137,778	140,73
Yaşlılık	306,942	319,558	328,084	345,643	370,423	392,512
Geride kalanlar	18,007	17,941	18,072	17,971	17,968	18,077
Aile / Çocuk	76,943	79,653	87,781	91,448	96,836	99,586
İşsizlik	50,962	51,161	47,861	33,905	27,932	40,322
Konut	14,561	14,775	15,008	14,736	14,695	14,746
Sosyal dışlanma	16,959	16,624	17,444	18,354	19,815	21,954
Sosyal koruma yardım harcamaları	824,055	845,908	877,109	894,928	927,303	975,77
GSYİH %	31	30,5	29,8	28,6	28,9	31,6
Yönetim maliyetleri /diğer harcamalar	15,942	16,38	17,015	18,261	18,517	17,871
Sosyal koruma harcamaları	839,997	862,288	894,124	913,189	945,82	993,641
GSYİH %	31,6	31,1	30,4	29,2	29,5	32,2

Kaynak: Statistiska Centralbyran, **2010 Report**, SCB Publ. Stockholm, 2011, s.17.

Küreselleşme sürecinde sosyal harcamalardaki değişim nicelikten daha ziyade nitelik anlamında önemlidir. Çünkü daralmanın anlamı refah devleti rejiminin değiştiğine işaret olabilir.[605] Esping-Andersen'e göre gelecekte olan refah rejimlerinin yakınlaşma teorisi çerçevesinde birbirine yaklaşacağıdır. İsveç Modeli harcamalarda bir daralma olmasa bile refah hizmetlerinde olan daralma ile İsveç Modeli, Sosyal Demokrat Model'den kısmi de olsa uzaklaşmanın ipuçlarını vermektedir. Küresel ekonominin bir parçası olarak, ihracatın bu kadar önemli olduğu bir ülke olarak, ülke içinde alacağı karar ve uygulamalarda bağımsız hareket edemeyecektir. Bunun yansımalarının ilk görüleceği alan yine kamu sosyal harcamaları olacaktır.

Vergiler küreselleşme tartışmalarının merkezinde olan bir konudur. Bu görüşe göre vergi yapısı hareket kabiliyeti yüksek olan sermayenin ülkeden çıkışını kolaylaştırır. Ancak vergi indirimleri yoluyla sermayeyi içeride tutmak mümkündür. Küreselleşme savunucularına göre, yeni dünya ekonomik düzeninde rekabet

[605] Esping–Andersen, The Three Worlds of Welfare Capitalism", s. 21.; Lindbom, s. 173.

edebilmek için bütün ülkeler, büyük ihtimalle vergi sistemlerini yeniden yapılandırmaları ve vergi yükünü düşürmeleri gereklidir. [606]

İsveç ise küreselleşme ve politik iktisat açısından vergi tartışmalarına ideal bir örnektir. Çünkü, İsveç, vergi yükünün en ağır olduğu, çok uzun bir süredir açık bir ekonomiye sahip ve uzun bir zamandır yeniden dağıtıcı refah devleti özelliği olan bir ülkedir.[607] İsveç'in bu sahip olduğu özellikleri dikkate alarak, yukarıda izah ettiğimiz vergi sistemi dizaynı çerçevesine 1991 yılında çok geniş bir vergi reformu gerçekleştirmiş daha sonra 1999, 2006 yılında da vergi reformları hazırlamıştır. Bu reform çalışmalarının geri planında en etkili unsur uluslararasılaşmış birçok şirketi olan bir ülke küresel rekabet şansını korumak amacı vardır.

Küreselleşme sürecinin vergiler üzerindeki etkilerini görmek için tarihi süreç içinde vergi gelirlerini dikkate almak lüzumu doğmaktadır.[608] İsveç Modeli'nin en bilinen yönlerinden biriside vergi oranlarının yüksekliğidir. Tarihi süreç dikkate alındığında İsveç'te vergilerin GSYİH'ya oranı 1960 yılında 27.2, 1970 yılında 40.2, 1980 yılında 49.4, 1990 yılında 52.2, 2000 yılında 46.4, 2010 yılında 45.7 şeklinde gelişmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere vergi gelirlerinde bir azalma söz konusudur. Mevcut oranlarla OECD ülkeleri içinde Danimarka'dan sonra en yüksek vergilerin olduğu ülke konumundadır.

Bununla beraber İsveç 2006 yılında vergiler konusunda yeni düzenlemeler yapmış ve bazı vergileri kaldırmıştır. Bunlar, miras vergileri, transfer vergisi, servet vergisidir (wealth tax). Vergi sistemindeki bu değişimler vergi oranlarında ciddi bir değişikliğe sebep olmamıştır. Hali hazırda yukarıda belirttiğimiz gibi vergi oranları İsveç'te hâlâ yüksektir. Ancak gelir vergisi açısından bir düşme kısmi de olsa görülebilir. Bir diğer husus ise vergi yüküdür ve işgücü ve sermaye kesiminin vergi yükleri mukayese edildiğinde sermaye lehine bir durum söz konusudur. Bu durum küreselleşmenin etkilerini doğrulamaktadır.

---

[606] Sven Steinmo, "Globalization and Taxation, Challenges to the Swedish Welfare State", **Comparative Political Studies**, Vol. 35 No. 7, 2002, s. 839.
[607] Steinmo, s. 840.
[608] Bkz. Tablo: 40-41-42-43-44.

Sosyal güvenlik katkılarında ise durum şu şekildedir. 1965 yılında toplam vergi gelirleri içindeki payı 12.1 iken, 1990 yılında 27.2, 2009 yılında ise 24.5 seviyesindedir.[609] GSYİH açısından ise 1965 yılındaki sosyal güvenlik harcamalarının payı % 7'dir. 1990 yılına gelindiğinde bu oran % 46.1 ve 1995 yılında % 50.1 olarak gerçekleşmiştir.[610]

Sosyal güvenlik kesintilerinde de 1994 krizinin etkisi ile bir azalma ortaya çıkmış ve uzun süredir oranlarda ciddi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. İsveç ülkeye yatırım çekebilmek ve uluslararası alanda etkili şirketlerini güçlendirmek anlamında, bu alanda birçok yeni düzenlemeye gitmektedir (vergi indirimleri, sosyal güvenlik kesintilerinde avantajlar vb.). 1965 yılındaki sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payı % 7'dir. 1990 yılına gelindiğinde bu oran % 46.1 ve 1995 yılında % 50.1 olarak gerçekleşmiştir.[611]

B. Bütçe Politikaları

Harcamalar ve vergiler, doğrudan bütçe politikalarını belirleyici durumunda oldukları için bütçe politikaları da küreselleşme sürecinin etkisi altında olabilmektedir. Küreselleşmenin bütçe politikası üzerideki etkileri belli kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, genellik ve birlik ilkesine uyulması, minimum bütçe açıkları ya da bütçe denkliği, saydamlık, etkinlik, verimlilik, denetim mekanizmasının oluşturulması ve nasıl finanse edildiğidir.

İsveç açısından küreselleşme etkilerinin ortaya çıktığı 1990'lı yıllarla beraber İsveç üç temel problemle karşı karşıya kalmıştır. Bunlar: İşsizlik, bütçe açıkları ve büyüme açısından daralmadır.[612] Bu çerçevede, 1990'lardaki ekonomik krizden itibaren ekonomik büyüme, dinamik işgücü piyasaları ve istikrarlı mali çerçeve İsveç'in temel ekonomik yapı taşlarını oluşturmuştur. Maliye politikası, kamu borçlarını azaltmakta ve kamu bütçesini konsolide etmekte etkili olmayı başarabilmiştir. 1997 yılında iktidarda olan Sosyal Demokrat Hükümet mali politikaların oluşturulmasında sıkı kurallar getirmiş ve bütçeleme süreçleri

---

609 OECD, **Revenue Statistics**, 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011, s. 110-117.
610 Xinxuan Cheng, "Swedish Pension Reform: Reflections and Lessons", **International Journal of Business and Management**, Vol. 5, No. 12, December 2010, s. 153.
611 Cheng, s.153-154.
612 Richard B. Freeman, Robert Topel ve Brigitta Svedenborg, **Welfare State In Transition: Reforming The Swedish Model**, University of Chicago Press, Chicago, 1997, s. 26.

merkezileştirilmiştir.[613] O zamandan beri, hükümetten politika öngörülerini kararlı kılmak için oluşturulmuş orta vadeli mali çerçeve sunması istenmektedir. 2000 yılında Sosyal Demokrat Hükümeti, yerel yönetimler için bütçe fazlası hedefi ve denk bütçe şartı getirmiştir. Ana mali hedef merkezi hükümetin, konjonktür dalgalanmalarının üzerinde GSYİH'nın % 1'i kadar fazla vermesidir. Denk bütçe şartı yerel yönetimleri üç yıl içerisinde geçici açıkları fazlayla dengelemeye zorlamıştır. 2007 yılında koalisyon hükümeti mali hedeflerin tutturulmasını izlemek üzere Mali Politika Konseyi (Finanspolitiska Radet) kurmuştur. Bu tedbirlerin hepsi net borç hedeflerine ve harcama tavanına başarıyla ulaşmayı sağlamıştır.[614] Bu politika uygulamalarının uygulamasında özellikle Avrupa Birliği hedefleri de dikkate alınmıştır.

1990'lı yıllarda İsveç ekonomisi tam bir kaos yaşamıştır. Bütçe açıkları tarihindeki en yüksek seviyelere çıkmış ve finansal piyasalardan borçlanmak durumunda kalmıştır.[615] GSYİH'nın % 70 oranındaki kamu borçları 2008 yılında % 38'in biraz altında ve 2010 yılında ise, % 33.7 seviyesine gerilemiştir. Bu gerilemedeki temel sebep uluslararası kuruluşlar ve üyeliği nedeniyle AB kriterleridir. Kamu bütçesindeki konsolidasyon ve kamu borçlarındaki azalma yüksek vergilerden ziyade harcamalara getirilen kısıtlamalarla başarılmıştır. İsveç net finansal varlıklar açısından OECD ülkeleri arasında en çok büyüyen ülke konumuna gelmiştir.[616] Genel olarak Kriz yönetimi politikaları normal politik modeller ve kurumlar tarafından geliştirilmiştir. Ekonomik istikrarı hedefleyen politikalar, büyük ölçüde bütçeyle ilgili süreçlerin içine entegre edilmiştir.[617] Ayrıca sıkı maliye politikası uygulaması Riksbank (İsveç Merkez Bankası) ve İsveç Mali Denetim Otoritesi (IMDO - Finansinspektionen) mali piyasayı denetlemektedir. Riksbank hükümetten bağımsız olmasına rağmen IMDO resmi olarak Maliye Bakanlığı'na karşı sorumludur. Ayrıca mali sistemi gözlemleyen üçüncü bir kurum olarak Ulusal Borç Ofisi piyasaya borç verme ve piyasada herhangi likidite fazlasına yatırım kabiliyetini içeren kamu borçları yönetiminden sorumludur.

---

[613] Bu düzenlemelerde yeni başlayan Avrupa Birliği üyeliği sürecinin de etkisini dikkate almak gerekir.
[614] Regering Kansliet, **Convergence Programme For Sweden**, Regering Kansliet Publ. Stockholm, 2011, s. 6-7.
[615] Lindbom, s. 171
[616] OECD, **Public Debts**, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG (8.11.2011).
[617] Dagens Nyheter, "Rödgröna skuggbudgetar: jobb, jobb, job" **Dagens Nyheter** Gazetesi, Arşiv, 6 Ekim 2009, www.dn.se, (24.03.2010)

İsveç, hem küreselleşme hem de AB üyeliği dikkate alındığında, uluslararası gelişmeleri çok yakından takip etmektedir. Gerilemeden itibaren, merkez sağ koalisyon hükümeti yerel politikalarla AB politikalarının koordineli yürümesi konusunda çaba göstermektedir[618] Bunun temelinde İsveç ekonomisinin dışa açık ekonomi olması ve ihracatın İsveç sanayi açısından büyük önemi olmasıdır ve uluslararası gelişmelere önemli ölçüde bağımlıdır.

Bir diğer önemli husus, İsveç ekonomisi küresel durgunluğa sağlam bir pozisyonda girdiği için ekonomik sarsıntı karşısında güçlü kamu finansı ve güçlü mali çerçeve nedeniyle önemli ölçüde manevra alanına sahip olmuştur. Diğer OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında hem kamu borcu hem de kullandırdığı kredi miktarı nispeten düşüktür. 2008'de başlayan küresel mali krizden öncede İsveç (2007) aktifleri ve borç durumu makul seviyelerdedir. Uzun bir zamandan beri süren sıkı maliye politikası tedbirlerinin, krizle bazı istisnaları da olduğu görülmektedir. Bu istisnalar, 2008 yılında küresel kriz başladıktan sonra, özellikle muhalefet partileri, özel sektör temsilcileri, işgücü piyasası temsilcileri mali politikalar konseyi ve hükümetin ortaklaşa yaptıkları müzakerelerde, iç piyasayı canlandırmak açısından işgücü piyasasına, otomotiv sektörüne, altyapı ve konutların iyileştirilmesine yönelik teşvik paketleri ve parasal yardımı ihtiva eden ocak 2009 tarihli Ek Bütçe Yasası yürürlüğe girmesidir.[619] Küresel ölçekli krize rağmen, etkileri açısından AB ülkeleri ile mukayese edildiğinde İsveç bu etkileri en az düzeye indirgemeyi başardığı görülmektedir.

Bütçe sürecinde takip edilen yöntem, alınan önlem ve uygulamalar, İsveç'in küreselleşme etkileri çerçevesinde hareket ettiğini göstermektedir.

C. Makro Ekonomik Politikalar ve İstihdam

İsveç Modeli'nin gelişme ve altın çağında en önemli hedefleri, tam istihdam ve eşitlik, fiyat istikrarı ve sürdürülebilir büyümedir. Bu hedefler uzunca bir süre tutmuş ya da hedefe yakın olmuştur. Ancak 1980'lerle birlikte hedeften uzaklaşma görülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Avrupa ile beraber 1990'larda ortaya

---

618 Thomas Brunk, **Government Launches Crisis Package To Tackle Economic Recession**, www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/se0812019i.htm, (09.05.2011),

619 Ministry Of Finance, **Convergence Programme for Sweden**, Regering Kansliet Publ. Stockholm, 2010, s. 78.

çıkan kriz İsveç açısından dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde ciddi İşsizlik, negatif büyüme ve enflasyonda ciddi bir artış ortaya çıkmıştır.[620] Bu tarih aynı zamanda İsveç'te "Altın Çağ"ın sonudur.

Bazı akademik çevrelere göre küreselleşme finansal anlamda hükümetleri daha rasyonel makro ekonomik politikalar takip etme hususunda ikna edici ve başarılı olunmuştur. Buna küreselleşmenin disiplin etkisi (the discipline effect) denilmektedir.[621] Disiplin etkisinin İsveç katkısı, maliye ve para politikaları üzerinden olmuştur, takip edilen sıkı politikalar neticesi, krizden çıkış hızlanmıştır.

Diğer taraftan yakın dönemde, AB mali kriterleri ve uluslararası kuruluşların etkisi ile 2006 seçimlerinde sonra iktidara gelen merkez sağ koalisyon hükümeti istihdamı arttırmayı ve sosyal yardımlardan faydalanma oranını önemli ölçüde azaltmayı hedeflemiştir. Ana hedef olarak denk kamu bütçesi ve istikrarı sürdürmede vergi indirimlerinin tehlike oluşturmasına yönelik uyarılara rağmen hükümet vergi indirimi taahhüdünde bulunmuştur. 1993 yılında % 12.5 ile zirve noktasına çıkan açık işsizlik oranı 2008'de % 6.1'e gerilemiş, ancak küresel krizin etkisi ile 2011 yılı kasım ayında % 6.7 olmuştur. İstihdam artışı son on yılda iyileşmiş bununla beraber, takip edilen disipline maliye ve para politikası sonucu, hükümet ve İsveç Merkez Bankası'nın (Riksbank) enflasyonun üstesinden başarıyla geldiği kabul gören bir durumdur. Enflasyon 1995 yılından beri Euro bölgesinden daha düşük olmuştur. 2011 yılı Haziran ayında enflasyon % 3.1 olarak gerçekleşmiştir. Tarihinin en yüksek oranıyla (%15.50) 1980 yılında karşılaşan İsveç'te 2009 yılında enflasyon oranı % -1.60'dır. 2010 yılına kadar ortalama enflasyon oranı % 4.18 olmuştur.[622]

Küresel mali krizin tetiklemesiyle 2008 yılının ilk çeyreğinde İsveç'in ihracatı hızla düşüşe geçmiş ve son çeyrekte düşüş daha çok ivmelenmiştir. 2007 yılına göre ihracatta % 10'luk bir gerileme olmuştur.[623] Benzer şekilde tüketici güveni zayıflamış, tüketimde azalma ve tasarruflarda artış görülmüştür. Hane halkı tüketimi

---

620 Lindbom, s.171. ; Palme, s. 20. ; Inflation EU, **Historical Inflation Rates Sweden**, http://www.inflation.eu/inflation-rates/sweden/historic-inflation/cpi-inflation-sweden-1990.aspx, (25.12.2011)

621 Irina Tytell ve Shang-Jin Wei, **Does Financial Globalization Induce Better Macroeconomic Policies?** IMF Research Department Paper, Washington, October 15, 2004, ss. 1-3.

622 Sweden Inflation EU, **Historical Inflation Rates Sweden**, http://www.inflation.eu/inflation-rates/sweden/historic-inflation/cpi-inflation-sweden-1990.aspx, (25.12.2011).

623 SCB, **The Swedish Economy Statistical Perspective**, No.1, SCB Publ. 2011, ss. 5-7.

1993'ten beri ilk defa gerileyerek % 3 oranında düşmüştür. Hane halkının kullanılabilir gelirinde % 1 oranındaki bir artışla 2008 yılındaki tasarruf oranı 1990 yılından beri en yüksek seviyeye çıkarak harcanabilir gelirin % 7.4'i olmuştur. 2007 yılının dördüncü çeyreğiyle kıyaslandığında, reel GSYİH ihracattaki gerileme ve uluslararası yatırım faaliyetlerindeki zayıflama nedeniyle 2008 yılının dördüncü çeyreğinde % 4.8 gerilemiştir. İsveç kamu maliyesi krize sağlam bir yapıda girmiş olmasına rağmen, İsveç üretim sanayi krizden çok şiddetli etkilenmiştir ve kriz etkisini sürdürmektedir.[624] Merkezi hükümet bu noktada kurtarma paketleri hazırlamış ve özellikle otomotiv sanayi istihdam kabiliyetinin yüksek olması nedeniyle bu paketlerde önemli bir pay almıştır. Piyasa aktörlerinin bu kararın alınmasında önemli payları vardır.

D. Ekonomik Büyüme ve Etkinlik

Ekonominin üretim potansiyelinin uzun dönemde genişlemesini etkileyen birçok faktör vardır. Bunları, ekonominin içindeki bireyler ve işletme güveni, toplam talep, izlenen maliye ve para politikası, demografik yapı, verimlilik vb olarak ifade etmek mümkündür.[625] İç unsurlar dışında büyümeyi etkileyen diğer önemli unsur ise dışsal etkilerdir. Bu açıklamalar çerçevesinde İsveç açısından durumu izah etmek daha kolaylaşacaktır.

İsveç büyümesinin temelinde sanayileşme sürecini başlatan geniş özel sektörün büyük payı vardır. Önceki bölümlerde değindiğimiz gibi İsveç dışa açık büyüme hedefini benimsemiş ve devlet müdahalesinin en yoğun olduğu dönemlerde bile dış bağlantılı büyük şirketlerini sürekli desteklemiştir. Bu yönüyle 1970'lere kadar büyümesini devam ettirmiştir. Şöyle ki, 1960 ile 1965 arasında ekonomik büyüme oranı ortalama % 5.7, 1965-1970 arasında % 3.8 olmuştur. 1973 petrol krizi ile beraber büyüme oranları azalarak devam etmiştir. 1973-1979 arasında % 1.9, 1985-1990 arasında % 2 olmuştur.[626] 1990'lı yıllarda ise yaşanan kriz büyüme oranlarını negatife çevirmiştir.[627]

---

[624] Stefan Ingves, **Challenges For The Design And Conduct Of Macroprudential Policy**, Sveriges Riskbank, BIS Paper, No: 60, 2011, ss.1-2.
[625] Geoff Riley, **Theories Economic Growth**, http://tutor2u.net/economics/revision-notes/a2-macro-theories-of-economic-growth.html, (26.12.2011).
[626] Cheng, s. 153.
[627] Palme, s. 20.

İsveç büyümesini iç faktörler açısından değerlendirdiğimizde, yaşlanan nüfus, sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH'dan hızlı artması, kamu sosyal harcamalarında artış, kamu gelirlerinde düşme, tasarruflarda azalma, yine yaşlı nüfusun üretimde ve verimlilikte azalmaya neden olması vb. faktörler karşımıza çıkacaktır. Dışsal etkenler ise küresel piyasalardaki dalgalanmalar dışa bağımlı ülkeleri olumsuz etkileyecektir. Ancak 1990'lı yıllardaki kriz her iki grup etkilerin sonucu ortaya çıkmıştır. Bu kriz sonrası, bu faktörler özellikle 1994 sonrasında deregülasyonlar, özelleştirme ve kamu sosyal harcamalarında kısıntılar, sıkı maliye ve para politikası yanında küresel "disiplin etkisi" ile düzenlenmiştir. Burada önemli olan tekrar büyüme ise özellikle "küreselleşmenin olumlu etkisi" sermaye akışları ve uluslararasılaşmış ve yeni teknolojiye adapte olmuş büyük şirketlerin ihracat katkısı ile olmuştur. Dolayısı ile İsveç Modeli üzerinde küreselleşmenin etkisi sosyal politika açısından olumsuzluk getirirken büyüme açısından olumlu gerçekleşmiştir.

Büyüme oranları 1997 yılında %2.7, 2000 yılında %4.5, 2005 yılında % 3.2, 2008 yılında %-0.6, 2010 yılında ise % 5.7 olmuştur. 1994 yılında itibaren büyümenin başlaması işsizlik oranlarını aşağı çekmiştir. Yine aynı dönemde yürütülen politikalar ve düzenlemeler İsveç ekonomisinin etkinliğini artırmada önemli rol oynamıştır. Uygulanan politikalar ve sonuçları değerlendirildiğinde İsveç büyüme ve verimlilik artışını birlikte artırmıştır. 1992 - 2004 yılları arasında verimlilik artışı ortalama % 2.7, özel sektörde ise % 3.3 olmuştur.[628] Büyüme ve etkinlik kriterlerini yükselten İsveç'te refah devleti kriterlerinde aşağı doğru bir eğim söz konusudur.

İsveç'in küreselleşme süreci içinde ne denli var olduğunun bir göstergesi de küresel rekabet endeksidir. 2006 yılında 3. Sırada olan İsveç, 2010 yılı sonunda 2. sıraya yükselmiştir.[629] Yine İsveç, dünya ekonomik forumu tarafından yapılan araştırmada etkinlik ve verimlilik açısından dünyanın en başarılı ülkesi olmuştur.

E. Gelir Dağılımı

İsveç Modeli'nin en önemli özelliği gelir dağılımında eşitlikçi olmasıdır. Bugüne kadar gelir dağılımında kısmen bozulma olsa da İsveç refah devletinin

---

[628] Mc Kinsey On Economics**, Sweden's Growth Paradox**, Mc Kinsey Publ. June, 2006, s. 2.

[629] Michael E. Porter ve Christian Ketels, **"Competitiveness In the Global Economy: Sweden's Position", Presentation**, Paper world Economic Forum**, 2006, ss.1-64**; World Economic Forum**, The Global Competitiveness Report 2011-2012,** WEF Publ. Geneva, 2011, s.15.

model olma yönünün en belirgin tarafıdır. 1980'lerde başlayan bu bozulma 1990'lı yıllarla beraber hızlanarak devam etmektedir.[630]

1991'de başlayan ve 1994 yılında yoğunlaşan ekonomik krizin nedeni gayrimenkul piyasasındaki çöküş ve döviz piyasalarındaki krizin tetiklediği ihracat sektöründeki küçülme ve özel sektörde başlayan işsizliğin hızla kamu sektörüne yayılmasıdır. Derin durgunluk ve işsizlik oranlarındaki hızlı yükseliş İsveç vatandaşlarının ortalama harcanabilir gelirlerinde düşüşe ve gelir eşitsizliğindeki farkın açılmasına neden olmuştur. Tam zamanlı istihdam gelir eşitsizliği 1990'larda yükselmeye başladı. Gini-katsayısı 1991 yılında 0.19 iken 1994 yılında 0.26'ya ve 2000 yılında 0.29'a 2005 yılında 0.27, 2010 yılında 0.30'a çıkmıştır.[631]

1970 yılında kişi başına düşen milli gelir endeksindeki sıralaması 3 iken 1991 yılındaki sıralaması 14 olmuştur.[632] 1990'lı yıllardaki krizle bozulan gelir dağılımı hâlihazırda artış eğilimini sürdürmektedir. Bunun nedeni küresel krizler neticesinde uygulanan politikalardır. Kriz dönemlerinde uygulanan maliye politikası sonucu, vergilerin artması ve sosyal refah hizmetlerindeki azalma hanehalkı geliri üzerine ilave yükler getirmiştir.[633] Diğer başlıklarda da ifade ettiğimiz üzere küreselleşme süreci İsveç'te sermaye lehine olumlu sonuçlar verirken düşük gelir grupları açısından olumsuzluklar oluşturmaya devam etmektedir.

III. İSVEÇ MODELİ UYGULAMASINA YÖNELİK DEĞERLENDİRME

İsveç sanayileşmesinin alt yapısını hazırladığı, 1930'larda büyük buhran/ keynesyen politikalar ve dünyadaki genel politik eğilimler doğrultusunda sosyal mühendislik projesi olarak ortaya çıkan, 1950'lerle birlikte kurumsallaşmaya başlayan, devamında dünyanın imrendiği ve model olarak nitelendirdiği İsveç Refah Devleti, literatürde "İsveç Modeli' olarak yerini almıştır. Sunduğu hizmetlerin nitelik ve sayısı itibariyle diğer bütün refah devletleri gibi "Altın Çağ"ını yaşayan bu model 1973 petrol krizi ile birlikte dünyadaki genel eğilimlerin -küreselleşme süreci- dışında

---

630 Helen Lachs Ginsburg ve Marguerite G. Rosenthal, "**The Ups and Downs of The Swedish Welfare State: General Trends, Benefits And Caregiving**," New Politics, X1, 1, 2006, s. 1-2.
631 SCB, **Household's Finances 2011**, http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_163545.aspx, (26.12.2011).
632 Thakur ve Diğerleri, s.23.
633 Palme, ss.20-21.

kalamamış ve gecikmelide olsa bu sürecin içine girmiştir. Özellikle İsveç açısından referans tarihi 1980 sonları ve 1990 başlarında etkisini tam olarak hissetmeye başlamış, sonucu ise diğer tüm refah devletlerinde olduğu gibi sosyal refah uygulamalarındaki daralma ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede İsveç Modeli'ne ilişkin olarak Lennart Erixon, Mancur Olsson, Lars Calmfors gibi akademisyenlerin değerlendirmelerde kullandığı ve Lennart Erixon'un "Golden age of Swedish Model" adlı eserinde de ifade ettiği üçlü bir teori söz konusudur. Bunlar: Liberal-Korporatist Teori, Sosyal Demokratik Teori ve Dışsallık Teorileridir. Bunları şu şekilde özetleyeliriz.[634]

Liberal-Korporatist Teorinin savunduğu gerçek, büyümenin engelleyicilerinin kamu sektörü büyümesi, yüksek vergiler ve baskılı ücret aralıklarıdır. Bu tür fenomenler pek çok çıkar grubunun emellerine hizmet etmektedir (özellikle de emek gruplarının).

Sosyal Demokrat Teori, liberal ve Korporatist düşüncedekilerin merkezi ücret pazarlıklarının İsveç'teki büyümeyi motive ettiği görüşünü paylaşmaktadırlar. Diğer yandan da, sosyal demokrat araştırmacılar, düşük gelir aralıkları, yüksek vergiler ve kamu sektörü büyümesinin güçlü engelleyici etkileri olduğunu inkar etmektedirler. Ayrıca da, "İsveç Modeli"nin Altın Çağ'daki büyümenin temel taşı olduğunu savunmaktadırlar. Dayanışmacı ücret politikası, verimsiz firmaları maliyet baskısı altına sokmuş ve pazar politikaları emekle büyüyen firmaları ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda sosyal demokratlar, başarılı geri dönüşü yüksek mali ve finansal politikaların yatırımlar için gerekli uygun ortamı sağladığını da savunmaktadır.

Dışşallık Teorisine göre ise, (ki burada kast edilen küreselleşme ve uluslararasılaşmadır) büyüme şartları İsveç için savaş öncesi erken dönemde oldukça uygun avantajlar sunmaktaydı. Ara madde ve yatırım malları konusunda uzman bir ülke olarak İsveç sanayi, Avrupa'nın yeniden yapılanmasından oldukça faydalanmıştır. Ticaret alanında liberalizasyon, Amerikan teknolojilerini yakalayabilme imkanları bulunan İsveç şirketleri için yeni pazar fırsatları

---

[634] Erixon, Golden Age of Swedish Model, s. 6-7.; Olsson, 1-7.; Lars Calmfors, "Lessons From The Macroeconomic Experience of Sweden". **Seminar Paper** No. *522*, Institute For International Economic Studies, Stockholm University, Stockholm, 1992, s. 14.

doğurmuştur ve bu bir şanstı. Ancak bu iyi şans aynı zamanda 1990'larla beraber kötü şans şeklini almış ve dışsal etkenlerin içyapı üzerindeki olumsuzluklarınıda ortaya çıkarmıştır.

İzleyen bölümde İsveç Modeli'nin krizi, Model üzerindeki görüşler ve değerlendirme ifade edilecektir.

A. İsveç Modelinin Krizi

1970'li yılların ortalarından itibaren ortaya çıkan krizler ve uygulanan keynesyen politikaların sonuçları İsveç'te de aynı sonuçları verecektir. Bu yüzden İsveç Modeli'nin krizi dünyadaki diğer uygulamalardan farklı değildir. Ancak İsveç bu dönemde sosyal refah uygulamalarında diğer ülke uygulamalarında olduğu gibi bir (bazı alanlara da çok sınırlı kısıntılar hariç) gitmemiştir, hatta 1980'li yılların sonuna kadar devam ettirmiştir.

Bunalım süreci, İsveç'te 1960'lı yılların sonundan itibaren mali anlamda ipuçlarını vermeye başlamıştır. Artan kamusal hizmetler ve hizmetlerin çeşitlenmesi sonucu kamu harcamaları artış eğilimi ve 70'li yıllardan sonra keynesyen politikaların da etkisi ile bütçe açıkları artmaya başlaması bu belirtilerdendir. Tablo 28'de kamu harcama ve gelirlerinin mukayesesinde de görüleceği üzere vergi oranlarındaki ciddi artışlara rağmen aradaki fark açılmaya devam etmiştir. Tablo 46'da bu görülebilir.

Tablo 46: 1960-1982 Kamu Harcamaları ve Gelirleri Mukayesesi

	1960		**1982**	
	Kamu Harcamaları	**Kamu Gelirleri**	**Kamu Harcamaları**	**Kamu Gelirleri**
İsveç	31.1	32.2	67.3	59.7
Almanya	32.5	35.1	49.4	45.3
İngiltere	32.6	30.3	47.4	43.7

Kaynak: Lindauer, s.34.

1973 yılındaki petrol krizinde sendeleyen ve 80'li yıllarda refah devleti uygulamaları zaman zaman yaşadığı dar boğazlara rağmen en büyük krizle 1990'lı yılların başında karşılaşmıştır. Artan kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı % 60'ları aşmış; yüksek vergiler, bütçe açıkları sonucu ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle refah programlarına aktardıkları fonların daraltılması konusunda baskılar giderek artmıştır. Sonuç olarak, refah devletinin geleceği ve işleviyle ilgili politik karşıtlıklar yükselmeye başlamıştır.[635]

1991'de başlayan ve 1994 yılında yoğunlaşan ekonomik krizin nedeni gayrimenkul piyasasındaki çöküş ve döviz piyasalarındaki krizin tetiklediği ihracat sektöründeki küçülme ve özel sektörde başlayan işsizliğin hızla kamu sektörüne yayılmasıydı. Derin durgunluk ve işsizlik oranlarındaki hızlı yükseliş, 1980 başında % 2'lerde olan işsizlik 1994 yılında %12'leri aşmıştır.[636] Bunun tabii sonucu olarak İsveç vatandaşlarının ortalama harcanabilir gelirlerinde düşüşe ve gelir eşitsizliğindeki farkın açılmasına neden olmuştur. Tam zamanlı istihdam gelir eşitsizliği 1990'larda yükselmeye başlamış ve gini-katsayısı 1991 yılında % 19,5 iken 1994 yılında % 26'ya ve 2000 yılında % 29'a çıkmıştır[637].

İsveç Modelinin krizini hazırlayan temel gerekçeleri şu başlıklarla ifade edebiliriz:[638]

- Devletin ekonomideki ağırlığının aşırı büyümesi.

- Kamu harcamalarındaki aşırı artış eğilimi (GSYİH'ya oranı % 70'lere yaklaşmıştır).

- Bütçe açıkları ve aşırı borçlanma eğilimi.

- Vergi yükündeki artışlar.

- Büyüme oranlarında düşüş.

---

635 Coronel, ss. 11-13.
636 Rojas, Sweden after swedish model, s. 63.
637 SCB, **Hushallen Ekonomi**, Statistisk 2007 Arsbok, SCB Publ. Stockholm, 2008, s. 26.
638 Palme, ss. 20-24, ; Lindbom, ss.171-175. ; Norberg, ss. 1-3; Steinmo, ss. 839-845; Rojas, Sweden after Swedish Model, ss. 63-65.

- İşsizlik oranlarındaki ciddi artış.

- Merkezi pazarlık sisteminin işletmeler üzerindeki olumsuz etkileri.

- Çalışama gayreti ve verimlilik düşüşleri.

- Demografik nedenler (Yaşlı nüfusun toplam içindeki oranı çok yüksektir).

- Sosyal güvenlik sistemindeki açıklar vb.

Bu gerekçeler, refah devletinin krizini ortaya çıkarmış ve sürecin sonunda ekonomik ve mali tedbirler anlamında dünyadaki uygulamalara benzer uygulamaların başlatıldığı görülmektedir. Katı mali disiplin, bütçe açıklarıyla mücadele, sosyal güvenlik kesintilerinde ve vergilerde artışlar, sosyal refah hizmetlerinde daralma vb. yanında devletin ekonomideki varlığı tartışılır hale gelmiştir. Bu gelişmeler özel sektörün sistem içinde daha etkin olması kanaati çerçevesinde özelleştirmeler gündeme gelmiştir. Sosyal refah hizmetlerinin bir kısmında özel girişime izin verilmiştir. Başlıcaları, kamuya ait bazı işletmeler özel sektöre devredilmiş bununla beraber eğitimde kısmi özelleştirilmeye gidilmiş ve sağlık alanında özel girişimcilerin imkânlarından faydalanılmaya başlanmıştır. Okul öncesi eğitimden temel eğitime kadar alternatif pedagojik amaçlar güden "özel" okullara ilk defa izin bu dönemde çıkmıştır ve bu okulların sayısı hızla artmıştır. Ayrıca, Kamu Sağlığı Hizmet Merkezi ihale usulüyle bazı sağlık hizmetleri yanında klinikleri de özelleştirmiştir. Yine bu dönemde birçok hizmetlerde ve hizmet sayısında kesintilere gidilmiştir.[639] Buna rağmen kamu harcamalarındaki artış eğilimi devam etmiştir.

Bu kriz süreci, birkaç yıl içinde yerini tekrar büyümeye ve ekonomik anlamda iyileşmeye terk etmiştir (Krizin aşılmasında genel kanaat piyasa mekanizmasının kullanılması sayesinde olduğudur). Ancak bu ekonomik anlamda iyiye gidiş refah hizmetleri açısından paralellik arz etmemektedir. Geleneksel İsveç Modeli'nin üç önemli özelliği, merkezi pazarlık sistemi, dayanışmacı ücret stratejisi ve aktif işgücü piyasası politikaları, bu politikalara kılavuzluk eden işgücü ve sermaye kesimi -"İsveç

[639] SCB, **National Report Sweden: Socio-Economic Trends And Welfare Policies**, 2006 Yearbook, SCB Publ. Stockholm, 2007, s. 241-242.

Modeli"nin kurucu unsurları- arsındaki uzlaşmanın bittiği görünümünü vermektedir. Tarihi uzlaşmanın bitmesi İsveç korporatizminin de sonuna geldiği izlenimini vermektedir. 2006 yılında iktidara gelen Moderat – liberal ittifakı devletin ekonomideki ağırlığı ve sosyal refah azaltıcı politikaları desteklemektedir. Son küresel krizden ekonomik olarak Avrupa'nın en iyisi durumunda olan İsveç, sosyal refah hizmetlerinde artırma yerine mevcudu korumak eğilimindedir. Özetle 1950-1970 arasındaki uygulamalara dönmek mümkün gözükmemektedir.

B. İsveç Modeline Yönelik Olumlu ve Olumsuz Eleştiriler

İsveç Modeli ile ilgili olumlu ya da olumsuz eleştiriler, refah devletine yöneltilen eleştirilerle büyük ölçüde aynıdır. Eleştiriler genel anlamda ideoloji ekseninde yapılmaktadır. Bu ideolojik yaklaşımlar, sosyal demokrat, liberal ve dışarıdan bakışlar şeklinde nitelendirilmektedir. Olumlu eleştiriler genellikle sosyal demokrat kesimden, olumsuz eleştiriler ise büyük ölçüde liberal düşünce kesiminden gelmektedir.

İsveç Modeli ile ilgili olarak ortaya çıkan tartışmalarda olumlu olan görüşleri şu başlıklar altında ifade etmek mümkündür:[640]

- Demokratik haklar ve yetkilendirme (empowerment) kurumsallaşmıştır.
- Özgürlük alanı genişlemiştir.
- Eşitlikçi bir yapı büyük ölçüde oluşturmuştur.
- Gelir dağılımında eşitlik yine büyük ölçüde sağlanmıştır.
- Aktif işgücü politikaları ile İşgücü piyasalarına müdahale kalkınmada ve verimlilikte etkili olmuştur. Dolayısı ile tam istihdam hedeflenmiştir.

---

[640] Maria Solveid, **Voices From The Welfare State**, Intellecte Infolog Publ. Kallered, 2009, s. 50; Richard Clayton ve Jonas Pontusson, "Welfare-State Retrenchment Revisited: Entitlement Cuts, Public Sector Restructuring, and Inegalitarian Trends in Advanced Capitalist Societies" **World Politics**, 51(1), 1998, ss. 67-98; Coronel, ss. 11-13.

- Her İsveç vatandaşı için iyi bir eğitim seviyesini garanti eden bir sistem oluşturmuştur.

- Genel refah sistemi içinde, gelirin yeniden dağılımı ve savunmasız kesimler için bir güvenlik ağı oluşturulmuştur.

- Demografik nedenlerle özellikle yaşlı nüfusun yaşam kalitesi açısından refah hizmetleri çok önemlidir.

- Temel refah programları evrensel ve kapsayıcıdır. Aile yardımları, sağlık hizmetleri, herkes için emeklilik söz konusudur.

- İsveç Modeli büyüme, fiyat istikrarı ve tam istihdamı sağlamıştır. Uygulamaları bir çok ülke tarafından örnek alınmıştır.

- 1990'lı yıllardaki büyümenin durmasında İsveç Modeli'nin durması için lider sanayi sektörlerine politik baskı yapılmıştır. Aslında derininde bir kriz söz konusu değildir.
- Refah hizmetleri ve refah toplumunun sürdürülebilmesi için vergi yükünün, kamu harcamalarının yüksek olması tabiidir.

- Bu hizmetlerin devamı için devlet müdahalesi gereklidir, bu hizmetler piyasa sistemine bırakılamaz, bu yüzden devlet müdahaleleri olmalıdır.

- İsveç Modeli, sadece ekonomik değil sosyal demokrasinin gelişiminde de büyük katkı sağlamıştır.

İsveç Modeli'nde krizini hazırlayan gerekçeler aynı zamanda refah devletinin olumsuz eleştirilerini de oluşturmaktadır. Olumsuz görüşleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:[641]

---

[641] Michael Baggesen Klitgaard, "Why Are They Doing It? Social Democracy and Market-Oriented Welfare State Reforms" **West European Politics**, Vol. 30, No. 1, January 2007,ss. 175 – 182; Mancur Olson, **How Bright Are the Northern Lights? Some Questions About Sweden**. Institute of Economic Research, Lund university, Lund. 1990, ss.1-7. Steinmo, ss.840-843,847; Erixon, ss. 50-54, 62; Palme, s. 24; Genschel, ss. 623, 628-629.

- Devletin ekonomideki payı, piyasa işleyişini etkilemektedir.

- Borçlanma: gelecek nesilleri etkilemesi açısından sakınılması gereken bir enstrümandır. İsveç 1980 ve 1990'lı yıllarda çok ciddi borçlanmıştır.

- Vergiler: İsveç Modeli'nin en çok eleştirildiği nokta vergiler konusudur. İsveç olağan üstü vergi oranlarının olduğu bir ülkedir. OECD ülkeleri içinde Danimarka'dan sonra en yüksek vergilerin olduğu ülkedir. Gelir üzerinden alınan vergi ve kesintiler ve dolaylı vergiler düşünüldüğü zaman bu durum vergi cezasına dönüşmektedir.[642] Vergiden kaçınma ortaya çıkmaktadır.

- Vergi-Refah Dengesi: İsveç'te yine vergilere ilişkin eleştirilerden bir diğeri, ödenen vergilere karşılık elde edilen refah arasında bir denge söz konusu değildir. Vergi yükünün ağır olması İsveç Modeli'nin devamı için gereklidir iddiası makul görünse de, derininde kusurlu bir analize dayandığı gerçektir. Çünkü refah paylaşımında nimet külfet dengesi bozulmuştur.
- Kamu harcamaları – Vergi ilişkisi, artan kamu harcamaları beraberinde ağır vergi yükünü getirmektedir.

- Çalışma hayatı: nüfusun büyük bir kısmı, yüksek vergiler, işgücü lehine katı bir yapılanma, cömert sosyal yardım kombinasyonu nedeniyle, çalışma yerine bireysel faydayı öne çıkarmaktadır.

- Dayanışmacı Ücret Politikası verimliliği düşük olan işletmelerde olumsuz baskı oluşturmaktadır. Vergi takozu istihdamı olmsuz etkilemektedir.

- İsveç büyümesinin motoru olan lider sanayi kuruluşları desteklenmemiştir.

- Kamu yönetimi: sosyal refah hizmetlerinin sunumunda etkili olan yerel yönetimler kaynak kullanımında etkinlikten uzaktır. Harcamaların bir kısmı yerel bürokrasiyi güçlendirmek için kullanılmaktadır.

---

[642] İsveç'te gelir vergileri % 30 ila % 55 arasında elde edilen gelir düzeyine göre vergilendirilmektedir. Bununla berbar sosyal güvenlik kesintileri dahil edildiğinde ortalama bir işçinin ödediği vergi % 50'leri bulmaktadır. Bkz. STA (Swedish Tax Agency) Report 2010, s. 8; Ayrıca bkz, Steinmo, s. 847.

- İsveç küçük bir toplum olmasına rağmen, 100 civarında kamu otoritesi vardır. Bu kadar yoğun yapılanma kamu kaynaklarının israfına yol açmaktadır.

C. İsveç Refah Devletinin Sürdürülebilirliğine İlişkin Değerlendirilme

Toplanan yüksek vergilerle beşikten-mezara kadar sosyal güvence ve refah vaad eden İsveç Modeli, 1990'lı yıllardan bu yana bir dönüşüm içindedir, İsveç Modeli üzerinde birçok çalışması bulunan Mauricio Rojas'a göre *"İsveç Modeli öğreten, refah hizmetlerinin muhtevasına karar veren, imkânlar oluşturan devletten, etkin devlete* doğru bir dönüşüm"* halindedir.[643]

Sosyal farkındalığın yüksek olduğu İsveç'te dikkatler sosyal programlara yapılacak sınırlı ve kısmi harcamalar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Devletin refah uygulamaları yönüyle İsveçliler'in gündelik yaşamlarındaki rolü hâlâ büyük olmakla beraber kamu harcamaları önemli ölçüde kısılmakta ve sosyal transferler budanmaktadır. Hükümet serbest piyasa aktörlerinin verimli ve etkili olabileceğini düşündüğü elverişli hizmet alanlarını yavaş yavaş terketmeye başlamıştır ve aslında İsveç Modeli terk edilmeye başlanmıştır.

Assar lindbeck, İsveç Modeli ile ilgili değerlendirmesinde, İsveç Modeli'ni üç dönem ve üç model şeklinde ortaya koyuyor. Birinci model ve dönem 1870-1970 arası piyasa merkezli model, ikinci dönem 1970-1990 müdahaleci model ve üçüncü olarak, 1990 sonrası dönem, kısmi liberal model.[644] Bu değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere İsveç tekar eskiye dönüş halindedir. Bunun anlamı müdahaleci devlet anlayışında, dolayısıyla refah devleti anlayışında kısmi de olsa bir dönüşümün işaretinin vermektedir.

İsveç refah devleti politikaları açısından bunun anlamı İsveç Modeli'nde bir güncellemeden ziyade rasyonelleştirme eğilimidir. Bunun emareleri, küreselleşmenin İsveç üzerine etkileri anlamında referans tarih olan 1990'larda

---

[643] Rojas, Sweden After Swedish Model, s. 62.

* Etkin Devlet teorisi konusunda bkz. Ramazan Gökbunar ve H. Yanıkkaya, **Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme**, Odak Yayınları, Ankara, 2004, ss. 2-65.

[644] Assar Lindbeck, **Three Swedish Models**, Lecture For conference, Mont Pellerin Society Publ. Stockholm, August 2009, s. 1-7.

yaşanan kriz sonrası görülmeye başlamış ve hem ekonomik anlamda hemde sosyal refah hizmetlerinin sunumunda yeni arayışlara girmiş olduğu gözlemlenmektedir. 1995 yılında üye oluna Avrupa Birliği, Küresel kriz ve piyasa dinamikleri kombinasyonu sistematik olarak değişimi kolaylaştırmıştır. 1993 ile 2008 yılları arasında alışılmışın dışında yaşanan finansal değişim GSYİH'nın % 71'i olan kamu harcamalarını % 52'ye kadar gerilettiği görülmektedir (GSYİH'nın yaklaşık beşte biri). Bunu yaparken kamu gelirlerinden (gelir vergisi ve kurumsal vergilerin indirimleriyle) GSYİH'nın sadece % 6'sı kadar vazgeçilmiştir. Sonuç olarak GSYİH'nın % 11'i olan bütçe açıkları, yaklaşık % 2,5'lik bir bütçe fazlası elde edilirken kamu borçları % 78'den % 47'e, kabul edilebilir bir seviyeye çekilmiştir. Vergi indirimlerine rağmen İsveç'te vergi oranları yine de (nispi olarak) yüksektir.

Yine bu bağlamda küresel ve bölgesel dinamikler(Dışa açık ekonomik yapı ve Avrupa Birliği) İsveç'i dönüşüme zorlamaktadır. Geçmişin popülist söylemleri etkisini yitirmekte, alışkanlılar ve beklentiler değişmektedir. Yaşlı bir nüfusa sahip İsveç'te kazanılmış sosyal haklardaki kapsam daralması, hizmetlerde nitelik ve niceliksel değişiklikler gündelik hayatın içinde eskisi gibi sert toplumsal dirençle karşılaşmamakta ancak bilhassa gençler arasında yaygın olan işsizlik nedeniyle İsveç'in sosyal hayatında ciddi karşılık bulmamıştır

İsveç Modeli ile ilgili olarak, 1970'lerin hatıralarda kalan refah devleti, halkın refahı için maliyeti ne olursa olsun hükümetlerin ellerinden geleni yapmasını öngören popülist bir yaklaşıma dayanmaktadır. Ancak mevcut demografik yapı(65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun yaklaşık %20'sidir) gelişmeler artık böylesine bir yapının sürdürülmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Öncede belirttiğimiz üzere özellikle İsveç Modeli açısından 1990'lı yıllarda ortaya çıkan kriz döneminde iktidarda olan Sosyal Demokratlar eliyle bir çok uygulama daraltılmış ya da kısmen kaldırılmıştır. Ayrıca piyasa sistemini öne çıkaran bir çok uygulama yine Sosyal Demokratlar eliyle hayata geçirilmiştir (özellikle özelleştirme uygulamaları).

İsveç Modeli'nin kurucusu sayılan bu parti temsilcileri tarafından bu politikaların uygulanması İsveç Modeli'nin sürdürülrbilirliği açısından anlamlıdır. Devam eden süreçte iktidara gelen Liberal İttifak Hükümeti refah devleti uygulamalarını daraltma yönündeki politikaları hızlandırmış ve "Rasyonelleştirme" sürecinin devam edeceği yönündeki ipuçlarını vermiştir. İsveç Maliye Bakanı Anders

Borg'un 18 nisan 2011 tarihinde yaptığı "İsveç Kamu Maliyesi'nin geleceği ile uygulamaya koyacakları politikaları belirtmiştir. Bunlar: kamu harcamalarının daraltılması, bütçe fazlası oluşturulması, sosyal güvenliğe ilişkin daraltma yönünde politikalar, ensel işgücü politikaları, refah hizmetlerinde daralma vb. gibi sayılabilir. Bu çerçevede İsveç Modeli'nin sunduğu hizmetler ve ekonomik sistem anlamında eski hali ile sürdürülmesinin mümkün olamayacağı yönündeki kanaatleri pekiştirmektedir.[645]

[645] İsveç Modeli'nin sürdürülebileceğine ilişkin kanaatlerim, İsveç'te yaptığım çeşitli mülakatlara dayanmaktadır. Özellikle Sosyal Demokrat Parti yetkilileri kısmi düzenlemelerle İsveç Modeli'nin devam ettirilebileceğini vurgularken kısmen yukardaki ifadeleri desteklemektedir. Ancak Liberal kanattaki parti yetkilileri özellikle Moderat ve Folk Parti yetkilileri ise tamamen benzer kanaatleri ifade etmektedir.; Swedish Minister for Finance Anders Borg'un sunumu**, The Road to Stable Public Finances: The Importance of Being Prudent – Sweden's Fiscal Approach,** Ministry Of Finance, 18 april 2011, Stockholm, ss. 1-22.

SONUÇ

Bütün iktisadi sistemlerin varlık sebebi insan ve insan ihtiyaçlarıdır. Bu iktisadi sistemler insan ihtiyaçlarının karşılanması ve refahını artırma yönünde farklı öneriler getirmişlerdir. Bunlardan birisi de, sanayileşme süreci ve büyük dünya buhranının sonucu ortaya çıkan problemlerin çözümünde piyasa sisteminin yetersiz kalması, devlet eksenli müdahalecilik ya da müdahaleci devlet (refah devleti) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Refah devletinin ortaya çıkmasına sebep olan gerekçeleri belirli başlıklar altında ifade etmek mümkündür. Bunlar sosyal hayatta meydana gelen gelişmeler, ideolojik kaygılar ve iktisadi alandaki gelişmelerdir. Vatandaşlık bilinci, hak ve özgürlüklerin genişlemesi, sosyal hareketler ve dayanışma sonucu devletin; birey ve toplumun refahını artırmada doğrudan rol üstlenmesine yol açmıştır. ideolojik kaygılar sonucu, Sosyalist düşüncenin etki alanını zayıflatmak için refah devleti ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca büyük buhran sonucunda meydana gelen problemlerin çözümünde piyasa sisteminin yetersiz kalması da refah devletinin gelişiminde önemli rol oynamıştır.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile beraber gündeme gelen piyasa başarısızlığı, krizin çözümüne getirdiği önerilerden dolayı uzun süre gündemde kalacak olan Keynesyen iktisadi düşüncenin önünü açmıştır. Liberal iktisadi düşüncenin aksine, piyasanın her zaman tam istihdamda bulunmadığı, devlet müdahalesi ile tam istihdamın sağlanacağı tezi, geçen yüzyılın önemli bir kısmına damgasını vurmuştur. Tam istihdam hedefiyle başlanan süreç, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması, fakirlikle mücadele, etkin kaynak kullanımı, gelir dağılımında adalet, fiyat istikrarı ve dış dengenin temini, piyasanın düzenlenmesi, sosyal politika düzenlemeleri, piyasada ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin üretilmesi gibi genişleyen bir hal almıştır. Bu genişleme sadece amaçlar veya hedeflerde olmamış aynı zamanda devletin genel niteliklerinde de bir genişleme olmuştur. Liberal jandarma devletten, düzenleyici ve müdahaleci devlete doğru dönüşüm olmuştur.

Bismarck'ın başlattığı süreç Keynes'le güçlenmiş ve Beveridge raporu ile kurumsallaşmaya başlamıştır. 1950'lerden sonra, tam istihdam, ekonomik gelişme ve bireysel özgürlükleri sağlamak refah devletinin en önceliği olarak öne çıkmıştır. Refah

devleti yapılanmasının gelişme genişleme dönemi ile paralel olarak uygulamaları da genişlemeye başlamıştır. Sosyal güvenlik, aile, kadın ve çocuklara yönelik hizmetler, eğitim, sağlık, işsizliğe yönelik hizmetler, konut hizmetleri sayılabilir. Bu dönem, genişleyen uygulamalar sonucu artan refah düzeyi, eşitlik ve tam istihdamda başarı elde edilmesinden dolayı refah devletinin "Altın Çağı" olarak nitelendirilmiştir

Bu dönemde, refah devletlerinde, sosyal güvenliğin kontrol edilmesi ile sosyal yardımların ve sosyal güvenliğin toplumdaki bütün bireylere ulaştırılması gereken bir kamu hizmeti olarak görülmesi, bu yeni yapılanmanın öncelikle çalışanlar ve de aileleri yoluyla toplumun tümüne yayılması, refah devletinin temel özelliği olmuştur. Yine bu dönemde refah devleti, bireysel ve aile düzeyinde asgari bir gelir seviyesinin altına düşülmesini engellemek, sosyal denge ve uyumu sağlamak için refah hizmetlerini genişleterek toplumda yaşam standartlarının artması hususunda başarı elde etmiştir.

Refah devletinin uygulamalar açısından elde ettiği başarıyı, kamu maliyesi açısından elde ettiğini söylemek mümkün değildir. Bu dönemde kamu harcamaları artan bir eğilim izlemiştir. Geçtiğimiz yüzyılın başında toplam kamu sosyal harcamalarının GSYİH'ya oranı % 5'i geçmez iken aynı yüzyılın ortalarında bu oran yaklaşık dört katına ulaşmıştır. Takip eden süreçte bu oran sürekli artma eğiliminde olmuştur. 1953-54 yılında OECD ülkelerinde ortalama olarak kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı % 28.9 iken 1973-74 yılında % 39.4 oranına ulaşmıştır. Aynı şekilde, bu dönem zarfında kamu sosyal harcamalarının GSMH'ye oranı da sürekli bir artış içerisinde olmuştur. OECD istatistiklerine göre, toplam sosyal harcamalar 1960'larda GSMH'nin % 10'u iken, 1990'lı yılların başında ikiye katlanmış, daha yakın tarihlerde de % 25'leri geçmiştir. Kamu harcamalarının sürekli artması vergi yükünün de sürekli artmasına yol açmıştır. Bazı ülkelerde vergi yükü % 50'leri aşmıştır. 1965 yılında vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı % 25.4 iken 1980 yılında % 30.9'a yükselmiştir. Artan sosyal refah hizmetlerinin finansmanı bütçe açıklarını artırmıştır. Artan bütçe açıklarının finansmanında borçlanmaya daha sık müracaat edilir olmuştur.

Artan sosyal refah hizmetleriyle birlikte kamu harcamalarının artması, vergi yükünü artırmış, bütçe açıkları, bütçe açıklarının oluşturduğu baskı ile artan borç yükü bir fasit döngü halini almıştır.

1970'li yıllarla birlikte ortaya çıkan petrol krizi, stagflasyon olgusu sonucu Keynesyen politikaların sorunlara çözüm sağlayamaması, bu politikaların etkinliğini yitirmeye başladığını göstermiştir. Bunun sonucunda devletin görev ve fonksiyonları konusunda tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bu süreç, devletin ekonomi ve sosyal hayata ilişkin fonksiyonlarının da dönüşüme uğradığı bir dönem olmuştur. Bu dönem refah devletinin krizi olarak adlandırılmıştır. Çalışma gayretinde meydana gelen ciddi düşüşler, artan sosyal ve ekonomik hakların kötüye kullanılması ve tasarruflar üzerindeki olumsuz tesirler refah devletinin krizini hazırlamıştır.

Refah devletinin krizi neticesi, 1980'li yıllarda neo-liberal ekonomi politikaları tekrar etkisini göstermeye başlamıştır. Neo-liberal etkilerle refah devletinin sunduğu sosyal refah hizmetlerinin piyasa şartlarına uyumlaştırılması yönünde politikalar uygulanmıştır. Bu politikalar, özellikle deregülasyon ve özelleştirme şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu politikaların yansıması işsizlik oranlarında ciddi artışlar ve ücretlerde ise azalma şeklinde olmuştur. İşsizlik ve ücretlerdeki gelişmeler kendini gelir dağılımında bozulma ve fakirliğin artması şeklinde göstermiştir.

Yine 1980'li yıllarda devletin ekonomideki ağırlığının azaltılmasına yönelik tedbirler uygulamaya konulmuştur, dolayısıyla refah devletinin sunduğu hizmetlerin daraltılması süreci başlamıştır. Bu dönemde uygulamaya konulan liberal politikalara ve daralma yönündeki uygulamalara rağmen, paradoksal bir şekilde devletin ekonomideki payı ile ilgili olarak kamu sosyal harcamaları önemli düzeyde artış göstermiştir. Bunun gerekçesi ise aile yapısındaki değişiklikler ve nüfusun yaşlanması ile açıklanmaktadır. Tüm bu nedenler refah devletinde yeniden yapılandırma ihtiyacını açıkça ortaya koymuştur. 1980'lerden sonra birçok refah devleti çeşitli sosyal refah kurumlarını reforma tabi tutmuştur. Bu reformlarla sosyal güvenlik ve sağlık sistemlerinde özelleştirme yoluna gidilmiştir. Ayrıca fayda-maliyet çerçevesinde fayda sağlayanlardan katkı alınmaya başlamıştır.

Küreselleşmenin refah devleti üzerine etkileri de refah devletinin krizi ile birlikte sıklıkla konuşulmaya başlanmıştır. Küreselleşmenin; siyasi, sosyal, kültür ve

ekonomi alanına ilişkin olarak etkilerinin olduğu artık bilinmektedir. Küreselleşmenin siyasi etkileri devletin etki alanını daraltmaya yöneliktir. Uluslararasılaşma çerçevesinde çok uluslu şirketler ve kuruluşlar ulusal alanda da söz sahibi olmaya başlamıştır. Sıklıkla vurgulanan küreselleşmenin ulus devleti zayıflattığı görüşünün de temelinde yatan budur. Diğer taraftan GATT, WTO ve IMF gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkelerin hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede piyasa ekonomisinin önemini kavramaları, uluslararası firmaların sınır-ötesi satış yapma ve maliyeti düşürmek amacıyla daha ucuz kaynak sağlama istekleri gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Küreselleşmenin devletin hareket alanını daraltmasının sonuçları doğrudan refah devleti uygulamalarına sınırlama getirmiştir. Çünkü, sermayenin uluslararasılaşması ve küreselleşmenin vergi sistemi üzerine olan etkileri sonucu yeni vergi sistemleri tasarlanmış, vergi gelirlerinde düşmeler olmuştur. Artık geçmişte olduğu gibi refah devleti hizmetleri için sosyal harcamaların yapılabilmesi daha da güçleşmiştir. Bu daralma sadece harcamalarda değil, çalışma hayatı üzerinde de olumsuz etkilere yol açmıştır.

Yine küreselleşmenin refah devleti üzerindeki etkileri konusunda başlıca iki varsayım söz konusudur. Bunlardan “etkinlik” varsayımına göre artık refah devletleri rekabet devletlerine doğru dönüşmektedir. Devletlerin, piyasa taleplerine uyumu haricinde başka şansları yoktur. Tazmin varsayımında ise küreselleşmenin refah devletinin genişlemesine yol açtığı ileri sürülmektedir. Refah devletinin krizi döneminden bu yana ortaya çıkan gelişmeler kısmi de olsa her iki varsayımı da doğrular niteliktedir.

Küreselleşme ve uluslararasılaşma ile beraber refah devletinin sürdürülebilirliğine yönelik olarak da farklı kanaatler hâkimdir. Ancak buradaki kanaatler ideolojik eksenlidir. Sosyal demokrat ve paralelindeki ideolojiler refah devletinin aslında krizde olmadığı, yeni düzenlemelerle daha güçlenebileceğini iddia etmektedirler. Liberal düşünce de ise artık refah devletinin ekonomik ve mali gerekçelerle sürdürülebilirliğinin mümkün olmadığı düşünülmektedir.

"Orta Yol", "Folkhemmet", "İskandinav Modeli", "Sosyal Demokratik Model" şeklinde de ifade edilen modelin ülkesi İsveç, 1850'lere kadar fakirliğin içerisinde yaşayan, Avrupa'nın periferisinde yer alan, ormanlar, demir, çelik, kömür gibi hammaddelerin olduğu, ancak bu sahip olunan değerleri bile kendi pazarlayamayacak kadar gücü olmayan bir ülkedir.

19. yüzyılın sonlarında başlayan sanayileşme ve modernizasyon süreci, kısa sürede tarım toplumunu sanayi toplumuna dönüştüren bir başarı örneği olmuştur. Bu başarının altında, dışa dönük büyümeyi hedefleyen, teknolojiyi takip eden ve teknoloji üreten dinamik bir özel sektör vardır. Aslında sosyal politikadan daha önce model olarak alınabilecek İsveç Sanayileşme Modeli vardır. Bu model tarihi süreç içinde refah devletinin alt yapısını hazırlayan, zenginliği oluşturan esas unsurdur.

İsveç Modeli'nin alt yapısını hazırlayan diğer bir unsur "İsveç Tarafsızlığıdır". İsveç, iki dünya savaşına da katılmayarak ve taraf ülkelere olan ihracatı sayesinde zenginliğini daha da arttırmıştır. Artan zenginlik, sosyal politikada refahı artırma eğilimini doğurmuştur.

1930'lu yıllarla beraber, 1929 buhranı, Avrupa'daki siyasi eğilimlerin etkisi ile dönemin Başbakanı Per Albin Hanson İsveç Modeli'nin temeli sayılabilecek "Folkhemmet- Milletin Evi" kavramını kullanmıştır. Gunnar ve Alva Myrdal'ın fikir babası olduğu kavram aslında dönemin şartlarına da uyan bir yaklaşımla tam bir sosyal mühendislik projesidir. 1938 yılında işveren ve işçi örgütlerinin bir araya gelerek tarihsel uzlaşma denilecek saltsjöbaden anlaşmasını imzalamışlardır. Bunun anlamı İsveç Modeli için ikinci dönüm noktasını oluşturmuştur.

İsveç Modeli'nin teorik temelleri 1930'larda atılmasına rağmen kurumsallaşması 1950'den sonradır. Bir yandan kamu tarafından finanse edilen (vergiye dayanan) refah devletini inşa ederken aynı zamanda uluslararası ticarette rekabetçi serbest piyasa ekonomisinin dinamiklerini ve şartlarını koruyarak elde ettiği başarılar nedeniyle İsveç sık sık sosyalizm ile kapitalizm arasında orta yolun temsilcisi olarak gösterilmiştir. 1950'lerden sonra İsveç Modeli kurumsal olarak ortaya çıkmıştır. 1955 yılında uygulamaya konulan zorunlu emeklilik sigortası İsveç Modeli'nden sonra başlamıştır. Her ne kadar sosyal demokrat iktidar olsa bile, İsveç 1950'lere gelindiğinde kamu harcamalarının GSYHİ'ya oranı % 6 civarındadır.

Bu dönemde İsveç tam olarak Keynesyen iktisadi düşüncenin etkisi altına girmiştir. Bu tarihlerden sonra, vergi oranları ve kamu harcamalarında sürekli artış eğilimi gözlenmiştir. İsveç bu dönemde hem büyümeyi sağlamış hem de işsizlikte ciddi başarılar elde etmiştir.

Bu dönemde İsveç refah devletinin üç temel karakteristiği mevcuttur, Sosyal politikalar kapsayıcıdır, karşılanan sosyal ihtiyaçların alanı geniştir ve sosyal korumaya ilişkin bütün bir yapıyı güvence altına almayı amaçlar. Sosyal yetkilendirme ilkesi vatandaşlara geniş kapsamlı hizmetlerin ve yardımların temel hak olarak verilmesi olarak kurumsallaşmıştır. Bu ilke sosyal olarak uygun bir yaşam seviyesi için demokratik bir hak oluşturmayı amaçlamıştır. Sosyal yaşam; dayanışmacı, evrensel, işgücü pozisyonuna ve gelirine bakılmaksızın tüm nüfusu kapsar niteliktedir. Evrensellik, siyasal ve sosyal eşitlik (egalitarianism) yol gösteren prensipler olarak ortaya konulmuştur.

İşsizlik yardımı ve emekli maaşı, hastalık izinlerinde ödemeler, çocuk bakımında ödenen yardımlar, tümüyle parasız eğitim, çok geniş eğitim kredi ve bursları, çocuk ve yaşlı bakımı için büyük ölçüde verilen sübvansiyonlar, tiyatro gibi boş zaman faaliyetlerine verilen maddi destekler, cüz-i karşılıklarla tam sağlık hizmetleri vb. refah devleti uygulamasının sonuçlarıdır. Sunulan hizmetlerin sayısı artıkça buna paralel olarak kamu sosyal harcamaları ve vergilerdeki dramatik artışlar İsveç'i diğer refah devletlerinden ayıran özelliklere rağmen kamu maliyesi açısından, diğer refah devletlerine benzemeye başlamıştır. 1955'de vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranı % 24 iken 1965'de 33.3 ve 1975 yılında % 37.8, 1982 yılında ise % 59.7'ye yükselmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise 1994 krizi öncesi bu oran % 60'ları aşmıştır. 2011 yılında ise 50.2 olarak gerçekleşmiştir. Benzer gelişmeler kamu harcamalarında da söz konusudur. 1960 yılında kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı % 31.1 iken 1982 yılında bu oran % 67.3 yükselmiştir. 1990'ların ilk dönemlerinde bu oran % 70'leri aşmıştır. 2011 yılında ise 51.4 olmuştur.

1970'li yıllarda ortaya çıkan krizlerden İsveç odeli de etkilenmiştir. Ancak refah devleti uygulaması ve finansmanında aynı süreç devam etmiştir. Ertelenen tedbirler 1980'li yılların sonu ve 1990'ların başında çok ağır bir maliyete yol açmıştır. Artan işsizlik oranları, tarihi boyunca gördüğü en yüksek enflasyon oranları, bütçe

açıkları, borçlanma, artan vergi yükü İsveç Modeli'nin sorgulanmasına sebep olmuştur. Küreselleşmenin etkileri açısından 1990'lı yılların başları İsveç için referans tarihi olarak alınabilir. Bu tarihten sonra İsveç'te, Modelle ilgili birçok tartışma gündeme gelmiştir.

İsveç refah devleti, küreselleşmenin ve deregülasyonun baskısı altında zorlanmakta ve 1990'lardan beri bir değişim içindedir. Değişimin yönünü piyasa aktörleri belirlemektedir. Hizmet alan, talep eden vatandaş yerine müşteri odaklı hizmet sunma sistemi gelişmektedir. İsveç'teki değişimle ile ilgili çalışmalar, genel olarak kurumsal kararlılık yaklaşımını destekleme eğilimindedir. Kamu sosyal harcamalarının değişmeyen nispi seviyesinin kurumsal kararlılığın ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980'den beri İsveç'te bilhassa yaşlıların ve çocukların bakımı gibi kamu sosyal refah hizmetleri büyük ölçüde yeniden yapılandırılmaktadır. Bu dönüşüm sadece ekonomik sadece ekonomik değil, ideolojik anlamda da yaşanmaktadır.

Genel olarak refah devleti, özel de ise İsveç Modeli'nde görüleceği üzere, değişim ve dönüşüm aslında hizmetler bağlamında "devlet"te yaşanmaktadır. Genel eğilimler doğrultusunda devletler artık öğretici, karar veren ve imkânları hazırlayan değil, kolaylaştıran, düzenleyen, nezaret eden etkin devlet yönündedir. En başarılı örnekler bile refah devleti uygulamaları açısından büyüyen ve hantallaşan devletin refah hizmetlerini sunma açısından zaaf içinde olduğunu göstermektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında, küreselleşme süreci dikkate alınırsa, devlette yaşanan bu dönüşüm çerçevesinde bazı hususların dikkate alınması gereklidir. Bunlar, kamu harcamalarının azaltılması, bu doğrultuda vergi yapısının ve tarifelerinin tekrar gözden geçirilmesi ki uluslararasılaşma bunu zorunlu hale getirmektedir. Sunulacak sosyal refah hizmetlerinin nitelik ve nicelik açısından tekrar gözden geçirilmesi, sosyal refah kurumlarının yeniden yapılandırılması, İstihdama ve işsizliğe dönük olarak mevcut yapının özellikle verimlilik kriterleri çerçevesinde tekrar değerlendirilmesi, merkezi yönetimin yerel yönetimlere refah sorumluluklarından bir kısmını kaydırması, dolayısıyla yerel yönetimlerin sorumluluklarını ve böylece harcamalarını azaltmak için piyasa kurumları ve STK'lara görev devrine ilişkin çabaları yoğunlaştırmak, bu çerçevede STK'ların

sorumluluk alanlarının genişletilmesi yönündeki politikaları dikkate almak şeklinde ifade edilebilir.

Yine bu çerçevede, küreselleşme bir yandan devletin ekonomi içerisindeki payının azalmasını zorunlu kılarken, diğer yandan bu sürecin gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Özellikle dar gelirli ve çalışan kesimlerin aleyhine bir sürecide başlattığı bilinmektedir. Açıktır ki bu dar gelirli ve çalışan kesimin daha fazla hizmet talep etmesi normal olmalıdır. Ülkelerin nüfus yapısı dikkate alındığında yaşlanan nüfus oranının hızla artması, aile yapısında meydana gelen değişimler, yalnız yaşayanlar, muhtaç olanlar vb. çoğaltabileceğimiz kesimler açısından devletin bazı hizmetlerden çekilebilmesi zor görülmektedir. İsveç örneğinde olduğu gibi, refah hizmetlerinde daralma olmasına rağmen, harcama oranlarındaki artışın paradoksal olarak görülmesindeki temel unsur budur. Bu sebepledir ki refah devleti hizmetlerinin bu kesimlere doğru kaydırması daha makul görülmektedir. Bu paradoks bir yandan da devleti, sosyal politika açısından lüzumlu hale getirmektedir.

Refah devleti düzleminde tarihi süreç de dikkate alındığında ülkeler hangi gelişmişlik düzeyine sahip olursa olsunlar, devlet olmadan hiç bir ekonomik sistemin şimdiye kadar var olmadığı ve var olamayacağı bir gerçektir. Bunun son dönemlerdeki en önemli göstergesi küresel krizdir. 2007 yılının ortalarında ABD'de konut piyasasında başlayan ve 2008 yılının son çeyreğinden itibaren çok hızlı ve yıkıcı bir şekilde ilerleyerek derinleşen finansal kriz resesyona dönüşerek dalga dalga tüm dünyaya yayılma eğilimi göstermektedir. Bu hem finansal hem de ekonomik istikrarı tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Piyasa sisteminin krizi önlemede yetersiz kalması, bu süreçte bir çok ülke yönetimleri yıllarca karşı çıktığı şirket kurtarma, açık kamu bütçeleri, kamulaştırma vb. gibi uygulamalara başvurmakta hiçbir sakınca görmemişlerdir. Buradan hareketle devletin ekonomide yer alması kaçınılmaz görülmektedir. Ekonomik alanla birlikte devlet sosyal alanda da var olması kaçınılmazdır. Paul Valery *"devlet güçlü olursa bizi ezecektir, zayıf olursa biz mahvolacağız"* sözüyle devlete olan mutlak ihtiyacı ortaya koyarken aynı zamanda devlet faaliyetlerinin sınırlarının çok iyi belirlenmesi gerektiğine de vurgu yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle devlet zorunlu bir ihtiyaçtır ancak görev ve faaliyet alanları çok iyi belirlenmediğinde krizler kaçınılmaz olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Hakan. **Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde ve Türkiye'de Aile Politikaları**, I. Aile Hizmetleri Sempozyumu, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Bilim serisi, No: 117, Ankara, 2001.

Acar, İbrahim Atilla ve Hüseyin Gül. **1980 Sonrasında Kamusal Mal ve Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşüm**, http://www.sdu.edu.tr/sempozyum/2006/maliye/PDF/acar_gul.pdf, (25.11.2011)

Adema, Willem, Pauline Fron ve Maxime Ladaique "Is the European Welfare State Really More Expensive?: Indicators on Social Spending, 1980-2012, and a Manual to the OECD Social Expenditure Database (SOCX)", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 124, OECD Publishing, Paris, 2011.

Agell, Jonas, Peter Englund ve Jan Södersten, "Tax Reform Of The Century: The Swedısh Experıment", **National Tax Journal**, Vol 49 no. 4, December 1996, ss. 643-664.

Akalın, Güneri. **Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz**, TİSK Yay. Ankara, 2002.

Akerloff, George ve Robert J. Shiller. **Animal Spirits (Hayvansal Güdüler)** Scala Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Aksoy, Kasım. "Avrupa Refah Devletinin Bunalımı", **İLEM Yıllık**, Yıl 1, Sayı 1, 2006, ss. 7-26.

Aktan, Coşkun Can. **Sosyal Devletin Doğuşu ve Gelişimi**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm, (30.05.2010)

Aktan, Coşkun Can. **Sosyal Devletin Özellikleri**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm, (30.05.2010)

Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Yaşar Vural. "Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir

Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**. Ed. Coşkun Can Aktan, Hak-İş Yayınları, Ankara, 2002, ss. 19-38.

Aktan, Coşkun Can ve Özlem Özkıvrak, **Sosyal Refah Devleti**, Okutan Yayınları, İstanbul, 2009.

Aktan, Coşkun Can ve Yusuf Tuğrul Karaaslan, **Regülâsyon Ekonomisi ve Kamusal Regülasyonlar Teorisi**, http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/kamu-ekonomisi/regulasyon-ekon.pdf, (05.01.2010).

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici, Tarık Vural. "Vergi Ne Üzerinden Alınmalı: Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet", **Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi**, Ed.Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, Dilek Dileyici, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2006. ss. 51-74.

Aktan, Coşkun Can. 21. "Yüzyıl İçin Yeni Bir Devlet Modeline Doğru": **Optimal Devlet**, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 97-121.

Aktan, Coşkun Can. **Müdahaleci devletten sınırlı Devlete**, Yeni Türkiye yayınları, Ankara, 1999.

Aktan, Coşkun Can. "İdeal Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme", **Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi**, Ed. Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, Dilek Dileyici, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2006.ss. 11-49.

Aktan, Coşkun Can. "Piyasa başarısızlığının anatomisi ve Kamu Ekonomisi Rasyoneli", **Kamu Ekonomisi**, Ed. Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2009. Ss. 1-30.

Aktan, Coşkun Can. **Çağdaş Liberal düşüncede Politik İktisat**, Doğuş Matbaası, Ankara,1994.

Aktan, Coşkun Can. **Lord Keynes, Keynezyenler ve Fonksiyonalistler**, http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/maliye-iflas/lord-keynes.htm. (23.11.2011)

Aktan, Coşkun Can. **Müdahaleci devletten sınırlı Devlete**, Yeni Türkiye yayınları, Ankara, 1999.

Aktan, Coşkun Can. **Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi**, http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm. (23.11.2011)

Aktan, Coşkun Can., **Kamu ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme**, Takav Matbaası, Ankara, 1993.

Akyüz, Ferhat. "Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Volume 1/5 Fall, 2008, ss. 58-69.

Alp, Salih. "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör" **Maliye Dergisi**, Sayı, 156, 2009, ss. 265-279.

Andaç, Faruk. **İşsizlik Sigortası**, TÜHİS Eğitim Yayını, No: 66, Hermes Ofset, Ankara, 2010.

Angus Maddison, "Growt and Slowdown in Advenced Capitalist Economies: Techniqes of Quantitative Assessment", **Journal of Economic Literature**, Vol. XXV, June 1987.

Arıcı, Kadir. **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Seçkin yayıncılık, Ankara, 1999.

Arın, Tülay. "Refah Devleti: Bir analiz Çerçevesi", IX. Türkiye **Maliye Sempozyumu, Türkiye'de Bütçe Harcamaları,** İÜ İktisat Fakültesi Yay. İstanbul,1996. ss. 55-74.

Armstrong, Philip ve Andrew Glynn, John Harrison, **Capitalism Since World War II**, Fontana Publ. London, 1984.

Arslan Topakkaya, “Bir Söylem olarak Sosyal Adalet Kavramı”, **Erciyes Üni. Hukuk Fak. Dergis**i, Cilt. 1, Sy. 2, 2006. ss. 27-49.

Aslan, Ömer Zühtü ve Yener Şişman. “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”, **Kamu-İş Dergisi**; C: 7, Sy. 2, 2003, ss. 9-34.

Ateş, Hamza ve Ahmet Nohutçu “Kamu Hizmeti sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet”, **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 2006,6(11) ss. 245-276.

Aydıner, Furkan. “Ekonomik Sistem ve Etik Değerlerin Zorunluluğu” **Zaman gazetesi**, (23.05.2010) s. 24.

Barbaros Funda ve İsmail Doğa Karatepe, “60’lı Yıllarda Türkiye’ye Planlamadan Bakış”, **Ege Akademik Bakış**, C. 9, Sy. 1, Ocak 2009, ss. 291-318.

Barkçın, Savaş. “Küreselleşme: Söylem ve Gerçek”, **Türkiye’nin Küreselleşmesi Fırsat ve Tehditler**, İTO Yayınları Yayın No. 2008-1, C. 1, İstanbul, 2008, ss. 41-60.

Barr, Nicholas A. **“Economic Theory And The Welfare State: A Survey and Interpretation”**, http://eprints.lse.ac.uk/279/1/Barr_1992_JEL5.pdf, (22.11.2011)

Barr, Nicholas A. **Economics Of Welfare State**, 4. Ed. Oxford Uni. Press.London, 2004.

Barr, Nicholas. A. ve David K. Whynes. **Current Issues in the Economics of Welfare**, Macmillan Pres, London,1999.

Bauman, Zygmunt. **Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar,** Çev. Ümit Öktem, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

Begg, David, Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer. **İktisat**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul. 2010.

Berend, Ivan T. **The Welfare State; Crisis and Solutions**. http://www.europainstitut.hu/pdf/beg19/berend.pdf, (13.12.2011).

Beveridge, W. (2011) **Social Insurance and Allied Services**, http://www.sochealth.co.uk/history/beveridge.htm, (21.11.2011).

Bilgen, Pertev. **İdare Hukuku Dersleri: İdare Hukukuna Giriş**, İstanbul, 1996

Björn Lindgren ve Carl Hampus Lyttkens, **Financing Healthcare**, The Sweden Council For Working Life and Social Research Publ. Stockholm, 2010.

Blommsterberg, Marian ve Göran Therborn, **Vem Styr Sverige**, Samhällsvetenskapliga Lärdomar av 100 års Utveckling, Forskningsrapport. Göteborgs Universitet Sociologiska Instituionen Publ. Göteborg, 1991

Bonoli, Giuliano. "Classifying Welfare State: Two Dimension Approach" **Journal of Social Policy**, Vol. 26, (3), 1997, ss. 351- 372.

Bosco, Alessandra. "National Social Protection System Under Threat? Observations on the recent case law of the Court of Justice**", European Issues**, No. 7. Brussell, 2000. ss. 1-29.

Bradhan, Pranab. **The Nature Of İnstitutional İmpediments to Economic Development**, Center for International and Development Economics Research, Institute of Business and Economic Research Publ. Berkeley. 1996.

Briggs, Asa. "The Welfare State in historical perspective", **The Welfare State Reader**. Ed. Christopher Pierson, Francis Castles, Polity Pres, Cambridge, 2006. ss. 16-30.

Brownstein, Barry. P. "Pareto Optimality, External Benefits and Public Goods: A Subjectivist Approach", **The Journal of Libertarian Studies,** Vol. 4, No. 1, Winter, 1980, ss. 93-106.

Brunk, Thomas. **Government Launches Crisis Package To Tackle Economic Recession**, www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/12/articles/se0812019i.htm. (09.05.2011)

Buğra, Ayşe. **Yoksulluk ve Sosyal Haklar** Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği için hazırlanan danışman raporu, İstanbul, 2005.

Bulut, Nihat. "Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu Mu?" **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 52. Sayı 2, 2003, s. 173-197.

Calmfors, Lars. "Lessons from the Macroeconomic Experience of Sweden". **Seminar Paper** No. 522, Institute for International Economic Studies, Stockholm University, Stockholm, 1992.

Camdessus, Michael. "Worldwide Crisis In The Welfare State", Observatoire Chretien des Realites Economiques, **Seminar Paper**, Paris, 1999, ss. 1-23.

Cansızlar, Harun. Küreselleşmenin "Türk Devlet Bütçesine Etkileri", **maliye ve Finans Yazıları**, Yıl: 22 Sayı:80 Temmuz, 2008, ss. 79-100.

Chatterjee, Pranab. **Approaches to the Welfare State,** D.C.Nashwille Press, Washington, 1999.

Cheng, Xinxuan. "Swedish Pension Reform: Reflections and Lessons", **International Journal of Business and Management**, Vol. 5, No. 12, December 2010, s. 153-161.

Clayton, Richard ve Jonas Pontusson, "Welfare-State Retrenchment Revisited: Entitlement Cuts, Public Sector Restructuring, and Inegalitarian Trends in Advanced Capitalist Societies" **World Politics**, 51.1, 1998, ss. 67-98.

Cochrane, Alan. and John Clarke. J. **Comparing Welfare States: Britain in International Context**, Sage Publication, London, 1993.

Conley, Dalton. ve Brian Gifford. "Home Ownership, Social Insurance, and the Welfare State", **Sociological Forum,** Vol. 21, No. 1, March, 2006, ss. 55-82.

Cousin, Mel. **European Welfare States**, Sage Publ. London, 2005.

Çağan, Nami. **Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme**, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/305/2873.pdf, (14.11.2011).

Çalışkan**,** Abdulkerim. **Sosyal Refahın Sağlanmasında Devletin etkinliği ve Türkiye Örneği**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), DEU. SBE. İzmir, 2001.

Çataloluk, Cuma. "Kamu Borçlanması, Gerçekleşme Biçimi Ve Makro Ekonomik Etkileri: Teorik Bir Yaklaşım, Türkiye Örneği", **Balıkesir Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 12, Sy. 21, 2009, ss. 240-258.

Çelik, Abdulhalim. "Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma**". Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı 50. 2005, s. 301-320.

Çetin, Rana. İngiltere, **Almanya ve Türkiye'de sosyal güvenlik sistemleri ve sağlık reformları**, http://www.emekdunyasi.net/ed/arastirmalar/450-ingiltere-almanya-ve-turkiye-de-sosyal-guvenlik-sistemleri-ve-saglik-reformlari, (24.11.2011)

Dagens Nyheter. "Rödgröna skuggbudgetar: jobb, jobb, job" **Dagens Nyheter** Gazetesi, Arşiv, 6 Ekim 2009, www.dn.se.

Demircan, Esra Siverekli. **Girişimci Sıfatıyla Devlet:1980 Sonrası Türkiye Analizi**, http://girisim.comu.edu.tr/dergiall/eskisyilr/3in1/demircan.pdf, (28.04.2010), ss. 35-58.

Devrim, Fevzi. **Kamu Maliyesine Giriş**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1999.

Dileyici, Dilek. "Devletin Mali Alandaki Rol ve Fonksiyonlarındaki Değişim" **Kamu Maliyesi,** Ed: Coşkun can Aktan ve Dilek Dileyici, Birleşik matbaacılık, İzmir, 2009.ss. 21-40.

DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT: 25599- ÖİK: 610, Ankara, 2001.

Drucker, Peter. F. **Kapitalist Ötesi Toplum**, Çev. Belkıs Çorakçı, İstanbul, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1994.

Dryzek, John E. ve Robert E. Goodin, "Risk-Sharing and Social Justice: The Motivational Foundations of the Post-War Welfare Satate", **The Foundations of the Welfare State**, Vol. III., Ed. Robert E. Goodin and Deborah Mitchell, Edward Elgar Publ. London 2000.

Du Rietz, Gunnar ve Dan Johansson, Mikael Stenkula,**The Marginal Tax Wedge of Labor in Sweden from 1861 to 2009**, Svenska Nätverket för Europaforskning i Ekonomi Publ. Stockholm, 2010.

Duygulu, Ercan ve Pınar Pehlivan. **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Maliye Hesap Uzmanları vakfı Yayınları, yayın No: 17, Ankara, 2004

Ebbinghaus, Bernhard ve Philip Manow. "Introduction: Studying Varieties of Welfare Capitalism", **Comparing Welfare Capitalism: Social Policy and Political Economy in Europe, Japan and the USA**, London: Routledge, 2001.

Edebalk, Per Gunnar ve Jonas Olofsson. "Sickness Benefits Prior To The Welfare State: The Case Of Sweden 1850-1950", **Scandinavian Journal Of History**, Vol. 24, Chapter 3, 2008, ss. 281-297.

Ekholm, Edwin. **The Swedish model and the Rehn-Meidner model**, http://www.hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:326616/FULLTEXT01 (15.12.2011)

Ekin, Nusret. **Endüstri İlişkileri**, Beta Basım Yayın, İstanbul,1994.

Ekin, Nusret. Yusuf Alper ve Tekin Akgeyik. **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme Ve Yeniden Yapılanma**, İTO Yayınları, Yayın No. 1999-69, İstanbul, 1999.

Ener, Meliha ve Esra Siverekli Demircan. "Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.13, Sy.1, 2008, ss. 57-82.

Erdal, Adnan, Ramazan Gökbunar, "Kamu Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Üçüncü Sektörün Rolü", **DEÜ İİBF Dergisi**, Cilt. 12, sy. 1, 1997, ss. 217-228.

Erdoğan, Mustafa. **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2000.

Eren, Aslan. **Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunları**, Muğla Üni., Yay. IV. Baskı, Muğla, 2002.

Erixon, Lennart, **The Golden Age of The Swedish Model** Ekonomik – Historiska İnstitutionen Stockholm Universitet Tryckeri. Stockholm-1996.

Erixon, Lennart. "The Rehn-Meidner model in Sweden: its rise, challenges and survival", Stockholm University Department of Economics, **Working Paper**, Stockholm, February, 2008.

Erkan, Hüsnü. **Sistem Sorununun Çözümünden Sorunların Çözümüne: Türkiye İçin Sosyal Piyasa Ekonomisi**, http://www.konrad.org.tr/index.php?id=387, (01.06.2011).

Erkutlu, Hakan ve Süleyman Eryiğit, "Uluslararasılaşma Süreci", **GÜİİBF Dergisi**, 3/2001, ss. 149-164.

Ertürk Selin ve Ahmet Ozan Erdoğan. "Kamu Harcamaları İle Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi" **E-Yaklaşım Dergi**, Sayı: 5, 1 Ekim 2007.

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2007109950.htm#_ftn8 (22.11.2011).

Esping-Andersen, Gøsta ve Walter Korpi, "From Poor Relief To Institutional Welfare States: The Development Of Scandinavian Social Policy", **The Scandinavian Model. Welfare States And Welfare Research**, Ed. Robert Eriksson, Erik. J. Hansen, Stein Ringen, Hannu Uusitalo M.E. Sharpe Inc. Newyork, 1987.

Esping–Andersen, Gøsta. **The Three Worlds of Welfare Capitalism**, Polity Press, Oxford, 1990.

Esping-Andersen, Gøsta. "The Three Worlds of Welfare Capitalism", **The Welfare State Reader**. Ed. Pierson ve Castles, Polity Pres, Cambridge, 2006, ss. 154-169.

Esping-Andersen, Gøsta. "Towards The Good Society, Once Again?" **Why We Need a New Welfare State** Ed. Gosta Esping-Andersen, Duncan Gallie, Anton Hemerijk, John Myers, 1. Edition, Oxford Uni. Pres, Newyork, 2002, ss. 1-26.

Esping-Andersen, Gøsta. **The Incomplete Revolution—Adapting Welfare States to Women's New Roles**, Polity Pres, Cambridge, 2009,

Estes, Robert J. ve Robert E. Goodin. "Risk-Sharing and Social Justice: **The** Motivational Foundations of the Post-War Welfare Satate", **The Foundations of the Welfare State,** Vol. III., Ed. Robert E. Goodin and Deborah Mitchell, Edward Elgar Publ. London, 2000.

Estes, Robert. J. **Models, Social Modeling, And Models Of International Social Work Education**, Journal of International & Comparative Social Welfare. Vol VIII, 1992, ss. 1-12.

EU Country Report Sweden, **Study on Volunteering in the European Union**, http://ec.europa.eu/citizenship/eyv2011/doc/, (10.01.2011).

EU Parliament, “Social And Labour Market Policy İn Sweden”, **Directorate General For Research Working Document**, Social Affairs Series no. W 13A, Brussel, 1997.

EU Parliament. **Swedish Education System**, http://europarl.europa.eu/workingpapers/soci/w13/, (12.06.2011)

Euzeby, Alan. “Social Protection: Values to be defended!”, **International Social Securtiy review**, Vol.57/2. 2004.

Fahey, Tony ve Michelle Norris M. **Housing and the Welfare State: An Overview**, http://www.ucd.ie/t4cms/wp9%2009%20fahey%20norris.pdf, (10.12.2011).

Feldman, Alan. M. **Dictionary of Economics,** The New Palgrave Publications. Vol. 2, Newyork, 1998.

Fitzpatrick, Tony. **Welfare Theory: An Introduction**, Palgrave Publ. Newyork, 2001.

Flaquer, Lluis. **Famıly Polıcy And Welfare State In Southern Europe**, http://ddd.uab.cat/pub/worpap/2000/hdl_2072_1280/ICPS185.txt, (26.11.2012).

Fotopoulos, Takis. ”Welfare State or Economic Democracy?” , **Democracy & Nature: The International Journal Of Inclusive Democracy**, vol.5, no.3. 1999, ss.1-56.

Försakringskassani. **Sjukpenning**, www.fk.se, (23.12.2011).

Freeman, Richard B., Robert Topel ve Brigitta Svedenborg, **Welfare State In Transition: Reforming The Swedish Model**, University of Chicago Press, Chicago, 1997.

Fulton, Lionel. Worker representation in Europe, **Working Paper**, 2009, http://www.seeurope-network.org/homepages/seeurope/countries/sweden.html. (15.12.2011)

Garret, Geoffrey ve Deborah Mitchell. “Globalization, Government Spending and Taxation in the OECD”, **European Journal of Political Research**, Issue: 39, 2001, s. 145-177.

Garret, Geoffrey ve Deborah Mitchell. **Globalization And The Welfare State**, Yale Uni. Press, Mimeo, 1999.

Genschel, Philipp. “ Globalization And The Welfare State: A Retrospective”, **Journal of European Public Policy**, Vol. 11, 4, 2004, ss.613–636.

George, Vic. “The Future Of Welfare State”, **European Welfare Policy**, St. Martin’s Pres, Newyork, 1996.

Ghose, A.K. Majit, N. Ernst C. **Küresel İstihdam Sorunu**, Çev. Ömer Faruk Çolak, ILO Yayınları, Elif Basımevi, Yayın No: 50, İstanbul, 2010.

Ginsburg, Helen Lachs ve Marguerite G. Rosenthal, **“**The Ups and Downs of the Swedish Welfare State: General Trends, Benefits and Caregiving**,” New Politics,** X1, 1, 2006.ss.41-50.

Giddens, Antony, **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1998.

Glatzer, Miguel ve Dietrich Rueschemeyer. “An Introduction to the Problem”, **Globalization and the Future of the Welfare State**, Ed. Miguel Glatzer and Dietrich Rueschemeyer, Pittsburgh University Press, Pittsburgh, 2005.

Glenngård, Anna H. ve Frida Hjalte, Marianne Svensson, Anders Anell, Vaida Bankauskait, **Swedish Health System In Transition**, WHO Regional Office For Europe On Behalf of the European Observatory On Health Systems And Policies, 2005.

Goodin, Robert E. **Negating Positive desert Claims**, political theory vol. 13, No:14, Sage Publ November, 1985, ss. 575-598.

Gökbunar Ramazan ve Harun Özdemir H. ve Alparslan Uğur. "Küreselleşme Kıskacındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları." **Doğuş Üniversitesi Dergisi,** Cilt 9. Sayı: 2, 2008, ss. 158-173..

Gökbunar, Ramazan ve Halit Yanıkkaya, **Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme**, Odak Yayınları, Ankara, 2004.

Görmüş, Ayhan. "Küreselleşme Surecinde Baslıca İşgücü Piyasası Reformları", **Kamu-İş**; C.10, Sy. 3, 2009.

Göze, Ayferi. **Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet**, Beta Basım 5. Baskı, İstanbul, 2009.

Gözler, Kemal. **Türk Anayasa Hukuku**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000.

Greve, Bent Historical Dictionary Of Welfare State, The Scarecrow Press, Inc. London, 2006.

Greve, Bent. "Ways Forward For The Welfare State In The Twenty-First Century", **The European Legacy**, 8: 5, 2003, ss. 611-630.

Greve, Bent. "Ways Of Financing The Welfare State And Their Distributional Consequences", **Comparative Welfare Systems: The Scandinavian Model In A Period Of Change**, Ed. Bent Greve, St. Martin's Press, Newyork, 1996.

Gümüş, Tarık. **Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü**, XII. Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Güner, Osman. **Yoksulluk, Din ve Sivil Toplum**, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=228:yoksulluk-din-ve-sivil-toplum&catid=50:gazetelerden&Itemid=114. (26.11.2010)

Güneş, İsmail. **Gelir Dağılımı**, http://idari.cu.edu.tr/igunes/kamu/gelir.htm. (30. 05. 2010)

Güriz, Adnan. **Hukuk Başlangıcı**, AÜHF. Yayınları, Ankara, 1992.

Hague, Rod ve Martin Harrop Shaun Breslin. **Comparative Government And Politics: An Introduction**, Macmillan Pres Ltd. Newyork, 1993.

Hall, David. "Why we need public spending", **International Journal of Governmental Financial Management**, http://www.icgfm.org/journal/2011-part1.pdf, (10.12.2010).

Hanguan, Gao. **Economic Globalisation: Trends, risks And Risk Prevention**, http://www.un.org/esa/policy/devplan/cdpbackgroundpapers/bp2000_1shangquan.pdf, (15.12.2011)
.

Hans-Werner Sinn, The Threat To The German Welfare State", **CESifo Working Paper Series,** Working Paper No. 320, Haziran 2000.

Harloe, Michael. **The People's Home? Social Rented Housing in Europe and America**, Blackwell, London,1995.

Heclo, Hugh ve Henrik Madsen. **Policy and politics in Sweden: Principled pragmatism**, Temple Uni. Press, Philadelphia, 1987.

Henry Milner ve Svante Ersson. "Social Capital, Civic Engagement and Institutional Performance in Sweden: An Analysis of the Swedish Regions", Paper presented at the **ECPR Joint Sessions of Workshops**, Copenhagen, 2000.

Herlitz, Ulla. **Om den offentliga sektorns framväxt**. Studentlitteratur, Lund, 1989.

Högfeldt, Peter. "The History and Politics of Corporate Ownership in Sweden", **Working Paper** 10641 http://www.nber.org/papers/w10641. (28.10.2010).

Hülya Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Basım, Kasım, 2007.

ILO. **World Of Work Report, Tax Reform For İmproving Job Recovery And Equity**, ILO Publ. Geneva, 2011.

Ingves, Stefan. **Challenges For The Design And Conduct Of Macroprudential Policy**, Sveriges Riskbank, BIS Paper, No: 60, 2011, ss.1-28.

ISSA (International Social Security Association) Report. **Social Security ProgramsThroughout The World: Europe, America, Asia**, 2010, ISSA Publ. Washington, 2011.

Işığıçok, Özlem. "Küreselleşme Sürecinde İnsana Yakışır İş." **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** 56. Kitap. İstanbul, 2009, ss. 307-331.

Jörberg, Lennart. **Swedish entrepreneurs during the industrial breakthrough 1870-1885**, Lund Studies in Economics and Management, Lund University Press, Lund, 1988.

Kaldebach, Stefan. **Union Citizenship,** Jean Monnet Working Paper, Heidelberg, 2003.

Kaufman, Xavier. "Refah Devletinin Varyasyonları- Alman Sosyal Devletinin Uluslararası Mukayesesi", Çev. Cüneyd Dinç, **Dem Dergi**, 2009, ss. 56-60.

Kazgan, Gülten. **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.

Kazgan, Gülten. **Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üni. Yay. 4. Baskı, İstanbul, 2005.

Kazgan, Gülten. **Türkiye Ekonomisinde Krizler**, Bilgi Üni. Yay. İstanbul, 2008.

Kırbaş, Sadık, **Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi**, http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der3m1.pdf, (04.03.2012). ss. 1-8.

Klitgaard, Michael Baggesen. "Why Are They Doing It? Social Democracy and Market-Oriented Welfare State Reforms" **West European Politics**, Vol. 30, No. 1, 2007, ss. 172 – 194.

Knoedler,Janet T. Charles Sackrey ve Geoffrey E. Schneider, I**ntroduction To Political Economy**: "The Middle Way: Swedish Social Democracy", 4. Baskı, Dolar And Sense Publ. Newyork, 2005.

Koçak, Orhan. "Refah Devleti Işığında Sağlık Hizmetleri ve Türkiye'de Sağlık Sektöründe Gelişmeler"**, İŞ-GÜÇ Dergisi,** Cilt: 13 Sayı: 4 Sıra: 4 / No: 472, ss. 17-

Korkmaz, Esfender ve Tekin Akgeyik, Elif Yılmaz, Nagihan Oktayer, Nazan Susam, Murat Şeker, **Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik**, İTO Yayınları, Yayın No. 2006-21, Birlik Ofset, İstanbul, 2006.

Korkmaz, Esfender. "Ekonomi ve İnsan" **Gözcü Gazetesi**, 28 Ocak 2007, http://www.esfenderkorkmaz.com/gozcu/ekonomi-ve-insan.html (25.05.2010).

Korpi, Walter. **The Development Of The Swedish Welfare State In A Comparative Perspective**. The Swedish Institute Publications, Stockholm, 1990.

Kökocak, A. Kadir. "Kamu Ekonomisinin Hareket Alanı Ve Teorik Yaklaşımlar", Mevzuat Dergisi, Yıl. 8, Sayı: 91, 2005, ss. 1-7.

Köse, H. Ömer. "Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü." **Sayıştay Dergisi**, Sayı: 49. Nisan-Haziran 2003, ss. 3-46.

Krantz, Olle ve Lennart Schön, **Swedish Historical National Accounts 1800-2000,** Lund Studies in Economic History, Lund Uni. Publ. 2007.

Kuzu, Burhan. **Hukuk Devleti ve Hukuk Zihniyeti**, http://www.siyasaliletisim.org/pdf/hukukdevletivehukukzihniyeti.pdf , (27.05.2010)

Lars Svedberg ve Tommy Lundström. "The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State: The Case of Sweden", **Journal of Social Policy**, Vol.32, Chapter. 2. 2003. ss. 217-238.

Lemke, Jay L. **Textual Politics, Discourse And Social Dynamics**, Taylor & Francis Publ. London, 1995.

Lester, Jan C. **Escape from Leviathan: Liberty, Welfare and Anarchy Reconciled,** St. Martin Pres. Newyork, 2000.

Levin, Leif. **Strategy And Ideology: A century Of Swedish Politics**. Cambridge University Press, Cambridge, 1988.

Lévy-Vroelant, Claire ve Christoph Reinprecht. L**earning from the past? Essay of a comparative approach of social housing history**, http://linux01.crystalgraphics.com/view/9a691ZTcyZ/Learning_from_the_past_Essay_of_a_comparative_approach_of_social_housing_history_flash_ppt_presentation , (28.11.2011)

Lindauer, David. **The Size And Growth Of Government Spending,** A Background Paper For The World Development Report, 1988.

Lindbeck, Assar. **Full Employment and Welfare State**, Seminar Paper, Stockholm University Institute for International Economic Studies Publ. Seminar Paper No: 617, 1996.

Lindbeck, Assar. "The Swedish Experiment", **Journal of Economic Literature** Vol. XXXV, 1997, ss. 1271-1297.

Lindbeck, Assar, **Three Swedish Models**, Lecture For conference, Mont Pellerin Society Publ. Stockholm, August 2009, ss. 1-8.

Lindbeck, Assar. **Piyasa ekonomisi ve Demokrasi: Yeni solun İktisadi Görüşlerinin Eleştirisi**, çev. Şahin Alpay, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985.

Lindbom, Anders. “Dismantling the Social Democratic Welfare Model? Has the Swedish Welfare State Lost Its Defining Characteristics?”, **Scandinavian Political Studies**, Vol. 24, No. 3, 2001, ss. 171-193.

Lindgren, Björn ve Carl Hampus Lyttkens, **Financing Healthcare**, The Sweden Council For Working Life and Social Research Publ. Stockholm, 2010.

LO,**Historia**,
http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/3FAC3BF28773FD47C1256E3C00534DDC , (15.12.2011).

Loughlin, J. ve Martin S. **Local İncome Tax İn Sweden: Reform And Continuity**, Centre For Local and Regional Government Research Publ. Cardiff, 2004.

Lowe, Rodney. **The Welfare State in Britain since 1945**, St. Martin Press, New York, 1993.
Luhmann, Niklas. **Refah Devletinin Siyaset Teorisi**, Çev. Medeni Beyaztaş, Bakış Yayınları, İstanbul, 2002.

Lund, Brian. **Understanding State Welfare: Social Justice or Social Exclusision**, Sage Publications, London, 2002.

Lundgren, Bo. “Recent development in unemployment insurance in Sweden”, **International Social Security Association International Experts Workshop of the ISSA**, Brussels, 10-11 April 2006.

Lundh, Christer. “The social mobility of servants in rural Sweden, 1740-1894”, **Continuity and Change**, Vol.14, No: 01, 1999, ss. 57-89.

Macarov, David. **Social Welfare: Structure and Practice Sage Publications,** California, 1995.

Magnusson, Lennart. “Swedish Model In Historical Context”, **Kobe University Economic Review** 52, 2006, ss. 1-22.

Malpass, Peter., (2011) **Social Housing And Welfare State**, http://www.york.ac.uk/inst/chp/hsa/papers/spring04/Peter%20Malpass.pdf, (27.11.2011).

Marangoz Şermin. **Refah Devleti: Gelişimi, oluşumu, Modelleri ve Güncel değişimler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.

Marriott, Lisa. "Tax Polıcy And Globalısatıon: A Comparatıve Case Study Of Retırement Savıngs Taxatıon", **Journal of the Australasian Tax Teachers Association**, Vol.3 No.2, 2008, ss.164-188.

Marshall, Thomas Humprey. "**Social Policy in the Twentieth Century"**, 4th ed., Hutchinson, London, 1975.

Martin, John P. **The Extent of High Unemployment In OECD Countries**, http://www.frbkc.org/publicat/sympos/1994/S94MARTI.PDF , (2011).

Milner, Henry ve Ersson S. "Social Capital, Civic Engagement and Institutional Performance in Sweden: An Analysis of the Swedish Regions", Paper presented at the **ECPR Joint Sessions of Workshops**, Copenhagen, 2000.

Milner, Henry. **Sweden: Social Democracy in Practice**, Oxford University Press, 1990.

Ministry Of Finance. **Convergence Programme for Sweden**, Regering Kansliet Publ. Stockholm, 2010.

Misra, Ramesh. **Globalization and Welfare state**, Massachusetts, Edward Elagar Publ. Ltd. 1999.

Montgomery, Paul Jane A. Dennis. **Personal Assistance For Older Adults 65+**, Cochrane Database of Systematic Reviews, No: 1CD006855, 2008, ss. 1-45.

Moon, J. Donald. “The Moral Basis of the Democratic Welfare State” **Democracy and Welfare State**, Ed. A. Gutmman, Princeton Univ. Press, , New Jersey, 1988, ss. 27-52.

Moon, Jan. D. **The Moral Basis of the Democratic Welfare State**, Democracy and Welfare State, Ed.A.Gutmman, Princeton Univ. Press, , New Jersey, 1988.

Myhrman, Johan. **How Sweden Become Rich** / **Hur Sverige Blev Rikt**, SNS Förlag, Stockholm, 1994.

Myles John ve Jill Quadagno, “Political Theories Of Welfare State”, **Social Service Review**, March, 2002, s. 50; http://www.scribd.com/doc/49993748/Political-theories-of-Welfare-state (16.12.2011).

Norberg,Johan **Swedish models: the welfare state and its competitors**, http://findarticles.com/p/articles/mi_m2751/is_84/ai_n16689820/, (19.12.2011)

Norberg, Johan. **Swede And Sour**, http://www.johannorberg.net/?page=articles&articleid=45, (15.12.2011).

Nozick, Robert. **Anarşi, Devlet ve Ütopya**, Bilgi Üni. Yay. 2. Baskı. Çev. Alişan Oktay, İstanbul, 2006.

O’Connor, James. **Fiscal Crisis Of The State**, St. Martin’s Press, Newyork, 1973.

OECD. **Education at a Glance**, OECD Publ. Paris, 2009.

OECD. **Government at a Glance**, OECD Publ. Paris, 2009.

OECD. **Health at a Glance**, OECD Publ. Paris, 2009.

OECD. **Highlights from Education at a Glance**, OECD Publ. Paris, 2009

OECD. **Labour Force Statistics** 1988 – 2008, OECD Publ. Paris, 2010.

OECD. **Quarterly National Accounts**, OECD Publ. Paris, 2010.

OECD. **Revenue Statistics** – 1965-2008, OECD Publ. Paris, 2010.

OECD. **Revenue Statistics** – 1965-2009, OECD Publ. Paris, 2011.

OECD. **Factbook, Economic, Environmental and Social Statistics**,OECD Publ. Paris. 2009.

OECD. **Social Indicators, Society at a Glance**, OECD Publ. Paris, 2009.

OECD. **Factbook, Economic, Environmental and Social Statistics**, OECD Publ. Paris, 2010.

OECD, **Public Debts**, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG (8.11.2011).

Olsen, Greeg M. **The Politics Of Welfare State: Canada, Sweden And United States**, Oxford Uni. Press, Oxford, 2002.

Olson, Mancur. **How Bright Are the Northern Lights? Some Questions About Sweden**. Institute of Economic Research, Lund university, Lund. 1990.

Omay Umut. **Tüccar Sınıfın Protestan Hareketi Desteklemesinin Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi**, http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/ssk/kitap52/7.doc, (23.04.2010).

Orszag, J. Michael ve Dennis J. Snower. **Expanding The Welfare System: A Proposal for Reform, The Welfare State in Europe**, http://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/2093/1/ExpandingWelfareSystem.pdf, (26.02.2012), ss. 1-25.

Ögren, Anders. **The Causes and Consequences of Banking Regulation: The Case of Sweden**, Presantation Paper, 4th International Conference,"The Subprime Crisis and how it Changed the Past" Graduate Institute, Geneva, 2011.

Örs, H. Birsen. **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern İdeolojiler**, Der. H. Birsen Örs, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.

Özbudun, Ergun. **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1989.

Özdemir, Durmuş. "Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çok Uluslu Şirketler", **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl. 5, Sy. 18, 2002, ss.238.

Özdemir, Süleyman. "Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri". **İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**. Sayı 57.2009, ss. 55-86.

Özdemir, Süleyman. **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İTO Yayınları, Yayın No. 2007/57, İstanbul, 2007.

Özdemir, Süleyman. **Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme**,
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/refah_devleti_ustlendigi_gorvlr.htm.(25.12. 2011).

Özdemir, Süleyman. **Refah Devletinin Gelişme Ve Bunalım Dönemlerinde İş Piyasaları**
http://www.iudergi.com/tr/index.php/iktisatmecmua/article/view/7257/6771.
(25.12.2011).

Özdemir, Süleyman. **Sosyal Gelişim düzeyleri farklı Refah devletlerinin sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme"**, ss. 10-13.

Özker, Niyazi ve Çağrı Esener. "Türkiye'de Bir Kamu Harcaması Olgusu Olarak Eğitim Harcamaları: Örnek Ülkeler İle Yakın Dönem Karşılaştırma**"** **Mevzuat Dergisi**, Yıl. 11, Sy. 142, 2009.http://www.mevzuatdergisi.com/2009/10a/02.htm. (27.11.2011).

Özkıvrak, Özlem ve Dilek Dileyici. "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye", **Dış Ticaret Dergisi,** Sayı: 20, 2001, ss. 134-162.

Özkiraz Ahmet ve Nuray Talu, “Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa ülkeleri Karşılaştırması”, **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sy: 2, 2008. ss. 108-126.

Özkök, Özlem. **Müdahaleci Devletten Piyasa Ekonomisine Değişen Refah Devleti Anlayışı** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Özşuca, Şerife Türkan. "Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Refah Devleti", **İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, (Prof. Dr. Kamil Turan'a Armağan), Ankara: Kamu-iş Yay., Cilt 7, Sayı: 2, 2003, s. 227-237.

Öztürk, Fahriye ve Kemal Çakman. **Keynes’te Yetersiz Efektif Talep ve Kriz Dinamiği ve Bunların Küreselleşme ile İlintisi Üzerine**, http://kemalcakman.com/?sayfa=11 , (21.11.2011)

Palme, Joakim ve Oli Kangas. **Social Policy and Economic Development in the Nordic Countries**, Palgrave Publ. London, 2005.

Parasız, İlker. **Türkiye ekonomisi: 1923’den Günümüze Türkiye’de İktisat ve İstikrar Politikaları**, Ezgi Kitabevi yayınları, Bursa, 1998.

Parlak, Zeki ve Mustafa Aykaç. “AB Sosyal Politikası: Refah Devleti’nden Avrupa Sosyal Modeli’ne”, http://web.sakarya.edu.tr/~kaymakci/makale/absosyal.pdf

Paul Spicker, **An Introduction To Social Policy**, http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy /introduction, (02.11.2009).

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitapevi, 3. Baskı, Ankara, 2005.

Pehlivan, Muhammed Seyid. Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.

Pehlivan, Osman. **Kamu Maliyesi**, Derya Kitabevi, Trabzon, 2008.

Pestoff, Victor ve Peter Standbrink, **Changing Family Structures and Social Policy: Child Care Services in Europe and Social Cohesion**, European Union Social Affairs Section Publ. Brussel, 2006.

Peterson, Olof. **Swedish Government and Politics**, Graphic Systems AB, Göteborg, 1994.

Pierson, Christopher. **Beyond the Welfare State: The New Political Economy of Welfare,** 2nd ed., The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 1998.

Pierson, Christopher **Modern State,** (Modern Devlet) Tercüme eden: Dilek Hattatoğlu. Çiviyazıları. Berdan Matbaası, Birinci Basım. İstanbul, 2000.

Pierson, Paul. **Introduction Investigating the Welfare State At Century's End, The New Politics Of The Welfare State**, Ed. Paul Pierson, Oxford Uni. Press, 2001.

Pierson, Paul. **The Politics Of The Welfare State**, Newyork, Oxford Uni. Pres. 2001

Porter, Michael E. ve Christian Ketels. "Competitiveness In the Global Economy: Sweden's Position", Presentation **Paper world Economic Forum**, 2006, ss.1-64.

Powell, Martin ve Martin Hewitt, **welfare state and welfare change**, Open University Press, Buckingham, 2002.

Prado, Svante. **Nominal and real wages of manufacturing workers,1860–2007**, Riksbank, http://www.riksbank.se/upload/Dokument_riksbank/Kat_foa/2010/10.pdf. (22.10.2010)

Putnam, Robert. **Making Democracy Work: Civic Traditions In Modern Italy**, Princeton University Press, Princeton, 2004.

Regering Kansliet. (2011) **Swedish National Reform Programme 2011**, Government Office, Stockholm.

Regering Kansliet, (2011) **Så styrs Sverige**, http://www.regeringen.se/sb/d/109.

Regering kansliet. "Local Government In Sweden, Organaisation, activities And Finance", **Local Goverment Report**, Stockholm, 2005.

Regering Kansliet. **Family Policies**, http://www.sweden.gov.se/sb/d/3827/a/22663, (23.12.2011).

Regering Kansliet. **Unemployment Insurance**, http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/75/63/d1783aed.pdf, (23.12.2011).

Regering Kansliet. **Convergence Programme for Sweden**, Regering Kansliet Publ. Stockholm, 2011.
Riksdag, **Welfare Commission Report**, Departementsserien, 32 ds 2002 32 d2, 2002.

Riley, Geoff. **Theories Economic Growth**, http://tutor2u.net/economics/revision-notes/a2-macro-theories-of-economic-growth.html. (26.12.2011)

Robertson, Roland. **Küreselleşme**, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yay., İstanbul, 1999.

Roche, Maurice. **Rethinking Citizenship: Welfare Ideology and Change in Modern Society**, Polity Press, Cambridge, 1992.

Rojas, Mauricio. **Beyond The Welfare State**, Timbro Publ. Kristianstads, 2001.

Rojas, Mauricio. **From Welfare State To Welfare Society Sweden And The Quest For A Post-Industrial Welfare Model**, (http://www.cvv.nu/pdf/BeyondWS.pdf, (04.03.2011).

Rojas, Mauricio. **Sweden After Swedish Model: From Tutorial State to Enabling State Welfare State**, Timbro Publ. Stockholm, 2005.

Rosanvallon, Pierre. **Refah Devletinin Krizi**, Çev. Burcu Şahinli, Dost Kitabevi,

Ankara, 2004.

Ruth, Arne. **Det moderna Sveriges myter, in Svenska krusbar***,* Bonnire Alba Press, Stockholm, 1995.

Ryner, Magnus J. **Neo-liberal Globalization and the Crisis of Swedish Social Democracy**, İçinde, Economic And Industrial Democracy, Ed. Lars Magnusson ve Jan Ottoson, Sage Publ.1999.

Ryner, Magnus J. **Capitalist Restructuring, Globalization and the Third Way**, Routledge, London, 2002.

SALAR, **Social Planning Needed Foran Ageing Population**, Factsheet, Stockholm, 2009.

SALAR. **Levels of local democracy in Sweden**, http://english.skl.se/, (15.12.2011)

Sam Peltzman, "The Growth Of government", **Journal Of Law And Economics**, Vol. 23, No: 22, Ekim 1980.

Savaş, Vural Fuat. " Politik Yozlaşma Ortamında Refah Devletinden Minimal Devlet' e", **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu**. 1997.

Savaş, Vural Fuat. **Anayasal İktisat**, Genişletilmiş 2. Baskı, Takav Matbaası, İzmir, 1993.

Savaş, Vural Fuat. **İktisatın Tarihi**, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, İstanbul, 1997.

Saybaşılı, Kemali. **İktisat, Siyaset, Devlet ve Türkiye**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992.

SCB, **National Report Sweden: Socio-Economic Trends And Welfare Policies**, 2006 Yearbook, SCB Publ. Stockholm, 2007.

SCB, **Unemployment Rates**, http://www.scb.se/Pages/Product____23276.aspx, (23.12.2011)

SCB. **Hushallen Ekonomi**, Statistisk 2007 Arsbok, SCB Publ. Stockholm, 2008.

SCB. **Education Expenditure**, Statistical Yearbook, SSC Publ. Stockholm, 2011.

SCB. **Education Expenditure**, Statistical Yearbook, SSC Publ. Stockholm, 2011.

SCB. **Facts and Figures**, Year Book, Regering Publ. Stockholm, 2009.

SCB. **Household's Finances,** http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____163545.aspx.(2011)

SCB. **Social Security Expenditure**, http://www.scb.se/Pages/PressRelease____314159.aspx, (23.12.2011)

SCB. **The Swedish Economy Statistical Perspective**, No.1, SCB Publ. Stockholm, 2011.

SCB. **Unemployment Rates**, http://www.scb.se/Pages/Product____23276.aspx.(23.12.2011)

Serter, Nur. **Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet**, İstanbul Üni. Yayınları, İstanbul, 1994.

Seyyar, Ali. **Sosyal Konut Politikaları**, http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642, (26.11.2011)

Seyyar, Ali. **Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele** http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642, (15.02.2011)

Ali Seyyar, **Sosyal Terimler Sözlüğü**, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm, (31.10.2010)

SGK. **Kurumsal Tarihçe**, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce, (21.11.2011).

SHÇEK. **Yalılığa Bakış**, http://www.shcek.gov.tr/yasliliga-genel-bakis.aspx, (26.11.2011)

Sipila, Jorma. **Social Care Services: The Key to the Scandinavian Welfare System**. Aldershot Publ. Avebury, 1997.

SN. **Historia**, http://facket.net/historia, (15.12.2011)

Socialstyrelsen. **Social Services In Sweden**, http://www.sos.se/FULLTEXT/0077-018/kap9.htm, (10.05.2011)

Solveid, Maria. **Voices From The Welfare State**, Intellecte Infolog Publ. Kallered, 2009.

Soysal, Mümtaz. **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınları. 9. Baskı, İstanbul, 1992.

Sönmez, Sinan. **Kamu Ekonomisi Teorisi, Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı,** Teori Yayınları, Ankara, 1987.

Sözer, Ali Nazım. **Türkiye'de Sosyal Hukuk,** Ankara: Kamu-İş Yay. 1994.

Spicker, Paul. **An Introduction To Social Policy**, http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy /introduction, (2009)

Spicker, Paul. **Social Policy in the UK**, http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/uk.htm, (21.11.2011).

Spicker, Paul. **Social Policy: Themes And Aproaches**, Polity Pres, Bristol, 2008.

Spicker, Paul. **The Welfare State: A General Theory**, Sage Publ. London, 2000.

Steinmo, Sven. “Globalization and Taxation, Challenges to the Swedish Welfare State”, **Comparative Political Studies**, Vol. 35 No. 7, 2002, ss. 839-862.

Stiglitz, Joseph E.**Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev. Ömer Faruk Batırel, Marmara Üniversitesi yayınları, İstanbul, 1994.

Sullivan, Arthur ve Steven M. Sheffrin, **Economics: Principles In Action**, Prentice Hall Publ. New Jersey, 2003.

Sundin, Jan. ve Sam Wilner. **Social Change And Health In Sweden**, Swedish National Institute Of Public Health Publ. Stockholm, 2007.

Sunesson,Sune ve Staffan Blomberg, Per Gunnar Edebalk, Lars Harrysson, Jan Magnusson, Anna Meeuwisse, Jan Petersson & Tapio Salonen “The Flight from Universalism”, **Journal of European Social Work**, Vol. 1, No: 1, 1998. ss. 19-29

Svedberg, Lars. ve Lundström Tommy. “The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State: The Case of Sweden”, **Journal of Social Policy**, Vol.32, Chapter. 2, 2003, ss. 216-231.

Sveriges Politik Parties. http://www.politiskapartier.se/socialdemokraterna.html, (15.12.2011).

Szebehely, Marta. ”Omsorgsstat i förändring. I Välfärden – Verkan och Samverkan”. **Rapport från Forskar seminariet** , Umea, 1998.

Şaylan, Gencay. **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Şener, Ülker. “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, **TEPAV Politika Notu**, İstanbul, 2010.

Şenses, Fikret. **Neo-liberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?** Türkiye’nin Küreselleşmesi Fırsat ve Tehditler, C. 1, Yayın No. 2008-1, İstanbul,

2008, ss. 59-84.

Talas, Cahit. **Ekonomik Sistemler**, İmge Kitabevi, 5. baskı, Ankara, 1998.

Tanör, Bülent. **Anayasa Hukukunda sosyal Haklar**, May Yayınları, İstanbul, 1978.

Taşçı, Faruk. "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri", **Çalışma ve Toplum Dergisi,** Türk Metal İş Sendikası Yayını, Sy. 24-1, 2010, ss. 175-202.

Taşdelen, Musa. **Siyaset Sosyolojisi**, Koçav Yayınları, İstanbul, 1997.

Tepe, Fulya. "An Introduction To Swedish Welfare State", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 4 Sayı:7, 2005, ss. 261-274.

Thakur, Subhash ve Michael Keen, Balazs Horvath, Valerie Cerra, **Sweden's Welfare State: Can The Bumblebee keep Flying?**, International Monetary Fund Publ. Washington, 2003.

The Swedish Institute, **Health Care in Sweden**, SI Publ. Stockholm, 2009.

Thevenon, Oliver. "Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis", **Population And Development Review**, 37(1), Mart. 2011. Ss.57-87.

Timonen, Virpi. **Restructuring The Welfare State: Globalization And Social Policy in Finland and Sweden**, Edward Elgar Publ. Northampton, 2003.

Tingsten, Herbert. **The Swedish Social Democrats**, Translated by Greta Frankel and Patricia Howard-Rosen, Bedminster Press, Totowa, 1973.

Topakkaya, Arslan., "Bir Söylem olarak Sosyal Adalet Kavramı", Erciyes Üni. Hukuk Fak. Dergisi, Cilt. 1, Sy. 2, 2006, ss. 97-110.

Tosuner, Mehmet, Zeynep Arıkan, A. Burçin Yereli, **Türk Vergi Sistemi**, 5. Baskı, DEÜ Maliye Bölümü Masaüstü yayıncılık Birimi, İzmir, 2000.

Trydegård, Gun-Britt **Welfare Services For The Elderly İn Sweden At The Beginning Of The 21st Century– Still İn Line With The Nordic Welfare State Model?,** http://www.adelphi.edu/peoplematter/pdfs/Trydegard.pdf, (16.12.2011)

Tuna, Orhan ve Nevzat Yalçıntaş. **Sosyal Politika**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997.

Tuncay, A. Can ve Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, Beta Basım Yayım, 10. Baskı, İstanbul, 2002

Tuncay, Tarık. "Avrupa Birliği Ülkelerinde Aile Politikaları ve Türkiye", **Sosyal Hizmet**, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara, 2010.

Tytell, Irina ve Shang-Jin Wei. **Does Financial Globalization Induce Better Macroeconomic Policies?**, IMF Research Department Paper, Washington, October 15, 2004, ss. 1-46.

Uğur, Suat. "Sosyal güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik Programlarının Yeri ve Gelişimi" **TİSK Dergisi**, http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ana&ana_id=54. (24.11.2011)

Umut, Hatice. "İnsan Doğası Temelinde Farabi'nin Toplum Ya da Devlet Görüşü" **Divan Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi**, C. 11, Sayı. 27, 2009, ss. 126-139.

UNDP, **Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu**, 2009

Van Voorhis, Rebecca A. "Different Types of Welfare States? A Methodological Deconstruction of Comparative Research", **Journal of Sociology and Social Welfare**, Vol.: XXIX, No: 4, December 2002.ss. 3-17.

Visser, Jelle. "Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts", Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies AIAS University of Amsterdam, **Working Paper**, Amsterdam, 2009.

Walter, Stefanie. “Globalization and the Welfare State: Testing the Microfoundations of the Compensation Hypothesis” **World Values Survey Workshop in MPSA Annual National Conference**, April 3-6, Chicago, 2008.

Waters, Malcolm. **Globalization**, Routledge, London, 1995.

Wikipedia, **Küreselleşme**, http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCreselle%C5%9Fme,

Wilensky, Harold L. **Rich Democracies**, University of California Press. California, 2002.

World Economic Forum, **The Global Competitiveness Report** 2011-2012, WEF Publ. Geneva, 2011.

World Bank. **Quarterly Economic Report,** Part 2, 2005, http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/042005EU8QERPart2of2.pdf (07.03.2012).

Yayla, Atilla. **Liberal bakışlar**, siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.

Yılmaz, Gülay A. **OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar**, Arıkan Basım Yayın, İstanbul.

Yolcuoğlu, İbrahim Galip. **Aile**,
http://www.sosyalhizmetuzmani.org/ailearastirma1.htm, (25.11.2011).

Yumuşak, İbrahim Güran ve Mahmut Bilen, “Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **K. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, 2000, ss. 77-96.

EKLER

EK. 1 OECD Ülkelerinde Sigorta Programlarına Başlangıç ve Evrensel Oy Hakkının Tanınması

Ülkeler	İş Kazaları	Hastalık ve Annelik Yardımı	Yaşlılık, Malullük ve Ölüm	İşsizlik Sigortası	Aile Ödenekleri	Evrensel Oy Hakkı
Avustralya	(1902)	1944	1908	1944	1941	1902
Avusturya	1887	1888	1909	1920	1948	1918
Belçika	1903	1894	1900	1920	1930	1948
Kanada	(1908)	1984	1927	1940	1944	1950
Çek Cumh.	1887	1888	1906	1991	1945	1920
Danimarka	1898	1892	1891	1907	1952	1915
Finlandiya	1895	1963	1937	1917	1948	1906
Fransa	1898	1928	1910	1905	1932	1944
Almanya	1884	1883	1889	1927	1954	1918
Yunanistan	1914	1922	1934	1945	1958	1952
İzlanda	1925	1936	1909	1956	1946	1915
İrlanda	1897	1911	1908	1911	1945	1928
İtalya	1898	1912	1919	1919	1937	1945
Japonya	1911	1922	1941	1947	1971	1947
Lüksemburg	1902	1901	1911	1921	1947	1919
Meksika	1943	1943	1943	–	–	1947
Hollanda	1901	1931	1919	1916	1939	1919
Y. Zelanda	1908	1938	1898	1930	1926	1893
Norveç	1894	1909	1936	1906	1946	1913
Polonya	1984	1920	1927	1924	1947	1918
Portekiz	1913	1935	1935	1975	1942	1976
Kore	1953	1963	1973	–	–	1948
Slovakya	1887	1888	1906	1991	1945	1920
İspanya	1900	1929/1942	1919	1919	1938	1931
İsveç	1901	1891	1913	1934	1947	1921
İsviçre	1911	1911	1946	1924	1952	1971
Türkiye	1945	1945/1950	1949	–	–	1930
İngiltere	1897	1911	1908	1911	1945	1928
A.B.D.	1908	–	1935	1935	–	1920

Kaynak : Christopher Pierson, **"Late Industrializers and the Development of the WelfareState"**, **UNRISD**, Social Policy and Development Programme Paper Number 16, September 2004, s. 18.

EK. 2 Büyük Buhran Yıllarında Türkiye Ekonomisi

Yıl	Nom. GSMH (milyon TL)	Reel GSMH (milyon TL)	İhracat (Milyon US)	İthalat (Milyon US)
1927	1 471,2	3 909,6	81	108
1928	1 632,5	4 341,3	88	114
1929	2 073,1	5 278,2	75	124
1930	1 580,5	5 393,9	71	70
1931	1 391,6	5 865,7	60	60
1932	1 171,2	5 235,2	48	41
1933	1 141,4	6 063,9	58	45
1934	1 216,1	6 429,6	73	69
1935	1 310,0	6 233,8	76	71
1936	1 695,0	7 679,8	94	74
1937	1 806,5	7 798,2	109	91
1938	1 895,7	8 537,5	115	119
1939	2 063,1	9 127,8	100	93
1940	2 403.4	8 677.9	81	50
1941	2 992.3	7 780.4	91	55
1942	6 195.9	6 217.4	126	113
1943	9 231.7	7 412.9	197	155
1944	6 684.7	7 037.9	178	126
1945	5 469.8	5.960.1	168	97
1946	6 857.6	7 864.0	215	119
1947	7 542.6	8 192.4	223	245
1948	9 492.9	37 065.2	197	275
1949	9 054.4	35 212.8	248	290
1950	9 694.2	38 505.9	263	286
1951	11 644.3	43 446.4	314	402
1952	13 389.3	48 521.1	363	556
1953	15 607.4	54 090.5	396	533
1954	15 914.5	52 460.3	335	478
1955	19 117.4	56 641.6	313	498
1956	22 047.0	58 428.0	305	407
1957	29 309.9	62 994.9	345	397
1958	34 999.9	66 844.3	247	315
1959	43 670.0	68 521.2	354	470
1960	46 664.3	70 868.6	321	468

Kaynak: www.tüik.gov.tr, (25.12.2011).

EK. 3 Çeşitli Ülkelerde Sosyal Refah Programlarının Başlangıç Tarihi

Programın Adı	Programın Başlangıç Tarihi						
	Almanya	Birleşik Krallık	İsveç	Fransa	İtalya	ABD	Kanada
Sosyal Sigorta:							
Endüstriyel Kaza	1884	1906	1901	1946	1898	1930	1930
Hastalık Emekli	1883	1911	1910	1930	1943	-	1971
Aylıkları İşsizlik	1889	1908	1913	1910	1919	1935	1927
Sigortası Aile	1927	1911	1934	1967	1919	1935	1940
ödenekleri	1954	1945	1947	1932	1936	-	1944
Sağlık Sig./Hizmeti	1880	1948	1962	1945	1945	-	1972

Kaynak: Ian Gough, "The New Palgrave Dictionary", s. 895.

Ek. 4 OECD Ülkelerinde Sosyal Sigortaya Giriş

	Endüstriyel Kaza	Sağlık	Emekli Aylıkları	İşsizlik	Aile Ödenekler
Belçika	1903	1894	1900	1920	1930
Hollanda	1901	1929	1913	1916	1940
Fransa	1898	1898	1895	1905	1932
İtalya	1898	1886	1898	1919	1936
Almanya	1871	1883	1889	1927	1954
İrlanda	1897	1911	1908	1911	1944
İngiltere	1897	1911	1908	1911	1945
Danimarka	1898	1892	1891	1907	1952
Norveç	1894	1909	1936	1906	1946
İsveç	1901	1891	1913	1934	1947
Finlandiya	1895	1963	1937	1917	1948
Avusturya	1887	1888	1927	1920	1921
İsviçre	1881	1911	1946	1924	1952
Avustralya	1902	1945	1909	1945	1941
Y. Zelanda	1900	1938	1898	1938	1926
Kanada	1930	1971	1927	1940	1944
ABD	1930	-	1935	1935	-

Kaynak: Pierson, (1991), s. 108.

EK. 5 Çeşitli Ülkelerde Ana Refah Devleti Programlarına Giriş

	Birinci	**İkinci**	**Üçüncü**
Endüstriyel Kaza Sigortası	Almanya (1871)	İsviçre (1881)	Avusturya (1887)
Sağlık	Almanya (1883)	İtalya (1886)	Avusturya (1888)
Emekli Aylıkları	Almanya (1889)	Danimarka (1891)	Fransa (1895)
İşsizlik	Fransa (1905)	Norveç (1906)	Danimarka (1907)
Aile Ödenekleri	Avusturya (1921)	Yeni Zelanda (1926)	Belçika (1930)
Erkeklere Oy Hakkı	Fransa (1848)	İsviçre (1848)	Danimarka (1849)
Evrensel Oy Hakkı	Yeni Zelanda (1893)	Avustralya (1902)	Finlandiya (1907)

Kaynak: Pierson, Beyond The Welfare State, s. 109.

EK. 6 Dönemler itibariyle GSYİH'da Kaydedilen Artışlar (1870-1984)

					II.Dönemden	III. Dönemden
	1870-1913	1913-1950	1950-1973	1973-1984	III. Döneme	IV. Döneme
Ülkeler	**I**	**II**	**III**	**IV**	**Hızlanma**	**Yavaşlama**
Fransa	1,7	1,1	5,1	2,2	4,0	-2,9
Almanya	2,8	1,3	5,9	1,7	4,6	-4,2
Japonya	2,5	2,2	9,4	3,8	7,2	-5,6
Hollanda	2,1	2,4	4,7	1,6	2,3	-3,1
İngiltere	2,2	1,3	3,0	1,1	1,7	-1,9
Ortalama	2,2	1,7	5,6	2,1	3,9	-3,5
ABD	4,2	2,8	3,7	2,3	0,9	-2,9

Kaynak: Angus Madison, **"Growth and Slowdown in Advanced Capitalist Economies: Techniques of Quantitative Assessment"**, Journal of Economic Literature, Vol. XXV, June 1987, s. 650.

EK. 7 Kamu Harcamalarının Artış Trendi (KH/ GSYİH)

Ülkeler	Yıllar	Yaklaşık Oranlar (%)	Önceki Döneme Göre Değişim (%)
ABD	1870	12	
	1880	8	-33
	1900	8	0 +
	1920	1	63
	1940	8	+
İngiltere	1960	27	+ 50
	1974	32	+19
	1860	10	
	1880	10	0
	1900	10	0
	1922	23	+ 130
	1938	23	0
	1960	30	+ 30
	1974	45	+ 50
Almanya	1880	3	
	1990	6	+100
	1925	8	+33
	1935	12	+50
	1964	37	+205
	1974	42	+14
İsviçre	1880	6	
	1990	6	0
	1920	8	+33
	1940	12	+50
	1960	24	+100
	1974	27	+13

Kaynak: Sam Peltzman**, "The Growth of Government",The State and Its Critics**, Vol 1., Ed. By Andrew Levine, England, Edward Elgar Publishing, 1992,s.378, 428.'den aktaran; Bilen, Tez, s. 99.

EK.8 Kamu ve Sosyal Harcamalarının GSYİH'ya Oranı Olarak Görünümü (1960-1975) (%)

	Sosyal Harcamalar		Sosyal Harcamalarında
Ülkeler	**1960**	**1975**	**%Değişme**
Toplam OECD	10,1	18,1	79,2
Danimarka	9,0	24,2	168,9
Fransa	13,4	17,7	32,1
Almanya	18,1	26,2	44,8
Yunanistan	7,1	8,6	21,1
İtalya	13,1	21,0	60,3
Hollanda	11,7	29,6	153,0
İspanya	7,8	11,8	51,3
İsveç	10,8	21,2	96,3
İngiltere	10,2	15,6	52,9
ABD	7,3	14,5	98,6
Ortalama	10,8	19,0	78,0

Kaynak: George, The Future of The Welfare State, s .5.

EK. 9 Milli Gelirin Yüzdesi Olarak Sosyal Güvenlik Harcamaları, (1933-1949)

Ülkeler	1933	1949	%Değişme
İngiltere	7,6	10	36,8
ABD	3,3	3,	-6,1
Fransa	6,9	11,6	68,
Almanya	11	13,	11,1
İsveç	6,2	9,4	51,
İsviçre	4,7	6,1	29,
Danimarka	5,0	8,	64,0
Finlandiya	2,9	6,0	106,9
Yeni Zelanda	10,1	9,5	-5,9
Norveç	6,2	6,4	3,2
Portekiz	1,3	7,1	446,2
İrlanda	6,7	7,5	11,9
İtalya	3,1	9,2	196,8
Japonya	0,2	4,0	1900,
Hollanda	5,2	8,9	71,2
Avustralya	2,4	4,1	70,8
Avusturya	13,6	9,9	-27,2
Belçika	4,0	11,4	185,0
Kanada	5,0	5,4	8,0
Çekoslovakya	8,9	10,4	16,9
Yunanistan	1,3	3,0	130,8
Güney Afrika	0,7	3,5	400,0
Yugoslavya	1,2	10,6	783,3

Kaynak: Dryzek and Goodin, a.g.e.,s. 62.'den aktaran; Bilen, Tez, s. 75.

EK. 10 Sosyal Güvenlik Programlarının Tipleri 2009

		Hastalık ve Doğum				
Ülke	Yaşlılık, malullük,	Her ikisi İçin maddi destek	Maddi destel ve tıbbi bakı	İş kazalar	İşsizlik	Aile Ödenekleri
Almanya	x	x	x	x	x	x
İngiltere	x	x	x	x	x	x
ABD	x	x	x	x	x	x
Japonya	x	x	x	x	x	x
İsveç	x	x	x	x	x	x
Türkiye	x	x	x	x	x	b

Kaynak: ISSA, Social Security Thorought Out The World, Europa, Washington, 2010 s. 19.
a.Tıbbi bakım, hastanede yatış veya her ikisi de kapsanmaktadır.
b. Herhangi bir programı yok ya da bilgi mevcut değil.
c. Sadece yaşlılar faydalanabilir.

EK. 11 Zorunlu Emeklilik gelir sistemleri 2009

Ülke	Düz Oran	Kazanç-bağlantılı	Ortalama testi	Evrensel düz oran	İhtiyati fonlar	Mesleki emeklilik planı	Bireysel emeklilik planı
Almanya		x					
İngiltere	x	x	x				
ABD		x	x				
Japonya	x	x					
İsveç		x	x				x
Türkiye		x					

Kaynak:ISSA, Social Security Thorought Out The World, Europa, Washington, 2010 s. 21.

Emeklilik Maaşları

Düz oran emeklilik maaşı: Sabit miktarda bir emeklilik maaşı veya kazançlar dışındaki, hizmet ya da ikamet yılına dayalı emeklilik maaşı. İşveren, işçi veya her ikisinin bordro kesintileriyle finanse edilir.

Kazanç bağlantılı emeklilik maaşı: Kazanca bağlı emeklilik maaşı. İşçi, işveren veya her ikisinin maaş kesintileriyle finanse edilir.

Ortalama testinden geçmiş emeklilik testi: Şahsi veya ailevi gelirleri, mülkleri veya her ikisi belirlenmiş seviyelerin altında kalan, hak eden kimselere ödenen emeklilik maaşı.

Düz oran genel emeklilik maaşı: Kazançlardan bağımsız genelde ikamete dayalı sabit miktar üzerinden verilen emeklilik maaşı. Genelde işveren veya çalışanların hiçbir katkı olmaksızın hükümet yardımlarıyla finanse edilir.

İhtiyat fonları. Çalışan veya işverenlerin katkıları, her bir çalışan için kamu tarafından yönetilen özel fonlara konur. Gelirler birikmiş faizleriyle birlikte genellikle topluca ödenir.

Mesleki emeklilik planları: İşveren, kendisi tarafından veya bazı durumlarda çalışanların katkılarıyla finanse edilen özel mesleki emeklilik planlarını temin etmekle kanunen yükümlüdür. Gelirler topluca, yıllık veya aylık maaş olarak ödenir.

Bireysel emeklilik planları: Çalışanlar veya bazı durumlarda işverenler, kamu tarafından veya çalışanlarca seçilen özel fon yöneticisi tarafından idare edilen bireysel bir hesaba, kazançların belirli bir yüzdesini vermek zorundadır. Bireysel hesapta toplanan anapara yıllık maaşı alımında, bir program dâhilinde çekmeler yapmak veya her ikisi birden kullanılır veya topluca ödenir.

EK. 12 Sosyal Güvenlikle İlgili Demografik ve Diğer İstatistikler,2008

				Beklenen yaşam süres (yıl)		Statüye göre emeklilik yaşı		Erken emeklilik yaşı		
Ülke	Toplam nüfus (milyon)	65 yaş ve üzeri %	Bağımlılık oranı	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	GSYİH oranı (ABD Doları)
Almanya	82,1	20,5	51,1	77,8	83,1	65	65	63	63	34,401
İngiltere	61,9	16,6	51,4	77,8	82,3	65	60	a	a	35,130
ABD	317,6	13,0	49,7	77,7	82,1	66	66	62	62	45,592
Japonya	127,8	22,5	56,0	79,0	86,1	65	65	60	60	31,267
İsveç	9,3	18,3	53,4	79,6	83,6	65	65	61	61	36,712
Türkiye	77,7	5,9	47,3	69,4	74,3	60	58	a	a	8,407

Kaynak: UNDP, Human Devolopment Report, 2010'dan derlenmiştir s. 184

a. Ülkenin erken emeklilik yaşı yoktur, sadece belirli gruplar için mevcuttur ya da bilgi mevcut değildir.

EK. 13 Sosyal Güvenlik Programları için katkı oranları, 2009 (yüzde)

	Yaşlılık, maluliyet ve Gaziler			Tüm sosyal güvenlik programları		
Ülke	Sigortalı	İşveren	Toplam	Sigortalı	İşveren	Toplam
Almanya[b]	9,95	9,95	19,9	19,25	19,61	38,86[d]
İngiltere	11[c]	12,8[c]	23,8[c]	11	12,8	23,8[d]
ABD	6,2	6,2	12,4	7,65	8,45[d]	16,1[c,k,m]
Japonya[d]	7,675	7,675	15,35	12,375	13,125	25,5[c]
İsveç	7	11,91	18,91	7	23,43[l]	30,43[d,l]
Türkiye[d,i]	9	11	20	15	15,5	30,5

Kaynak: Human Development Report 2010

a. Yaşlılık, malullük ve survivors; Hastalık ve Doğum; İş Kazaları; İşsizlik ve Aile Gelirlerini kapsar. Bazı ülkelerde, oran tüm bu programları kapsamamaktadır. Bazı durumlarda, sadece belirli gruplar, örneğin maaş kazananlar, temsil edilmektedir. Katkı oranı değişkenlik gösterdiğinde, ya ortalama değer ya da en düşük oran kullanılmaktadır.
b. Diğer programlar için katkı oranlarını da kapsar.
c. Aile gelirlerinin tümünü ya da çoğunu devlet ödemektedir.
d. Katkıları
e. İşyeri sakatlanmaları tazminatlarının tümünü ya da çoğunu işveren ödemektedir.

EK. 14 Gelir Vergisi ve sosyal Güvenlik Katkıları 2010 OECD Ülkeleri

	Brüt ücret %			Kişi Başı Milli Gelir
	Toplam Ödeme	**Gelir Vergisi**	**Sosyal Güvenlik Katkısı**	**Brüt Ücret**
Avustralya	21.6	21.6	0.0	41 231
Avusturya	32.7	14.7	18.1	46 911
Belçika	42.1	28.1	14.0	47 617
Kanada	22.2	14.9	7.3	35 871
Şili	7.0	0.0	7.0	11 552
Çek Cumhuriyeti	22.5	11.5	11.0	21 549
Danimarka	38.6	27.9	10.7	46 235
Estonya	19.4	16.6	2.8	18 440
Finlandiya	29.1	22.0	7.1	41 915
Fransa	27.8	14.1	13.7	38 828
Almanya	39.2	18.7	20.5	51 935
Yunanistan	18.8	2.8	16.0	24 112
Macaristan	31.2	14.2	17.0	18 967
İzlanda	25.3	24.7	0.6	32 464
İrlanda	21.8	14.4	7.3	44 993
İtalya	29.8	20.3	9.5	35 847
Japonya	20.8	7.7	13.1	43 626
Kore	11.9	4.1	7.8	43 049
Lüksemburg	26.4	14.2	12.2	53 561
Hollanda	31.9	16.4	15.6	52 581
Yeni Zelanda	16.9	16.9	0.0	31 152
Norveç	28.7	20.9	7.8	49 991
Polonya	24.6	6.7	17.8	20 051
Portekiz	22.9	11.9	11.0	27 723
İspanya	21.6	15.2	6.4	34 545
İsveç	24.7	17.7	7.0	40 902
Türkiye	27.1	12.1	15.0	19 783
İngiltere	25.5	16.3	9.2	53 623
ABD	22.9	15.3	7.7	43 040
OECD-Toplam	24.3	14.2	10.1	35 576

Kaynak: OECD, **Public Sector, taxation And market Regulation Indcators.** http://stats.oecd.org/Index.aspx (13.13.2011).

EK. 15 Sosyal Güvenlik Katkı Payları Toplam (GSYİH)

	1965	***1975***	**1985**	**1990**	**1995**	**2000**	**2008**	**2009**
DANİMARKA	1.1	0,2	1.4	0.9	1.1	1.8	1.0	1.0
FRANSA	11.7	14.4	18.5	18,5	18.4	16,0	16.2	16.7
ALMANYA	8.5	11.7	13.2	13.0	14.5	14.6	13.4	14.5
YUNANİSTAN	5,6	5.7	9.1	7.9	9.4	10.5	11.0	10.3
İTALYA	8,7	11.6	11.7	12.4	12.6	12.1	13.5	13.7
JAPONYA	3.9	6.0	8.2	7.7	9.0	9.5	11.0	11.0
HOLLANDA	10.1	15.6	18.8	16,0	17,4	15.4	14.5	13.8
İSPANYA	4.2	8.8	11.2	11,5	11.6	11.9	12.1	12.1
İSVEÇ	4.0	8.1	11.8	14,2	13.1	13.6	11.5	11.4
TÜRKİYE	0.6	1.1	1.6	2,9	*2,0*	4.5	6.1	6,0
İNGİLTERE	4.7	6.1	6.6	6.0	6.1	6.2	6.8	6.8
ABD	3.3	5,2	6.4	6.9	6.9	6.9	6.5	6,6
OECD-TOPLAM	4.6	6,5	7.6	7.6	9.1	8.9	9,0	9,2

Kaynak: OECD **Revenue, Statistics**, 1965-2009, Paris, 2011, 100.

1-Toplam vergi geliri tahsil edilmemiş toplam vergi miktarına tekabül eden sermaye aktarım oranına göre azaltılmıştır. Yalnızca sosyal güvenlik katkı payları başlığına yönlendirmelerin yapıldığı Avusturya örneği haricinde, aktarılan sermaye miktarları raporlanan vergi gelirine oranla vergi başlıkları arasında taksim edilmiştir.

2-1991 yılından itibaren rakamlar Birleşik Almanya'ya aittir.

EK. 16. Kamu Eğitim Harcamaları 2008

	Kamu Harcamaları (% of GDP)		Özel Harcamalar (% of GDP)		Kamu ve Özel Harcamalar Öğrenci/Öğrenci Başına Eğitim Kurumları (PPS Tam zamanlı eşdeğeri)	
	2003	**2008**	**2003**	**2008**	**2003**	**2008**
EU-27	*5,14*	*5,07*	*0,64*	*0,75*	*5.414*	*6.459*
Avro Bölgesi (EA–15)	*5,03*	*4,97*	:	:	:	:
Belçika	6,03	6,46	0,35	0,37	6.343	7.866
Bulgaristan	4,23	4,61	0,67	0,58	1.692	2.840
Çek Cumhuriyeti	4,51	4,08	0,37	0,57	3.354	4.520
Danimarka	8,33	7,75	0,32	0,55	7.133	8.701
Almanya	4,70	4,55	0,92	0,70	6.005	6.953
Estonya	5,29	5,67	:	0,30	:	4.226
İrlanda (2)	4,38	5,62	0,31	0,34	5.279	7.172
Yunanistan	3,56	:	0,20	:	3.778	:
İspanya	4,28	4,62	0,54	0,66	5.042	6.941
Fransa	5,90	5,58	0,56	0,60	6.038	7.031
İtalya	4,74	4,58	0,40	0,41	6.118	6.609
Kıbrıs	7,29	7,41	1,35	1,35	5.968	8.461
Letonya	5,32	5,71	0,83	0,60	2.258	4.332
Litvanya	5,16	4,91	0,46	0,52	2.183	3.622
Lüksemburg (3)	3,77	3,15	:	:	:	:
Macaristan (4)	5,89	5,10	0,56	0,54	:	3.995
Malta (5)	4,70	6,01	1,40	0,31	4.272	6.220
Hollanda	5,42	5,46	0,94	0,92	6.881	8.069
Avusturya	5,57	5,46	0,31	0,50	7.604	8.836
Polonya	5,35	5,09	0,66	0,74	2.524	3.781
Portekiz	5,57	4,89	0,09	0,49	4.287	4.979
Romanya (6)	3,45	4,25	:	0,50	:	:
Slovenya	5,82	5,22	0,83	0,63	5.021	6.529
Slovakya	4,30	3,59	0,45	0,70	2.325	3.523
Finlandiya	6,44	6,13	0,13	0,15	5.858	6.988
İsveç	7,30	6,74	0,19	0,17	6.825	8.067
İngiltere	5,24	5,36	0,95	1,72	6.097	7.942
İzlanda	7,71	7,57	0,7	0	6.727	8.290

			0	,71		
Liechtenstein (2)	2,46	2,11	:	:	5.851	7.788
Norveç	7,54	6,51	0,10	0,09	8.275	10.084
İsviçre	6,00	5,37	0,62	0,56	:	:
Hırvatistan	3,96	4,33	:	0,36	:	4.147
Makedonya	3,39	:	:	:	:	:
Türkiye (7)	2,96	2,86	0,04	:	:	:
Japonya	3,70	3,44	1,25	1,66	6.682	7.530
ABD	5,61	5,40	2,05	2,10	9.924	11.759
(1) Öğrenci / öğrenci başına yapılan harcama, 2007 yerine 2008.						
(2) Kamu harcamaları, 2007 yerine 2008; yükseköğretim hariçtir.						
(3) Özel öğrenci / öğrenci başına harcama ve harcama, 2008, 2006 yerine.						
(4) Özel öğrenci / öğrenci başına harcama ve gider, seri olarak bölünürler.						

Kaynak: Eurostat (online data codes: educ_figdp, tps00068 and tps00067), UNESCO, OECD(1) (**http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/educ_esms.htm** (11.12.2010).

EK. 17 Kamu Sosyal Harcamaları 2007 ve Gini Katsayıları

	Kamu sosyal harcamaları, 2007 yılında GSYH'nin%	OECD ülkelerinde gelir eşitsizliği Gini katsayıları Eğilimleri				
		Mid-1980s	1990	Mid-1990s	2000	Ginis Mid-2000s
Avustralya	16,0			0,3091	0,3172	0,3011
Avusturya	26,4	0,2360		0,2380	0,2519	0,2653
Belçika	26,3	0,2737		0,2865	0,2892	0,2710
Kanada	16,9	0,2869		0,2828	0,3009	0,3169
Şili	10,6					
Çek Cumhuriyeti	18,8	0,2318	0,2318	0,2573	0,2596	0,2680
Danimarka	26,1	0,2209		0,2149	0,2261	0,2324
Estonya	13,0					
Finlandiya	24,9	0,2067		0,2279	0,2610	0,2691
Fransa	28,4	0,3000	0,2900	0,2700	0,2700	0,2700
Almanya	25,2	0,2575	0,2579	0,2722	0,2698	0,2981
Yunanistan	21,3	0,3358		0,3356	0,3447	0,3208
Macaristan	23,1	0,2727	0,2727	0,2935	0,2934	0,2907
İzlanda	14,6					0,2796
İrlanda	16,3	0,3306		0,3243	0,3037	0,3284
Israil	15,5					
İtalya	24,9	0,3088	0,2965	0,3479	0,3432	0,3519
Japonya	18,7	0,3045		0,3235	0,3367	0,3205
Kore	7,5					0,3124
Lüksemburg	20,6	0,2471		0,2590	0,2606	0,2580
Meksika	7,2	0,4523		0,5186	0,5066	0,4736
Hollanda	20,1	0,2590	0,2777	0,2825	0,2779	0,2712
Yeni Zelanda	18,4	0,2710	0,3180	0,3350	0,3390	0,3350
Norveç	20,8	0,2340		0,2560	0,2610	0,2760
Polonya	20,0				0,3160	0,3721

Portekiz	22,5	0,3290	0,3290	0,3592	0,3846	0,3846
Slovak Cumhuriyeti	15,7					0,2680
Slovenya	20,3					
İspanya	21,6	0,3708	0,3372	0,3429	0,3424	0,3187
İsveç	27,3	0,1975	0,2092	0,2113	0,2426	0,2341
İsviçre	18,5				0,2793	0,2756
Türkiye	10,5	0,4342		0,4900		0,4300
İngiltere	20,5	0,3253	0,3728	0,3540	0,3700	0,3350
ABD	16,2	0,3375	0,3491	0,3614	0,3567	0,3814

Kaynak: Human Development Report, 2010, Washington, 2011.

EK.18 Kamu Kesimi Borçları 2009

Ülke	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Avustralya	9,552	6,312	5,76	5,181	4,922	8,195	10,966
Avusturya	60,659	62,116	60,434	57,829	59,319	64,916	65,754
Belçika	99,125	91,774	87,568	85,295	90,094	94,893	96,789
Kanada	39,713	30,235	27,934	25,183	28,642	35,716	36,073
Çek Cum.	14,669	23,164	24,904	25,24	27,102	32,496	36,625
Danimarka	52,02	39,292	32,715	27,765	32,318	37,891	39,59
Finlandiya	44,368	38,17	35,561	31,201	29,452	37,549	41,683
Fransa	48,346	53,275	52,131	52,118	53,406	61,231	67,418
Almanya	36,452	40,832	41,232	39,55	39,55	44,205	44,403
Yunanistan	109,684	110,572	107,675	105,674	110,617	127,022	147,839
Macaristan	50,431	58,103	61,971	61,551	67,668	72,79	73,898
İzlanda	39,238	19,378	24,807	23,237	44,175	87,473	81,257
İrlanda	30,892	23,524	20,253	19,834	28,001	47,074	60,703
İtalya	102,658	97,656	97,454	95,627	98,093	106,778	109,015
Japonya	123,521	164,498	161,806	164,546	180,783	183,53	..
Kore	17,365	27,595	30,065	29,651	29,027	32,558	31,935
Meksika	20,511	20,295	20,583	20,861	24,369	28,086	27,46
Hollanda	41,317	42,952	39,169	37,552	50,068	49,719	51,845
Y. Zelanda	30,067	22,069	21,58	20,343	20,721	27,53	30,45
Norveç	18,134	17,173	12,473	11,681	13,905	26,363	26,077
Polonya	36,423	44,764	45,143	42,62	44,686	47,015	49,679
Portekiz	54,012	66,194	67,732	66,622	68,88	78,73	87,962
Slovakya	36,009	33,103	29,164	28,108	26,342	33,749	39,078
Slovenya	..	26,9	25,782	23,207	21,188	33,628	36,023
İspanya	46,274	36,36	32,965	30,019	33,695	46,026	51,693
İsveç	48,625	46,232	42,242	36,406	35,56	38,098	33,782
İsviçre	24,822	28,102	25,195	23,216	22,376	20,723	20,24
Türkiye	74,06	51,087	45,498	39,551	40,011	46,35	42,851
İngiltere	38,788	43,523	43,185	42,744	61,059	75,27	85,535
ABD	32,408	36,149	36,039	35,703	40,183	53,573	61,274

Kaynak: OECD, http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX_AGG (8.11.2011).

EK. 19 Demografik ve Sosyal Güvenlik Göstergeleri

Ülke			Beklenen yaşam süresi (yıl)		Kanuni emeklilik yaşı		Erken emeklilik yaşı		*Kişi başı GSYİH (ABD $)*
	Toplam Nüfus (milyon)	65 Yaş ve üstü yüzdesi	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Avustralya	21.4	14.2	78.9	83.6	65	63	c	c	*31,794*
Avusturya	8.4	17.6	78.2	83.2	65	60	62	57.5	*37,370*
Belçika	10.7	17.4	77.7	83.9	65	65	60	60	*34,935*
Kanada	33.9	14.1	79.2	83.6	65	65	c	c	*35,812*
Danimarka	5.5	16.7	76.7	81.4	65	65	c	c	*36,130*
Finlandiya	5.3	17.2	77.2	83.6	65	65	62	62	*34,526*
Fransa	62.6	17.0	78.6	85.1	60	60	c	c	*33,674*
Almanya	82.1	20.5	77.8	83.1	65	65	63	63	*34,401*
Yunanistan	11.2	18.3	77.7	82.5	65	60	60	55	*28,517*
İrlanda	4.6	11.4	78.1	82.9	65	65	c	c	*44,613*
İtalya	60.1	20.4	78.6	84.6	65	60	c	c	*30.353*
Japonya	127.8	22.5	79.0	86.1	65	65	60	60	*31,267*
Lüksemburg	0.49	14.0	77.8	82.8	65	65	60	60	*79,485*
Hollanda	16.7	15.4	78.5	82.6	65	65	c	c	*38,694*
Y.Zelanda	4.3	13.0	78.2	82.2	65	65	c	c	*24,996*
Norveç	4.9	15.0	79.2	83.4	67	67	c	c	*53,433*
Portekiz	10.7	17.8	76.1	82.6	65	65	55	55	*22,765*
İspanya	45.3	17.2	78.6	84.7	65	65	c	c	*31,560*
İsveç	9.3	18.3	79.6	83.6	65	65	61	61	*36,712*
Türkiye	77.7	5.9	69.4	74.3	60	58	c	c	*8,407*
İngiltere	61.9	16.6	77.8	82.3	65.	60	c	c	*35,130*
ABD	*317,6*	*13.0*	*77.7*	*82.1*	*66*	*66*	*62*	*62*	*45,592*

Kaynak: **Human Development Report**, 2010, Washington, 2011.

Tablo 20: İsveç deki Vergilerin Gelişim, 1861-2009

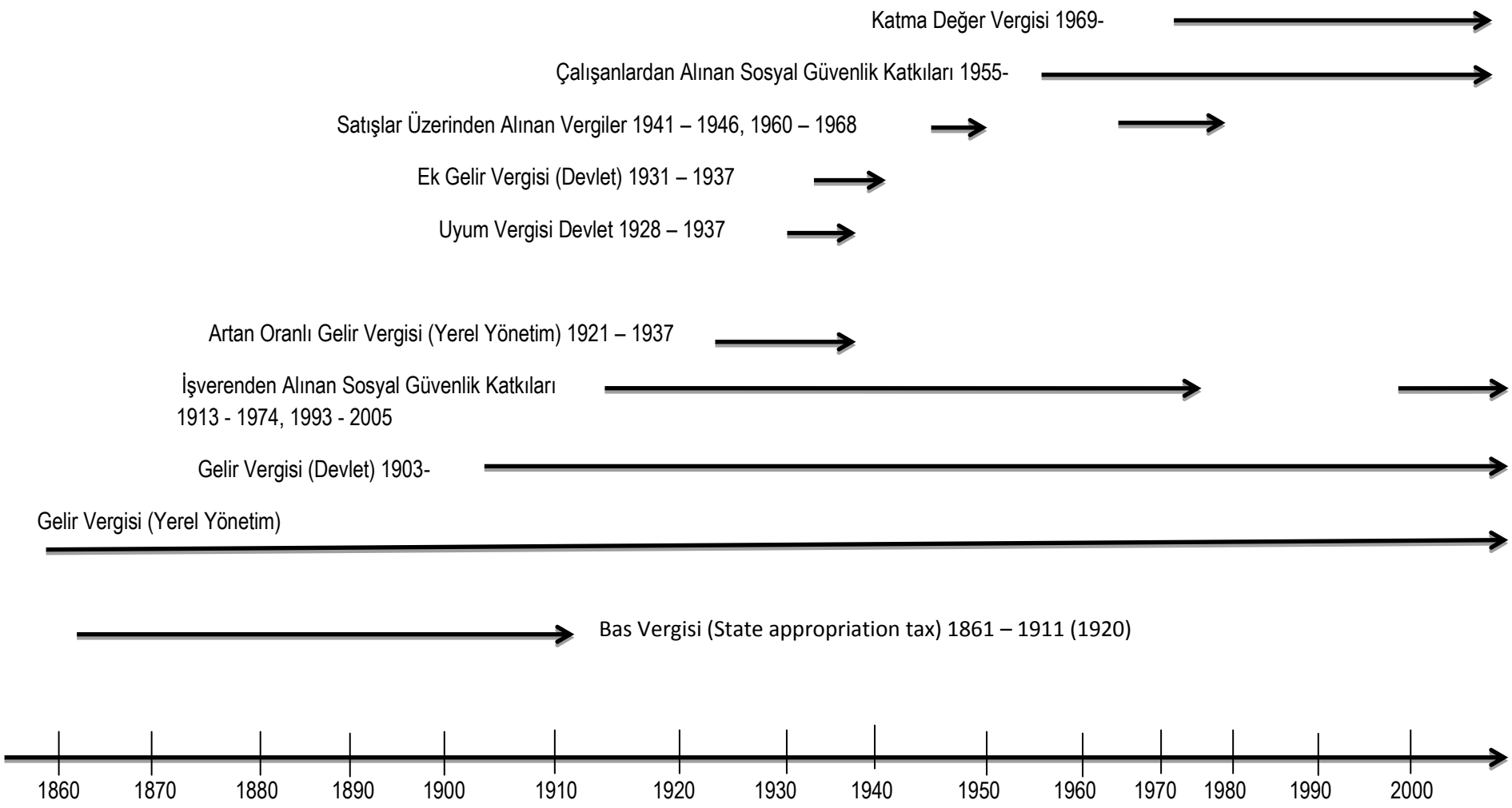

Kaynak: Gunnar Du Rietz Dan Johansson Mikael Stenkula,**The Marginal Tax Wedge of Labor in Sweden from 1861 to 2009**, Svenska Nätverket för Europaforskning i Ekonomi Publ. Stockholm, 2010, s. 7.